

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

Karma Seçim Sistemi ve Siyasal İstikrar

CİLT I

ANA RAPOR

Aralık 2002

(Yayın No. TÜSİAD-T/2002-12/326)

Meşrutiyet Caddesi, No.74 34420 Tepebaşı/İstanbul
Telefon: (0212) 249 07 23 • Telefax: (0212) 249 13 50

© 2002, TÜSİAD

Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü, 4110 sayılı Yasa ile değişik 5846 sayılı FSEK uyarınca, kullanılmazdan önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekil ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak, çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak, kiralanmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak, telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.

ISBN : 975-8458-36-1

Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş.

ÖNSÖZ

TÜSİAD, özel sektörü temsil eden sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında, Anayasamızın ve Dernekler Kanunu'nun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, demokrasi ve insan hakları evrensel ilkelerine bağlı, girişim, inanç ve düşünce özgürlüklerine saygılı, yalnızca asli görevlerine odaklanmış etkin bir devletin varolduğu Türkiye'de, Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedefine ve ilkelerine sadık toplumsal yapının gelişmesine ve demokratik sivil toplum ve laik hukuk devleti anlayışının yerleşmesine yardımcı olur. TÜSİAD, piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal altyapısının yerleşmesine ve iş dünyasının evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun bir biçimde faaliyette bulunmasına çalışır. TÜSİAD, uluslararası entegrasyon hedefi doğrultusunda Türk sanayi ve hizmet kesiminin rekabet gücünün artırılarak, uluslararası ekonomik sistemde belirgin ve kalıcı bir yer edinmesi gerektiğine inanır ve bu yönde çalışır. TÜSİAD, Türkiye'de liberal ekonomi kurallarının yerleşmesinin yanısıra, ülkenin insan ve doğal kaynaklarının teknolojik yeniliklerle desteklenerek en etkin biçimde kullanımını; verimlilik ve kalite yükselişini sürekli kılabacak ortamın yaratılması yoluyla rekabet gücünün artırılmasını hedef alan politikaları destekler.

TÜSİAD, misyonu doğrultusunda ve faaliyetleri çerçevesinde, ülke gündeminde bulunan konularla ilgili görüşlerini bilimsel çalışmalarla destekleyerek kamuoyuna duyurur ve bu görüşlerden hareketle kamuoyunda tartışma platformlarının oluşmasını sağlar.

TÜSİAD Parlamento İşleri Komisyonu tarafından koordine edilen "Karma Seçim Sistemi ve Siyasal İstikrar Cilt I: Ana Rapor" başlıklı çalışma, Sosyal Araştırmalar Merkezi (SAM)'nin TÜSİAD için gerçekleştirdiği kamuoyu araştırması sonuçları ve bu sonuçlardan hareketle, Galatasaray Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Seyfettin Gürsel tarafından tasarlanan bir karma seçim önerisi ile sistemin simülasyonlar aracılığıyla alternatif seçim sistemleriyle karşılaştırmalı değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Raporda ayrıca, seçim sistemleri hakkında yapılan çalışmalarda kullanılmak üzere İTÜ Endüstri Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Erhan Bozdağ tarafından geliştirilen Nisbi ve Karma Seçim Sistemi Simülasyon Programı Kullanım Kılavuzları da yer almaktadır.

Aralık 2002

ÖZGEÇMİŞLER

Prof. Dr. Seyfettin GÜRSEL

1949 yılında Gaziantep’de doğan Seyfettin Gürsel, orta öğrenimini Galatasaray Lisesi’nde yaptı. 1973 yılında Grenoble Üniversitesi İktisat Fakültesini, 1974 yılında aynı üniversitenin Siyasal Bilimler Enstitüsü’nü bitirdi. Ekonomi dalında doktora öğrenimini Paris Nanterre Üniversitesi’nde 1979 yılında tamamladı.

1980-83 yılları arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’nde öğretim üyeliği yaptı. 1983 yılında üniversiteden istifa eden Gürsel, 1983-86 yılları arasında İletişim Yayınları’nda çalıştı. Bu dönemde Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi’nin yayın yönetmenliğini yaptı. İzleyen yıllarda özel sektörde yöneticilik yapan Seyfettin Gürsel, 1994 yılında Galatasaray Üniversitesi’nde akademik yaşama geri döndü.

Halen bu üniversitede iktisat bölüm başkanlığını ve rektör yardımcılığını yürüten Gürsel’in, seçim sistemleri, iktisat politikaları, çalışma ekonomisi ve iktisat tarihi üzerine kitap, araştırma ve makaleleri bulunmaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Erhan BOZDAĞ

Erhan Bozdağ, 1988 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Endüstri Mühendisliği Bölümü’nü bitirdi. İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü’nde 1992 yılında yüksek lisansını tamamladı. 1998’de verdiği "Kaos Analizi: Bir Finansal Sektör Uygulaması" isimli tez ile aynı enstitüde doktorasını tamamladı. Erhan Bozdağ halen İTÜ Endüstri Mühendisliği Bölümü’nde Sistem Analizi, Sistem Simülasyonu, Sistem Dinamiği derslerini vermekte ve öğretim üyeliğini sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	9
BÖLÜM 1: SEÇİM SİSTEMİNDE REFORM GEREĞİ VE REFORMUN AMAÇLARI	17
1.1. Mevcut Seçim Sisteminin Yarattığı Sorunlar	19
1.1.1. Türkiye’de Siyasal Parçalanmışlık ve Siyasal İstikrar Sorunu	19
1.1.2. Yüksek Barajlı Nisbi Sistemin Aksaklıkları	23
1.2. Seçim Sistemi Reformunun Amaçları	31
1.2.1. Yönetim İstikrarı ve Koalisyon Hükümetleri	32
1.2.2. Genel Anlamda Siyasal İstikrar ve Meşruiyet Sorunları	34
1.2.3. Temsil Adaleti	35
1.2.4. Milletvekilinin Niteliği ve Seçmen-Milletvekili Yakınlığı	37
BÖLÜM 2: YENİ BİR SEÇİM SİSTEMİ ÖNERİSİ: KARMA SEÇİM SİSTEMİ	39
2.1. Mevcut Sistemde Reform Önerileri	41
2.1.1. Temsil Adaletine ve Meşruiyet Sorununa Yönelik Reform	42
2.1.2. İki Turlu Nisbi Sistem.....	50
2.2. Karma Seçim Sistemi	52
2.2.1. 550 Milletvekilinin Nisbi ve İki Turlu Sistemler Arasında Dağılımı.....	53
2.2.2. Seçim Çevrelerinin Oluşturulması	54
2.2.3. Nisbi d'Hondt Sistemi, Ülke Barajı, Oy Birleştirmesi ve Tercihli Oy	56
2.2.4. İki Turlu Dar Bölge Sistemi	58
2.2.5. Dar Bölgeye Yöneltilen Eleştirilere Yanıt.....	62
2.3. Karma Seçim Sisteminin Sınanması	67
2.3.1. Karma Seçim Sisteminin Simülasyon Modeli	67
2.3.2. İttifakların Teşviki	70
2.3.3. Meşruiyet Sorunu.....	74
2.3.4. Ülke ve Dar Bölge Barajlarının Değerlendirilmesi	78

BÖLÜM 3: SEÇİM SİSTEMİ SEÇENEKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI:	
NİSBİ SİSTEM, REFORME NİSBİ SİSTEM VE KARMA SİSTEM	81
3.1. Koalisyon Hükümetleri ve Yönetim İstikrarı	83
3.2. Tek Parti İktidarları ve Meşruiyet Sorunu	93
3.3. Temsil Adaleti	97
SONUÇLAR	103
EKLER	107
EK 1 : Nisbi Seçim Sistemi Simülasyon Modeli	109
EK 2 : Karma Seçim Sistemi Simülasyon Modeli	117
EK 3 : 550 Milletvekilinin Seçim Çevrelerine Dağılımı.....	133
EK 4 : 293 Dar Bölgenin İlçelere ve Mahallelere Göre Bileşimi	139
EK 5 : Dar Bölgelerin Küçükten Büyüğe Sıralaması	159
EK 6 : 1999 Genel Seçimlerinde 87 Nisbi Seçim Çevresinde Oy Dağılımı	161
EK 7 : 1999 Genel Seçimlerinde 293 Dar Bölgede Oy Dağılımı	167
EK 8 : Nisbi (d'Hont) Seçim Sistemi Simülasyon Programı	
Kullanımı Kılavuzu.....	169
EK 9 : Karma Seçim Sistemi Simülasyon Programı Kullanımı Kılavuzu	183

GİRİŞ

GİRİŞ¹

Bu araştırma 3 Kasım seçimlerinden yaklaşık birbuçuk ay önce Eylül 2002’de tamamlandı. Ancak yayınlanması aşağıda açıklanacak nedenlerden ötürü 3 Kasım sonrasına ertelendi. Seçimlerden sonra Raporda önemli değişiklikler yapma gereği ortaya çıkabilirdi. Tam aksine seçimler bu araştırmada yapılan çözümlemelerin ve savunulan görüşlerin doğruluğunu (tabii bize göre) kanıtladı. Tabii ki 3 Kasım seçimlerinin sonuçlarına göre senaryolarda değişiklikler yapılabilirdi. **Ancak orijinal metni olduğu gibi yayımlamayla tercih ettik.**

Bu araştırma iki yıllık bir çalışmanın ürünü. Alternatif bir seçim sistemi tasarımını konu edinen ilk TÜSİAD raporunu Aralık 1998’de yayınlamıştık. Bu raporda önerilen **"Nisbi Takviyeli İki Turlu Dar Bölge"** adlı alternatif seçim sistemi 550 milletvekilinin 50 adedinin ülke genelinde parti listelerinden tam nisbi yöntemle, kalan 500 adedinin de tek sandalyeli dar bölgelerden iki turlu çoğunluk yöntemi ile belirlenmesini öngörüyordu.

Bu alternatif seçim sistemi önerisi kamuoyunda geniş bir şekilde tartışıldı. Savunanlar olduğu gibi eleştirenler de oldu. Eleştirilerin bir bölümü Türkiye’nin bu kadar köklü bir seçim sistemi reformuna hazır olmadığını, nisbi takviyenin daha güçlü olması gerektiğini savundular.

Çeşitli kesimlerle yapılan istişareler sonucunda, **Türkiye için mevcut nisbi sistem ile iki turlu çoğunluk sisteminin bileşiminden oluşan bir tasarımın uygun olacağı** düşünüldü. Aynı zamanda seçmenin ne düşündüğü hakkında da fikir edinebilmek için Ağustos 2001’de Sosyal Araştırmalar Merkezi (SAM)’ne bir kamuoyu araştırması yaptırıldı. "Seçim Sistemi ve Siyasal Partiler Araştırması" adı altında TÜSİAD tarafından Kasım 2001’de yayınlanan bu çalışma, seçmenlerin büyük çoğunluğunun yönetimde istikrar ve temsilde adalet ilkelerine aynı düzeyde duyarlı olduklarını gösterdi.

Bu araştırmada önerilen "Karma Seçim Sistemi" bu tartışma ve arayış sürecinin ürünüdür. Karma sistemin mevcut sistem ve diğer alternatif sistemler ile karşılaştırılabilir hale getirilmesi için yeni bir simülasyon modelinin geliştirilmesi gerekiyordu. TÜSİAD’ın Aralık 1998 raporunda yer alan "Nisbi Takviyeli İki Turlu Dar

(1) Giriş bölümü Aralık 2002 itibarıyla kaleme alınmıştır.

Bölge Seçim Sistemi" için geliştirilmiş olan simülasyon modelinin metodolojisi temel alınarak yeni bir model tasarlandı. **Yeni simülasyon modelinin bir önceki modelden farkı, ikinci tur seçmen davranışlarının geniş kapsamlı bir kamuoyu araştırmasından elde edilen bilgilere dayandırmasıdır.** Bu araştırma SAM tarafından Mayıs 2002'de tamamlandı. Simülasyon modelinin oy davranış varsayımları da bu bilgiler ışığında belirlendi.

Simülasyon modeli ve bilgisayar programı 2002 Haziran sonunda tamamlandı. Raporun yazımı için gereken süre de dikkate alınarak çalışmanın Eylül ayında yayınlanması planlanmıştı. **Ama bilindiği gibi Temmuz ayında erken seçim kararı alındı. Erken genel seçimlerin mevcut seçim sistemi ile yapılması kaçınılmaz hale gelmişti.** Önemli ölçüde meşruiyetini yitirmiş bir parlamentonun seçim sistemi reformu gibi hem teknik uzmanlık hem de toplumsal uzlaşma gerektiren bir alanda kısa sürede bir çalışma yapması ve sağlıklı bir sonuç alması olanaksızdı.

Bu koşullarda raporun yayınlanması 3 Kasım seçimleri sonrasına ertelendi. Mevcut seçim sistemi ile yapılacak bir seçimin reform ihtiyacını daha da belirgin ve acil hale getireceğini düşünüyorduk. Böyle de oldu. Bu çalışmada gösterildiği gibi mevcut seçim sisteminin neredeyse tüm aksaklıkları bir arada ortaya çıktı. **3 Kasım seçimleri temsili demokrasinin evrensel ilkeleri ile kesinlikle bağdaşmayan bir şekilde düşük bir oy oranı ile birinci partiyi büyük çoğunlukla tek başına iktidar yaparken, seçmenlerin yüzde 46'sını parlamentoda temsilden yoksun bıraktı.**

Gerçi sistem "imal edilmiş" (*manufactured*) bir tek parti iktidarı yaratarak yönetimde istikrara olumlu katkıda bulundu ama bu sonucu temsil adaleatine çok ağır bir bedel ödeterek gerçekleştirdi. Ayrıca, temsil adaletinin kabul edilmez ölçülerde çiğnenmiş olması uzun vadede yönetim istikrarını da olumsuz etkileyebilir. Araştırmada "genel siyasal istikrarsızlık" kavramı çerçevesinde gösterilmeye çalışıldığı gibi, yönetim istikrarı için her ne pahasına olursa olsun tek parti iktidarı hedefi gütmek, diğer bir ifade ile seçim sistemini temsili demokrasi ile bağdaşmayan unsurlarla donatarak zorlama tek parti iktidarı yaratmak, orta-uzun vadede bizzat yönetim istikrarsızlığına yol açacak süreçleri gündeme getirebilir.

3 Kasım seçimleri her zamankinden daha fazla Türkiye'nin yeni bir seçim sistemine ihtiyaç duyduğunu gösterdi. Yönetim istikrarını öncelikli amaç olarak kabul eden ama aynı zamanda meşruiyet tartışmalarına mey-

dan vermeyecek şekilde temsil adaletini asgari ölçülerde sağlayan yeni bir seçim sistemi tasarlamak zorundayız. Bu araştırmanın esas konusu da bu özelliklere sahip alternatif bir seçim sistemini tartışmaya açmaktır.

Başlangıçta belirttiğimiz gibi 3 Kasımdan önce tamamlanan bu raporda seçim sonuçlandıktan sonra bir değişiklik yapma gereğini duymadık. Raporda yapılan simülasyonlar ve alternatif sistemlerin karşılaştırmalı analizi zaten Karma Seçim Sistemi'nin yönetim istikrarı ile temsil adaletini asgari ölçülerde sağlayan bir sistem olduğunu göstermişti. Yine de seçimler yapıldığına ve ülke genelinde oy dağılımı belli olduğuna göre, oy dağılım senaryolarına başvurmaksızın bir değerlendirmenin öğretici olacağını düşünüyoruz.

Araştırmada esas olarak üç seçim sistemini inceledik: Mevcut sistem, mevcut sistemin barajı düşürerek ve ittifaklara izin vererek nisbi yönünün güçlendirildiği bir almasığı olan Reforme Nisbi Sistem ve Karma Sistem. Aşağıdaki tabloda bu üç farklı seçim sisteminin 3 Kasım seçimlerinin ülke geneli oy dağılımında ortaya çıkardıkları (mevcut sistem) ya da tahminen çıkaracakları (Reforme Nisbi Sistem ve Karma Sistem) parlamento bileşimlerini gösteriyor.

Tablo 1. 3 Kasım 2002 seçimleri oy dağılımının parlamento bileşimleri:

		AKP	ANAP	CHP	GP	DYP	DEHAP	MHP
	<i>Oy Dağılımı</i>	<i>34.3</i>	<i>5.1</i>	<i>19.4</i>	<i>7.3</i>	<i>9.5</i>	<i>6.2</i>	<i>8.4</i>
Mevcut Sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	363	-	178	-	-	-	-
Reforme Nisbi Sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	240	22	115	28	67	38	40
Karma Sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	302	4	150	6	57	26	5

Görüldüğü gibi üç değişik seçim sistemi aynı oy dağılımında çok farklı parlamento bileşimleri, dolayısıyla siyasal açıdan çok farklı sonuçlar ortaya çıkarıyor.

Bu farklılıkları değerlendirmeden önce tabloda yer alan milletvekili sayılarının tahmini ile ilgili bir kaç açıklama yapmak gerekiyor. Önce 3 Kasım seçimlerinde dokuz bağımsız milletvekili seçildiğinden, AKP ve CHP'nin toplam milletvekili sayısı-

nın 541 olduğunu hatırlatalım. Diğer iki seçim sisteminin ürettiği milletvekilliği dağılımına gelince: Tahmin yöntemimizin, yani simülasyon modellerinin nasıl çalıştığı raporda ayrıntılı olarak açıklanıyor. Giriş bölümünde bu konuya girmek istemiyoruz. Ancak okurlar Adalet ve Kalkınma Partisi ile Genç Parti'nin simülasyon modeline nasıl dahil edildiğini haklı olarak soracaklardır.

Simülasyon modellerimizin temel ilkesi bir önceki seçimde (burada 1999 seçimleri) seçim çevreleri düzeyinde her partinin nisbi oy oranının (ülke ortalamasına kıyasla) çok az değişeceği şeklindedir. Dolayısıyla modeller aracılığı ile herhangi bir oy dağılımında bir partinin kazandığı sandalye sayısını tahmin edebilmek için söz konusu partinin bir önceki seçime katılmış olması gerekir. Oysa tabloda AKP ve GP için bu ilke geçerli değildir. Modelde AKP için öngörülen çözüm, bu partinin nisbi oy dağılımını Fazilet Partisi'nin 1999 seçimlerindeki nisbi oy dağılımı ile özdeş kabul etmektir. 3 Kasım seçimlerinin sonuçları bu varsayımı tam olarak doğrulamamıştır. Bu kez AKP, Batı ve Güney'de FP'nin performansından daha iyi bir performans göstermiştir. Ancak bu farklılık tahminlerin sonuçlarını niteliksel düzeyde değiştirecek bir etkiye sahip değildir.

GP için uygulanan çözüm ise bu partinin nisbi oy dağılımını DSP ile özdeş kabul etmek şeklindedir. Kimi okurlara bu şaşırtıcı gelebilir. Aslında sorulması gereken soru şudur: GP'nin seçim çevreleri düzeyinde nisbi oy dağılımı hangi partinin 1999 seçimlerindeki oy dağılımına benzemektedir? 3 Kasım seçimleri GP'nin coğrafi bölgeler itibarıyla çok dengesiz bir oy dağılımına sahip olduğunu gösterdi. Bu parti Batı'da yüzde 10-20 arasında oy alırken, Doğu'da oy oranları yüzde 1-2 olmuştur. Bu görünümüyle nisbi oy dağılımı itibarıyla 1999 seçimlerinin en yakın partisi DSP'dir. Bu parti de 1999'da Batı'da Türkiye ortalamasının çok üzerinde oy alırken, Doğu'da çok altında oy almıştır. Tek fark Doğu Karadeniz bölgesidir. Bu bölgede DSP'nin GP'nin aksine güçlü bir oy desteği vardı. Ancak bu fark ve diğer kimi ikincil farklar genel sonuçları değiştirecek etkiye sahip değildir. Soruna pratik açıdan yaklaşacak olursak, GP'nin Reforme Nisbi Sistem'de tahmini sandalye sayısının 28 (Bakınız Tablo) olduğunu, yani siyasal açıdan sonucu değiştirecek düzeyde olmadığını hatırlatalım. Büyük ihtimalle bu tahmin birkaç sandalye yüksektir. Karma Sistem'de ise GP'nin tahmin edilen sandalye sayısı zaten 6'dan ibarettir.

Genel değerlendirme:

Reforme Nisbi Sistem: Eğer küskünler hareketi bir ya da iki partiden daha destek bulmuş olsaydı, 3 Kasım seçimleri seçim sisteminde iki temel değişiklik ger-

çekleştirildikten sonra yapılacaktı: **Baraj yüzde 5'e inecekti, partiler aralarında "oy birleştirmesi" şeklinde ittifaklar yapabileceklerdi.** Bu değişiklikler ve ANAP'ın DYP ile ittifak yaptığı varsayımları altında yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi iki önemli sonuç ortaya çıkıyor:

- 1- Yüzde 5 barajını aşmayı başaran yedi parti parlamentoda oy oranlarına çok yakın oranlarda 550 sandalyeyi paylaşıyorlar. **Diğer bir ifade ile mükemmel bir temsil adaleti sağlanıyor.**
- 2- **Buna karşılık AKP tek başına iktidara gelemiyor.** Ortaya parlamento aritmetiği itibarıyla çok sayıda koalisyon seçeneği çıkıyor. Bu seçeneklerin büyük bölümü siyaseten anlamsız olduklarından elenebilir. **Geriye siyaseten anlamlı iki koalisyon seçeneği kalıyor: AKP-DYP ve AKP-CHP. Tabii tartışılabilir ama bizim görüşümüz bu iki seçeneğin de yönetim istikrarını sağlamak açısından mevcut duruma kıyasla daha etkisiz olacakları şeklindedir.**

Karma Sistem: Eğer 3 Kasım seçimleri bu araştırmada ayrıntıları ile açıklanan Nisbi sistem ile İki Turlu çoğunluk sistemlerinin bileşiminden oluşacak şekilde **Karma Sistem ile yapılmış olsaydı çok büyük bir olasılıkla şu iki temel sonuç ortaya çıkacaktı:**

- 1- **AKP 300'ün üzerinde milletvekilliği kazanarak yine tek başına iktidara gelecekti.**
- 2- **Yedi parti de parlamentoda temsil olanağını bulacaklardı.** Bu partilerden üçü (ANAP, GP, MHP) oy oranlarının çok altında, iki parti (DYP ve DEHAP) oy oranlarına yakın, iki parti de (AKP ve CHP) oy oranlarının bir hayli üzerinde (özellikle AKP) temsil edileceklerdi. **Ama sonuç olarak mevcut duruma kıyasla çok daha temsili bir parlamento oluşurken, AKP tek başına yine iktidar olabilecekti.**

Dahası, AKP bugünkü duruma kıyasla çok daha güçlü bir iktidara kavuşacaktı. Bu parti 363 yerine 300'ün biraz üzerinde milletvekiline sahip olacaktı ama seçmen nezdinde çok azınlıkta kaldığı gibi tartışmalar da olmayacaktı. Çünkü AKP nisbi bölümdeki 257 sandalyenin yaklaşık 134'ünü birinci turda kazanırken, dar bölgelerdeki 293 sandalyenin 46 adedini ikinci tura gerek kalmaksızın daha birinci turda mutlak çoğunluğu alarak, kalan 122 sandalyeyi de ikinci tura kaldığı 242 dar

bölgeden, ikinci tur yarışlarının hemen hemen yarısını kazanarak elde edecekti. Üstelik AKP bu sonucu, simülasyonda kendisine karşı ANAP ile DYP'nin daha birinci tur öncesinden ittifak yaptığını, ikinci tur öncesinde de bu ittifaka CHP'nin de katıldığını varsaydığımız halde elde etmektedir. Ayrıca modelin ikinci tura katılımı yüzde 64, AKP'nin ikinci turdaki geçerli oy oranını da yüzde 54 olarak tahmin ettiğini belirtelim.

Bu karşılaştırmanın da gösterdiği gibi, bu araştırmada önerilen Karma Sistem'in şu ya da bu partiyi iktidara getirmemek, şu ya da bu partiyi özellikle iktidara getirmek, şu ya da bu partiyi parlamentoya sokmamak gibi örtük bir amacı yoktur. Bu önsözü noktalarken bir kez daha tekrarlamakta yarar var: **Amacımız tüm partilere karşı tarafsız kalarak, yönetim istikrarını öncelikli amaç edinen ama aynı zamanda ülke genelinde belirli bir oy gücüne sahip nisbeten küçük partilerin de parlamentoda temsil edilebildikleri bir seçim sistemi tasarlamaktır.**

Bu araştırmada bu özelliklere sahip bir sistem tüm ayrıntıları ile önerilmiştir. Raporda da belirtildiği gibi sistemin kimi yönleri tartışılabilir, sistemde ince ayarlar yapılabilir. **Önemli olan önce yeni bir seçim sistemine ihtiyaç olduğunu kabul etmek, ondan sonra amaçlar-hedefler üzerinde asgari bir uzlaşma sağlamak, son olarak da çok farklı seçenekler bulunduran seçim sistemleri kutusundan en uygun seçeneği bulup çıkarmaktır.**

Aralık 2002

B Ö L Ü M

SEÇİM SİSTEMİNDE REFORM GEREĞİ VE REFORMUN AMAÇLARI

1. SEÇİM SİSTEMİNDE REFORM GEREĞİ VE REFORMUN AMAÇLARI

1.1. Mevcut Seçim Sisteminin Yarattığı Sorunlar

1.1.1. Türkiye’de Siyasal Parçalanmışlık ve Siyasal İstikrar Sorunu

Türkiye’nin yakın geçmişte içinde bulunduğu derin siyasal istikrarsızlığın temelinde siyasal parçalanmışlık yatıyor. Siyasal parçalanmışlık halen uygulanmakta olan yüzde 10 ülke barajlı ve nisbi özellikli seçim sistemi ile birleşince doğal olarak partiler arası yıkıcı bir siyasal rekabeti teşvik etmiş ve bu yıkıcı rekabet beraberinde ekonomi alanında kısaca "popülist" şeklinde nitelediğimiz politikaların uygulanmasına yol açmıştır.

Son birkaç yıldır Türkiye’nin içine düştüğü büyük ekonomik krize de bu politikalar neden olmuştur. Son bir yılda popülist uygulamalara set çeken ve piyasa ekonomisinin etkin bir şekilde çalışmasını amaçlayan çok önemli kurumsal reformlar gerçekleşmiş olsa da bu çabaların ekonominin siyasetle bağını kesmekte yetersiz kaldığını, halen yaşamakta olduğumuz erken seçim ortamının ekonomi üzerinde yaptığı olumsuz etkiler açıkça göstermektedir.

Bu özet değerlendirmeden çıkan sonuç açıktır: Türkiye düşük gelir düzeyi, işsizlik gibi temel sorunlarla başedebilmesi için, siyasal istikrarı sağlayacak kapsamlı bir siyasal reformu öncelikle gündemine almalıdır. Kapsamlı bir siyasal reformun en önemli unsuru da hiç kuşkusuz seçim sistemidir.

Türkiye’nin kendine özgü siyasal özellikleri ile benimsediği seçim sisteminin ortak ürünü olan siyasal istikrarsızlığın nasıl ortaya çıktığını ve gelişmesini kısaca hatırlatmakta yarar vardır.

Türkiye’de siyasal partiler sisteminin giderek parçalanmasının temelinde tarihsel nitelikte toplumsal ve kültürel etkenler olduğu gibi siyasal gelişmelerin de etkisi olmuştur. 1950’den itibaren kabaca merkez sol (CHP) ve merkez sağ (DP) şeklinde tanımlayabileceğimiz iki bloklu parti sistemin merkez sağ bloku 1970’li yıllarda dağılmaya başlamıştır. Kökleri 19. yüzyılın son çeyreğinde ve 20. yüzyılın başlarında Osmanlı toplumunun modernleşmesi sorunundan kaynaklanan iki ideolojik dip akıntısı, 1970’li yılların başında yüzeye çıkarak DP-AP bloğunu böldü. Söz konusu bu iki akımdan İslamcı olanı MSP’yi yaratırken, Türkçü-milliyetçi nitelikli di-

geri de MHP'yi oluşturdu. 1960'lı yılların başında DP'nin kapatılması sonucu ger-
çekleşen merkez sağın geçici parçalanmasını saymazsak, bu parçalanma ilk kez ko-
alisyon hükümetlerini gündeme getirdi. Özellikle 1977 seçimleri sonucunda oluşan
AP-MSP-MHP koalisyonunun gerek taban fiyatları gerek kamu istihdamı aracılığı ile
uyguladığı popülist politikalar makro dengelerin bozulmasında önemli rol oynadı.
12 Eylül 1980 darbesi sonucunda oluşan askeri yönetim 1983 yılında siyasi sistemi
yeniden düzenlerken bu parçalanmışlığa yasaklarla ve zorlamalı parti sistemi ile son
vermek istedi. Ancak sonuç tam aksi oldu; kapatılan AP'nin ve MSP'nin bıraktığı
boşluk kısmen ANAP ile doldurulurken, CHP'nin küllerinden iki parti temayüz etti:
SHP ve DSP. Daha sonra da Demirel'in önderliğinde DYP kuruldu. Böylece merkez
sol ve merkez sağ parçalanmış oldu.

1987 referandumu ile eski liderlerin üzerinden siyaset yasağı kalkınca İslamcı
hareketin temsilcisi MSP'nin devamı RP ile Trk-milliyetçi akımın temsilcisi MHP
yeniden siyaset sahnesine ıktılar. Bu sürece bir de 1980'lerin yeni olgusu olarak
milliyetçi Kürt hareketinin temsilcisi partiler (günümüzde HADEP) eklenince 1990'lı
yılların parçalı parti sistemi oluştu. Yüzde 5'in üzerinde oy potansiyeline sahip ama
hiç biri yüzde 30'u geçemeyen yedi efektif partiden oluşan parti sistemimiz, tek
turlu, kategorik (seçmenin sadece bir partiye oy verebildiği) ve nisbi karakterli se-
im sistemimiz nedeniyle 1991 seçimlerinden itibaren tutarsız koalisyon hükümet-
lerinin kurulmasına yol açtı ve giderek kronikleşen bir siyasi istikrarsızlığı günde-
me getirdi.

Türkiye ekonomisini periyodik olarak bunalıma sürükleyen (1994, 1999, 2001)
ve bu nedenle büyük refah kayıplarına² neden olan popülist politikaların başlangıç
tarihi 1987 seçimlerine kadar götürülebilir. Bu seçimlerden önce yukarıda da hatırlatıldığı gibi referandum yoluyla eski liderler siyasi arenaya geri döndüler ve siya-
sal partiler rejimi aşırı parçalı bir nitelik kazandı. Her ne kadar 1987 erken genel se-
imleri sonucunda ANAP tek başına iktidara gelmiş olsa da, bu sonucun seçim sis-
teminde birinci partiye aşırı prim vererek sistemin nisbiliğini büyük ölçüde azaltan
zorlama değişiklikler sonucu elde edildiği hatırlanmalıdır. ANAP, 1987 seçimlerinde
yüzde 36 oranında oy almasına karşın parlamentoda geniş bir çoğunluğu seçim sis-

(2) 1990-2001 döneminde GSMH ortalama büyüme hızı giderek daha şiddetli olan ekonomik daralmalar nedeniyle % 4'n altında kalmıştır. Oysa Türkiye ekonomisini yakından izleyen iktisatçılar makro istikrar sağlandığı takdirde ekonominin % 6 civarında bir büyüme potansiyeline sahip olduğu konusunda görüş birliği içindedirler. On –oniki yıl-
lık sürede her yıl ortalama % 2 civarında bir kayıp söz sonusudur. Dolayısıyla siyasi istikrarsızlık-ekonomik istik-
rarsızlık sarmalının Türkiye halkına çıkardığı refah faturasını 40 milyar dolar olarak tahmin edebiliriz.

teminde yapılan bu zorlamalar sonucunda elde etmiştir. Ancak bu durum siyasal rekabetin yoğunlaşması ve giderek yıkıcı bir nitelik (Özal-Demirel çatışmasını hatırlayalım) kazanması gerçeğini değiştirmedüğinden, dönemin ANAP azınlık iktidarı (oy oranı anlamında) makro dengeleri bozan ve kamu iç borçlanmasını başlatan popülist politikaların ilk adımlarını atmıştır. Gelecekteki finansal krizlerin meydana gelmesinde belirleyici rol oynayan yüksek kamu borçlanması ve bu borcun, kısa vadeli dış kaynaklarla finanse edilebilmesi için erken bir finansal liberalizasyon³ başlamış oldu.

1991 seçimleri iktidara DYP-SHP koalisyonunu getirdi. Bu partiler seçim kampanyalarını yoğun popülist vaatler üzerine kurmuşlardı. Doğal olarak iktidarları da bu vaatleri önemli ölçüde gerçekleştirdi. Sonuçta kamu harcamaları yoluyla yükselen talep ilk yıllar çok yüksek bir büyüme yaratırken, büyüyen kamu açıkları iç ve dış ekonomik dengeleri giderek bozdu ve Türkiye ilk kez yeni tarz bir ekonomik krizle, 1994 finansal krizi ve onu izleyen ekonomik daralma ile karşılaştı. Bu arada 5 Nisan 1994 istikrar paketi ve IMF ile yapılan anlaşma, DYP'nin yeni genel başkanını ve Başbakan Tansu Çiller tarafından 1995 yılında terkedildi. 1995 yılında ekonomik büyüme hızla gerçekleşmiş ve 1994 yılının kayıpları telafi edilmişti ve DYP'nin lideri ANAP'ı geçerek tek başına iktidara geleceğine inanıyordu.

1995 erken genel seçimleri, parçalanmış siyasal yapının kalıcılığını ve bu yapının nisbi sistemle birleştiğinde istikrarsız koalisyonları ortaya çıkardığını tescil etti. Ek olarak, İslamcı hareketin temsilcisi RP sürpriz yaparak % 21 oy oranı ile birinci parti oldu. Önce kısa ömürlü DYP-ANAP azınlık koalisyonunun ardından, Refah-yol (RP-DYP) koalisyonu kuruldu ve popülist genişlemeci politikalara hızlı bir geri dönüş başladı. 28 Şubat 1997'de başlayan süreçte RP-DYP koalisyon hükümeti düşünce, yerine CHP destekli ANAP-DSP-DTP azınlık hükümeti kuruldu. 1998 Rusya krizinin hızla bozulmakta olan makro dengeleri daha da kırılgan duruma getirdiği bir ortamda, CHP, ANAP-DSP-DTP hükümetinden desteğini çekti ve bir kez daha Türkiye erken seçime gitmek zorunda kaldı.

1994 krizinin yarattığı güven bunalımı nedeniyle 1990'ların ikinci yarısında %10-15 düzeyinde seyreden gerçek faizler, 1997'de Refahyol'un uyguladığı sürpriz genişlemeci para politikalarının gecikmeli etkisiyle 1998'in son çeyreğinde yükselme-

(3) Türk parasını koruma kanunu 1989 yılında yürürlükten kaldırılarak konvertibilite, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve para-tahvil piyasalarının oluşturulması eşanlı olarak gerçekleşmiştir.

ye başladı ve Rusya krizinin etkisini daha da güçlendirerek ekonomiyi olağanüstü bir daralma sürecine soktu. Nitekim, Refahyol'un para politikası enflasyonu beklenmedik bir şekilde yükselterek ex-post gerçek faizlerde geçici bir düşüş yaratmış olsa da, izleyen dönemde iktisat politikalarına duyulan güvensizlik nedeniyle, ANAP-DSP-DTP koalisyonunun IMF ile birlikte uyguladığı kısıtlayıcı para politikası enflasyon oranını düşürürken nominal faizler düşmedi ve gerçek faizler yükseldi. Bu süreçte hükümetin düşmesi ve yeni bir seçimin getirdiği belirsizlikler eklenince gerçek faizler % 25-30 gibi olağanüstü yüksek düzeylere tırmandı. Bu kadar yüksek faizlerle devletin iç borcunun çevrilebilmesi olanaksızdı.

18 Nisan 1999 seçimleri bir kez daha gösterdi ki, mevcut parçalanmışlık olduğu ve seçim sisteminde köklü bir değişiklik yapılmadığı sürece yönetim istikrarsızlığı kaçınılmazdır. 1999 seçimlerinin ertesinde bu kez üç partili bir koalisyon hükümeti kurulabildi. Siyasi mülahazaların bir sonucu olarak üçlü koalisyon DSP-MHP-ANAP şeklinde oluştu. Bu partiler seçim öncesinde ortak bir hükümet programı konusunda önceden (bir başka deyişle seçim sisteminin icabı olarak) anlaşmış değillerdi. Hatta daha baştan AB ile uyum için gereken demokratik reformlar konusunda anlaşamadıkları açıkça görülüyordu. Ekonomik istikrar konusunda ise aslında hiç bir parti net bir tavır almamış, kapsamlı ve tutarlı bir program sunmamıştı. Sonuçta, ekonomi uçurumun kenarına ve IMF desteği kaçınılmaz hale geldiğinden, tamamen ekonomi bürokrasisinin IMF ile birlikte hazırladığı istikrar programını (Aralık 1999) kabul etmek zorunda kaldılar.

Bu zoraki destek koalisyon içinde zaman zaman çıkan uyumsuzlukları engellemeyemedi ve bu uyumsuzluklar, Kasım 2000'de patlak veren ve istikrar programı için sonun başlangıcını teşkil eden finansal krizin oluşmasında, tek neden olmasa da, önemli bir rol oynadı. Program Şubat 2001'de çöktükten sonra Kemal Derviş'in yönetiminde IMF destekli ve birincisine oranla daha önemli ölçüde kurumsal reformlara önem veren istikrar programı da (Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı – Mayıs 2001), koalisyon uyum içinde bu programın arkasında olduğundan değil, fiilen başka alternatif olmadığından uygulanabildi. Yine de koalisyon içinde çıkan sorunlar zaman zaman mini krizlere yol açtı ve ekonomiye ek maliyetler getirdi. Ama esas sorun AB ile uyum yasalarının, diğer bir deyişle Kopenhag Kriterleri'nin yerine getirilmesi konusunda çıktı. Sorun aşılamayınca, MHP beklenmedik ama kendisi açısından rasyonel bir hamleyle erken seçimi gündeme getirdi.

3 Kasım 2002 genel seçimleri Türkiye'nin 1991'den itibaren yaptığı dördüncü seçimdir. Bazı anketlerin tahmin ettiği çeşitli oy dağılımlarına bakıldığında istikrarlı bir yönetim olasılığının düşük olduğu görülüyor. Parçalanma ve oylarda dağılma daha da artmış durumdadır. 3 Kasım seçimlerinin hükümet seçenekleri itibariyle ne gibi sonuçlar verebileceğine aşağıda daha ayrıntılı değinilecek. Şaşırtıcı olan "görünen köyü" siyasal sınıfımızın görmemesi ya da görmek istememesidir. Bir kez daha hemen hemen her parti birinci geleceğine, hatta tek başına iktidara geleceğine, bunlar olmasa bile en azından en yakın rakibini yüzde 10 barajı sayesinde bu kez parlamento dışında bırakacağına, dolayısıyla ondan kurtulacağına inanmaktadır. Dolayısıyla sistemin sorun yarattığı teşhisine bir türlü gelinememektedir. "İttifakı seçmen sandıkta yapacak" ya da "hiç merak etmeyin seçmen sandıktan istikrar çıkarır" gibi anlamsız sözlerle Türkiye zaman yitirmekte ve sorunları ağırlaşmaktadır.

Türkiye'nin siyasal istikrarı sağlamadan ekonomik istikrarı, dolayısıyla da hızlı bir kalkınmayı gerçekleştiremeyeceği bugün kabul edilen bir gerçektir. 1995 seçimlerinin öncesinden başlayarak bu satırların yazarının savunduğu gibi eğer istikrarsızlıkta mevcut seçim sistemi belirleyici, ya da en azından önemli bir rol oynuyorsa, o zaman siyasal istikrara giden yol önce bu teşhisi kabul etmekten, ondan sonra da yeni bir seçim sistemini tartışmaya başlamaktan geçmektedir.

Bu noktada, Türkiye'nin bu noktaya gelmesinde önemli rol oynayan mevcut seçim sisteminin neden sorun yarattığını daha kapsamlı ve derinlemesine araştırmakta fayda vardır.

1.1.2. Yüksek Barajlı Nisbi Seçim Sisteminin Aksaklıkları

Bilindiği gibi mevcut seçim sistemi son haliyle şu özellikleri taşıyor:

- 1- Çok küçük (2 milletvekili) ile çok büyük (24 milletvekili) seçim çevrelerini içeriyor. Ortalama seçim çevresi büyüklüğü 7 civarındadır.
- 2- Parlamentoda mevcut 550 sandalyeyi illere (İstanbul, Ankara ve İzmir dışında illerle seçim çevreleri örtüşüyor) dağıtırken küçük illeri kayırıyor. Küçük iller daha çok kırsal ağırlıklı yörelerde bulunduğundan, kırsal seçmen kayırılmış oluyor. Diğer bir ifadeyle, seçmenleri ağırlıklı olarak bu yörelerde yaşayan partiler parlamentoda aşırı temsil ediliyor.

- 3- Seçim teknik deyimle kategoriktir. Seçmenin tek bir oyu vardır ve bu oyla ancak birinci tercih ettiği partiyi destekleyebiliyor. Partiler arası açık ve yasal ittifak olanağı sistemden dışlanmış durumdadır.
- 4- Partiler seçim çevrelerinde sandalyeler kazansalar bile parlamentoda temsil edilebilmeleri için ülke genelinde en az % 10 oy almaları gerekiyor.
- 5- Bu ülke barajını aşan partiler her seçim çevresinde aldıkları oy oranına bağlı olarak o seçim çevresindeki mevcut sandalyeleri d'Hondt sayım kuralına göre paylaşıyorlar.

D'Hondt sayım kuralı esas olarak bir nisbi dağıtım formülü olmakla birlikte, birinci gelen partiyi kayıran bir kuraldır. Partilerin aldıkları oylar önce bire, sonra ikiye, sonra üçe vs bölünür. Elde edilen rakamlar büyüklük sırasına konulur ve en büyük rakamdan en küçüğe doğru gidilerek mevcut sandalyeler tümüyle dağıtılınca kadar her partiye sıralamadaki yerine göre bir sandalye tahsis edilir. Seçim çevresinde ne kadar az sandalye varsa sonuç o kadar büyük partilerin lehine olur. Bu nisbisizlik ya da eşitsizlik seçim çevresi büyüdükçe, diğer bir ifadeyle mevcut sandalye sayısı arttıkça azalır ve küçük partiler de sandalye kazanma şansı bulurlar. Türkiye'de uygulama % 10 barajı ile birlikte yapıldığından küçük partilerin sandalye kazanması olanaksızlaşmaktadır.

Bu özelliklere sahip bir seçim sistemi, büyük ölçüde parçalanmış bir siyasi partiler sisteminin⁴ oluşturduğu koşullarda uygulandığında, ortaya çıkan siyasal süreçleri ve muhtemel sonuçları şöyle özetleyebiliriz:

1- Yönetim istikrarsızlığı

Seçim sisteminin kategorik ve nisbi özelliği yüksek baraj ile birlikte partiler arası siyasal rekabete yıkıcı bir nitelik kazandırmaktadır. Her parti, ama özellikle ideolojik konum ve program itibarıyla birbirine en yakın partiler, iktidara tek başına gelebilmek ya da en azından parlamentoda sandalye sayılarını maksimize ederek güçlü bir konuma gelebilmek için yakın partinin seçmenini bir av alanı olarak gör-

(4) Kamuoyu anketleri 3 Kasım seçimlerinin arifesinde % 5 ile % 30 arasında oy alabileceği tahmin edilen parti sayısını sekiz olarak gösteriyor. Bu partiler şunlardır: AKP, ANAP, CHP, DSP, DYP, HADEP, MHP, YTP. Ayrıca, % 1 ile % 5 arasında oy alabileceği tahmin edilen parti sayısı beş-altı civarındadır. Bu satırların yazıldığı sırada transferler, örtülü ittifak görüşmeleri gibi siyasal manevralar devam ettiğinden görüntü net değildir. Bununla birlikte üç şey kesinlikle söylenebilir. Yüzde 40 civarında oy potansiyeline sahip egemen bir parti mevcut değildir; yüksek baraj nedeniyle seçmenlerin en az yüzde 25'inin oyunun çöpe gitmesi yüksek bir ihtimaldir; iki ya da üç partinin tahmini oy oranları baraj civarındadır ve bu durum siyasal belirsizliği daha da arttırmaktadır.

mektedir. Aslında bu rasyonel bir davranıştır ve parti yönetimlerini, özellikle de liderlerini bencil davranmakla suçlamak boşunadır. Türkiye’de medya ve kimi sivil toplum kurumları merkez sol ve merkez sağda partilerin birleşmeleri yönünde çağrıda bulunmuş ancak bu birleşmeler gerçekleşmemiştir. Birleşmeler olmadığı gibi bu zorlamalar parçalanmışlığı kemikleştirmiştir.

Esasında yanlışlık liderlerin bencilliğinde değil, seçim sisteminin yanlış teşvik mekanizmalarında aranmalıdır. Her seçim öncesinde daha önde olan ya da öyle olduğunu düşünen merkez sol ve merkez sağ parti, en yakın rakibini baraj altında bırakarak siyaset sahnesinden çekilmeye ya da kendisine iltihak etmeye zorlayacağını ummaktadır. Birleşme söylemi, "gel benim çatım altında birleş" taktiğine dönüşmekte ve nesnel olarak siyasal bir manevradan ibaret kalmaktadır. Ayrıca seçim sisteminin her partinin kendi siyasal ve yasal kimliğini koruyarak diğer bir parti ile açık seçim ittifakı kurmasına izin vermemesinin, bu manevralara uygun bir zemin oluşturduğu da unutulmamalıdır.

Bu koşullarda yıkıcı rekabetin temel aracı da popülist politikalar olmaktadır. Sonuçta hiçbir parti, rakibini tasfiye edemediği ve siyasal parçalanmışlık sürdüğü için, koalisyon hükümetleri seçim sonrası pazarlıklar sonucu oluşmaktadır. Bu pazarlıkların en önemli özelliği, tutarlı ortak bir programdan çok, yine rakiplerin iktidar dışı bırakılmasına odaklanmasıdır. Seçim öncesi ittifaklar çerçevesinde koalisyon seçenekleri ve ortak hükümet programları oluşmadığından, kurulan koalisyon hükümetlerinin seçmenlerin çoğunluğunun temel tercihlerine ne kadar uygun olduğu da belli olmamaktadır. Sonuç olarak genellikle kısa vadeli çıkarlara dayalı, popülizm dozu yüksek zayıf ve tutarsız koalisyon hükümetleri oluşmaktadır.⁵

3 Kasım seçimlerinin de yönetim istikrarsızlığı yaratma riski yüksektir. Kamuoyu anketleri siyasal parçalanmışlığın devam ettiğini göstermektedir. Barajı 4 ya da daha önceki seçimlerde olduğu gibi 5 parti geçtiği takdirde, istikrarsız koalisyonlar gündeme gelecektir. İstisnai bir durum olarak, barajı 3 ya da 4 parti geçtiği takdirde ise birinci gelen partinin tek başına iktidara gelmesi yüksek ihtimaldir ama bu kez çok düşük oy oranıyla, azınlık iktidarının yaratacağı sorunlar gündeme gelecektir.

(5) Mevcut seçim sisteminin simülasyon modeli Seyfettin Gürsel tarafından, modelin bilgisayar programı da Erhan Bozdağ tarafından gerçekleştirildi. Model 1995 ve 1999 seçimlerinde sınanarak güvenilir olduğunu kanıtladı. Model ile ilgili daha kapsamlı bilgi için okuyucu EK 1’e başvurabilir.

2- Genel siyasal istikrarsızlık

Mevcut seçim sistemi, önceki seçimlerde gündeme gelmemekle birlikte, gelecek herhangi bir seçimde meşruiyet sorunu yaratmaya son derece elverişlidir. Meşruiyet sorunu demek bizzat seçimin işlevinin sorgulandığı, dolayısıyla yönetim istikrarsızlığından daha genel bir istikrarsızlığın olduğu, diğer bir ifadeyle bizzat demokratik parlamenter rejimin istikrarsızlaştığı bir durum demektir.⁶ Seçim sistemimiz meşruiyet sorununa neden olabilecek birden fazla unsuru barındırmaktadır.

Bu unsurların ilki aşırı yüksek % 10 barajıdır. 1995 ve 1999 seçimlerinde her defasında iki parti (HADEP ve MHP ile HADEP ve CHP) yüksek oy oranlarına rağmen (% 5-9) barajın altında kalmış ve parlamentoda temsil edilememiştir. Bu partilerin aldıkları oylara daha küçük partilerin aldıkları oylar da eklendiğinde seçmenlerin % 20'ye yakın bölümünün oyunun çöpe gittiği görülür. Bu oran yüksek olmakla birlikte tahammül edilebilir bir orandır. Ancak seçim sistemi çok daha yüksek oranlarda oyun çöpe gitmesine, diğer bir ifadeyle seçmenin temsil edilememesine neden olabilir. Nitekim 3 Kasım seçimlerinin arifesinde anketler parçalanmanın daha da derinleştiğini küçük partilerin (% 5'in altı) toplam oylarının % 10'u bulduğunu ve % 5'in üzerindeki partilerin arasından da üç ya da dördünün barajı geçemeyebileceğini gösteriyor. Bu durumda çöpe gidecek oy oranı rahatlıkla % 30'u aşabilecektir. Hatta barajı sadece üç partinin geçebildiği bir durumda % 40'lara kadar çıkabilir. Bu gelişme seçim sisteminin işlevini artık yerine getiremediği anlamına gelir.⁷

Oy oranı % 10'un altında kalan partilerin parlamentoda temsil edilememesi bağlamında HADEP'in özel konumuna değinmekte yarar var. Bilindiği gibi bu partinin özelliği Kürt seçmenlerin ağırlıkta olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgele-ri'nde yer alan kimi seçim çevrelerinde yoğun seçmen desteğine sahip olmasıdır. Bu destek sonucu HADEP söz konusu seçim çevrelerinde seçimlerden birinci ya da ikinci parti olarak çıkmakta ve nisbi d'Hondt sistemine göre milletvekillikleri kazanmaktadır. Ancak barajı geçemediğinden seçmenin yoğun desteğine rağmen bu milletvekillikleri elinden alınmakta ve daha az oy alan partilerin adaylarına verilmek-

(6) Prof. Dr. Erdoğan Teziç meşruiyet sorununu "Anayasa Hukuku" kitabında (Betaş Yay. Ekim 2001, s.89) şöyle tanımlıyor: "Meşruluk devlet iktidarının kaynağı ve kullanış biçimleri bakımından yönetilenlerin inançlarına uygun olma niteliğidir....iktidarın meşruluğu, onun topluluk üyeleri ya da hiç değilse bunların çoğunluğu tarafından bir iktidar olarak tanınması olgusundan başka bir şey değildir. Bir iktidar ona itaat edilmesi konusunda bir uzlaşma varsa meşrudur."

(7) Bu durum temsili demokrasinin temel ilkeleri açısından kabul edilebilir değildir ve bilindiği kadarıyla da hiç bir demokratik ülkede örneği yoktur.

tedir. Tüm farklılıklarına rağmen halen demokratik ülkelerde uygulanan seçim sistemlerinin hiç birisi böyle bir sonuç yaratmaz. Ayrıca bu durumun siyasal istikrara ne kadar hizmet ettiği de tartışmaya açıktır.

Seçim sistemimizin genel anlamda siyasal istikrarsızlık yaratmaya elverişli ikinci unsuru çok düşük oy oranlarıyla tek parti iktidarı yaratma potansiyelidir. Yönetim istikrarsızlığından şikayet edilen bir ortamda böyle bir sonucun arzulanan bir gelişme olacağını öne süren olabilir. Ancak unutmamak gerekir ki yine temsili demokrasinin temel ilkeleri açısından azınlık iktidarlarının seçmen desteği açısından kabul edilebilir alt sınırları vardır. Kimi ülkeler, örneğin Almanya'da olduğu gibi hükümetin, ister tek parti, ister koalisyon hükümeti olsun, mutlak seçmen desteğine (% 5'i geçemeyen partilerin oyları düşüldükten sonra en az % 50 oy oranı) sahip olmasını isterler. Seçim sistemlerini de bu amaca uygun olarak tasarlamışlardır. Ama pek çok demokratik ülkede, teknik deyimle "manufactured majority" (imal edilmiş çoğunluk) denilen azınlık hükümetlerine cevaz veren seçim sistemleri uygulanmaktadır. Ancak bunların hiç birisinde % 40'ın altındaki bir oy oranıyla bir partinin ya da partiler bloğunun iktidara gelmesi arzulanmaz. Dolayısıyla seçim sistemleri de bu amaca uygun olarak tasarlanmıştır. Ayrıca, çok düşük bir seçmen desteğine sahip bir iktidarın yönetim istikrarını sağlayacağının bir garantisi de yoktur. Bu açıdan 1987 seçimleri sonucunda gerçekleşen ANAP tek parti hükümetinin % 36 oy oranı ile hızla yıpranmaktan kurtulamadığı ve popülist politikalara yönelimin startını verdiği hatırlanmalıdır.

Oysa seçim sistemimiz Tablo 2'de de gösterildiği gibi barajı geçebilen parti sayısına bağlı olarak % 30'un altında bir oy oranıyla bile tek parti iktidarı kurabilecek özelliktedir.

Tablo 2. Tek parti hükümetleri için asgari oy oranları

AKP tek başına iktidar

	AKP	ANAP	CHP	DSP*	DYP	HADEP	MHP	Diğer
<i>Oy dağılımı</i>	28	6	18	6	11	6	9	16
Sandalye dağılımı	276	-	173	-	101	-	-	-

CHP tek başına iktidar

	AKP	ANAP	CHP	DSP*	DYP	HADEP	MHP	Diğer
<i>Oy dağılımı</i>	20	6	31	3	11	6	9	14
Sandalye dağılımı	181	-	276	-	93	-	-	-

(*) Bu tabloda DSP, YTP olarak okunabilir. Son anketler DSP'ye % 2 civarında oy verilmektedir. YTP kararsızlar dağıtılmadan önce % 4 civarındadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi YTP 1999 seçimlerinde olmadığından teknik olarak DSP'yi yazmak zorunludur. Bununla birlikte YTP seçmenin bölgesel nisbi dağılımının DSP ile örtüştüğünü tahmin edilmektedir. Batı ve kent ağırlıklı. Bu tahmin yerindeyse DSP yerine YTP koymanın modelin teknik yapısı açısından hiç bir sakıncası yoktur.

Tablo 2 genel siyasal istikrarsızlığın tüm unsurlarını barındırmaktadır. Önce şu belirtilmelidir: Bu tabloda yer alan birinci oy dağılımı (AKP tek başına iktidar) kesinlikle afaki değildir. Aksine, Ağustos'un son haftasında KONDA'nın Deutsche Bank için yaptığı anketin (Bkz. Vatan Gazetesi, 5 Eylül 2002) kararsızlar dağıtılmış halidir. Dolayısıyla, 3 Kasım seçimlerinin ortaya çıkartacağı muhtemel bir oy dağılımıdır.

Tabloda görüldüğü gibi barajı üç parti geçebilmekte ve AKP % 28 gibi olağanüstü düşük bir azınlık oyu ile tek başına iktidar olmaktadır. Çöpe giden oy oranı % 43'tür. Baraj % 5 olsa idi, ANAP (16), YTP (27), HADEP (43), MHP (52) milletvekili kazanabilecekken, mevcut koşullarda parlamentoda hiç temsil edilmemektedirler. CHP'ye çoğunluk sağlayan oy dağılımı da farklı değildir. Sadece CHP'ye % 28 yerine % 31 oy gerekmektedir. Çöpe giden oy oranı % 38'dir. MHP, ANAP ve HADEP % 5'in üzerinde oy aldıkları halde temsil edilememektedirler. Bu küçük farklar CHP iktidarını da meşru kılmak için yeterli değildir.

Siyasal parçalanmışlığın giderek derinleşmesi mevcut seçim sisteminin çok ciddi meşruiyet sorunları yaratma ihtimalini arttırmıştır. Bu seçimde olmasa bile mevcut sistem daha önce yaratmadığı genel istikrarsızlığa herhangi bir seçimde meydan verecek niteliktedir.

Biraz daha az vahim bir meşruiyet sorunu da, ülke genelinde birinci gelen partinin sandalye sayısı itibarıyla parlamentoda ikinci olması sonucu ortaya çıkabilir.

Yukarıda da belirtildiği gibi mevcut seçim sisteminin özelliklerinden birisi de kırsal ağırlıklı yörelerin aşırı temsiline neden olmasıdır. Eğer sistemde kimi parti nisbi olarak kırsal ağırlıklı kimi parti kentsel ağırlıklı seçmen desteğine sahip ise, ki Türkiye’de durum budur, seçmen desteği açısından birinci gelen parti ile ikinci gelen parti parlamentoda yer değiştirebilir. Bu durum, hangi partinin liderinin meşru olarak başbakan olarak atanması gerektiği, dolayısıyla hangi koalisyon hükümetinin meşru sayılacağı tartışmasına açıktır. 1999 seçimlerinde böyle bir durumun kenarından dönmüştür. Bilindiği gibi DSP bu seçimlerde % 22.2 oy oranı ile birinci olmuş ve 140 sandalye kazanmıştır. MHP ise % 18 oy oranı ile ikinci gelmiş ve 129 sandalye kazanmıştır. Simülasyon modeli, bu iki parti arasındaki farkın 4.2 yerine 3 puan olması durumunda (örneğin DSP’nin oy oranı % 21 olsaydı) DSP’nin 132, MHP’nin 134 sandalye kazanacağını göstermektedir.

3 Kasım seçimlerinde de böyle bir durumun hiç de ihtimal dışı olmadığı iki örnek senaryo ile gösterilebilir (Tablo 3). Bu senaryolarda CHP’nin az bir oy farkıyla birinci, sırasıyla da AKP’nin ve DYP’nin ikinci geldiği kabul edilmektedir.

Tablo 3. Seçimlerden ikinci çıkan parti parlamentoda birinci parti oluyor

CHP seçimde, AKP parlamentoda birinci parti

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	Diğer
<i>Oy dağılımı</i>	24	6	25	5	12	6	10	12
Sandalye dağılımı	202	-	196	-	91	-	61	-

CHP seçimde, DYP parlamentoda birinci parti

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	Diğer
<i>Oy dağılımı</i>	15	4	25	5	23	6	10	12
Sandalye dağılımı	105	-	194	-	196	-	55	-

Tablonun ilk bölümünde CHP seçimlerden 1 puanlık farkla (yaklaşık 400.000 oy demektir) birinci parti olarak çıkmasına rağmen parlamentoda en büyük parti AKP olmaktadır. Bu durumda pekala AKP hükümeti kurmakla görevlendirilebilir ve DYP ile hükümeti kurabilir. Oysa sağduyu, AKP’den daha büyük bir seçmen desteğine sahip olan CHP’ye hükümeti kurma fırsatının verilmesini gerektirir. Sonuçta CHP hükümeti yine kurabilir. Ama bunun için DYP’ye büyük tavizler vermesi ge-

rekebilir. Paradoksal bir şekilde DYP, AKP'nin ve CHP'nin yarısı kadar oy almasına karşın güçlü bir konuma gelmektedir.

Tablonun ikinci bölümündeki oy dağılımında CHP, DYP'den 800.000 oy daha fazla almasına rağmen parlamentoda ikinci parti konumuna düşmektedir. Parlamento rejimin teamüllerine dayanarak DYP hükümeti kurma görevinin kendisine verilmesini talep edecek, büyük bir ihtimalle de bu talep kabul edilecektir. DYP isterse AKP ile koalisyonu gidebilir. Oy dağılım senaryolarında dört partinin barajı aştığı varsayılmıştır. Barajı üç parti aştığında da aynı paradoksal sonuçlarla karşılaşıldığını belirtelim.

Bu paradoksal sonuçların nedeni, daha önce de belirtildiği gibi, mevcut sisteminde seçim çevrelerine milletvekili dağıtım yönteminin kırsal ve küçük il ağırlıklı seçmen desteğine sahip partileri kayırmasıdır. CHP bu açıdan AKP'ye, özellikle de DYP'ye oranla dezavantajlıdır. Gelecekte kırsal ağırlıklı küçük iller yaratma eğilimi devam ederse ve milletvekili dağılım yöntemi değişmezse, CHP'nin dezavantajlı durumu daha da kabul edilemez düzeylere doğru tırmanacaktır. Mevcut seçim sistemi bu yönüyle de istikrarsızlık yaratma potansiyeline sahiptir.

3- Seçmen ile milletvekili arasındaki kopukluk

Seçim sistemimizin yarattığı ve yaratabileceği sorunlar yönetim istikrarsızlığı ve meşruiyet sorunları ile sınırlı değildir. Daha ikincil olmakla birlikte temsili demokrasilerde önemsenen kimi işlevleri de yerine getirememektedir. Bunların başında seçmenin milletvekili adaylarının belirlenmesinde hiç bir etkiye sahip olmamaları gelmektedir. Özellikle geniş seçim çevrelerinde uzun aday listeleri, çoğunlukla parti yönetimleri, son aşamada da parti liderleri tarafından yapılmakta ve seçmen, adayların çoğu hakkında hiç bir fikir sahibi olamamaktadır. Bu özellik kimi uzmanlar, köşe yazarları ve siyasetçiler açısından parti disiplini sağladığı gerekçesiyle olumlu olarak değerlendirilse de, bu görüş tartışmaya açıktır. Seçim sistemleri literatüründe "seçmen-milletvekili yakınlığı" şeklinde tanımlanan bu işlev özellikle büyük kentlerde işlememekte ve seçmen ile milletvekilleri arasında yabancılaşmaya neden olmaktadır. Bu tür seçim çevrelerinde seçmenler lidere ya da partiye göre tercihlerini yapmakta, bu arada listelerde seçilmesini hiç istemedikleri kimi adayların da seçilmesine katkıda bulunmak zorunda kalmaktadırlar.

Blok listeler bir yandan "lider sultanı" denilen olguyu pekiştirirken diğer yandan da milletvekili düzeyinin ortalama seçmeni tatmin etmeyecek kadar düşük kalma-

sına neden olmaktadır. Seçmen açısından milletvekili adayında dürüstlük, bilgi birikimi, çalışkanlık gibi erdemler ön alırken, parti liderleri için bağlılık önceliklidir.

Mevcut seçim sisteminin temel aksaklıklarını gidermek amacıyla yeni bir seçim sistemi tasarlanırken bu ikincil sorunun da dikkate alınması gereklidir. Seçim sistemi reformunu tartışırken bu konuya tekrar dönülecektir.

1.2. Seçim Sistemi Reformunun Amaçları

Mevcut seçim sisteminin yönetim istikrarsızlığı yaratarak Türkiye'ye yüksek bir ekonomik maliyet ödettiği gerçeğine bazı siyasal partilerimiz dışında pek itiraz eden kalmadığını sanıyoruz. Bu saptamanın doğal sonucu olarak seçim sistemi reformunun Türkiye'nin önemli bir gündemi olması gerekirdi. Ancak başlıca partilerimizin yönetimleri bu gerçeği kabul etmediklerinden ya da soruna kendi çıkarlarının dar penceresinden baktıklarından seçim sistemi reformunu şimdilik sivil toplum kuruluşları ve medya savunmaktadır.

Ancak reformun yönü ve amaçları konusunda tam bir fikir birliği olduğu söylenemez. Yeni bir seçim sistemi önerisinde bulunmadan önce tartışmaya açıklık getirmek için öncelikle seçim sisteminin amaçları belirlenmeli, tartışılmalı ve üzerinde bir uzlaşma sağlanmalıdır. Seçim sistemi esasen bir araçtır. Seçim sistemini bir alet çantası olarak düşünebiliriz. Bu alet çantası son derece zengindir. Seçim sisteminin başlıca boyutlarını oluşturan, seçim formülü, seçim çevresi büyüklüğü, bölgesel ya da ülke geneli barajı, oy pusulasında tek tercih ya da iki ve daha fazla tercih açıklama olanağı, parlamentonun büyüklüğü-sandalye sayısı gibi aletleri farklılaştırarak ve aralarında farklı şekillerde bileştirerek çok sayıda seçim sistemi tasarlayabiliriz. Ünlü siyaset bilimci ve seçim sistemi uzmanı Lijphart kendi geliştirdiği sınıflamaya göre, incelediği 27 demokratik ülkede 1945-1990 döneminde 70 farklı seçim sistemi belirlemiştir.⁸ Dolayısıyla “alet çantası” gerçekten son derece zengindir. Seçim sistemi tasarımı kritik sorun seçeneklerin yetersizliği değil, her demokratik toplumun belirlediği amaçlara ve kendine özgü parti sistemine en uygun olan seçeneği belirlemektir.

Seçim sisteminden beklenen amaçları belirlerken mevcut sistemin yukarıda açıklanan aksaklıklarından yola çıkabiliriz. Türkiye koşullarında bu amaçları, önemli ve acil olandan daha az önem ve aciliyet arzedene doğru bir sıralamaya tabi tu-

(8) Arend LIJPHART, Electoral systems and party systems: A study of twenty-seven democracies, 1945-1990, Oxford Univ. Press, 2001.

tarsak şöyle bir ajanda oluşturabiliriz: Yönetim istikrarı, genel anlamda istikrar ya da meşruiyet sorunu, temsil adaleti, temsilcinin (milletvekilinin) niteliği ve seçmen-milletvekili yakınlığı. Sosyal Araştırmalar Merkezi (SAM) adlı kamuoyu araştırma kuruluşunun TÜSİAD için 2001 yazında yaptığı bir araştırma da⁹, seçmenin büyük çoğunluğunun bu amaçları paylaştığını gösteriyor. Yine bu araştırmaya göre seçmenlerin ezici çoğunluğu (% 78.9) mevcut sistemi "çok kötü" (% 49.1) ve "kötü" (% 29.8) olarak nitelendiriyor. Aslında bu sonuç da gösteriyor ki Türkiye'nin acilen yeni bir seçim sistemine ihtiyacı vardır. Belirlediğimiz amaçları tek tek ele alalım.

1.2.1. Yönetim İstikrarı ve Koalisyon Hükümetleri

Önce bir yanlış anlamayı önlemek zorundayız. Kamuoyunda şöyle bir yanlışlığın küçümsenemeyecek ölçüde yaygın olduğu anlaşıyor: "Yönetim istikrarsızlığı özdeştir koalisyon hükümeti. Dolayısıyla seçim sistemi öyle olmalı ki, tek parti iktidarları çıkartsın ya da bu tür iktidarları büyük ölçüde teşvik etsin." Oysa yukarıda da değindiğimiz gibi her tek parti iktidarı yönetim istikrarı anlamına gelmez. Aksine sistem manipülasyonlarla çok zorlandığı zaman yetersiz bir azınlık oyuyla ortaya çıkaracağı tek parti iktidarları daha da derin istikrarsızlık yaratabilir. Dolayısıyla seçim sisteminin amaçları arasında olabildiğince koalisyon hükümetlerinden kaçınılması şeklinde bir amaç olamaz. Eğer, siyasi partiler sistemi yeterince parçalıysa koalisyon hükümetleri bir bakıma kaçınılmaz olmaktadır. Burada önemli olan, koalisyon hükümetlerinin arkasında bilinçli ve açık bir seçmen desteğinin olup olmadığıdır.

Yönetim istikrarını gerçekleştirebilmek ya da en azından seçim sisteminin bu istikrara köstek değil destek olması için, seçim sonrasında kurulacak hükümetin, bu hükümet bir koalisyon hükümeti olsa bile, seçim öncesinde tutarlı bir program sunmuş, iç çatışmalarını asgariye indirmiş ve seçmenin mutlak çoğunluğunun olmasa bile kabul edilebilir makul bir çoğunluğunun desteğini almış bir hükümet olması gerekir. Türkiye'nin ekonomik istikrar, AB'ye üyelik perspektifine uygun demokrasi, laiklik ilkesinin farklı yorumlarından kaynaklanan sorunlar, Kıbrıs sorunu gibi konularda toplumsal uzlaşmalar yaratmaya ve bu uzlaşmaları seçimler aracılığı ile hükümet uygulamalarına dönüştürmeye acilen ihtiyacı vardır. Bu sorunların üstesinden gelebilmenin yolunu açmak için öncelikle partiler arası ittifaklar serbest olmalıdır. Mevcut sistem, seçim kampanyalarının demagojik vaatler etrafında şekillenme-

(9) *Seçim Sistemi ve Siyasi Partiler Araştırması*, TÜSİAD araştırma raporu, Kasım 2001

sini teşvik etmekte ve bu durum çözümleri zorlaştırmaktadır. Toplumsal uzlaşmaların yolunu açabilmek için seçim sistemi, partileri seçim öncesinde ittifak yapmaya güçlü bir şekilde teşvik etmelidir. Diğer bir ifadeyle, ittifak yapmak partilerin işine gelmelidir; seçim sistemi ittifak yapanları ödüllendiren, yapmayanları da cezalandıran mekanizmalara sahip olmalıdır.

Seçim öncesi oluşacak ittifaklar genelde "biz ülkeyi beraber yönetmeye adayız" mesajıdır. Dolayısıyla, inandırıcı olabilmesi için aynı zamanda ittifak bloklarının, ortak hükümet programlarının da açıklanması gerekir. Yoksa salt sandalye sayısını maksimize etmek için yapılan gevşek ittifaklar seçmen nezdinde fırsatçılık olarak değerlendirileceğinden beklenen sonucu vermeyecektir. Ortak bir hükümet programı temelinde ittifakların yapıldığı bir seçimde, seçmenin karşısına iki ya da üç hükümet seçeneği çıkacaktır. Seçmen her bir ittifak bloğunun programını bilerek tercihini yapacaktır. Bu bloklardan biri kabul edilebilir asgari bir oy desteği elde ettiği takdirde, seçim sistemi bu bloğu iktidara getirmelidir. Fransa, İtalya, Macaristan gibi siyasal parçalanmışlık düzeyi bir hayli yüksek pek çok ülkede seçim süreci aynen burada tarif edildiği gibi işlemektedir. Seçimlerden önce hükümet seçeneği şeklinde tezahür eden ittifaklar oluşmakta ve seçim sistemi en çok oy alan ittifak bloğunu, ender rastlanan istisnai oy dağılımları dışında iktidara getirmektedir.

Okuyucu bu aşamada haklı olarak şu soruyu sorabilir: "İttifak blokları şeklinde hükümet seçenekleri oluşsa bile, bu blokların her birinin popülist vaatlerde bulunmayacaklarının ve seçim sonrası popülist politikalar uygulamayacaklarının garantisidir?" Kuşkusuz böyle bir garantiyi tamamen seçim sisteminden beklemek safılık olur. Ancak yukarıdaki türden bir süreç sonucu oluşan koalisyon hükümeti ile seçim sonrası pazarlıklar ile oluşturulan koalisyon hükümetlerinin yönetim istikrarı açısından önemli farklılıkları vardır. Seçim sonrası oluşturulan koalisyonların ne ölçüde seçmen desteğine sahip olduğu açık değildir. Bunun tipik örneği ve bu örneğin olumsuz sonuçları Türkiye'de Refahyol hükümeti ile yaşanmıştır. İkincisi seçim sonrası koalisyonda, hükümet partileri koalisyon pazarlıklarının kaçınılmazlığından, karşılıklı taviz zorunluluğundan ve de şaşırtıcı bir şekilde "uzlaşmanın" erdemlerinden (aslında bu uzlaşmanın diğer yüzü tutarsız bir program demektir) dem vurarak seçim kampanyasındaki vaatlerinden dönebilirler. Bu koşullarda, eğer gerçekçi olarak tek başlarına iktidara gelemeyeceklerini biliyorlarsa, seçim öncesinde popülizm yapmanın siyasal faturası olmayacak ya da en azından çok düşük olacaktır.

Buna karşılık, seçim öncesi ittifakların ve alternatif hükümetlerin oluştuğu süreçte herşeyden önce birbirine yakın partilerin aralarındaki yıkıcı rekabet yerini dayanışma ve işbirliğine bırakacaktır. Burada rekabetin ortadan kalkacağını söylemiyoruz. Ama nasıl rekabet yasaları ile düzenlenen bir piyasa ekonomisinde firmalar arası rekabet oyunun kuralları icabı yıkıcı değil yapıcı (verimliliği ve kaliteyi arttırıcı) bir rekabet olmak zorundaysa, burada da ittifak içi rekabet en yakını sandığa gömmeye değil ondan daha iyi liderler, daha iyi adaylar ve daha iyi kampanyalar yürütmeye yönelik olacaktır. Türkiye deneyimi, birbirine yakın partilerin aralarındaki yıkıcı rekabetin seçmeni dağıttığını, parçalanmayı daha da arttırdığını açıkça gösterdi. Dolayısıyla, yıkıcı rekabetin son bulması bile Türkiye koşullarında siyasal istikrara başlı başına bir katkıdır.

İttifak partileri arasında yapıcı rekabetin egemen olması elbette ittifak bloklarının popülizm yapmayacakları anlamına gelmez. Ancak bu kez popülizmin siyasal faturası vardır ve yüksektir. Çünkü, popülizmle iktidara gelen bir bloğun artık koalisyon pazarlıkları, uzlaşma zorunluluğu gibi bir bahanesi yoktur. Açıkladığı programı uygulamak zorundadır. Eğer bu programın popülizm dozu yüksekse, bu durumda ya koşullar elvermediğinden programından geri adım atacak ya da programı uygulayarak ekonomik ya da siyasal krizlere neden olacaktır. Her iki durumda da bir sonraki seçimde ağır bir fatura ödemesi kaçınılmazdır. Eğer bir ittifak bloğunun siyasal ufku bir seçimle sınırlı değilse, ki partiler genelde kalıcı olmak için vardır, ağır fatura perspektifi ittifak bloklarını daha az popülist buna karşılık daha gerçekçi ve uygulanabilir programlar sunmaya zorlayacaktır.

Özetleyecek olursak, yönetim istikrarının yolu Türkiye koşullarında siyaseten birbirine yakın partileri aralarında ittifaklar yapmaya teşvik etmekten geçiyor. Bu teşvikin seçim sistemlerinin hangi araçları kullanılarak sağlanacağını ikinci bölümde yeni bir seçim sistemini tasarlarken etraflı bir şekilde ele alacağız.

1.2.2. Genel Anlamda Siyasal İstikrar ve Meşruiyet Sorunları

Seçim sistemi reformunun ikinci önemli amacı hiç bir oy dağılımında seçimin sonuçlarına gölge düşürecek meşruiyet sorunları yaratmayacak bir sistem tasarlamak olmalıdır. Mevcut seçim sisteminin aksaklıkları tartışılırken gösterildiği gibi iki tür meşruiyet sorunu ile karşılaşılabilir. Birincisi iktidarın, demokratik parlamenter

rejimlerin uluslararası standartlarına göre kabul edilemez bir azınlık oyu ile belirlenmesidir. Bu oy oranının % 40'dan daha düşük olmaması gerektiğini belirtmiştik. Seçmenimizin bu konuda daha da duyarlı olduğu anlaşıyor. Nitekim SAM'ın yukarıda belirttiğimiz kamuoyu yoklamasına göre, seçmenlerin % 82 gibi çok büyük bir çoğunluğu, seçimden sonra hükümeti oluşturan partinin ya da partiler koalisyonunun seçmenin en az % 50'sinin oyunu alması gerektiğini düşünüyor.

İkinci tür meşruiyet sorunu seçimlerde birinci gelen partinin parlamentoda ikinciliğe itilmesi ve yerini seçimlerde ikinci gelen partinin almasıdır. Bu durum ilk bakışta çok vahim gibi gözükmebilir. Ancak muhtemel gelişmelere biraz daha yakından bakıldığında pekala ciddi boyutlarda siyasal istikrarsızlık üretmeye aday olduğu görülebilir. Nitekim, yukarıda geliştirilen örnek oy dağılımı simülasyonlarının da gösterdiği gibi (Tablo 3) seçimlerden birinci çıkan parti seçmenin daha büyük çoğunluğunun desteğine sahip bir koalisyon hükümeti kurabilecekken, parlamentoda en çok sandalyeye sahip olduğu için hükümeti kurma görevi Cumhurbaşkanı tarafından genel başkanına verilen seçimin ikinci partisi, parlamento aritmetiği sayesinde daha düşük oy desteğine sahip farklı bir koalisyon hükümeti kurabilir. Sorulmadığı için SAM'ın anketi bu durumu seçmenin nasıl karşılayacağını söylemiyor; ama herhalde birinci hükümet seçeneğini destekleyen ve seçmen topluluğunda çoğunluğa sahip seçmen kitlesinin bu sonucu meşru bulmayacağı rahatlıkla söylenebilir. Bu durumda siyasal istikrar şansının da pek yüksek olmayacağını iddia edebiliriz.

Sonuç olarak tasarlanacak yeni seçim sistemi bir yandan % 40 oyun altında bir partiye ya da partiler bloğuna iktidarı vermemeli, diğer yandan da iktidara gelen parti ya da bloktan daha yüksek bir oy oranına sahip ikinci bir iktidar seçeneği olmamalıdır.

1.2.3. Temsil Adaleti

SAM'ın anketi seçmenin büyük çoğunluğunun yönetim istikrarı kadar temsil adaletine de duyarlı olduğunu gösteriyor. Bu ankete göre seçmenlerin % 86'sı halen yürürlükte olan seçim sisteminin güçlü ve istikrarlı hükümetler çıkaramamasını, % 81'de bütün kesimlerin parlamentoda adil bir biçimde temsil edilmesine olanak vermemesini, Türkiye'nin bugünkü sıkıntılarına yol açan önemli ya da çok önemli etkenler arasında görüyorlar. Daha ayrıntılı bir analiz yapıldığında seçmenlerin yaklaşık dörtte birinin her iki amacı da çok önemsedikleri, bir diğer dörtte birinin yönetim istikrarına, yine diğer bir dörtte birinin de temsil adaletine öncelik verdiği an-

laşılıyor. Ayrıca seçmenin % 80'i oy verdikleri partinin parlamentoğa girememesinin sisteme karşı bir güvensizlik doğuracağını düşünüyor.

Bu sonuçlar yeni bir seçim sistemi tasarlanırken yönetim istikrarı ile temsil adaletinin birarada gözetilmesi gereğini ortaya koyuyor. Ama ne yazık ki bu iki amacın arasında genellikle bir *trade off* olduğunu, pratik bir ifadeyle, birini gerçekleştirmeye çalışırken diğlerinden taviz verme zorunluluğı olduğunu belirtmeliyiz. Özellikle, aşırı parçalanmış bir siyasal yapıda bu iki amaç arasında ikame kaçınılmazlığı daha güçlü olmaktadır ve iki amacı birden aynı ölçüde gerçekleştirecek bir seçim sistemi tasarlamak, özellikle Türkiye'nin mevcut siyasal koşullarında olanaksıza yakındır. Dolayısıyla bu konuda bir öncelik belirlemek kaçınılmazdır.

Türkiye'de siyasal istikrarın önemi düşünülürse önceliğın bu amaca verilmesi daha doğrudur. Bununla birlikte, yönetim istikrarı amacını güderken temsil adaletini tamamen gözardı etmek gerekmiyor. Dahası bugünkü sistemden daha adil bir sistem tasarlamak olanaklıdır. Bunun yolu, her partinin parlamentoğa aldığı oy oranına yakın bir oranda temsil edilmesi amacını bir yana bırakmak, diğ bir ifadeyle nisbilik derecesi çok yüksek bir sistem aramaktan vazgeçmek; ama buna karşılık, nisbi bölümde barajı % 5'e indirip, iki türlü dar bölge bölümünde de barajı tamamen kaldırarak, aldıkları oy oranında olmasa bile, belli büyüklüğe ulaşmış ya da bölgesel oy yoğunlaşması olan partilere parlamentoğa temsil edilme olanağı vermekten geçer. Böyle bir değişiklik bugünkü sisteme göre temsil adaletini çok daha fazla gözetten bir sistemi gerçekleştirecektir. Kamuoyu yoklamaları 3 Kasım seçimlerinde pek çok partinin % 5-10 arasında oy alabileceğini gösteriyor. Bu durumda pek çok parti parlamentoğa temsil edilemezken önerilen sistemde bu partiler, oy oranları ölçüsünde olmasa bile, temsil edilebileceklerdir. Hatta % 5'in altında oy oranına sahip, ama buna karşılık belli seçim çevrelerinde yoğun desteğe sahip partiler de (örneğin Saadet Partisi) dar bölgelerde kazanacağı milletvekilleri sayesinde parlamentoğa temsil edilebilecektir. Mevcut sistem ile önerilen karma sistem arasındaki fark, yok ile var arasındaki fark kadar büyüktür.

Kısacası, Türkiye koşullarında temsil adaletini büyük ölçüde sağlayacak bir sistem yönetim istikrarı amacı ile çelişecektir. Bununla birlikte yeni seçim sistemi tasarlanırken oy desteğı % 10'un altında olsa bile belirli bir oy desteğine sahip tüm partilerin parlamentoğa temsil edilmesini güvence altına alacak mekanizmalar öngörölmelidir.

1.2.4. Milletvekilinin Niteliği ve Seçmen-Milletvekili Yakınlığı

Temsili demokrasilerde vatandaşın temsilcisini belirlerken adayları yakından tanınması, seçim yapıldıktan sonra da seçmenin temsilcisini denetleyebilmesi, onunla yakın ilişki içinde olması çok önemsenen bir konudur. Bu nedenle çağdaş parlamenter rejimlerde seçim sistemleri çoğunlukla bu amaca yönelik düzenlemeler içerirler. Ya seçim çevreleri tek sandalyeli-tek milletvekilli dar bölgelerden oluşturulur, ya liste usulünün uygulandığı geniş seçim çevrelerinde tercihli oy sisteme dahil edilir ya da karma bir sistem tercih edildiyse bu iki düzenlemeden biri, hatta ikisi birden kullanılır.

Türkiye’de ise seçmen-milletvekili yakınlığı siyasal sınıfta ve kanaat önderlerinde öncelikli bir konu olarak görülüyor. Hatta, bir yandan siyasetimizin güçlü klientelist gelenekleri nedeniyle, diğer yandan da yerelliğin genelde cumhuriyet rejimi için tehdit oluşturduğu gibi yaklaşımlarla bu yakınlık istenmiyor. Bu olumsuz yaklaşımın, milletvekili aday listelerin oluşturulmasında genel başkanın çok, tabanın az, seçmenin ise hiç rol oynamaması durumunu güçlendirdiği açıktır. Oysa seçmen konuya daha farklı yaklaşıyor. Yine SAM’ın kamuoyu yoklamasına göre seçmenlerin % 85’i "seçmen beğenirse de partilerin aday gösterdiği kişiler milletvekili seçilebiliyor" eleştirisini haklı buluyor. Yine % 85’lik bir çoğunluk, seçmenlerin oy verdikleri milletvekili adaylarını tanımalarının önemli ya da çok önemli olduğunu düşünüyor.

Raporun ikinci bölümünde dar bölgeye yöneltilecek eleştirileri yanıtlarken bu konuya daha kapsamlı olarak tekrar döneceğiz. Bu aşamada, belirtmelidir ki, bu raporun yazarı, seçmen-milletvekili yakınlığını önemsemekte, Türkiye koşullarında bu yakınlığın kimi eksileri olsa da artılarının daha fazla olacağına inanmaktadır. Özellikle milletvekili kalitesine toplamda olumlu etki yapacağını düşünmekle beraber, bu düşüncenin gerekçelerini ikinci bölüme bırakarak, seçim sistemi reformunun amaçları arasına son olarak seçmen-milletvekili yakınlığını ve seçmenin adaylar arasında tercih yapabilmesini dahil etmenin doğru olacağını belirtmek gerekir.

B Ö L Ü M

YENİ BİR SEÇİM SİSTEMİ ÖNERİSİ: KARMA SEÇİM SİSTEMİ

2. YENİ BİR SEÇİM SİSTEMİ ÖNERİSİ: KARMA SEÇİM SİSTEMİ

Seçim sistemi reformu tartışması yeni değildir. Her ne kadar siyasal partiler birkaç istisna dışında bu konuyu bugün bile önemsemiyor olsalar da, gerek akademisyenler ve sivil toplum kuruluşları arasında, gerek basında mevcut sistemin önemli aksaklıkları bulunduğunu ve değişiklikler gerektiğini savunan pek çok kişi mevcuttur.

Seçim sistemi reformu isteyenleri, iki ana grupta toplamak olanaklıdır. Birinci grupta yer alanların temel özelliği, yönetim istikrarının söylendiği kadar vahim bir sorun olmadığını, daha doğrusu parlamento pazarlıkları ile kurulan koalisyonların daima istikrarsız olmayacağını, daha çok da bu sorunun seçim sistemi değiştirilerek çözümlenemeyeceğini ya da önerilen alternatiflerin daha başka sakıncaları beraberce getireceğini savunmaları. Bu grupta yer alan reformcuların diğer bir ortak özelliği de mevcut nisbi seçim sisteminde kısmi düzenlemelerle aksaklıkların giderilebileceğine inanmaları. Bu raporun yazarının da yer aldığı ikinci grup ise siyasal istikrarı, yönetim istikrarı da dahil tüm öğeleriyle sağlamanın yolunun kapsamlı bir seçim sistemi reformundan geçtiğini savunuyor. Daha önce de belirttiğimiz gibi seçim sistemi reformu siyasal istikrar sorununu çözecek tek etken değildir, ama ikinci gruba göre en önemli etkidir. Hatta, bir bakıma siyasal istikrarın sağlanmasında anahtar role sahiptir.

Seçim sistemleri yazınında "katlı sistem" ya da "karma sistem" diye bilinen ve nisbi sistem ile dar bölge çoğunluk sistemini birleştiren yeni bir seçim sistemi önerisi ikinci grubun anlayışı doğrultusunda hazırlandı. Karma sistemin sunumuna geçmeden önce mevcut nisbi sistemin reformuna yönelik bazı önerileri tanıtmak ve tartışmak istiyoruz.

2.1. Mevcut Sistemde Reform Önerileri

Daha çok akademik nitelikli tartışma ve önerileri dikkate almazsak, siyasal yapılabirlik açısından başlıca iki öneri sözkonusu. Birinci öneri seçim sisteminin nisbiliğini barajı düşürerek ve ittifaklara izin vererek arttırmaya yöneliktir. Bu öneri, temsil adaletini öncelikli amaç olarak kabul etmektedir. Aynı zamanda meşruiyet sorunlarına da çare olması beklenmektedir. Bu öneri daha çok sol cenah tarafından savunuluyor. İkinci öneri ise bunun tam aksine mevcut nisbi sistemi iki türlü hale

getirerek ve parlamento temsilini 4 parti ile sınırlayarak temsil adaletsizliğini arttırmaya yöneliktir. Önceliği ise yönetim istikrarıdır. Bu öneri ise DYP tarafından kısa bir süre önce yasa teklifi olarak TBMM'ye verilmiştir. Bu iki öneriyi sırasıyla değerlendirelim.

2.1.1. Temsil Adaletine ve Meşruiyet Sorununa Yönelik Reform

Mevcut sistemin özüne dokunmaksızın temsil adaletini arttıracak bir dizi öneri söz konusudur. Bunların başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz: Seçim çevrelerine sandalye dağılımını nüfus değil seçmen sayısı esas alınarak yapmak, küçük illerin sandalye sayısını bir ile sınırlamak, ülke geneli barajını önemli ölçüde düşürmek (maksimum % 5), partilerin seçimlere ortak liste ya da oy birleştirmesi yaparak gitmelerine olanak sağlamak. Bu listeye 100 milletvekilini ülke genelinde d'Hondt sisteminde daha nisbi usullerle seçmek gibi nisbilik dozunu daha da arttırıcı önerileri eklemek olanaklı. Bu önerilerin tümünü kapsayan tek bir reform önerisi olmamakla birlikte, çoğunu biraraya getiren bir seçim sistemi değişikliğini alternatif bir öneri olarak değerlendirebiliriz.

Karma seçim sistemini ele aldığımızda göstereceğimiz gibi, bu önerilerin bir bölümü kapsamlı bir reform paketi içinde yer aldıklarında siyasal istikrara olumlu katkı yapacaklardır. Örneğin, sandalye dağılımının nüfusa göre değil seçmen sayısına göre yapılması ve en küçük illerin sandalye sayısının bir ile sınırlandırılması kırsal ağırlıklı küçük illerin aşırı temsilini, dolayısıyla bazı partilerin haksız bir biçimde kayrılmasını önlemek hedefini gütmektedir ve doğru önerilerdir. Keza barajın % 5'e düşürülmesi de temsil adaletsizliğini azaltacağı için olumludur. Ancak, aşağıda simülasyon modeli yardımıyla da göstereceğimiz gibi barajın düşürülmesi kapsamlı bir reformun parçası olmadığı takdirde siyasi partiler sistemindeki parçalanmayı parlamento daha fazla yansıtacağından yönetim istikrarını olumsuz etkileyecektir.

Oy birleştirmesi kuralının (*apparentement*)¹⁰ getirilmesi de yakın partiler arasında ittifakları teşvik edeceğinden ve yıkıcı rekabeti de önemli ölçüde önleyeceğinden olumludur. Ancak barajın düşürülmesinde olduğu gibi sistemin esasına dokunmadan yapılacak böyle bir değişiklik gevşek bir ittifak türü olduğundan, ama belki daha önemlisi, parlamentodaki parçalanmayı arttıracığından, seçmenin asgari çoğunluğunun onayını almış istikrarlı bir hükümetin oluşmasını zorlaştıracaktır.

(10) Oy birleştirmesi ya da yazındaki adıyla *apparentement* en bilinen şekliyle Fransa'da IV. Cumhuriyet döneminde 1951 ve 1956 seçimlerinde uygulanmıştır. Bu ülkede halen bölge meclisleri seçimlerinde uygulanmaktadır. Parlamento seçimlerinde uygulanmasının günümüzdeki tipik örnekleri Hollanda ve Macaristan'dır.

Seçim sisteminin kategorik özelliği (tek oy-tek tur) değişmediğinden, temel konulardaki toplumsal uzlaşmalar seçim aracılığı ile seçmen tarafından gerçekleştirilemeyecek, uzlaşı, yine parçalı bir parlamentoda, partiler arası pazarlıklar ile gerçekleştirilmeye çalışılacaktır.

Bu tür bir seçim sistemi reformunun muhtemel sonuçlarını tartışmadan önce oy birleştirmesi konusuna biraz daha açıklık getirmek gerekiyor. *Oy birleştirmesi*, nisbi seçim sistemlerinde bu uygulamaya başvuran partilerin oylarının her seçim çevresinde birleştirilerek tek parti oyları gibi hesaba katılması esasına dayanır. Böylece sandalye dağılımı hesaplanırken önce oy birleştirmesi yapmış olan parti grubuna / gruplarına toplam bir sandalye miktarı tahsis edilir. Daha sonra grup içinde yer alan partilerin aldıkları oylara göre bu sandalyeler nisbi bir kuralla paylaştırılır. Oy birleştirmesinde partiler seçim pusulusunda ayrı ayrı yer alırlar. Dolayısıyla seçmen tek bir partiye oy verir. Böylelikle ittifak oluşturan partilerin her birinin her seçim çevresinde aldığı oy belirlenmiş olur. Eğer sistemde ülke genelinde ya da seçim çevresinde baraj söz konusu ise bu barajı aşamayan partilere kazandıkları sandalyelerin verilip verilmeyeceği ayrıca kurallara bağlanmak zorundadır.

Başlıca unsurları bu şekilde belirlenen bir seçim sistemi reformunun Türkiye'nin güncel koşullarında ne gibi sonuçlar vereceğini, reformun amaçlarını ne ölçüde gerçekleştirebileceğini mevcut seçim sisteminin simülasyon modeli aracılığı ile araştırabiliriz. Modelde baraj parametre olarak yer aldığından, dolayısıyla istenildiği gibi değiştirilebildiğinden, nisbi sistem yanlış reformcuların bu temel önerisini mevcut sisteme dahil edebiliriz. Oy birleştirmesi nerisi ilk kez DYP tarafından 1995 seçimleri arifesinde gündeme getirildiğinden, bu önerinin sınanması amacıyla modele bir opsiyon olarak dahil edilmişti. Sonuç olarak, barajın % 5'e düşürülmesi ve oy birleştirmesi şeklindeki ittifaklara izin verilmesini içeren iki temel değişiklik yapılmış gibi, çeşitli oy dağılımlarının mevcut sistemde ve reforme edilmiş sistemde ortaya çıkaracağı parlamento bileşimlerini, dolayısıyla hükümet seçeneklerini karşılaştırabiliriz.

Mevcut sistemde nisbi yönde yapılacak değişikliği genel siyasi istikrar ve temsil adaleti açısından sınamak için, daha önce denediğimiz  oy dağılım senaryosu yeterli olacaktır (Bkz. Tablo 2 ve Tablo 3). Birinci senaryo (Senaryo A) düşük bir azınlık oyu ile AKP'yi iktidara getiren, ikincisi (Senaryo B) CHP'yi tek başına iktidara getiren, üçüncüsü de (Senaryo C) seçimde birinci gelen partiyi parlamentoda ikinci parti yapan ve daha düşük bir seçmen desteğine sahip koalisyonla iktidar yolunu açan senaryodur.

Tablo 4. Nisbi sistemde reformun genel siyasal istikrar ve temsil adaleti açısından sonuçları (Baraj % 5, ANAP-DYP ve CHP-DSP oy birleştirmesi yapıyor)

Senaryo A: Mevcut sistemde AKP'yi tek başına iktidara getiren oy dağılımının reformdan sonraki sonuçları

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	Diğer
<i>Oy dağılımı</i>	28	6	18	6	11	6	9	16
Sandalye dağılımı	194	33	125	34	88	35	41	-

Senaryo B: Mevcut sistemde CHP'yi tek başına iktidara getiren oy dağılımının reformdan sonraki sonuçları

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	Diğer
<i>Oy dağılımı</i>	20	6	31	3	11	6	9	14
Sandalye dağılımı	131	35	214	-	92	36	42	-

Senaryo C: Mevcut sistemde CHP seçimde, DYP parlamentoda birinci parti iken reformdan sonraki sonuçlar

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	Diğer
<i>Oy dağılımı</i>	15	4	25	5	23	6	10	12
Sandalye dağılımı	88	-	175	28	172	36	51	-

Genel siyasal istikrar

Tablo 4'ün ilk kısmında öngörülen oy dağılımı hatırlanacağı gibi AKP'yi tek başına iktidara taşıyordu (Bkz. Tablo 2). Mevcut sistemde barajı % 5'e düşüren ve ittifaklara izin veren kısmi bir reform yapıldığında aynı oy dağılımı AKP'nin tek başına iktidara gelmesi için artık yeterli değildir. Simülasyon modeli reforme edilen sistemde AKP'nin tek başına iktidara gelebilmesi için asgari oy oranını % 42 olarak veriyor (bu senaryoda doğal olarak, merkez sağ ve MHP çok daha düşük oy alıyorlar). Mevcut sistemin nisbiliğini arttıracak bir reform meşruiyet sorununu kesin bir şekilde ortadan kaldıracaktır.¹¹

Tablo 4'ün ikinci kısmı CHP'nin azınlık oyu ile tek başına iktidara geldiği oy dağılımını irdeliyor (Bkz. Tablo 2). Görüldüğü gibi CHP'nin % 31 oyla tek başına iktidara gelmesi artık söz konusu değildir. Bu partinin tek başına iktidara gelebil-

(11) Okuyucu AKP'nin MHP ile ittifak yaptığı takdirde, bu iki partinin birlikte iktidara gelip gelemeyeceğini merak edebilir. Seçim bu ittifakı dikkate alarak simüle edildiğinde, AKP ve MHP'nin toplam sandalye sayısı 235'den 258'e çıkıyor. Dolayısıyla, iki partinin ittifak durumunda bile çoğunluğu sağlamaları mümkün olmuyor.

mesi için gerek asgari oy oranı, AKP için olduğu gibi, % 42'dir. Bu durumda da meşruiyet sorunu söz konusu değildir.

Tablo 4'ün üçüncü kısmı, seçimden birinci çıkan partinin parlamentoda ikinci duruma düşüp düşmeyeceğini araştırıyor. Mevcut sistemde Senaryo C, CHP'nin iki puan geresinde olmasına karşın DYP'yi parlamentoda birinci parti yapıyordu: 194 sandalyeye karşı 196 sandalye (Bkz. Tablo 3). Sistem reforme edildiğinde bu paradoks ortadan kalkıyor; CHP 175, DYP 172 sandalye kazanıyor. Ancak bu sonucun CHP ile DSP'nin ittifak yapması, ANAP-DYP ittifakının da, ANAP'ın % 5 barajının altında kalması ile elde edildiğinin altının çizilmesi gerekir. Eğer ANAP % 4 yerine % 5 oranında oy almış olsaydı, model DYP'nin 175, CHP'nin ise 168 sandalye kazanacağını gösteriyor. Hükümeti kurma görevinin kime verileceği yine sorun yaratacaktır. Sorunun kaynağı yine milletvekilliklerinin seçim çevrelerine dağılımı ile ilgilidir. Bu tür paradoksların ortadan kalkması için barajın düşürülmesi ve ittifaklara izin verilmesi yeterli değildir. Ya küçük illere bir milletvekili verilmesi kabul edilmeli ya da parlamentodaki sandalye sayısı artırılmalıdır. Daha önce de belirttiğim gibi küçük illere tek sandalye verilmesi bu illerde seçim dar bölge tek tur seçime dönüştürür. Sanırım bu çözümü kimse önermemektedir. **Doğru çözüm milletvekili sayısını sınırlı ama yeterli olacak miktarda arttırmaktır.**

Temsil adaleti

Yine Tablo 4'de görüldüğü gibi bu reform temsil adaleti açısından da mevcut sistemi çok daha adil yapmaktadır. Mevcut sistemde parlamentoda sadece üç parti temsil edilebilirken, reforme edilen sistemde % 5 barajını aştığı kabul edilen yedi parti de parlamentoda temsil edilmektedir. Temsil adaleti açısından dikkati çeken tek nokta, MHP'nin HADEP'den % 50 daha fazla oy almasına karşın, milletvekili sayısının sadece % 17-18 daha yüksek olmasıdır. Bu adaletsizliğin nedeni bir çok kez vurguladığımız gibi milletvekilliklerinin seçim çevrelerine/illere dağıtımında uygulanan yöntemdir. Bu sorun da reformun kapsamına alınmalıdır. HADEP ile MHP arasındaki nisbisizlik MHP bir ittifaka dahil olsaydı önemli ölçüde giderilecekti. Nitekim, sistem batı ve büyük kent ağırlıklı DSP'yi defavorize etmesine karşın, bu parti CHP ile yaptığı ittifak sayesinde (Senaryo A) HADEP ile hemen aynı miktarda milletvekili çıkarabilmektedir.

Yönetim istikrarı

Bu analiz mevcut sistemde yapılacak düzenlemelerin temsil adaletini büyük ölçüde sağlayacağını, genel siyasal istikrarsızlık riskini de önemli ölçüde ortadan kaldı-

racağını gösteriyor. Buna karşın yönetim istikrarsızlığı riskini daha da arttıracaklarını kesinlikle söyleyebiliriz. Oy birleştirmesi şeklini alan ittifaklardan beklenen, merkez sol partilerin ya da merkez sağ partilerin, hatta bazı merkez sol ve merkez sağ partilerin aralarında ittifak kurarak maksimum oyları toplamaları ve iktidara gelmeleridir. Oysa, bu beklenti seçimlerde ancak tek bir ittifak varsa gerçekleşebilir. Seçimlerden önce herhangi bir ittifak oluştuğunda diğer partilerin sandalye kayıpları yüksek miktarlara ulaşacağından, bu partiler de aralarında ittifaklar kuracaklardır. Oy birleştirmesinde ittifakların iki türlü dar bölge sisteminde olduğu gibi ittifak partilerinin karşılıklı olarak çekilmelerini ve seçmenlerini ittifakın adayına oy vermeye çağırımlarına gerek yoktur. Bu sistemde ittifak yapmak için muhakkak ortak programlar yapmak, ortak hükümet taahhütlerinde bulunmak zorunlu değildir. Oy birleştirmesi şeklindeki ittifaklara "gevşek ittifak" dememizin nedeni de budur.

Bu değerlendirmeyi Tablo 4'de yer alan parlamento bileşimlerinden yola çıkarak gösterebiliriz. Senaryo A'da AKP en çok milletvekiline sahip olan parti olarak hükümeti kurmakla görevlendirilecektir. Bu bağlamda pekala DYP bu parti ile hükümet kurmayı kabul edebilir. Parlamento aritmetiği bu seçeneği mümkün kılıyor ($194 + 88 = 282$). Bu durumda DYP'nin ittifak yaptığı ANAP'a ihanet ettiği kolay kolay ileri sürülemez. Çünkü DYP kendi seçmenin oyunu almış durumdadır. Gerçi ANAP ile ittifak milletvekili sayısını arttırmıştır ama aynı şey ANAP için de geçerlidir. Yani her iki parti de ittifaktan kaynaklanan ödülleri almışlardır. DYP, ANAP ile beraber hükümet kurmak için yola çıktığını, ama seçmenden yeterli destek göremedikleri için bunun mümkün olmadığını, şimdi koşulların değiştiğini ileri sürebilir. AKP ile DYP'nin toplam oyu % 39'dur ve belirlediğimiz kıstaslara göre meşruiyet açısından tam yeterli değildir. Ayrıca DYP seçmenin tümünün böyle bir hükümeti onaylayıp onaylamadığı da belli değildir. Bu koşullarda AKP-DYP hükümetinin istikrarlı olmasını bekleyemeyiz.

Aynı parlamento bileşiminin mümkün kıldığı diğer bir hükümet seçeneği de CHP-DYP-DSP-ANAP hükümetidir. Bu hükümetin arkasındaki seçmen desteği % 41 düzeyindedir ve AKP-DYP seçeneğine kıyasla daha büyük bir desteğe sahiptir. Bununla birlikte, bu seçeneğin de söz konusu dört partinin seçmenlerinin tümünün desteğine sahip olup olmadığı belli değildir. Dahası, DYP için AKP ile hükümet kurma seçeneği mevcut olduğundan, bu parti CHP liderliğinde bir koalisyonu desteklemesi için gücünün çok üzerinde taviz koparma olanağına sahip olacaktır. Bu dörtlü koalisyonun da tutarlı ve uzun ömürlü olacağı kuşkuludur.

Hatırlatmak isterim ki, bu sistemi üne kavuşturan Fransa'nın IV. Cumhuriyeti'nde, orta ve küçük boy merkez sol ve merkez sağ partileri, iki büyük partiye (Gaulliste ve Komünist) karşı oy birleştirmesi kuralını sisteme dahil etmişlerdir. Bu iki büyük parti % 25-30 arası oy desteğine sahipti ve aralarında oy birleştirmesine gitmeleri siyaseten mümkün değildi. Netkim, 1952 ve 1956 seçimlerinde merkez sol ve sağ partiler parlamentoda bu sayede çoğunluğu sağlamışlar ancak istikrarlı hükümetler kurmaları mümkün olmamıştır. IV. Cumhuriyet bu istikrarsızlıklar sonucu 1958'de çöktü ve yerini iki turlu dar bölge sistemini benimseyen (ek olarak yarı başkanlık sistemi de getirildi) V. Cumhuriyet'e bıraktı.

Türkiye koşullarında oy birleştirmesi kuralının yönetim istikrarını raslantılara bırakacağını göstermek için aşağıdaki simülasyonların sonuçlarına bir göz atmak yeterli olacaktır (Tablo 5). Bu senaryolarda önce tek bir ittifak kurulduğunu bunu başka ittifakların izlemediğini varsayıyoruz (Senaryo A1 ve Senaryo B1). Bu varsayımın gerçekçi olmadığını biliyoruz. Ancak sonuç beklendiği gibi oluyor ve tutarlı bir hükümetin kurulması mümkün hale geliyor. Birincisinde (Senaryo A1) AKP-DYP-ANAP ittifakı kurulduğunu kabul ediyoruz (Böyle bir ittifakın seçim öncesinde kurulup kurulamayacağı konumuzun dışında). İkincisinde CHP-DSP-ANAP-DYP ittifakının kurulduğunu varsayıyoruz (Bu ittifakın da kurulup kurulamayacağı konumuzun dışında). Ancak, aynı oy dağılımları gerçekçi bir varsayımla, yani diğer partilerin de kurulan ittifak karşısında kendi aralarında ittifaka gidecekleri kabul edildiğinde, ortaya aşırı ölçüde parçalanmış bir parlamentonun çıktığı görülüyor. Birinci ittifaka karşı CHP-DSP ittifakının (Senaryo A2), ikinci ittifaka karşı da AKP-MHP ittifakının (Senaryo B2) kurulduğu kabul edildiğinde, ilk ittifaklar çoğunluklarını kaybediyorlar. Bu koşullarda parlamento çoğunluğuna sahip bir hükümetin kurulması siyasal pazarlıklara ve manevralara kalacak ve gevşek ittifak blokları büyük bir olasılıkla dağılacaklardır.

Tablo 5. Oy birleştirmesinin yönetim istikrarı açısından bazı sonuçları

Senaryo A1: AKP-ANAP-DYP ittifakı

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	Diğer
<i>Oy dağılımı</i>	23	7	21	9	11	7	14	8
Sandalye dağılımı	159	42	115	35	86	43	70	-

Senaryo A2: AKP-ANAP-DYP ittifakı + CHP-DSP ittifakı

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	Diğer
Sandalye dağılımı	151	35	130	47	84	39	64	-

Senaryo A1'i yakından inceleyelim. AKP, DYP ve ANAP seçim öncesinde ortak bir hükümet kurmak için anlaşılıyorlar. Ortak bir hükümet programı da ilan ediyorlar. Diğer partiler aralarında ittifak kurmuyor ya da kuramıyorlar. AKP-DYP-ANAP ittifakı oyların % 41'ini, 550 milletvekilinin de 287'sini alarak iktidara geliyor. Bu senaryonun yönetim istikrarını sağlama şansının çok yüksek olduğu açıktır. Ancak senaryonun aksayan bir yönü de olduğu açıkça görülüyor. CHP ile DSP (bu partiyi YTP olarak da düşünebiliriz) baştan, şu veya bu nedenle, ittifak yapmasalar bile, AKP-ANAP-DYP ittifakının gerçekleştiğini görünce aralarında ittifak yapmak zorunda kalacaklardır. Aksi rasyonel değildir, çünkü sandalye sayıları kazanabileceklerinin altında kalacaktır; Sandalye kaybı CHP için 15, DSP için 12 olmaktadır. Üstelik, ittifak yapmadıkları takdirde AKP-ANAP-DYP ittifakının iktidar şansının çok yükseldiğini de biliyor olacaklar.

CHP ile DSP ittifak yaptıkları takdirde (Senaryo A2), sonuç niteliksel olarak köklü biçimde değişmektedir. AKP-ANAP-DYP ittifakının toplam sandalye sayısı 270'e düşmekte ve bu ittifakın iktidara gelmesi olanaksızlaşmaktadır. Bundan sonrası pazarlıklara ve manevralara açıktır.

Biraz daha değişik bir oy dağılım senaryosu ve buna bağlı olarak da daha değişik bir ittifak kümelenmesi ile de benzer bir sonucun ortaya çıktığını gösterebiliriz. AKP'nin açık ara ile birinci parti olmasının beklendiği bir durumu ele alalım. Aynı zamanda daha zayıf bir merkez sol kabul ediyoruz. Varsayalım ki bu koşullarda merkez solu ve merkez sağı oluşturan partiler aralarında ittifak yaparak iktidara talip oluyorlar. AKP'de bu ittifaka karşılık vermiyor (bu tavrın nedenleri bizi ilgilendirmiyor). Bu senaryonun (Senaryo B1) oy ve sandalye dağılımı Tablo 5'in devamında görülebilir.

Tablo 5 (devam). Oy birleştirmesinin yönetim istikrarı açısından bazı sonuçları

Senaryo B1: ANAP-DYP-CHP-DSP ittifakı

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	Diğer
<i>Oy dağılımı</i>	27	7	19	7	11	7	14	8
Sandalye dağılımı	157	39	124	36	92	36	66	-

Senaryo B2: ANAP-DYP-CHP-DSP ittifakı + AKP-MHP ittifakı

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	Diğer
Sandalye dağılımı	165	35	114	35	84	35	82	-

Senaryo B1'i incelediğimizde ANAP-DYP-CHP-DSP ittifakının 291 sandalye ile parlamentoda çoğunluğu sağladığını görüyoruz. Bu dört partinin toplam oy oranı da % 43'dür. Yönetim istikrarı açısından bir sorun gözüküyor. Ancak, AKP'nin bu dörtlü ittifak bloğuna karşı sessiz kalması beklenebilir mi? MHP ile ittifak yapmasına, eğer çok önemli siyasal nedenler yoksa, bir engel yoktur. Bu ittifak yapıldığı takdirde, gerek AKP gerek MHP sandalye sayılarını da maksimize edebileceklerdir. Aksi takdirde, AKP 8, MHP 16 sandalye kaybedecektir. Ayrıca, seçimden çıkacak oy dağılımı da tam kestirilemediği ve genelde her parti seçimden yüksek bir oy oranıyla çıkacağına inandığından AKP, MHP ile ittifak yaparak iktidar şansını tekrar yakalayabileceğini düşünecektir.

AKP'nin, merkez sağ – merkez sol ittifakına MHP itifakı ile karşılık vermesi durumunda (Senaryo B2), seçimin sonucu köklü bir şekilde değişecektir. Dörtlü ittifakın toplam sandalye sayısı artık 268'dir. Bir kez daha hükümetin kurulması pazarlıklara ve manevralara kalmaktadır. Bu süreçte, ittifak blokları da kaçınılmaz olarak dağılacaktır.

Yukarıdaki analizden oy birleştirmesi şeklindeki ittifakları öngören, barajı da düşük tutan nisbi karakterli bir sistemin mutlak olarak yönetim istikrarsızlığı sonucu çıkarılmamalıdır. Tablo 5'te yer alan iki oy dağılımını biraz değiştirdiğimizde sonuç çok farklı olacaktır. Simülasyon modeli, ilk kurulan ittifaka mensup herhangi bir partinin 1 puan fazla, karşı ittifaka mensup herhangi bir partinin ise 1 puan eksik oy alması sonucunda, ilk kurulan ve seçmenin % 40'ından daha fazlasının desteğine sahip olan ittifakın karşı ittifaka rağmen çoğunluğunu koruyabileceğini gösteriyor.

Okuyucuyu çok sayıda rakama boğmamak için bu az farklı oy dağılım senaryolarının tablolarını koymaya gerek görmüyoruz. Ama sonuçları özetleyebiliriz. Örneğin AKP-ANAP-DYP ittifakında, en zayıf parti olan ANAP'ın bile 1 puan fazla (% 7 yerine % 8), buna karşılık diğer ittifakın zayıf partisi DSP'nin de 1 puan az alması (% 9 yerine % 8), AKP-ANAP-DYP'ye çoğunluğu sağlamaya yetiyor: Toplamda 287 sandalyeden 280'e düşüyorlar. Keza, ikinci senaryoda, ANAP-DYP-CHP-DSP ittifakında, ANAP'ın 1 puan fazla, MHP'nin de 1 puan eksik alması, dörtlü ittifakın iktidar olması için yeterli oluyor: Toplamda 291 sandalyeden 280'e düşüyorlar.

Bu sonuçlar şu anlama gelmektedir: Oy birleştirmesi mevcut sisteme dahil edildiğinde, baraj da % 5'e düşürülmek koşuluyla, siyaseten anlamlı bazı oy dağılımla-

rı, bir ittifak bloğunu iktidara taşıırken, bu oy dağılımlarından çok az farklı dağılımlar ortaya kaotik bir hükümet kuruluş süreci çıkartabilmektedir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Mevcut sistemi, daha adaletli ve daha meşru kılmak mümkündür. Bunun için, barajın % 5'e düşürülmesi, oy birleştirilmesi şeklinde ittifaklara izin verilmesi ve milletvekili sayısının arttırılması yeterli olacaktır. Bununla birlikte, yönetim istikrarının sağlanması rastlantılara kalmaktadır. Çünkü pek çok muhtemel oy dağılımında ortaya çok parçalanmış bir parlamento ve blokların çözüldüğü bir siyasal süreç çıkabilir.

2.1.2. İki Turlu Nisbi Sistem

3 Kasım 2002 seçimleri öncesinde seçim sistemini değiştirmeyi öneren tek parti DYP oldu. Bu öneriyi parlamentoya verdiği seçim sistemini yeniden düzenleyen yasa teklifi ile somutlaştırdı. Burada bu yasa teklifinin öngördüğü seçim sistemini değerlendireceğiz.¹² Söz konusu sistem 2-14 sandalye büyüklüğündeki seçim çevrelerinden oluşuyor. Bir seçim çevresinde birinci turda mutlak çoğunluğu alan parti o seçim çevresindeki tüm sandalyeleri kazanıyor. Ancak bunun için bu partinin ülke genelindeki oy oranları itibariyle ilk dördün içinde yer alması gerekiyor (böylece HADEP'in parlamentoya girmesi engelleniyor). Bu koşulun gerçekleşmediği

(12) Okuyucunun bilgisi için DYP'nin önerisinin yeni olmadığını hatırlatmak isterim. Ana ilkesi itibariyle nisbi d'Hondt seçim sistemini iki turlu yapmayı öneren bu sistem, 1991'den sonra DYP'nin iç gündeminde yer aldı. Önce bir partinin mutlak çoğunluğu, ya da yüksek bir salt çoğunluğu sağlayamadığı seçim çevrelerinde seçim sonuçlandırılması ikinci tura bırakılıyor ve bu tura sadece ülke genelinde en yüksek oyu alan iki partinin katılması öngörülüyordu. Yakın zamanda bu öneri değiştirilerek, bir partinin % 30 oy oranını aştığı seçim çevrelerinde seçimin ilk turda sonuçlandırılması şeklini aldı. Seçim çevrelerinin 3-5 sandalyeli olması ayrıca düşünüldüğünden bu seçim çevrelerinde birinci gelen parti yeterince prim alabilmekte ama diğer partiler de temsilci çıkarabilmekteydi. Bu arada baraj % 5'e indiriliyordu. Hiç bir partinin % 30 oy alamadığı seçim çevrelerinde seçim ikinci tura bırakılmakta ve bu tura ülke genelinde en çok oyu alan üç partinin katılması önerilmekteydi. İkinci tura kalan seçim çevrelerinde sandalyelerden bir tanesi kontenjan adayı olarak belirlenmekte ve bu kontenjan birinci gelen partiye verilmekteydi. Diğer sandalyeler yine d'Hondt usulü ile dağıtılmaktaydı.

Bu sistem esasen birinci gelen partiyi güçlü bir şekilde kayıran bir sistemdir. Gerçi ilk turda birinci gelen parti ile ikinci turda birinci gelecek partinin aynı olması gerekmemekte, hatta böyle bir sonuç umulmaktadır. Seçim çevrelerinin çoğunda seçim ikinci turda sonuçlanacağından (mevcut koşullarda % 30'luk bir partinin olmayışı nedeniyle) ilk turda, dolayısıyla ülke genelinde ikinci olan bir partinin ikinci tura katılmayan partilerin seçmenlerinin çoğunluğunun oyunu alarak parlamentoda birinci parti olması umulmaktadır. Birinci turda seçimin sonuçlanacağı seçim çevrelerinin bir kısmında HADEP güçlü olduğundan bu partinin de parlamentoda temsil edilmesi söz konusudur. Ayrıca % 5 barajını aşan ve bazı bölgelerde oy yoğunlaşmasına sahip partilerin de temsili olanaklıdır. Bu açıdan temsil adaletine mevcut sistemden daha yakın bir sistem söz konusuydu. Ancak, sistemin esas amacı ilk turda ülke genelinde ikinci gelen partiyi (doğal olarak bu partinin DYP olacağı düşünülüyordu) tek başına iktidar yapmak bu olamıyorsa en kötü ihtimalle hükümeti kuracak salt çoğunluğu yakalaması amaçlanıyordu.

Bu beklentilerin ne ölçüde olup olamayacağı ikinci tura kalan seçim çevrelerinde, bu tura katılmayan partilerin seçmenlerinin oy davranışlarına bağlıdır. Öneri sahipleri bu yönde hiç bir çalışma yapmamış olduklarından bu beklentilerin gerçekleşme ihtimalini değerlendirmek zordur. Bu sistemin simülasyon modeli bulunmadığından ne tür sonuçlar vereceği tatmin edici bir şekilde öngörülemez. Zaten DYP yönetimi de bilemediğimiz nedenlerden ötürü bu sistemi de rafa kaldırmış ve yasa teklifinde ana ilkesi itibariyle bu sisteme benzeyen ama farklı bir sistem önermiştir.

seçim çevrelerinde (dolayısıyla seçim çevrelerinin hemen hemen tümünde) seçim ikinci tura kalıyor. Bu tura sadece ülke genelinde ilk dört sırayı alan partiler katılabiliyor ve sandalye dağılımı d'Hondt kurallarına göre yapılıyor.

Bu sistem, seçim sistemleri yazınında kabul edilen şekliyle bir "iki turlu seçim" değildir. Çünkü iki turlu seçim esas olarak tek sandalyeli seçim çevrelerinde uygulanır. Bu ilkenin başlıca amacı da partileri aralarında ittifaklar kurmaya teşvik etmektir. Bu açıdan önerilen sistemin partileri ittifaklara teşvik etmediği, hatta mevcut yıkıcı rekabeti, barajı fiilen yükselterek daha da şiddetli hale getireceği aşıkardır. Önerilen sistemin arka planında "merkez sol ve merkez sağda tasfiyeyi seçmen yapsın" anlayışı vardır. Nitekim, TBMM'de temsili sadece dört parti ile sınırlamak (sisteme göre oy dağılım ne olursa olsun mecliste hep dört parti temsil edilecektir) bir raslantı değildir. Tkiye'de halen temel siyasal akımlar olarak İslamcı hareket, Trk-milliyetçi hareket, merkez sağ ve merkez sol olduğundan, bu akımlara mensup partilerin içinden her zaman bir ilk dört oluşacağı (rneğin 3 Kasım seçimleri öncesi anketlere göre bu ilk dördün AKP, CHP, DYP ve MHP'den oluştuğu ya da oluşacağı anlaşıyordu), merkez sol, merkez sağ ve diğer iki akıma mensup ikinci, üçüncü sıradaki partiler ikinci tura giremeyeceklerinden parlamento dışı kalmaları ve bunların seçmenlerinin ikinci turda bu akımların birinci gelen partisini destekleyecekleri (merkez sağda bu partinin DYP olacağı düşünüldüğünden) beklentisi söz konusudur.

Bu sistemin seçim öncesi merkez sol ve merkez sağda rekabeti daha da kızıştırması doğaldır; çünkü ikinci tura kalabilmek bir var olma yok olma meselesine dönüşmektedir. Partisi ikinci tura katılamayan seçmenlerin, birinci tur savaşından sonra ikinci turda diğer partiyi destekleyecekleri ya da oyların büyük lde toplanabileceği son derece kuşkuludur. Bu olumsuzluğun yanı sıra parlamentoda istikrarlı bir hükümetin oluşması da söz konusu değildir. Muhtemel sonuç daha çok biribirne nisbeten denk dört partinin çıkmasıdır. Hükümetin kurulması gene pazarlıklara kalacaktır. Üstelik parlamentoda bir merkez sol – merkez sağ çoğunluğun oluşacağının garantisi de yoktur. Bu bir ihtimaldir ve simülasyon modeli aracılığı ile sınanması gerekir. Bütün bunlara karşılık ise temsil adaletsizliğinde mevcut sisteme kıyasla herhangi bir iyileşme de olmayacaktır.

Sonuç olarak bu sistem değişikliği önerisinin belirlediğimiz amaçlardan temsil adaletini dışladığını, yönetim istikrarını da sağlayamayacağını söyleyebiliriz. Gerekleştirebileceği tek amaç, kabul edilemeyecek bir azınlık oyu ile bir partinin tek başına iktidara gelememesidir. Bu nedenle meşuriyet tartışmalarının neden olacağı

bir genel istikrarsızlık ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Yıkıcı rekabeti teşvik ettiği için de merkez sol ve merkez sağda geniş bir destek bulma ihtimali düşüktür.

2.2. Karma Seçim Sistemi

Yukarıda belirlenen amaçlara yönelik yeni bir seçim sistemi tasarlamak istiyorsak bu seçim sistemi karma bir sistem olmak zorundadır. Bu sistemin temel özelliği parti listelerinin uygulandığı geniş seçim çevreleri ile tek sandalyeli (dar bölge) seçim çevrelerini biraraya getirmesidir. Bu sistem uzun bir süreden beri Almanya'da uygulanmaktadır. Son yıllarda yapılan seçim sistemi reformları da bu yaklaşımı benimsemiştir. Buna örnek olarak İtalya ve Japonya gösterilebilir. Eski sosyalist ülkeler demokratik rejimlerini oluştururken bu ülkelerin pek çoğu da karma seçim sistemlerini benimsemişlerdir. Örnek olarak Macaristan, Ukranya, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan ve Arnavutluk verilebilir. Karma sistemlerde geniş bölgelerde tek turlu nisbi sistem uygulaması yapılırken, dar bölge uygulaması tek tur çoğunluk sistemi ile yapılabildiği gibi (örneğin Almanya, İtalya, Japonya. Ermenistan) iki turlu çoğunluk sistemi ile de yapılabilmektedir (örneğin Macaristan, Ukranya vs).

Karma seçim sistemi tasarlanırken, ülkenin siyasi partiler sisteminin özelliklerine göre temsil adaleti, seçmen-milletvekili yakınlığı gibi amaçlar ön plana çıkarılabileceği gibi, bu amaçlar gözardı edilmeksizin, partiler arasında ittifakları teşvik ederek yönetim istikrarı da ön plana çıkarılabilir. Türkiye için önerilen sistem bu ikinci yaklaşımı benimsiyor. Türkiye'de aşırı parçalanmışlık, partilerin oylarındaki istikrarsızlık (bir seçimden diğerine çok büyük oy kaymaları) ve bu alandaki deneyim yokluğu dikkate alınırsa, dar bölgelerde seçimin iki turlu yapılması kaçınılmazdır. Çünkü seçmenin her seçimde birinci tur sırasında oy dağılımını, dolayısıyla birinci tercih ettiği partinin ve genel olarak diğer partilerin güçlerini görmesi ve buna göre, ikinci turda önüne konulacak hükümet seçeneklerine bakarak oy kullanması siyasal istikrarın sağlanabilmesi için hayati öneme sahiptir.¹³

(13) Reynolds, Andrew, Relly ve Ben adlı seçim sistemi uzmanlarının yeni bir seçim sistemi tasarımı için hazırladıkları onaltı tavsiyeyi okuyucunun dikkatine sunmak istiyoruz:

1. Basit tutun, ama 2. Yeniliklerden korkmayın 3. Geçici ve konjonktürel etkilere dikkat edin 4. Seçmenin aklını küçümsemeyin 5. Katılımcı olun 6. Seçim sistemi tercih etme sürecinin seçim sonuçları kadar önemli olduğunu unutmayın 7. Tüm anahtar aktörler arasında meşruiyet ve kabul oluşturmaya çalışın 8. Seçmenin etkisini maksimize etmeye çalışın ama 9. Bunu tutarlı siyasal partileri destekleyecek şekilde dengeleyin 10. Uzun dönemli istikrar ile kısa dönemli avantajın her zaman uyumlu olmadığını not edin 11. Seçim sisteminin tüm dertlere deva olduğunu düşünmeyin ama 12. Tersine seçim sisteminin etkisini küçümsemeyin 13. Seçmenin değişimi sevdiğini aklınızdan çıkarmayın 14. Eski sistemlerin kölesi olmaktan kaçının 15. Yeni sistemin toplumsal çatışmalar üzerindeki muhtemel etkisini değerlendirin ve nihayet 16. Beklenmedik ya da düşük ihtimalli durumları öngörmeye çalışın.

2.2.1. 550 Milletvekilinin Nisbi ve İki Turlu Sistemler Arasında Dağılımı

Önerilen karma sistemde 257 milletvekili nisbi sistemle, 293 milletvekili ise iki turlu dar bölge sistemi ile belirlenmektedir. Partiler arası ittifakların teşviki ve seçmen-milletvekili düzeyi açısından dar bölgelerin daha ağırlıklı olması doğaldır.¹⁴ Bununla birlikte temsil adaletini yükseltmek için nisbi sisteme düşen sandalye sayısı yüksek tutulmuştur. Bu genel ilkeler elbette 257 ve 293 rakamlarına nasıl varıldığını göstermiyor. Bu dağılım diğer bazı ilke ve kısıtların dikkate alınmasının bir sonucudur. Bu ilke ve kısıtları şöyle özetleyebiliriz:

Öncelikle illere milletvekili dağılımının nüfus esas alınarak yapılması yerine seçmen sayısının esas alınması ilkesi benimsenmiştir. Bu sistemde reform isteyen tüm tarafların ortak görüşüdür. Buna karşılık her ilin büyüklüğü ne olursa olsun iki milletvekiline sahip olması uygulaması devam ettirilmektedir. Bu tercih küçük illerde milletvekili başına düşen seçmen sayısının çok düşük kalması durumunu ne yazık ki değiştirmiyor. Örneğin, Bayburt'ta 24.000 seçmene bir milletvekili düşerken bu sayı İstanbul'da 78.000'dir. Bu eşitsizlik iki yoldan ortadan kaldırılabilir; küçük illerin milletvekili sayısının bire düşürülmesi¹⁵ ya da milletvekili sayısının 550'nin üzerine çıkarılması.

Küçük illerin milletvekili sayısının bire düşürülmesi bu illerin dar bölgelere dönüşmesini, dolayısıyla nisbi sistemin asgari ölçülerde dahi uygulanamamasına yol açacaktır. Bu sonuç Türk seçmenin nisbi sisteme olan alışkanlığı dikkate alınarak uygun görülmemiştir. İkinci çözüm, yani milletvekili sayısının arttırılması daha doğrudur. Halen Türkiye, Almanya ile birlikte Avrupa'da milletvekili başına en çok seçmenin düştüğü ülke olma özelliğine sahiptir. Örneğin, Türkiye'den daha az nüfusa sahip İtalya'da milletvekili sayısı 630, onbir milyon nüfuslu Macaristan'da 386'dır. Ancak Türkiye'de milletvekili sayısının yüksek olduğu yönündeki aksi görüş gözönünde tutularak, muhafazakar bir yaklaşımla karma sistemde mevcut sayının korunması daha işlevsel bulunmuştur. **Türkiye'de seçim sistemi reformu gündeme geldiğinde iller arasındaki eşitsizlik sorunu yeniden tartışılmalı ve iller arasında milletvekili dağılımının daha adil olması isteniyorsa milletvekili sayısı arttırılmalıdır.**

(14) Karma sistem uygulayan ülkelerde, nisbi sistemle belirlenen milletvekili sayısı ile dar bölge çoğunluk sistemi ile belirlenen milletvekili sayısı arasında en iyi ihtimalle eşitlik (örnek Almanya) genellikle de ikincinin lehine bir dağılım söz konusudur: Örneğin Ermenistan'da 56'ya 75, Gürcistan'da 65'e 85.

(15) Bunun yolu mevcut yasada yapıldığı gibi önce her il bir milletvekili tahsis edilmesinden vazgeçilerek doğrudan kota ve en büyük artık kuralının uygulanmasıdır.

Her ile en az iki milletvekili ilkesi korunduğunda bunun doğal sonucu olarak bu iller iki turlu dar bölge uygulamasından çıkarılmıştır. Bu illerin sayısı 13'tür ve seçmen sayıları 120.000'inin altındadır. Üç milletvekiline sahip illerde dar bölge doğal olarak bir, dört milletvekiline sahip illerde iki adet olmaktadır. Bu ilk dağılımda ağırlık nisbi sistemde olduğundan beş ve daha fazla milletvekiline sahip illerde ağırlık iki turlu dar bölge sisteminde olacak şekilde bir dağılım yapılmıştır. Nihayet dar bölgelerin seçmen sayısı itibarıyla ortalamadan sapmalarının % 25 civarında kalması kabul edilmiş ve tek dar bölgeye sahip üç sandalyeli en büyük illerin içinde bu sınırın dışında kalanları (Niğde, Kırıkkale, Ağrı, Batman, Nevşehir, Burdur ve Kars) iki turlu dar bölge sisteminden çıkartılmıştır. Sonuç 257-293 şeklindeki dağılımdır. İllerin sahip oldukları milletvekili sayıları ve bunların iki sistem arasındaki dağılımı Ek 3'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

2.2.2. Seçim Çevrelerinin Oluşturulması

Karma seçim sisteminde iki tür seçim çevresi sözkonusudur. Nisbi sistemin uygulandığı geniş seçim çevreleri ve iki turlu sistemin uygulandığı dar bölgeler. Bu iki farklı seçim çevresi yine önceden kabul edilen bazı ilkelere göre belirlendi. Önce geniş seçim çevrelerini ele alalım.

Temsilde adaletsizliği azaltmaya yönelik olan nisbi sistemin uygulandığı seçim çevrelerinin olabildiğince geniş tutulması ilk akla gelen çözümdür. Bununla birlikte, yönetim istikrarı açısından büyük partilerin makul bir prim kazanmaları için seçim çevrelerinin çok büyük olmaması gerekir. Buna ek olarak seçmenlerin adayları daha yakından tanıyabilmesi ve ileride açıklayacağımız tercihli oy olanağının etkinlikle kullanılabilmesi için de, seçim çevrelerinin makul bir büyüklükte olması gerekir. SAM'ın araştırmasına göre, seçmenlerin ezici çoğunluğu (% 86.5) "seçim çevreleri çok büyük olduğu için seçmenler adayları tanımıyor görüşündedir". Bu genel ilkeler dikkate alınarak en büyük seçim çevresinin 7 sandalyeden oluşması uygun görüldü. İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde nisbi sistemle doldurulan sandalye sayısı 7'yi geçtiği için bu illerde birden fazla seçim çevresi oluşturuldu. Ankara ve İzmir iki seçim çevresine sahip olurken, İstanbul 5-7 sandalyeli beş seçim çevresine bölündü.

Sonuç olarak nisbi sistemde seçim çevreleri 2-7 sandalyeli olmak üzere 87 adet olarak belirlenmiş oldu. Okuyucu bu seçim çevrelerinin listesini ve 18 Nisan 1999 seçimlerindeki oy dağılımlarını Ek 6'da bulabilir.

Dar bölgelerin oluşturulması hem daha zahmetli hem de daha hassas bir iştir. Bu çalışmada, daha önce tasarladığımız *Nisbi takviyeli iki turlu dar bölge sistemi* (Bkz. *Siyasal İstikrar ve İki Turlu Dar Bölge Seçim Sistemi Simülasyon Modeli*, TÜ-SİAD Araştırma Raporu, Aralık 1998) deneyimi işimizi kolaylaştırdı. Tek sandalyeli seçim çevrelerinin oluşturulması sırasında en büyük sorun, o sırada oluşmuş olan siyasal çoğunluğa mensup partilerin partizanca ve kısa vadeli davranarak kendi lehlerine, muhalefet partilerinin ise aleyhine olacak şekilde dar bölgelerin sınırlarını oluşturmaktır. Ayrıca tarihsel nedenlerden ötürü İngiltere’de olduğu gibi çok küçük ve çok büyük dar bölgelerin birarada olması temsil adaleti açısından istenmeyen bir durumdur. Bu nedenle bu sistemi uygulayan pek çok ülkede dar bölgelerin oluşturulmasında uyulacak ilkeler yasal, hatta anayasal düzenlemelerle belirlenmiştir. Bu ilkeler şunlardır:

- 1- Her dar bölge mutlaka bir ilin sınırları içinde yer alır. Eğer her milletvekil bir il ile özdeşleşecekse bu ilkenin gereği açıktır.
- 2- Her dar bölgeyi oluşturan ilçelerin ya da mahallelerin coğrafi bütünlük içinde olmaları gözetilir. Bu ilkeyi şöyle somutlaştırabiliriz: Bir ilin bir tarafından bir ilçe, bir başka tarafından bu ilçeye komşu olmayan bir başka ilçe ile aynı dar bölgede yer almaz. Keza birden fazla dar bölgeye sahip kentlerde aynı özen mahalleler için gösterilir. Bu ilke özellikle, seçim sistemi yazınında *gerrymandering* olarak adlandırılan ve bir seçim çevresini birbirinden kopuk yerleşimleri biraraya getirerek oluşturma operasyonunu engellemek, diğer bir ifadeyle yukarıda değindiğimiz partizan uygulamaları engellemek için getirilmiştir.
- 3- Çok küçük dar bölgeleri (özellikle kırsal kesimde), çok büyük dar bölgeler ile (özellikle kentsel kesimde) birarada kullanarak kırsal ağırlıklı partiler kayırılabilir. Bu eşitsizliğe karşı koymak için, en küçük ilin en büyük dar bölgenin seçmen sayısı itibarıyla ortalama sapmasının belli sınırlar içinde tutulması en kestirme yoldur. Almanya’da bu yöntem anayasal kurala tabidir. Bu kurala göre söz konusu sapma % 25’i geçemez ve nüfus dağılımı değişikçe dar bölgelerin sınırları yeniden gözden geçirilir. Ermenistan bu konuda daha katıdır. Seçim yasasında maksimum sapma % 15 olarak belirlenmiştir.

Karma seçim sisteminin 293 adet dar bölgesi oluşturulurken bu üç ilke de dikkate alınmıştır. Okuyucu her dar bölgenin ilçe ya da mahalle bileşiminin listesini Ek

4'den kontrol edebilir. Coğrafi bütünlük açısından tek istisna az sayıdaki mahalleye ilişkindir. DİE'nin "1999 Milletvekili Seçimleri Sonuçları" adlı yayınında yer alan, ancak belediye haritalarında bulunamayan bu az sayıdaki mahalle, ait oldukları kenti oluşturan seçim çevrelerine seçmen sayısı farkını azaltacak şekilde dağıtılmıştır. Bu istisnalar sonuçlara etkileyecek büyüklükte değildir. Diğer bir çözüm bu mahalleleri yok varsaymak olurdu. Ancak o zaman az da olsa bir miktar oy dağıtılmamış olacaktı. Bu ilkelere göre yapılan dağıtımın sonucunda ortalama seçim çevresi büyüklüğü 119.459 seçmen olmaktadır. En küçük seçim çevresi (Kütahya 4) 88.094 seçmene, en büyük seçim çevresi (Muş) ise 153.212 seçmene sahip olmaktadır. Ortalamaya göre en küçük seçim çevresinde sapma % 26.3, en büyük seçim çevresinde % 28.3'dür.

2.2.3. Nisbi d'Hondt Sistemi, Ülke Barajı, Oy Birleştirmesi ve Tercihli Oy

Karma sistemde her seçmen iki ayrı sandıkta iki oy kullanır. Nisbi sistemin oy pusulasında parti aday listeleri, iki turlu sistemin oy pusulasında parti adayları yer alır. Nisbi bölümde seçim tek turludur. **Ülke geneli barajı, temsil adaletini asgari ölçülerde gözetmek amacıyla % 5 düzeyine çekilmiştir.** Nisbi bölümde partiler aralarında ittifaklar oluşturarak oy birleştirmesine gidebilirler. Bu hakkı kullanmak isteyen partiler belli bir süre önceden bu kararlarını YSK'ya bildirirler. Bu süre örneğin Macaristan'da 8 gündür. **Ancak oy birleştirmesine taraf olan partiler, ayrı ayrı % 5 oranındaki barajı geçmek zorundadırlar.**

Ülke geneli barajının % 5 olarak öngörülmesi tartışmaya açıktır. Kimi ülkelerde olduğu gibi baraj % 4'e hatta % 1'ler civarına düşürülebilir. Ancak bu durumda parlamentoda temsil edilen parti sayısı kolaylıkla 10 rakamını aşabilir. Türkiye'nin siyasal özellikleri buna son derece elverişlidir. Böyle bir gelişme, seçimlerden istikrarlı koalisyonlar çıkarma ihtimalini kaçınılmaz olarak azaltacaktır. Buna karşılık barajın % 10 olarak korunması ya da Gürcistan'da olduğu gibi % 7'ye çekilmesi düşünülebilirdi. Ayrıca belirtmek gerekir ki, SAM'ın araştırmasına göre seçmenlerin çoğunluğu (% 62) barajın korunmasından yanadır. Ama aynı zamanda seçmen çoğunluğu azınlık görüşlerin Meclis dışında kalmamasını ve temsil adaletinin gözetilmesini arzulamaktadır. Daha düşük ama nisbeten yüksek bir barajın bu çelişik iki görüşü bağdaştırabileceği düşünüldü. Yine belirtmek gerekir ki karma seçim sistemi uygulayan ülkelerde % 5 düzeyindeki ülke geneli barajı türünün en yükseğidir. Bu yükseklikte bir baraj Almanya, Macaristan ve Ermenistan'da uygulanmaktadır. Barajı % 7 olarak belirleyen Gürcistan bu konuda tek istisnadır. Türkiye gibi % 10 dü-

zeyinde olağan dışı bir baraj öğrenebildiğimiz kadarıyla sadece Seychelles adalarında uygulanmaktadır. Önerdiğimiz karma seçim sisteminin simülasyon modeli yardımıyla amaçlarımız açısından sınamasını yaparken çeşitli baraj seçeneklerinin sonuçlarını, dolayısıyla amaçlarımız itibarıyla uygunluklarını ayrıca tartışacağız.

Oy birleştirmesi kuralının sisteme dahil edilmesinin gerekçesi, yönetim istikrarının temel aracı olarak gördüğümüz partiler arası ittifakları teşvikte, iki turlu dar bölge sistemine ek bir mekanizma oluşturmaktır. Nisbi sistemle iki turlu dar bölge sistemini bileştiren Macar karma seçim sisteminin deneyimi de bu öngörüğü doğruluyor. Türkiye için önerdiğimiz sistemi simülasyon modeli aracılığı ile sınamasını yaparken, beklendiği gibi oy birleştirmesinin seçim öncesi ittifakları nesnel olarak teşvik ettiğini göstereceğiz.

Oy birleştirmesi kuralının baraj ile birlikte nasıl uygulanacağı önemli bir sorundur. Seçim sisteminde ülke geneli barajı çeşitli nedenlerle öngörülüyorsa, oy birleştirmesine giden partiler için barajın nasıl uygulanacağı sorusu önem kazanır. Türkiye koşullarında küçük partilerin koalisyon oluşturma amacı gütmeksizin salt barajı aşmak için oluşturacakları **"fırsatçı ittifakları" caydırmak** gerektiğini düşünüyoruz. Bu nedenle seçim çevrelerinden kazandıkları sandalyeleri koyuyabilmeleri için **oy birleştirmesine giden her bir partinin ayrı ayrı ülke barajını aşma koşullarının getirilmesi uygun olacaktır.**

Böylelikle % 5'in altında oy deseteğine sahip partilerin parlamentoda temsil edilmesi ve koalisyon oluşumlarında seçmen desteklerinin çok üzerinde pazarlık gücü elde etmeleri büyük ölçüde engellenmiş olmaktadır. Böyle bir düzenlemenin seçmenlerin çoğunluğunun bu konudaki eğilimlerine en iyi cevap veren çözüm olduğunu da düşünüyoruz. SAM'ın araştırmasına göre seçmenlerin ancak yarıya yakını (% 48) partilerin seçim öncesinde yapacakları seçim ittifaklarına destek vermektedir. Bununla birlikte "ittifak" terimi kullanılmaksızın, partilerin seçimlere "koalisyon anlaşmaları" yaparak girmelerine yönelik soruya ise seçmenlerin % 61'inden olumlu yanıt alınmıştır. Bir başka deyişle, seçmen çoğunluğu, koalisyon seçeneklerinin seçim öncesi belli olmasını istemektedir. İlk yaklaşımda çelişkili gibi görünen bu tavırlar aslında şöyle anlaşılmalıdır: 1991'de SHP-HEP, RP-MÇP-IDP, 1995'de ANAP-BBP, 2002'de DYP-DTP ve DEHAP şeklinde oluşan, hükümet programı oluşturmaya yönelik olmayan ve küçük partilerin barajı aşmaya, büyük partilerin ise oylarını yüksek göstermeye yönelik olan ("ittifak" büyük partinin çatısı altında yapıl-

dığından) bu tür ittifakları seçmen reddetmektedir. Buna karşılık, seçimlerden önce ya da iki tur arasında koalisyon seçeneklerinin oluşturulması ittifakları gerektirdiğinde, bu tür açık ve ortak hükümet oluşturmaya yönelik ittifakların, seçmenlerin çoğunluğu tarafından benimsendiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak 257 sandalyeli nisbi sistem 2-7 sandalye içeren seçim çevrelerinden oluşan, seçim formülü olarak d'Hondt kuralını benimseyen, partilerin seçim öncesi oy birleştirmesine gitmelerine izin veren ve parlamentoda temsil edilebilmek için her koşulda ülke genelinde en az % 5 oy almayı zorunlu kılan bir seçim sistemi şekli almaktadır.

Bu temel ilkelere istenirse tercihli oy kuralı eklenebilir. Tercihli oy 1995 seçimlerinde denenmişti ve iddia edildiği gibi olumsuz sonuçlar da vermemiştir. Tercihli oyun halen seçmenin büyük çoğunluğu tarafından desteklendiği (% 81) görülüyor. Bu desteğin ardında daha önce de belirttiğimiz gibi seçmenlerin parti listelerinde üst sıralara liderler tarafından beğenmedikleri ya da istemedikleri adayların getirilmesinden duydukları rahatsızlık bulunuyor. Ama aynı zamanda kimi uzmanlar, tercihli oyun adaylar arasında etik olmayan rekabet türlerini teşvik edeceği, hatta parti disiplinini olumsuz etkileyeceği gibi gerekçelerle bu uygulamaya karşı çıkıyorlar. Bu gerekçelerin de ciddiye alınması gerekir. Nisbi sistemde listelerin oluşturulmasında seçmen tabanına geniş yetki veren demokratik bir düzen getirilirse bu tercihli oy gerekli olmayabilir. İlk aşamada siyasal partiler yasasında önseçimin yeniden düzenlenmesi düşünülebilir. Örneğin tüm parti üyelerinin yargı gözetiminde katılacakları önseçimlerle listelerin oluşturulması, parti yönetimlerine çok sınırlı sayıda kontenjan hakkı bırakılması sorunu kısmen hafifletecektir.

Bununla birlikte eğer en geniş kitleye seçilecek adayları da önemli ölçüde belirleme hakkı vermek istiyorsak, bunun en kestirme yolu tercihli oydur. Bizim önerimiz, nisbi seçim çevrelerinde partilerin milletvekili sayısının iki katı kadar aday göstermeleri (en uzun liste 14 adaydan, çoğunluğu 6-8 adaydan oluşacaktır), seçmenlerin de oy verdikleri listede tercih ettikleri adayları işaretleyerek tercihlerini belirtmeleridir. Son olarak tercihli oy kuralının seçim sistemi reformunun belirleyici bir unsuru olmadığı vurgulamak istiyorum.

2.2.4. İki Turlu Dar Bölge Sistemi

Seçmenler ikinci oy pusulasını partilerin dar bölgelerde gösterdikleri adaylardan birini işaretleyerek kullanacaklardır. Bu sistemde tercihli oyu sakıncalı buldu-

ğumuz için öngörmedik. Nitekim, partiler iki aday gösterdikleri takdirde bu adaylar birinci tur öncesi partileri adına yarışmaktan çok kendi adlarına yarışa öncelik verebilirler. Dar bölgelerde partilerin birden fazla aday göstermesi yerine adayların tüm parti üyelerinin katılacağı ön seçimlerle belirlenmesi daha tercih edilir bir çözüm olacaktır.

Birinci turda oyların % 50 + 1'ini alabilen aday seçilir ve bu dar bölgede seçim birinci turda tamamlanmış olur. Aksi takdirde seçim iki hafta sonra yapılacak ikinci tura kalır. İkinci turun iki hafta sonra yapılmasının gerekçesi partilere ittifaklar kurmak ve ortak hükümet programları oluşturmak için yeterli zamanın bırakılmasıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi partilerin birinci tur öncesinden ittifaklar oluşturmalarına bir engel yoktur. Aksine oy birleştirmesi kuralı partileri seçim öncesinde ittifaklar oluşturmaya teşvik edecektir. Bununla birlikte önerilen seçim sistemi yeni bir sistem olduğundan, özellikle ilk seçimlerde partilerin bir bölümü taktik nedenlerle ya da tek başlarına iktidara gelebileceklerini zannettiklerinden bu olanağı kullanmayabilirler. Oysa birinci tur sonucunda seçmenin tercihlerini gördükten sonra daha geniş ittifaklar oluşturma gereği ortaya çıkabilir.

Birinci turda seçimin sonuçlanmadığı seçim çevrelerinde ikinci tura geçerli oyların en az % 15'ini alan adaylar katılabilir. Bu turda en çok oyu alan aday seçilir. İkinci tur oylamaya katılma hakkını kazanan partiler adaylarını arzu ettikleri takdirde seçimden çekebilirler. Bu kural sistemin amaçlar doğrultusunda sonuçlar verebilmesi için **hayati öneme** sahiptir. Daha aşağıda ayrıntılı bir şekilde tartışacağımız gibi, iki turlu seçimde ittifakların temel mekanizması, aralarında ittifak kuran partilerin birlikte ikinci tura katılma hakkını kazandıkları seçim çevrelerinde, geride olan partilerin adaylarını seçimden çekerek önde olan ittifak partisinin adayını desteklemeleridir. Bu sistemi 1958'den bu yana etkin bir şekilde uygulayan Fransa'da "désistement" (bir diğer adayın yararına hakkından imtina etmek) adı verilen bu kural, ittifakların sonuç vermesi için şarttır. **Mutlaka seçim yasasında yer alması gereken ek bir kural da dar bölgelerde adayların değil, partilerin yarıştığının vurgulanmasıdır. Partisinin çekme kararı aldığı aday ikinci turda yarışamaz.** Elbette böyle katı bir kural yerine bu işin parti disiplin kurullarına bırakılması düşünülebilir. Partisinin ikinci turdan çekilme kararına uymayan bir aday parti disiplin kurulu kararıyla ihraç edilebilir. Bu durumda söz konusu ikinci turda bağımsız bir aday olarak yarışmak zorunda kalır. Bu koşullarda

kazanma şansı doğal olarak çok düşük olacağından adayların ihracı göze alamayacakları, dolayısıyla partilerinin kararına saygılı olacakları beklenebilir. Ama sistem yerine oturuncaya kadar partilerin ikinci turdan adaylarını çekebileceklerinin ve bu adayların YSK tarafından seçimden resmen çıkarılacaklarının yasal hükme bağlanmasında yarar vardır. Tabii daha baştan isteyen iki turlu dar bölge seçimlerine bağımsız aday olarak katılabilir. Ama birinci turda bir partiden aday olup ikinci turda bağımsızlaşma özgürlüğü olmamalıdır.

Okuyucu ikinci tura kalma kuralının neden "birinci turda en çok oy alan iki parti katılır" şeklinde uygulanmadığını haklı olarak sorabilir. Bu sistemi uygulayan kimi ülkelerde (örneğin Gürcistan, Arnavutluk, Ukrayna) ikinci tura en çok oy alan iki parti katılabilmektedir. Buna karşılık bu sistemin en eski ve en başarılı uygulayıcı olan Fransa "çok partili" seçeneği uygulamaktadır. Bu ülkede ikinci tura, kayıtlı seçmenlerin % 12.5'inin oyunu alabilen adaylar kalmaktadır. Katılım oranları dikkate alındığında bu oran geçerli oyların % 16-17'sine karşılık gelir. Diğer bir örnek de Macaristan'dır. Bu ülkenin karma sisteminin iki turlu kısmında ikinci tura kalma kuralı bizim de önerdiğimiz gibi geçerli oyların % 15'idir. Bu iki baraj kuralı arasında pratikte fark yoktur. "İki partili" ikinci tur ile "çok partili" ikinci tur arasında tercih yapılırken hangi gerekçelerin dikkate alındığı üzerinde durmamız gerekiyor. Fransa'da kısa bir süre önce merkez sağ iktidarın seçim sisteminde değişiklik önererek "ikinci turda iki parti" sistemine geçmek istemesinin tartışmaya yeni bir güncellik kazandırdığını ayrıca belirtelim.

Önce Fransız merkez sağının neden böyle bir değişikliği arzuladığı açıklanmalıdır. Mayıs 2002 parlamento seçimlerinde aşırı milliyetçi Le Pen'in partisi % 12'ye yakın oy almasına rağmen hiç milletvekili çıkaramadı ama çok sayıda seçim çevresinde bu partinin adayları ikinci tura kalmayı başardılar. Fransa'da "üçgen yarışlar" adı verilen bu durum özellikle merkez sağ partileri için rahatsızlık vericiydi. Çünkü demokrat Fransız sağ, bir yandan Le Pen'in partisi ile işbirliğini ilkesel olarak reddederken, diğer yandan adayları, üçlü yarışların olduğu seçim çevrelerinde merkez sol adaylara karşı Le Pen'in adaylarının, dolayısıyla bu partiye oy veren seçmenlerin davranışlarından etkileniyorlardı. Merkez sağ hükümetin gündeme getirdiği değişiklik, bu "baştan çıkma" riskine karşı alınmış bir önlem olarak görülmelidir. İkinci tura en çok oy alan iki parti kaldığında, Le Pen'in partisinin adayları ya hiç ya da sadece bir kaç seçim çevresinde ikinci tura kalabileceğinden, merkez sağ

adaylar da Le Pen'in partisi ya da adayları ile muhatap olmaktan, dolayısıyla da seçmenlerine yaranmaya çalışmaktan kurtulabileceklerdir.

Görüldüğü gibi Fransa'da tartışılacak olan değişiklik tamamen Fransa'nın siyasal koşullarına özgü bir düzenlemedir. Türkiye için iki turlu dar bölge sistemi tartışılırken de ikinci tura kalma kuralı, Türkiye'nin siyasal koşulları dikkate alınarak belirlenmelidir. Daha önce tasarladığımız (TÜSİAD Raporu, Aralık 1998, s.24-29 ve Ek 6) *Nisbi takviyeli iki turlu dar bölge seçim sistemi*'nin simülasyon modeli aracılığı ile bu kuralın iki şeklini değerlendirmiştik. Bu değerlendirmenin bulgularını özetleyerek hatırlatmak istiyorum.

Birincisi iki kural arasında, iki partili ittifakların çoğunluğu sağlaması ve partiler arası ittifakları teşvik bakımından, diğer bir deyişle partilerin sandalye kazançlarını maksimize ya da kayıplarını minimize etmeleri bakımından nesnel bir fark olmadığı görülüyor. Partiler arasında ayırmacılık açısından konu ele alındığında partilerin bir bölümü için "çok partili" seçeneğin daha uygun, diğerleri için ise kimi oy dağılımı ve ittifak senaryolarında "iki partili" seçeneğin, kimi oy dağılımı ve ittifak senaryolarında ise "çok partili" seçeneğin uygun olduğu anlaşılıyor. Dolayısıyla, "çok partili" seçenek üzerinde partiler arasında bir uzlaşma sağlamanın daha kolay olacağını söyleyebiliriz. Ayrıca, "çok partili" seçeneğin ikinci turda katılımı arttırdığı açıkça görülüyor. Bu da beklenen bir sonuçtur. Bu gerekçelere ek olarak, Türkiye'nin halen çok parçalanmış parti yapısı ve oy dağılımlarındaki istikrarsızlık ve belirsizlikler gözönüne alınarak, "çok partili" seçeneğin siyaseten daha uygun olacağı düşünülebilir.

İki turlu dar bölge sistemi ile ilgili son kural baraj ile ilgilidir. Sistemde zaten seçim çevreleri düzeyinde yüksek bir efektif baraj sözkonusudur. Dar bölgede iki turlu bir seçim sonucunda seçilen bir adayın, o bölge seçmenlerinin mutlak çoğunluğunun olmasa bile büyük çoğunluğunun desteğini aldığı açıktır. Bu destekle seçilen bir adayın, partisi ülke genelinde % 5 barajını aşamadı diye milletvekili yapılmayıp yerine ikinci gelen adayın seçilmiş sayılması temsili demokrasinin temel ilkeleri ile çelişmektedir.

Bu nedenle **karma sistem uygulayan ülkelerde dar bölgeler için ya baraj yoktur ya da bir kaç milletvekili çıkarma koşuluna bağlanmıştır.** Örneğin nisbi sistemde % 5 düzeyinde ülke geneli barajına sahip olan Almanya'da, dar bölgelerde seçilen adayların sandalyelerini korumaları için mensup oldukları partinin üç

dar bölgede seçimi kazanmış olması son seçimlere kadar yeterli görülmekteydi. Doğu Almanya'nın Batı ile birleşmesinden sonra yapılan ilk seçimlerde Doğu Alman Komünist Partisi'nin devamı olan Demokratik Sosyalist Parti % 5'in bir hayli altında oy almasına rağmen bu kural sayesinde Bundestag'da temsil edilebilmişti. Yakın zamanda bu koşul da kaldırıldı. Eylül 2002 seçimlerinde bu parti % 4 oy ile nisbi seçim çevrelerinde barajın altında kalarak hiç sandelye kazanamadı. Ama dar bölgelerde kazandığı iki milletvekili ile Bundestag'da temsil edilmektedir. Bizim önerimiz de hiç baraj konulmaması yönündedir.

2.2.5. Dar Bölgeye Yöneltilen Eleştirilere Yanıt

Türkiye'de iki turlu dar bölge seçim sistemi her gündeme geldiğinde siyaset bilimcilerin ve köşe yazarlarının bir bölümü tarafından yoğun eleştirilere hedef olmuştur. Bu eleştirilerin odak noktasını, iki turlu sistemi yönetim istikrarı gibi siyasal hedeflere ulaşmaya yardımcı olacak bir araç olması değil, bizzat dar bölgenin özellikleri nedeniyle kimi olumsuzlukları da beraberinde getireceği inancı oluşturuyor. Bu eleştirileri başlıca üç başlık altında toplayabiliriz: 1- Dar bölgede zenginler/aşiret reisleri/etkili eşraf seçilir. 2- Dar bölge azınlıkların temsiline olanak vermez. 3- Dar bölge adayları bağımsızlaştıracağından ya da özerkleştireceğinden parti disiplini kalmaz.

"Dar bölgede zenginler/aşiret reisleri seçilir" eleştirisi

"Dar bölgelerde nüfuzlu ve parasal gücü olan adaylar kazanacaktır" eleştirisinin öncelikle temsili demokrasi ile temelde çelişen bir yönü olduğunu belirtmeliyim. Eğer, gizli oy açık sayım ilkesi geçerli ise, engelleme, baskı gibi anti demokratik uygulamalar yoksa, demokratik seçimin temel kurallarına saygı gösteriliyor demektir. Bu saygı çerçevesinde yapılan bir seçimde, seçmen çoğunluğu bir "para babasını" ya da "aşiret reisini" seçiyorsa, bu seçmenin sorunudur ve seçim sonucuna saygı gösterilmesi gerekir.

Ama bu temel yaklaşımın ötesinde eleştiriye pratik açıdan da katılmadığımı belirtiyim. Eğer zenginlerin ya da aşiret reislerinin ya da güçlü yerel eşrafın milletvekili olması iyi bir şey değilse, bu olumsuzluk mevcut seçim sisteminde de fazlasıyla geçerlidir. Hatta mevcut sistemde bu nitelikteki adayların seçilmesi iki turlu dar bölgeye göre daha kolaydır. Nedeni çok basittir. Bugünkü sistemde seçilmek için yapılması gereken ilk iş, adaylığın konulacağı seçim çevresinden sandalye kazanması beklenen bir partinin listesinde seçilebilecek bir sıraya yerleşmektir. Eğer bu

iş para gücüyle yapılacaksa ve ön seçim sözkonusu ise, yeterli sayıda delegeyi kendi tarafına çekmek yeterli olacaktır. Bu sayı genellikle 200'ü aşmaz. Buna karşılık iki turlu dar bölgede aday olmak için yine delegeleri para gücüyle kendi tarafına çekmek gerekecek ama ayrıca ikinci tura kalabilmek için seçmen desteğine de ihtiyaç olacaktır. Çünkü dar bölgede adayın kişiliği geniş seçim çevrelerine oranla daha önemlidir. Ama varsalım ki aday olunan partinin seçmen desteği sayesinde birinci tur aşıldı. İkinci turda kazanabilmek için ittifak yapılan partilerin seçmenlerinin de desteği tam olarak kazanılmak zorundadır. Bu noktada adayın kişiliği daha da önemlidir. Salt para gücüyle aday olmuş bir kişinin başka artıları yoksa seçmen desteği zayıflayacaktır. Bu zaafiyeti telafi etmenin yolu yine bir kısım seçmeni para gücüyle kendi tarafına çekmektir. Tabii bir kısım seçmenin para ile kendi tarafına çekilebileceğini varsayıyoruz. Bu kez binlerce seçmeni parayla kendi tarafına çekmek gerekebilir. Kısacası, dar bölgede salt para gücüyle seçilmenin maliyeti mevcut sisteme kıyasla çok daha yüksektir.

Eğer aday aşiret reisi ya da güçlü bir yerel eşraf mensubu ise bu nitelikteki adaylar mevcut sistemde de bölgelerinde rahatlıkla seçilmektedir. İki turlu dar bölgede de seçileceklerdir. Çünkü onları seçmek isteyen yeterli sayıda seçmen bulunmaktadır. Dolayısıyla eğer bir sorun varsa, bu seçim sistemi ile ilgili değildir.

Sanırım bu eleştirinin ardında daha çok şöyle bir endişe yatıyor: "Her ne kadar bugünkü sistemde de zenginler ve yerel güçlüler milletvekili oluyorsa da, bu sayı dar bölge sisteminde artar". Bir kere yerel güçlülerin sayısının artması için bir neden yoktur çünkü bu sorun Türkiye'nin bazı az gelişmiş yörelerine özgüdür ve bu yörelerin sandalye sayısı artmadıkça bu tür milletvekillerinin de sayısı artmaz. Zenginlere gelince, bir kez daha hatırlatalım: Eğer partilerin seçimlerde başlıca amacı sandalye sayılarını maksimize etmekse, çıkarları ikinci turda kazanma şansı en yüksek adayları bulup çıkarmayı gerektirir. Bu nitelikteki adayların zengin ve nüfuzlu olmaktan başka meziyetler de gerektirdiği açıktır. Ayrıca unutmamak gerekir ki partilerin seçtirmek istedikleri uzman/teknokrat nitelikli kişiler varsa, bunları pekala karma sistemin nisbi bölümündeki geniş parti listelerini kullanarak seçtirebilirler.

“Dar bölge azınlıkların temsiline olanak vermez” eleştirisi

Partiler arasında bölgeler arası oy dağılımı dikkate alındığında, dar bölge sisteminin belli bölgelerden sistematik olarak belli partilerin adaylarını çıkartacağı, dolayısıyla bölge bazında tehlikeli bir etnik/ideolojik ayrışmanın ortaya çıkacağı ikinci eleştiri konusudur.

Bu eleştirinin geçerli olması için, Güneydoğu Anadolu'dan bir ya da iki partinin, Orta Anadolu'da aynı cenahtan sadece bir kaç partinin milletvekili çıkartabilmesi, keza Batı Anadolu'da bazı partilerin özellikle dışlanması gibi durumların ortaya çıkması gerekir. Bu eleştiriyi haklı kılmaya en elverişli oy dağılımını simüle ederek bir sınama yapabiliriz. Örneğin aşağıdaki oy dağılımını ele alalım: CHP+DSP'nin % 25'i geçemediği, MHP'nin %10'un altında kaldığı, AKP ile merkez sağ arasında da nisbeten dengeli bir oy dağılımının sonuçlarını inceleyelim. AKP-MHP, ANAP-DYP ve CHP-DSP ittifaklarını varsayıyoruz.

Tablo 6. Dar bölgenin temsile etkisi

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	Diğer
<i>Oy dağılımı</i>	20	12	18	6	15	6	9	14
Sandalye dağılımı	173	64	116	7	143	26	21	-

Tablodaki sandalye dağılımına göre Güneydoğu Anadolu'da MHP hariç (DSP'nin oy oranı çok düşük olduğundan tartışmaya dahil etmiyoruz) tüm partiler (AKP, ANAP, CHP, DYP ve HADEP) milletvekili çıkartıyorlar. Bu arada HADEP'in 26 milletvekilinin 23'ünün bu bölgeden geldiğini belirtelim. Denilebilir ki burada tartışılan dar bölgeler olduğuna göre sadece dar bölgelerden seçilen milletvekillerinin mensup oldukları partileri dikkate alalım. Konuya böyle yaklaşırsak, Güneydoğu Anadolu'da dar bölgelerden HADEP, DYP ve AKP'nin sandalye kazandığını görüyoruz. İncelemeyi dar bölgelerle sınırlandırarak sürdürürsek (Nisbi bölüm dahil edildiğinde zaten eleştiri geçersiz kalıyor), Orta Anadolu'da (Ankara hariç) dört partinin (AKP, MHP, DYP ve CHP) milletvekili çıkardığını, Batı Anadolu'da da (İstanbul hariç) sadece MHP'nin (HADEP'i dikkate almıyoruz) dar bölgelerde başarılı olmadığını görüyoruz; bu sonuçta MHP'nin oy oranını 1999 seçimlerine göre çok düşük tutmamızın oynadığı rolü de hesaba katmak gerekir.

Bu sonuçlar mevcut sistemin bölgesel temsil bakımından verdiği sonuçlardan farklı değildir. Eğer HADEP'in parlamentoya gireceği bir seçim sistemi gündemdeyse, bu partinin çok büyük ölçüde Güneydoğu Anadolu'dan sandalye kazanacağı zaten bellidir. Bunun dar bölge ile bir ilgisi yoktur. Yine Türkiye'nin siyasal ve kültürel tarihinden kaynaklanan etkenlerle HADEP dışındaki partilerin bir bölümünün de bölgesel oy dağılımı türdeşlikten uzaktır. Bu özellik, MHP ve GP için fazlasıyla geçerlidir. Bu durumdan da dar bölge sorumlu değildir. Ama buna rağmen yukarıda

özetlediğimiz sonuçlar dar bölgelerde çok sınırlı bir temsilin ya da sistematik bir dışlanmanın olmadığını gösteriyor.

Bunun bir nedeni de, belli bir coğrafi bölge içinde yer alan seçim çevrelerinin oy dağılım yapılarının çok farklı olabilmesidir. Bunun çok tipik bir örneği CHP'nin Orta Anadolu'daki durumudur. Yukarıdaki oy dağılımında CHP Çorum'da iki, Tokat'da bir dar bölgede seçimi kazanıyor.¹⁶ Bu illerin önemli ölçüde Alevi seçmen içerdiğini hatırlarsak, dar bölgelerin Alevi temsiline de engel olmadığını vurgulamış oluruz. Ayrıca, her partinin, istediği takdirde her kökenden adayı, nisbi bölümdeki geniş seçim çevrelerinden aday gösterebileceğini bir kez daha tekrarlayalım.

“Dar bölge parti disiplini zayıflatır” eleştirisi

Bu eleştiriyi yöneltenler sözleşmişcesine Fransa'da III. Cumhuriyet döneminde (1871-1939) yaşanan olumsuzlukları örnek gösterirler. Bu dönemde iki türlü dar bölge seçim sistemi uygulanıyordu ve adaylık ile milletvekilliği özellikle taşrada yerel eşrafın oyuncağı haline gelmişti. İkinci turda pek çok seçim çevresinde eşrafın yönlendirdiği manevralar ve gayri ahlaki pazarlıklar ön plana çıkıyordu. Bu dönemde Fransa büyük ölçüde kırsal karakterini koruyordu ve yarı sanayileşmiş bir ülke özelliklerine sahipti. Bu nedenle parlamentoda kırsal yöreler ağırlıkla temsil ediliyordu ve siyasal sistemde dağınıklık parlamentoya da yansdığından siyasal istikrarsızlık çok şikayet edilen bir sorun haline gelmişti.

İstikrarsızlığın arka planında Fransa'nın bu yapısal özellikleri yatıyordu ama esas belirleyici etken modern partilerin henüz temayüz etmemiş olmasıydı. Fransa'nın modern anlamda ilk partisi 19. yüzyılın sonunda marksist ideoloji ile işçi hareketinin bir ürünü olarak kurulan Sosyalist Parti'dir. Gerek katolik sağda, gerek laik merkez sol ve merkez sağ radikal harekette modern partiler yoktu. Bu siyasal kesimler daha çok yerel eşrafın temelini oluşturduğu nebulalar niteliğindeydi. Böyle olunca parti disiplini de sözkonusu değildi. Milletvekilleri oldukça bağımsız hareket edebiliyor ve günün koşullarına göre parlamento çoğunlukları ve hükümetler iki seçim arasında değişebiliyordu.

(16) 3 Kasım 2002 seçimlerinin oy dağılımı simüle edildiğinde farklı bir sonucun çıkıp çıkmadığını kontrol ettik. Bildiğiniz gibi 3 Kasım seçimlerinde AKP %34, CHP ise %20 oranında oy almışlardı. Tablo 6'daki oy dağılımlarına kıyasla, AKP ile CHP arasında çok büyük oy farkı olmasına rağmen, CHP Çorum'da kazandığı 2 sandalyeden sadece 1 tanesini AKP'ye kaptırıyor.

Buna karşılık iki turlu dar bölge sistemine dönüş yapan V. Cumhuriyet döneminde (1958 sonrası) artık sahnede modern partiler bulunduğundan parti disiplini diye bir sorun kalmadı ve Fransa'da siyasal istikrar bu sistem sayesinde sağlandı. Bu özet **Fransa siyasal tarihinden çıkarılması gereken ders, iki turlu dar bölge sisteminde parti disiplininin sağlanması için modern partilerin gerektiğidir.** Her ne kadar Türkiye'nin yarı sanayileşmiş bir ülke olması ve yerelliğin halen kimi bölgelerde önemini koruması III. Cumhuriyet Fransası ile benzerlik gösteriyorsa da, modern partilerin varlığı ve siyaseti belirlemeleri açısından yüzyıl önceki Fransa ile hiç bir benzerlik söz konusu değildir.

Türkiye'de istisnalar dışında partilerden bağımsız siyaset olanaklı değildir. Dar bölgede seçilen bir milletvekili daha sonra parlamentodan partisinden bağımsız olarak elbette hareket etme özgürlüğüne sahiptir. Ama aynı zamanda partisinden de bu milletvekilini ihraç etme özgürlüğü vardır ve bu özgürlüğü kullanmaktan da çekinmeyecektir. Gelecek seçimde bu milletvekilinin seçilme şansı olmayacaktır. Başka bir partinin adayı olarak seçilebilir ama bu durum bugünkü sistemde de fazlasıyla vardır. Dolayısıyla, ihraç ve bir daha seçilememe riski parti disipliniyi sağlamanın en etkili aracı olarak Türkiye'de vardır ve işlemektedir.

Günümüzde iki turlu dar bölge sistemi eski sosyalist ülkelerde de yaygın bir şekilde uygulanıyor. Macaristan, Ukranya, Gürcistan ve Arnavutluk örnek gösterilebilir. Demokrasi deneyimi açısından bu ülkelerin Türkiye'den daha geride olduklarını herhalde iddia edebiliriz. Buna karşın bu ülkelerde milletvekillerinin parti disiplininden uzaklaşarak siyasal istikrarsızlık yarattıkları görülmemiştir. Bu konuda özellikle Arnavutluk'a değinmek istiyorum. Bu küçük Balkan ülkesi eski sosyalist ülkelerin içinde ekonomik gelişme ve demokratik kültür açısından en geride olanıdır. Ayrıca, yerel eşrafın halen gücünü kordduğu bir ülkedir. Bu ülkede ağırlığın iki turlu dar bölgede olduğu karma bir sistem uygulanmakta ve gözlemlendiği kadarıyla seçim sistemi tartışmalarında parti disiplini sorunu hiç gündeme gelmemiştir. Eğer Türkiye'nin konumuz açısından daha geri bir ülke olduğu düşünülüyorsa eleştiri ciddiye alınabilir. Aksi takdirde endişelenecek bir durum yok demektir.

Bu konuyu noktalarken, "parti disiplini yok olur" eleştirisinin ironik bir yanına da değinilmelidir. Günümüzde en çok şikayet edilen bir konu da "liderler sultanıdır". Önce bu şikayeti ihtiyatla karşıladığımı belirteyim. Ama eğer şikayeti ciddiye alacaksak, o zaman liderler karşısında gerektiğinde direnebilecek milletvekilleri is-

tememiz gerekir. Bu tür milletvekilleri de geniş seçim çevrelerinde son tahlilde liderlerin oluşturduğu listelerden değil, seçmenin adayları tanıyarak oy verdiği ve parlamentoda takip edebildiği dar bölgelerden gelirler. Bu tür milletvekilleri partilerinin çıkarları gerektirdiğinde lider değişikliğini destekleyecek cesaret ve güce sahip olurlar. Dolayısıyla ne istediğimizi iyi bilmemiz gerekiyor.

2.3. Karma Seçim Sisteminin Sınanması

Herhangi bir seçim sisteminin saptanan amaçlara ne ölçüde hizmet ettiğini anlayabilmek için en güvenilir yol yeni seçim sisteminin fiilen birkaç seçimde denenmesidir. Ancak bu yol sadece ex-post bir sınamaya imkan verir. Seçim sistemi reformuna ışık tutamaz. Diğer bir yol, düşünülen seçim sistemine çok benzer sistemler uygulayan ülkelerin deneyimlerine başvurmaktır. Ancak bu yöntem de Türkiye’de "bizim ülkemiz hiç bir ülkeye benzemez" önyargısının meydan vereceği bitmez tükenmez kısır tartışmalara yol açar. Bizim sınama yöntemimiz yeni seçim sisteminin bir simülasyon modelini "benzeşim modeli" kurarak seçim deneyleri yapmaktır.

Bu yolun bazı teknik güçlükleri vardır. Özellikle iki turlu dar bölge sistemlerinin simülasyonu seçmenlerin ikinci turdaki oy verme davranışları hakkında bilgi gerektirir. Bu yöntemi daha önce *Nisbi takviyeli iki turlu dar bölge seçim sistemi* için kullanmıştık. Edindiğimiz deneyimden yola çıkarak bu kez modeli daha sağlam bilgilere ve varsayımlara dayandırmak amacıyla Mayıs 2002’de SAM, seçmenlerin ikinci tur davranışlarını belirlemeye yönelik bir araştırma yaptı. İki turlu sistemin simülasyon modeli de bu bilgiler ışığında yeniden gözden geçirildi. Eski modele göre daha karmaşık ama aynı zamanda da daha güvenilir hale gelen modele ilişkin ayrıntılı bilgi için okuyucu Ek 2’ye başvurabilir. Burada karma seçim sisteminin simülasyon modelini temel özellikleri itibariyle kısaca açıklamak istiyorum.

2.3.1. Karma Seçim Sisteminin Simülasyon Modeli

Bilindiği gibi karma seçim sistemi iki ayrı sistemden oluşuyor: Nisbi ve iki turlu dar bölge seçim sistemleri. Önce nisbi sistemin simülasyonuna kısaca değinelim.

Nisbi sistem simülasyon modeli

Bu alt model genel modelin en güvenilir bölümüdür. Mevcut seçim sisteminin simülasyon modeli ile aynı özelliklere sahiptir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu model 1995 ve 1999 seçimlerinde sınanarak güvenilirliğini ispatlamıştır. Modelin te-

mel varsayımları ve işleyişini bir kez daha Ek 1’de ayrıntılı olarak açıklıyoruz. Mevcut seçim sisteminde olmamakla birlikte oy birleştirmesi kuralı opsiyon olarak modele zaten daha önce dahil edilmişti. Ülke geneli barajı ise modelde parametrik bir değişken olarak tasarlandığından, % 5’e ya da bir başka rakama indirmek olanak dahilindedir.

Kısaca hatırlatmak gerekirse, simülasyon modelinin bu bölümü, partiler arasında herhangi bir oy dağılımı verildiğinde, d’Hondt sayımı, baraj, oy birleştirmesi gibi sistemin kurallarını uygulayarak partilerin kazandıkları milletvekili sayılarını, diğer bir ifadeyle 257 sandalyenin milletvekili çıkarabilen partiler arasındaki dağılımını tahmin ediyor. Böylece 550 sandalyenin yaklaşık % 47’si oldukça düşük bir hata payı ile belirlenmiş oluyor.

İki turlu dar bölge simülasyon modeli

Geriye kalan 293 sandalye ise yukarıda açıklanan ilkelere göre oluşturulan 293 dar bölgede iki turlu bir seçimle belirleniyor. Yine ülke genelindeki oy dağılımının geçerli olduğu kabul edilerek¹⁷, model iki turlu seçimin kurallarını uygulayarak önce seçimin ilk turda sonuçlandığı seçim çevrelerinde kazanan partiyi, seçimin ilk turda sonuçlanmadığı seçim çevrelerinde de ikinci tura kalan partileri belirliyor.

İkinci aşamada model partiler arası ittifaklara bakıyor. Çeşitli ittifak senaryoları modele dışsal olarak veriliyor. Diğer bir ifade ile hangi ittifakların varsayılacağına araştırmacı karar veriyor. Böylece farklı ittifak senaryoları sonucunda 293 sandalyenin nasıl dağılacağı tahmin edilmiş oluyor. İki turlu sistemin simülasyon modelinin zor kısmı da bu noktadan itibaren başlıyor. İkinci turda seçmenler nasıl davranacaklar? Bu genel soruyu alt sorularla açalım. Birinci turda oy verdiği parti ikinci tura kalamamışsa ya da ittifak politikası sonucu adayını ikinci turdan çekmiş ise bu seçmen ikinci turda oy kullanacak mıdır? Yanıt evet ise kime oy verecektir? İkinci tercih ettiği bir parti var ise ve bu parti ikinci turda yarışıyorsa bu partiye mi, yoksa ikinci tercihi olmayan ama birinci tercih ettiği partinin ittifak yaptığı partiye mi oy verecektir? Eğer ikinci turda yarışan partiler arasında ne birinci tercih ettiği par-

(17) Gerçek bir seçimde bu varsayım tam olarak sağlanmayacaktır. Karma sistem uygulayan ülkelerin deneyimleri, iki oya sahip seçmenlerin tümünün her iki oyu da aynı parti için kullanmadığını gösteriyor. Bazı seçmenler nisbi sistemde bir partiyi tercih ederken, iki turlu sistemde, bu partinin adayını beğenmediğinden ya da stratejik oy kullanmak istediğinden başka bir partiyi tercih edebiliyorlar. Bununla birlikte bu seçmenlerin oranı düşük kaldığından bu davranışın sonuçları niteliksel açıdan etkilemeyeceğini belirtelim.

ti, ne ikinci tercih ettiği parti, ne de partisinin ittifak yaptığı bir parti yarışmıyor ise bu seçmenin üçüncü sırada tercih ettiği bir parti var mıdır ve bu parti ikinci turda yarışıyorsa bu partiye oy verecek midir?¹⁸

Bu soruları yanıtlamaya yardımcı olacak bilgiler edinmek amacıyla belirttiğimiz gibi SAM Mayıs 2002'de bir araştırma yaptı. Okuyucu soru kağıdının tasarımı ve sonuçlarla ilgili ayrıntılar için bu araştırmaya başvurabilir. Bu bilgilerin ışığında model için hazırlanan tercih tablolarını ve oy davranış varsayımlarını Ek 2'de okuyucunun incelemesine sunuyoruz. Model son aşamada, her seçim çevresinde birinci tur tahmini oy dağılımından yola çıkarak ve anketten çıkan oy davranış bulgularını kullanarak, ikinci turda yarışan partiler arasında yeni bir oy dağılımı tahmin ediyor ve kazanan partiyi belirliyor. Bu şekilde 293 sandalyenin dağılımı da belirlendikten sonra model nisbi ve iki turlu sistemlerdeki sandalye dağılımlarını toplayarak nihai parlamento bileşimini, başlangıçta verilen ülke genelindeki oy dağılımına ve seçilen ittifak politikalarına göre tahmin etmiş oluyor.

Simülasyon modelinin ana hatlarıyla özetlediğimiz bu açıklamayı noktalarken Türk seçmenin iki turlu seçim sistemine genel yaklaşımla ilgili anketin ortaya çıkardığı önemli bulguların altını çizmek istiyorum. Kimi iddiaların aksine Türk seçmenin iki turlu sistemin mantığına yatkın olduğu ve bu tarz bir sistemin kendisine sunduğu olanakları kullanmaya hazır olduğu açıkça görülüyor.

SAM'ın araştırmasına göre seçmenlerin % 68.9'unun ikinci tercihleri var. Bu oran 1998 yılında TÜSES tarafından Veri AŞ'ye aynı amaçla yaptırılan araştırmada % 69.4 idi. Ayrıca seçmenlerin % 34.6'sının üçüncü sırada tercih ettiği bir parti bulunuyor ve bu seçmenler ikinci turda birinci ve ikinci tercih ettikleri partiler yoksa üçüncü tercih ettikleri partiye oy vereceklerini ifade ediyorlar.

Seçmenlerin ittifak politikalarına da son derece duyarlı oldukları görüyor. "İkinci tercihim yok oy kullanmam" diyenlerin (% 31.1) % 46.8'i (toplam seçmenin yaklaşık % 15'i), eğer partisi bir ittifakın içinde yer alıyorsa ikinci turda partisinin ittifak yaptığı partiye oy vereceğini belirtiyor. İkinci tercihi olan seçmenler ise

(18) Bu son şıkki okuyucunun zihninde canlandırabilmesi için şöyle somutlaştırabiliriz. Örneğin bir dar bölgede ikinci tura ANAP ve CHP kalmış olsun. ANAP'ın DYP ile, CHP'nin DSP ya da YTP ile ittifak yaptığını varsayalım. Bu bölgede birinci turda AKP'ye oy vermiş (birinci tercihi AKP) bir seçmeni düşünelim. Bu seçmenin ikinci tercihi de MHP olsun. MHP ikinci tura kalamadığına göre bu seçmen nasıl davranacaktır? Eğer üçüncü tercihi yoksa oy vermeyecektir. Eğer üçüncü tercihi varsa ve bu partiye oyumu veririm diyorsa, üçüncü tercihi de ANAP ise, ikinci turda oyunu ANAP'a verecektir.

(toplam seçmenlerin % 69'unun ikinci tercihleri var), "birinci tercih ettikleri parti ikinci tura kalamamışsa ama bir parti ile ittifak yapıyorsa ve bu parti ikinci tercih ettiği partiden farklı bir parti ise, ikinci turda kendi tercih ettiği partiye mi, yoksa partisinin ittifak yaptığı partiye mi oy verirsiniz?" sorusuna bu kitlenin % 36.5'i partisinin ittifak yaptığı partiye oy vereceğini, % 13.5'i kiminle ittifak yaptığına bağlı olduğu yanıtını veriyor. Bu kitlenin % 48.8'lik bölümü de ikinci tercihte ısrar edeceğini belirtiyor. **Sonuç olarak seçmenlerin toplamda yaklaşık % 40'ı için partisinin yaptığı ittifakın ikinci tur oy davranışında belirleyici bir rol oynayacağı ortaya çıkıyor.**

2.3.2. İttifakların Teşviki

İki turlu dar bölge sisteminden beklenen en önemli işlev partiler arası ittifakların nesnel olarak teşvik edilmesidir. Diğer bir ifadeyle, bu sistemde ittifak yapmanın partilerin çıkarlarına olacağını iddia ediyoruz. Bu iddiayı doğrulamak için oyun teorisinden esinlenerek birbirine bağlı iki önerme yapalım ve simülasyon modelini kullanarak bu önermeleri sırasıyla sınavalım.

Önerme 1: İki parti (A ve B partileri) ittifak yaparak ittifaksız duruma kıyasla sandalye sayılarını arttırıyorlarsa bu partiler çıkarları icabı ittifak kuracaklardır.

Karma sistemde bilindiği gibi partiler iki aşamada da ittifak yapabilirler. Seçim öncesi (birinci tur öncesi) nisbi sistemde oy birleştirmesine gidebilirler. Bu yola baş vurmamışlarsa ikinci turda dar bölgelerde ittifak yapabilirler. Bu arada eğer birinci tur öncesi oy birleştirmesi aracılığı ile ittifak yapılmışsa, bu ittifakın doğal olarak ikinci turda dar bölgelerde devam ettiğini kabul ediyoruz. Aksi hem mantıklı hem de rasyonel değildir. Birinci önermeyi siyaseten anlamsız olmayan herhangi bir oy dağılım senaryosu belirleyerek her iki ittifak seçeneği için ayrı ayrı sınavalım.

Tablo 7. Birinci önermenin sınanması (Sadece iki parti birinci tur öncesinde ittifak yapıyor)

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
Oy dağılımı	23	11	20	8	13	6	12
Sandalye dağılımı							
A: İttifaksız	200	39	144	10	92	31	34
B1: ANAP-DYP	178	57	134	8	118	29	26
Fark	-22	+18	-10	-2	+26	-2	-8
B2: CHP-DSP	181	23	173	34	83	29	27
Fark	-19	-16	+29	+24	-9	-2	-7
B3: DYP-MHP	172	30	133	8	116	30	61
Fark	-28	-9	-11	-2	+24	-1	+27

Bu sonuçlar seçim öncesinde en az iki partinin güçlü bir şekilde ittifaka teşvik edildiğini açıkça gösteriyor. Hiç bir partinin ittifak yapmadığı A senaryosunu mi-henk taşı olarak alırsak, denenen her üç senaryoda da (B1, B2, B3) ittifak yapan partiler sandalye sayılarını ittifaksız durumdaki sandalye sayılarına kıyasla önemli ölçüde arttırırken diğerleri kaybediyor.

Aynı sonucun hiç bir partinin seçim öncesi ittifaka yanaşmadığı ama birinci tur sonuçlarını gördükten sonra en az iki partinin ikinci tur öncesi ittifak yapmaya karar verdiğinde de geçerli olup olmadığına bakalım. Oy dağılımı aynı kalıyor, dolayısıyla ittifaksız senaryodaki sandalye dağılımı değişmiyor.

Tablo 8. Birinci önermenin sınanması (Sadece iki parti ikinci tur öncesinde ittifak yapıyor)

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
Sandalye dağılımı							
B1: ANAP-DYP	191	43	142	10	100	31	33
Fark	-9	+4	-2	0	+8	0	-1
B2: CHP-DSP	191	32	162	14	89	30	32
Fark	-9	-11	+20	+4	-11	-1	-1
B3: DYP-MHP	185	38	140	10	98	31	48
Fark	-15	-1	-4	0	+6	0	+14

İttifak yapan partilerin sandalye sayıları daha az artmakla birlikte yine de bir artış gerçekleşmekte, ittifak yapmayan partilerin ise sandalye sayıları ise azalmakta, en iyi ihtimalle de değişmemektedir. Birinci tur öncesi partiler çeşitli nedenlerle ittifak yapmaya yanaşmasalar bile bu turun sonunda belli olan oy dağılımı ve muhtemel sandalye dağılımı karşısında çıkarları icabı ittifak arayışlarına gireceklerdir.

Birinci önermenin geçerli olduğunu göstermiş olduk. İkinci önermeyi şöyle formüle edebiliriz:

Önerme 2: Seçimde en az bir ittifak varsa, diğer partilerin sandalye kayıplarını en aza indirmek amacıyla aralarında ittifak yapmaları çıkarlarıdır.

Yine yukarıdaki oy dağılımını esas alarak, iki parti ittifak yaptığında diğer partilerin ittifak yaparak sandalye kayıplarını azaltıp azaltamayacaklarına bakalım. Bu olguyu araştırmak için tek bir ittifak senaryosunu incelemek yeterli olacaktır. Örneğin, B2; CHP-DSP ittifakını ele alalım. Bu ittifakın seçim öncesi yapıldığında AKP'ye 19, ANAP'a 16, DYP'ye 9, HADEP'e 2, MHP'ye 7 sandalyeye mal olduğunu görmüştük (Tablo 7). CHP ile DSP'nin ittifak yaptığını gören ve bu gelişmenin kazanabilecekleri maksimum sandalye sayısını düşüreceğini tahmin ederek ANAP ve DYP aralarında ittifak yaparlarsa ne olur? Bu ittifakı yine iki aşamalı düşünebiliriz. Birinci tur öncesi ittifaka gidebilirler ya da ikinci tur öncesi dar bölgelerle sınırlı bir ittifaka gidebilirler.

Tablo 9. İkinci önermenin sınanması (CHP-DSP ittifakına karşı birinci tur öncesi ANAP-DYP ittifakı)

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
Sandalye dağılımı							
B2: CHP-DSP	181	23	173	34	83	29	27
Fark	-19	-16	+29	+24	-9	-2	-7
B'2: CHP-DSP ANAP-DYP	162	51	155	19	115	27	21
Fark	-38	-6	+11	+9	+23	-4	-13

Beklendiği gibi ANAP ve DYP kayıplarını azaltmakta, hatta DYP sandalye kazanabilmektedir; ANAP'ın kaybı 16'dan 6'ya düşerken, 9 sandalye kaybeden DYP

ANAP ile yaptığı ittifak sayesinde 23 sandalye artıya geçiyor. Bu arada CHP de, DSP de ittifak sayesinde kazandıkları sandalyelerin sayısı azalsa da artı olmaya devam ediyor; CHP 29 yerine 11, DSP 24 yerine 9 sandalye kazanabiliyor. İttifak yapmayan ya da yapamayan AKP, HADEP ve MHP'nin ise sandalye kayıpları iyice artıyor; AKP'nin 19'dan 38'e, HADEP'in 2'den 4'e, MHP'nin 7'den 13'e yükseliyor.

Bu sonuçlar seçim öncesi ittifakların partiler açısından ne kadar kritik olduğunu açıkça gösteriyor. Son olarak bir alt senaryoyu, CHP ile DSP'nin seçim öncesi yaptıkları ittifaka ANAP ile DYP'nin ancak ikinci tur öncesinde karşılık verdikleri durumunu inceleyelim.

Tablo 10. İkinci önermenin sınanması (CHP-DSP ittifakına karşı ikinci tur öncesi ANAP-DYP ittifakı)

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
Sandalye dağılımı							
B2: CHP-DSP	181	23	173	34	83	29	27
Fark	-19	-16	+29	+24	-9	-2	-7
B'2: CHP-DSP ANAP-DYP	173	31	163	33	94	29	27
Fark	-27	-8	+19	+23	+2	-2	-7

Yine beklendiği gibi ANAP kaybını azaltırken, DYP az da olsa artıya geçebiliyor. CHP ve DSP'nin kazançları azalsa da yüksek seviyede gerçekleşiyor.

Yaptığımız bu deneyler her iki önermenin de doğrulandığını gösteriyor. Başa dönecek olursak önerdiğimiz karma sistemin, partileri çok güçlü bir şekilde seçim öncesi ittifaklar yapmaya teşvik ettiğini gösteriyor. Sandalye sayılarını maksimize etmeyi amaçlayan partiler açısından karma sistemde ittifaklar rasyonel olsa da, ittifakların siyaseten de bir bakıma kaçınılmaz olduğu belirtilmelidir. Eğer partilerin nihai hedefi iktidar olmak ise, partilerin aralarında ittifaklar kurarak parlamento çoğunluğunu sağlamaya, dolayısıyla hükümette yer almaya çalışmaları siyasetin bir gereği olacaktır. İttifaklara izin veren, dahası bunları teşvik eden bir seçim sistemi uygulandığında, partiler doğal olarak hem sandalye sayılarını maksimize edecek hem de oy oranlarını yükseltecek uyumlu bir koalisyon hükümeti seçeneğini seçmene sunmak zorunda kalacaklardır.

2.3.3. Meşruiyet Sorunu

Seçim sistemi reformunun amaçları arasında ikinci sıraya seçimin meşruiyetinin tartışılmasına meydan vermeyecek sonuçların ortaya çıkmasını koymuştuk. Meşruiyet sorununu somut olarak % 40'ın altında bir oyla bir partinin tek başına iktidara gelmesi olarak tanımladığımızı hatırlatalım. Böyle bir durum, arkasında parlamento çoğunluğu bulunan bir tek parti hükümetinin seçmen çoğunluğunun desteğine sahip olmayabileceğini gündeme getirecektir.

Kuşkusuz Türkiye'ye özgü siyasal koşullarda meşruiyet sorunun, genel siyasal istikrarsızlık yaratma potansiyeli, partiden partiye değişecektir. İkinci ve üçüncü tercih oyları yüksek partiler için, ki bu partiler daha çok merkez sağda yer alıyorlar¹⁹, % 35 oranında bir seçmen desteği genel istikrarsızlık yaratmasa da, zayıf bir hükümet yaratacağı yüksek bir ihtimaldir. Bu konuda, daha önce de değindiğimiz 1987 seçimlerinde % 36 oyla büyük bir parlamento çoğunluğu sağlayan ANAP hükümetinin deneyimini hatırlatmak isterim. Daha radikal sayılan ya da öyle algılanan partiler için ise % 40'ın altında bir oy oranıyla tek başına iktidar olmaları meşruiyet sorununu kaçınılmaz olarak gündeme getirecektir.

Karma seçim sisteminin meşruiyet sorunu yaratma potansiyelini kavramak için belli başlı birkaç parti için tek parti çoğunluğunu sağlayan asgari oy oranlarını araştırabiliriz. Bu asgari oy oranları birinci turda ülke genelinde alınan oylardır. Bu asgari oranların tek parti hükümeti çıkarıp çıkarmayacağı doğal olarak seçimde yapılacak ittifaklara bağlı olacaktır.

Tartıştığımız konu tek parti hükümeti olduğuna göre zımnen, bir partinin açık ara ile birinci gelmesinin yüksek bir ihtimal haline geldiği bir siyasal konjonktürün varlığını kabul ediyoruz. Eğer diğer partiler bu özgün konjonktüre rağmen temayüz eden partinin azınlık oyu ile tek başına iktidara gelmesini ittifak yaparak engellemek ellerinde iken ve zaten bundan bir şey kaybetmeyecekleri (sandalye sayısı anlamında), aksine kazanacakları ortada iken, yine de hiç birinin ittifaka yanaşmayacağını varsaymak gerçekçi değildir. Bu nedenle asgari oy oranlarını araştırırken açık ara ile birinci olacağı beklenen partiye karşı siyaseten makul ittifakların oluştuğunu varsayıyoruz. Tabii bu ittifaklar tek parti iktidarı gündemde olan partiye göre değişecektir. Öngördüğümüz ittifaklar şöyledir:

(19) SAM'ın Mayıs 2002'de yaptığı araştırmaya göre başlıca partilerin ikinci ve üçüncü tercih oylarının toplam yüzde olarak şöyledir: AKP (9.7), DYP(17.8), ANAP(14.7), CHP(8.5), DSP(6.9), MHP(10.2)

AKP'ye karşı ANAP-DYP ve CHP-DSP ittifakları

ANAP'a karşı AKP-MHP ve CHP-DSP ittifakları

DYP'ye karşı AKP-MHP ve CHP-DSP ittifakları

CHP'ye karşı AKP-MHP ve DYP-ANAP ittifakları

MHP'ye karşı DYP-ANAP ve CHP-DSP ittifakları

Tek parti iktidarı senaryoları ile ilgili olarak belirtilmesi gereken diğer bir unsur CHP, ANAP ve DYP için öngörülen oy oranlarıdır. Oy dağılım senaryolarında CHP'nin tek başına çoğunluğu sağlamasının beklendiği senaryoda, DSP'nin çok düşük oy aldığını (%2), keza iki merkez sağ parti için de sadece birinin varolduğunu, kısacası merkez sağda birleşme olduğunu varsayıyoruz.

Oy dağılımları ile ilgili belirtilmesi gereken son özellik dikkate aldığımız yedi partinin toplam oylarının geçerli oyların % 86-87'sine karışılık geldiğidir. Her senaryoda "Diğer" partilerin toplam oy oranlarının aynı düzeyde alınması asgari oy oranlarını olabildiğince karşılaştırılabilir kılmak için gereklidir. Çünkü bir partinin oy oranının mutlak seviyesi kadar, dikkate alınan yedi partinin toplam oy oranının içindeki payı da sonuçları etkilemektedir. Dolayısıyla, % 5'in altında oy oranına sahip olan ve sandalye kazanma ihtimalleri olmayan ya da çok düşük olan (belki bir kaç dar bölgeden, örneğin BBP) küçük partilerin toplam oylarının miktarı yapılan deneylerde istikrarlı olmalıdır.

Aşağıdaki tabloda, yukarıda belirtilen varsayımlar altında AKP, CHP, DYP, ANAP ve MHP'nin hangi asgari oy oranlarından itibaren tek başlarına iktidara gelebilecekleri gösteriliyor. Tabloyu sadeliştirmek amacıyla sandalye dağılımlarını koymadık. Burada önemli olan egemen partinin oy oranı olduğuna göre diğer partilerin kaç sandalye kazandıkları konu açısından anlamlı değildir. Bununla birlikte incelenen senaryolarda parlamento çoğunluğunu elde eden partilerin sandalye sayılarının 278 ile 286 arasında değiştiğini belirtelim. Bu sayılar parlamentoda mutlak çoğunluğu temsil eden 276 rakamının biraz üstündedir. Modelin hata payını da dikkate alırsak, bu rakamların tek parti iktidarı için gereken asgari oy oranlarını iyi yansıttıklarını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Tablo 11. Tek parti hükümetleri için gerekli asgari oy oranları (yedi partinin toplam oy oranları % 86-87)

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
Tek parti hükümeti							
AKP	30	6	18	6	11	6	9
ANAP	16	31	19	6	0	6	9
DYP	16	0	19	6	31	6	9
CHP	19	7	32	2	11	6	9
MHP	8	7	20	6	10	6	30

Tek başına iktidar olabilmek için gereken asgari oy oranları partilere göre % 30 (AKP, MHP) ile % 32 (CHP) arasında değişiyor. Önce bu oranların olabilecek en düşük oranlar olduğunu belirtelim. Bu oranları bulabilmek için çok sayıda deney yapıldığını ve "Diğer" toplam oy oranının da yüksek tutulduğunu (%13-14) ekleyelim. Bu son varsayım Eylül 2002 itibariyle kamuoyu araştırmalarının işaret ettiği tahmini oy dağılımına uygundur. Başta Saadet Partisi, Yeni Türkiye Partisi, Büyük Birlik Partisi, Liberal Demokrat Parti, Genç Parti olmak üzere "Diğer" partilerin kolaylıkla % 15 civarında oy alabilecekleri görülüyor.

"Diğer" partilerin toplam oy oranları düştükçe tek parti iktidarları için gereken oy oranlarının mutlak düzeyleri de artıyor. Uç bir durum olarak bu oranın % 5'e düştüğü (dikkate aldığımız yedi partinin toplam oy oranının % 95'e çıktığı) senaryolarda asgari oy oranları da % 34-36'ya yükseliyor. Bu senaryoların oy dağılımlarını aşağıdaki tabloda (Tablo 12) veriyoruz.

Tablo 12. Tek parti hükümetleri için gerekli asgari oy oranları (yedi partinin toplam oy oranı % 95)

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
Tek parti hükümeti							
AKP	35	7	20	8	12	5	8
ANAP	17	34	22	6	0	5	11
DYP	18	0	22	6	34	5	10
CHP	20	10,5	36,5	0	12	5	11
MHP	14,5	5	22	6	10	5	32,5

Tüm bu oranlar meşruiyetin genel sınırı olarak kabul ettiğimiz % 40 oranının altında kalmaktadır. Bu bakımdan ilk yaklaşımda seçimin meşruiyeti

sorununu gündeme getirebileceği söylenebilir. Ancak bu genel yaklaşım gerçekleşen tek parti iktidarının meşru olmadığını ya da en azından zayıf bir hükümet çıkardığını iddia etmek için yeterli değildir.

Halen uyguladığımız tek turlu nisbi sistem ile önerdiğimiz karma sistem arasında çok önemli bir fark vardır. Karma seçim sistemi iki turlu yapılmaktadır. Tek başına iktidara gelen parti, birinci turda galip çıkmakta, daha doğrusu bu partinin açık farkla önde olduğu artık bir beklenti ya da tahmin olmaktan çıkmakta, tüm seçmen tarafından görülen bir gerçek olmaktadır. Diğer taraftan dar bölgelerin çok büyük çoğunluğunda seçim ikinci tura kalmakta ve bu turda da karşıdaki ittifaklara rağmen birinci gelen parti sandalyelerin çoğunluğunu kazanmaktadır. Artık bu partinin salt birinci turda aldığı % 30-35 oranındaki azınlık oyuna bakarak kuracağı hükümetin seçmenin çoğunluğu tarafından istenmeyen bir iktidar olacağını ileri süremeyiz. Çünkü ikinci turda, birinci tura kıyasla % 70 civarında bir katılımın olduğu ikinci tur seçimlerinden, oyların en kötü ihtimalle % 45'ini aşan bir bölümünü kazanmış olan bir tek parti iktidarı söz konusudur. Bu koşullarda gerçekleşen tek parti iktidarının meşru olmadığını ya da zayıf bir hükümet olacağını artık iddia edemeyiz. Aksine, **ikinci tur sayesinde özgün seçmenlerinin yanı sıra diğer partilerin seçmenlerinden de destek alabilen, dolayısıyla toplumsal bir uzlaşının odak noktası olduğunu göstermiş bir tek parti iktidarı gündededir.**

Bu gerekçelerimizi simülasyon modelinin verdiği bilgileri kullanarak somutlaştıralım. Aşağıdaki tabloda (Tablo 13) yukarıdaki oy dağılım senaryolarının (Tablo 11 ve Tablo 12) ikinci tur seçim bilgileri özetleniyor. Birinci rakamlar Tablo 11, ikinci rakamlar Tablo 12'deki oy dağılımlarına ilişkindir.

Tablo 13. Tek başına iktidar olan partinin ikinci tur bilgileri

	İkinci turda katıldığı seçim çevresi	İkinci turda kazandığı seçim çevresi	İkinci tur oy oranı* (%)
AKP	238-239	169-168	50.2-53,4
ANAP	265-271	179-178	47.8-47,4
DYP	244-247	172-175	47.3-47,1
CHP	258-260	182-180	51.9-52,1
MHP	267-265	185-173	51.6-48,9

(*) İkinci turda kullanılan oy itibarıyla. Bu oyların birinci turdaki toplam oylara oranının % 67.3 ile % 76.4 arasında değiştiğini belirtelim.

Tabloda görüldüğü gibi 293 dar bölgenin çok büyük çoğunluğunda seçim ikinci tura kalmaktadır. Tek başına iktidara gelen parti, bu turda kullanılan oyların yaklaşık yarısını alarak (Tablo 13, son sütun) katıldığı seçim çevrelerinin ekseriyetinde, karşısındaki ittifaklara rağmen seçimi kazanmaktadır. Böylesine çetin bir seçimden çıkan partinin ilk turdaki % 30- 35 civarındaki oyuna bakarak meşru olmadığı ya da zayıf bir iktidar oluşturacağı artık iddia edilemez.

2.3.4. Ülke ve Dar Bölge Barajlarının Değerlendirilmesi

Karma seçim sisteminin nisbi bölümünde ülke geneli barajını % 5, dar bölgelerde de % 15 olarak önermiştik. Kamuoyu haklı olarak şu soruyu sorabilir: Bu barajlar, özellikle nisbi sistemin barajı daha yüksek tutulursa amaçlara daha uygun sonuçlar elde edilebilir mi? Diğer taraftan, neden daha düşük tutulmadığı da sorulabilir. Ancak bu seçeneğin, seçim sistemi reformunda temel sorunun istikrar olduğunu dikkate alarak seçmenlerin ve siyasal sınıfın çoğunluğu tarafından önemsenmeyeceği kabul edilmelidir. Bu gerekçeyle nisbi sistemde öngörülen baraj düzeylerinin sadece yükseltilmesinin sonuçlarını değerlendireceğiz. Önce ülke geneli barajını değerlendirelim.

Ülke barajı

Bu barajın daha yüksek tutulması herşeyden önce % 5 civarında oy potansiyeline sahip partilerin seçim öncesi oy birleştirmesine gitmelerini anlamsız kılacaktır. Çünkü barajın altında kaldıklarında, YSK yapılan oy birleştirmesini geçersiz sayacağından, seçim öncesi ittifakların teşviki de bir ölçüde ortadan kalkacaktır. Bu durum bile barajın yüksek tutulmaması için yeterli bir neden olabilir.

Barajın yükseltilmesi temsil adaletini de olumsuz etkileyecektir. Bununla birlikte, barajın yükseltilmesi lehinde bazı gerekçeler de ileri sürülebilir. Bunların içinde en dikkate değer olanı karma sistemin kırsal ve bölgesel oy yoğunlaşmasına sahip partileri kayırmasıdır. Bundan en çok yararlanan parti de HADEP olmaktadır. Bu olguyu somutlaştırmak için herhangi bir "makul" oy dağılım senaryosunu simüle edelim. Burada "makul"den kastımız, anketlerin verdiği ipuçlarıdır. Ama bunun yanı sıra tartıştığımız baraj değişikliğinin sonuçlarını görebilmek için özellikle iki partiyi, ANAP ve DSP'yi % 5'in üzerinde ama % 10'un altında bırakıyoruz.

Baraj % 5, % 8 ve % 10 olursa, diğer her şey aynı kalmak koşuluyla, parlamento bileşiminde, dolayısıyla hükümet seçeneklerinde ne gibi değişiklikler olabilece-

ğini görelim. Seçim öncesinde ANAP-DYP ve CHP-DSP ittifaklarının yapıldığını varsayıyoruz.

Tablo 14. Ülke geneli barajı ve HADEP'in temsili

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
Oy dağılımı	25	8	20	6	13	6	13
Baraj: % 5	201	16	151	10	114	28	30
Baraj: % 8	218	21	144	0	122	10	35
Baraj: % 10	234	4	154	0	104	10	44

Baraj önerildiği gibi % 5 olduğunda başlıca yedi parti de parlamentoda temsil edilebilmeke, parlamento aritmetiği açısından da, AKP-DYP ve AKP-CHP hükümetleri mümkün olmaktadır. Ama aynı zamanda HADEP 28 milletvekili ile grup kuracak güce erişmektedir. Aslında HADEP'in sandalye sayısında temsil adaleti açısından bir sorun yoktur; HADEP'in parlamentoda sandalye oranı % 5.1 olmaktadır. Aldığı % 6 oy oranına göre bu çok iyi bir nisbilik oranıdır. Burada bir parantez açarak aynı oy oranına sahip DSP'nin sadece 10 milletvekili çıkarabildiğini not edelim. Bu sonuç daha önce de açıkladığımız gibi seçim çevrelerine sandalye dağılımının kırsal ve yöresel partileri kayırması, bir de partilerin bölgesel oy yoğunlaşması ile ilgilidir.

Barajın %8 olarak belirlenmesi halinde ne olur? Bu durumda HADEP artık nisbi bölümden hiç sandalye kazanamamakta ve milletvekili sayısı dar bölgelerden çıkardığı 10 milletvekili ile sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla, parlamentoda grup kuramayacaktır. Ancak bu sonucun bir de faturası vardır. Bir kere % 6 oranında oy alan DSP artık parlamentoda temsil edilmemektedir. CHP'nin sandalye sayısı da az da olsa azalmaktadır. Bu fatura merkez solun parlamentoda temsilinin zayıflamasıdır. Bu önemszenmeyebilir. Ama öte yandan hükümet seçenekleri de değişmemektedir. Yine seçenekler AKP-DYP ve AKP-CHP koalisyonları ile sınırlıdır. Diğer bir ifadeyle, barajın % 8'e çıkmasının yönetim istikrarına hiç bir ek katkısı olmayacaktır.

Kamuoyu araştırmaları HADEP için % 6-7 arası bir oy oranı tahmin ediyorlar. 3 Kasım seçimlerinde ya da karma seçim sisteminin uygulandığı ileri bir seçimde HADEP % 8 oy oranına pekala ulaşabilir. Bu nedenle barajın % 10 düzeyinde korunmasının daha iyi olacağı ileri sürülebilir. Bu durumda ANAP barajı aşamadığından parlamento temsili olağanüstü zayıfladığı gibi, DYP ile yaptığı oy birleştirmesi de geçersiz kalmakta ve DYP sandalye kabetmektedir. Merkez sağın toplam kaybı

24 sandalyedir. Kazananlar ise en başta AKP (33 sandalye) olmakta, onu MHP (14) ve CHP(10) izlemektedir. Ama en önemlisi artık üçüncü bir koalisyon hükümeti seçeneği ortaya çıkmaktadır: AKP-MHP. Dolayısıyla, HADEP'in grup kurmasının önlenmesi için barajın % 10'da bırakılmasının yan ürünü, seçimin siyasal sonucunun niteliksel olarak değişmesidir. Bu değişikliğin arzu edilir olup olmadığı konumuz dışında kalıyor. Ama en azından AKP'nin DYP ya da CHP ile koalisyon yapmaya kalktığında elinin çok daha güçlü olacağını belirtelim.

Sonuç olarak bazı gerekçelerle barajı yükseltmenin her zaman olumsuz yan ürünleri olabileceği akıldan çıkarılmamalıdır. Yüksek barajın yönetim istikrarına ek bir katkısı da olmayacaktır. HADEP'in kayırılmasını önlemenin en doğru yolu ise, barajı yükseltmekten değil parlamentoda sandalye sayısını arttırmaktan geçer.

İkinci tur barajına gelince; karma seçim sisteminde dar bölgelerde ikinci tura kalabilmek için birinci turda geçerli oyların % 15'ini almak gerekiyor. Daha önceki simülasyonlarda gösterdiğimiz gibi bu baraj bölgelerin büyük çoğunluğunda iki partinin yarışması için yeterli olmaktadır. Eğer bölge barajı daha da yükseltilirse, örneğin % 20 olursa hemen hemen tüm bölgelerde iki parti yarışacaktır.²⁰ Bunun arzu edilir olup olmadığı tartışmaya açıktır. Bu konuyu daha önce değerlendirmiş, "çok partili" bir ikinci turun daha uygun olduğu sonucuna varılmıştı.

Baraj % 12'ye düşürülürse doğal olarak ikinci tura çok sayıda parti kalabilecektir. Tablodaki oy dağılımı % 12'lik bir baraj ile simüle edildiğinde çoğunluk üçlü yarışlara geçmekte, dörtlü yarış sayısı da bir hayli artmaktadır.²¹ Bu durumun hükümet seçenekleri üzerinde hiç bir etkisi yoktur. Barajın % 15 olduğu duruma göre AKP ve CHP sırasıyla 16 ve 6 sandalye kazanırken, diğerleri bir kaç sandalye kaybetmektedir. Baraj % 20 olduğunda sandalye kazanç ve kayıpları daha da düşük olmakta, teknik deyimle varyans azalmaktadır. Bu değerlendirmeler ışığında, sonuç olarak ikinci tur barajının % 15 düzeyinde belirlenmesinin son derece makul olduğunu düşünüyoruz.

(20) Veri alınan oy dağılımında baraj % 15 olduğunda ikinci tura katılmaya hak kazanan partiler itibariyle, 189 bölgede ikili, 72 bölgede üçlü ve 12 bölgede dörtlü yarış gündeme geliyor. Aynı oy dağılımında baraj % 20'ye yükseltildiğinde ikili yarış sayısı 264'e çıkarken, üçlü yarış sayısı da 9'a iniyor.

(21) İkili yarış sayısı 104'e düşerken, üçlü yarış sayısı 125'e, dörtlü yarış sayısı da 43'e yükseliyor.

B Ö L Ü M

SEÇİM SİSTEMİ SEÇENEKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI: NİSBİ SİSTEM, REFORME NİSBİ SİSTEM VE KARMA SİSTEM

3. SEÇİM SİSTEMİ SEÇENEKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI: NİSBİ SİSTEM, REFORME NİSBİ SİSTEM VE KARMA SİSTEM

Son bölümde seçim sistemi reformunun belirlenen hedefleri açısından mevcut sistem ile önerdiğimiz karma sistemin sistematik bir karşılaştırmasını yapacağız. Amacımız hangi sistem ile hedeflere ulaşma şansının daha yüksek olduğunu araştırmaktır. İkinci bölümde incelenen mevcut sistemin reforme edilmiş vesiyonunun da bu karşılaştırmaya dahil edilmesi gerekiyor. Mevcut sistemin aksaklıkları konusunda kamuoyunda artık geniş bir görüş birliği oluşmuş durumda. Bu aksaklıkların nasıl giderilebileceği sorusuna ise partilerin, medyanın ve uzmanların bir bölümü, barajın düşürülmesini ve ittifaklara izin veren düzenlemelerin yapılmasını çözüm olarak görüyor. Barajı % 5 olarak belirleyen ve oy birleştirmesi şeklinde partiler arası açık ittifaklara izin veren bir seçim sistemini üçüncü bir sistem olarak değerlendirmek gerekir. Bu üçüncü seçim sistemi seçeneğini "reforme edilmiş nisbi sistem" şeklinde adlandırabiliriz.

Üç değişik seçim sistemini (Nisbi Sistem, Reforme Nisbi Sistem ve Karma Sistem) koalisyon hükümetleri-yönetim istikrarı, tek parti iktidarları-meşruiyet ve temsil adaleti sorunları açısından karşılaştıracğıız. Kullanacağımız yöntem, aynı oy dağılımını her sistem için dışardan veri olarak kabul edip, bu oy dağılımının her sistemde gerçekleştireceğı parlamento bileşimini simülasyon modelleri yardımıyla tahmin ederek, bu farklı bileşimlerin hedeflerimiz açısından doğuracağı sonuçları değerlendirmek şeklinde olacaktır.

3.1. Koalisyon Hükümetleri ve Yönetim İstikrarı

Üç seçim sistemini yönetim istikrarı açısından karşılaştıırken en kritik unsur, dışardan belirlenecek olan oy dağılımlarıdır. Bu noktada üç zorlukla karşı karşıya bulunmaktayız. Birincisi, bazı partileri desteklemeye, bazılarını ise engellemeye yönelik bir ard niyetimiz olduğunu ya da en azından ön yargılı davrandığımızı düşün-dürebilecek oy dağılım senaryolarının kaçınılmazlığıdır. Her oy dağılımı ister istemez bazı partilerin hoşuna gidecek, bazılarının da tepkisine neden olacaktır. Bu zorluk, her partinin (dikkate aldığımız başlıca yedi parti) oy oranını ayrı ayrı yüksek gösteren oy dağılım senaryoları oluşturarak aşılabilir. Her partiye eşit davranmak çabası, doğal olarak senaryo sayısını büyük ölçüde arttıracak ve okuyucunun çok sayıda

tablo ile karşılaşması nedeniyle sıkılması riskini de beraberinde getirecektir. Buna karşılık araştırmaya da ek bir katkı yapmayacaktır.

Tercihimiz okuyucuyu yormamak yönündedir. Bu nedenle Eylül 2002 itibariyle kamuoyu anketlerinin görüş birliği içinde oldukları bir kaç niteliksel saptamayı esas alacağız. Anketler AKP'nin birinci parti olduğu konusunda görüş birliği içindeler. Yine de CHP'nin Kemal Derviş'in katılması ile bir yükseliş trendine girdiği de paylaşılan bir görüştür. Hem çeşitlilik sağlamak hem de CHP'nin öne geçebileceği ihtimalini dikkate almak amacıyla genel çerçeveyi oluşturacak iki temel oy dağılımını kullanacağız: AKP'nin ve CHP'nin birinci parti oldukları oy dağılımları. Anketlerin ikinci ortak bulgusu, 3 Kasım seçimlerinde barajı az sayıda partinin geçebileceği şeklindedir. En yüksek ihtimal barajı üç partinin, daha düşük bir ihtimal, dört partinin, en düşük ihtimal de iki partinin geçeceği şeklindedir. Bu ihtimalleri hesaba katmak zorundayız. Böylece oy dağılım senaryosu adedi altı oluyor.

İkinci zorluğumuz ittifak varsayımlarıdır. İttifaklar, reforme nisbi sistem ile karma sistemde belirleyici bir rol oynadığından, ittifak seçeneklerini yansız bir şekilde belirlemek zorundayız. Ancak tüm ittfak seçeneklerini denemeye kalkarsak senaryo sayısı da geometrik olarak artacaktır. Bu konuda da bir kısıtlamaya gitmek zorundayız. Türkiye'nin mevcut siyasal koşulları itibariyle siyaseten makul gördüğümüz ittifaklarla yetineceğiz. Örneğin, CHP ile MHP'nin ya da DYP ile HADEP'in ittifak yaptığı senaryolar öngörmüyoruz. Senaryoları siyaseten makul ittifaklarla sınırlarken, partilerin iktidar şanslarını arttırmak ya da rakip ittifakın iktidara gelmesini engellemek için en uygun ittifak arayışları içinde olacaklarını da kabul ediyoruz. Bu kısıtlamalar yine de fazla sayıda oy dağılım senaryosunu gündeme getiriyor. İttifak seçeneklerine getireceğimiz son bir kısıt da, ittifak bloklarının toplam oy oranlarının % 40'ın üzerinde olması şeklinde olacaktır. Aksi takdirde hangi sistem olursa olsun istikrara yönelik bir sonuç çıkmayacağını yukarıdaki bölümlerde göstermiştik. Bu nedenle karşılaştırmaları bir adet ittifak kümesi ile sınırlandırıyoruz: AKP-DYP ve CHP-DSP-ANAP.

Üçüncü zorluğumuz karşılaştıracığımız üç seçim sistemine de yansız davranmaktır. Bu zorluk araştırma açısından çok önemli çünkü okuyucu, önerdiğimiz karma sistemi özellikle üstün gösteren oy dağılımlarını tercih ettiğimizi düşünebilir. Bu düşüncüyü berteraf edebilmek için, karma seçim sisteminde de seçim öncesi kurulan ittifak bloklarının hiç birinin iktidara gelemediği oy dağılımlarının olabileceğini gösteren ek senaryolar kullanacağız.

Özetleyecek olursak, bu iki ittifak bloğunun oluştuğunu varsayan, AKP ya da CHP'nin birinci parti olduğu ve nisbi sistemde (mevcut sistem) barajı iki, üç ya da dört partinin geçtiği toplam altı senaryoyu inceleyeceğiz. Yerine göre de her senaryoda bir ittifak bloğunun toplamda % 40 oy oranının geçtiğini kabul ediyoruz. Ayrıca ittifak bloklarına dahil partilerin her birinin oy oranının % 5'i geçtiğini varsayıyoruz.

AKP'nin birinci parti olması durumunda

Tablo 15. Nisbi sistem, reforme nisbi sistem ve karma sistemin karşılaştırılması (AKP-DYP ve CHP-DSP-ANAP ittifakları)

Senaryo 1: AKP birinci parti + iki parti (AKP ve CHP) % 10 barajını geçiyor

		AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
	<i>Oy Dağılımı</i>	32	7	25	6	9	6	8
Nisbi Sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	312	-	238	-	-	-	-
Reforme Nisbi Sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	204	37	167	32	58	30	22
Karma Sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	271	15	207	15	18	22	2

Bu ilk senaryoda yönetim istikrarı açısından sonuç çok açıktır. Mevcut sistemde % 32 gibi düşük bir oy oranıyla AKP tek başına iktidar olmakta, seçmenlerin % 43'ü de parlamentoda temsilden yoksun kalmaktadır. Fiilen tek parti iktidarı kurulmuş olsa da bu sonucun genel bir istikrarsızlığa açık olacağı bellidir.

Barajın % 5'e düşürülmesi ve oy birleştirmesine izin verilmesi şeklindeki bir reformun mevcut sisteme uygulanması durumunda ise, AKP-DYP ittifak bloğunun kurulmasına rağmen bu blok yeterli çoğunluğu sağlayamamaktadır. Daha önce de gösterdiğimiz gibi, hükümetin kurulması taktik savaşlarına ve partizan pazarlıklara kalmaktadır. Seçim öncesi kurulan iki ittifak bloğunun çözülmesi yüksek bir ihtimaldir. Hükümet en az üç partili bir koalisyon olacak ve kaçınılmaz olarak seçmenin önceden onayını almamış bir koalisyon hükümeti kurulmuş olacaktır. Bu sonucun yönetim istikrarını sağlamasını bekleyemeyiz.

Karma seçim sistemi aynı oy dağılımında diğer sistemlere kıyasla farklı bir parlamento bileşimi çıkartıyor. AKP-DYP mutlak çoğunluğa sahip olmakta ve seçmen-

lerin ilk turda % 41'inin, ikinci turda da yaklaşık % 54'ünün desteğini alarak meşru kabul ettiğimiz bir hükümet kurmaktadır.²² Burada önemle altının çizilmesi gereken nokta, AKP-DYP'nin ortak bir hükümet kurma kararının başından itibaren seçmen tarafından bilinmekte olması ve seçim sonucunda seçmenlerin en fazla desteğine sahip koalisyon seçeneği olduğunun ortaya çıkmasıdır. AKP ile DYP arasında sandalye sayısı itibarıyla büyük bir uçurum olması dikkat çekicidir; oy oranları % 32'ye karşılık % 9, sandalye sayıları 271'e karşılık 18. Sonucu bu açıdan temsilde adalet bölümünde değerlendireceğiz. Yine de, DYP'nin bu oy dağılımında mevcut sistemde parlamento dışı kalırken, karma sistemde hem parlamento'ya hem de Hükümette girdiğinin altını çizmek isterim.

Tablo 15 (Devam)

Senaryo 2: AKP birinci parti + üç parti % 10 barajını geçiyor

		AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
	<i>Oy Dağılımı</i>	30	7	25	6	11	6	8
Nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	257	-	209	-	84	-	-
Reforme nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	194	37	162	31	73	31	22
Karma sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	252	15	207	14	38	22	2

Bu ikinci senaryonun ilkinden tek farkı DYP'nin de barajı geçmesidir. Bu amaçla DYP'nin oy oranına 2 puan eklenirken AKP'den 2 puan düşülmüştür. Mevcut sistemde parlamento bileşimi AKP-DYP ya da CHP-DYP koalisyonlarını mümkün kılmaktadır. Ancak bu seçeneklerden hangisinin seçmenin salt çoğunluğunun onayına sahip olduğu belli değildir. AKP-DYP'nin toplam % 41, CHP-DYP'nin toplam % 39 oranında oy almış olması, bu iki seçenekten hangisinin tüm seçmenin çoğunluğunun desteğine sahip olduğunu açıklamaya yetmez. Seçim sistemi bu temel soruyu yanıtlayamamıştır. Ayrıca seçmenin % 34'ü temsil olanağından yoksun kalmıştır. Bu sonucun da istikrara yönelik olduğu söylenemez.

(22) İkinci tur oy oranlarını simülasyon modeli şöyle hesaplıyor: Model bir kısım seçmenin ikinci turda sandığa gitmediğini varsayıyor (Bkz. Ek 2). Sandığa gitmeyen seçmen sayısını dikkate alarak ikinci tur katılım oranını hesaplıyor. Eşanlı olarak ikinci tura katılan her partinin her seçim çevresinde aldığı oy miktarını tahmin ediyor (Bkz. Ek 2) ve bu oyları toplayarak her partinin ikinci tur toplam oy oranına ulaşıyor. Bu iki oranı birbiriyle oranladığınız zaman her parti için "ikinci tur oy oranı"nı hesaplayabiliriz. Örnek: İkinci turda sandığa giden seçmen sayısının ilk tura kıyasla % 70 olduğunu kabul edelim. AKP'nin ikinci turda yansıttığı seçim çevrelerinde toplam oy oranı % 32 olsun. AKP'nin ikinci tur oy oranı $\% 32 / \% 70 = \% 45.7$ olacaktır.

Reforme edilmiş nisbi sistemle seçimler yapılmış olsaydı, ilk senaryoda olduğu gibi yine AKP-DYP bloğu mutlak çoğunluğu sağlayamayacaktı. Yukarıda yapılan değerlendirme bu sonuç için de geçerlidir. Reforme edilen nisbi sistem temsil adaletsizliğini önemli ölçüde azaltmakta ama yönetim istikrarsızlığını gündeme getirmektedir.

Karma sistem ise AKP-DYP ittifak bloğuna mutlak çoğunluğu sağlamakta ve istikrarlı bir hükümetin yolunu açmaktadır. AKP-DYP'nin ilk tur oy oranı yine % 41, ikinci tur oy oranı da % 51'dir.

Tablo 15 (Devam)

Senaryo 3: AKP birinci parti +dört parti % 10 barajını geçiyor

		AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
	<i>Oy Dağılımı</i>	30	6	25	6	11	6	10
Nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	235	-	189	-	74	-	54
Reforme nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	191	26	160	31	72	31	39
Karma sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	252	7	207	19	40	22	3

Bu senaryoda MHP'nin de barajı geçtiği kabul ediliyor. Bu amaçla MHP'ye 2 puan ekliyoruz. AKP ile DYP'nin toplam oy oranları (% 41) korunuyor.

Dört partinin barajı geçmesi durumunda mevcut sistem AKP-DYP ve AKP-MHP koalisyonlarına olanak tanıyor. Bu kez CHP-DYP koalisyonu olanak dışı kalıyor. Bu senaryoda doğal olarak temsil edilemeyen seçmen oranı azalarak % 24'e düşüyor. Bu oran da yüksek olmakla birlikte istikrar uğruna tahammül edilebilir olduğu kabul edilmelidir. Ancak, bu iki koalisyon seçeneğini seçmen çoğunluğunun onaylayıp onaylamadığının bilinmemesi bir yana, hükümet partilerinin toplam oy oranı da meşruiyet sınırı olarak belirlediğimiz % 40'ın altına düşmektedir. Bir kez daha yönetim istikrarı sorununun gündemden çıkmadığını söylemek zorundayız.

Reforme edilen nisbi sistem de daha önceki iki senaryoda olduğu gibi aşırı parçalanmış bir parlamento ortaya çıkarmakta, AKP-DYP bloğu çoğunluğu sağlayamamakta ve üç ya da dört partili koalisyon seçenekleri gündeme gelmektedir. Sonuçta hangi koalisyon hükmetinin kurulacağı tamamen seçim sonrası pazarlıklara kalmaktadır.

Karma sistem ise daha önceki senaryolarda olduğu gibi AKP-DYP ittifakını iktidara taşımaktadır. Denebilir ki, mevcut sistemde de AKP-DYP koalisyonu kurulabiliyordu. Önceki bölümlerde yapılan değerlendirmeleri hatırlanmalıdır. Sonuçta aynı koalisyon kurulsaydı bile, kuruluş süreçleri çok farklıdır. Mevcut sistemde AKP-DYP koalisyonu salt seçim sonrası bir pazarlığın sonucu gerçekleşmektedir. Oysa, karma sistemde AKP-DYP koalisyonu seçmene seçim öncesi sunulmuş bir koalisyon seçeneğidir. Seçmen bunu bilerek, birinci turda ilk tercihi olan partilere oy vermiş, ikinci turda da AKP ve DYP ittifak politikası icabı birbirlerini desteklemişler ve seçmen çoğunluğunun desteğini almayı başarmışlardır. Nitekim, simülasyon modeli bu oy dağılımında birinci tura katılan seçmenlerin yaklaşık % 73'ünün ikinci tura katılacağını, bu seçmen kitlesinin de yaklaşık % 53'ünün AKP-DYP bloğunun adaylarını destekleyeceğini öngörüyor. Bu koşullarda cereyan eden bir seçim sonucunda çok daha güçlü ve istikrarlı bir AKP-DYP koalisyonunun kurulacağı açıktır.

CHP'nin birinci parti olması durumunda

AKP'nin birinci parti olduğu senaryolardan sonra CHP'nin birinci olduğu senaryoları inceleyelim. İttifak seçenekleri aynı kalmaktadır. Ancak oy dağılımını, bu varsayımına göre ve CHP-DSP-ANAP ittifak bloğunun toplam oy oranı % 40'ı biraz geçecek şekilde değişmektedir.

Tablo 15 (Devam)

Senaryo 4: CHP birinci parti + iki parti % 10 barajını geçiyor

		AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
	<i>Oy Dağılımı</i>	25	8	27	7	9	6	9
Nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	272	-	278	-	-	-	-
Reforme nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	169	44	180	37	57	32	31
Karma sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	201	16	264	16	28	22	3

CHP'nin birinci parti olduğu ve % 10 barajını sadece iki partinin geçtiği bir oy dağılımında doğal olarak CHP tek başına iktidar olacaktır. Ancak arkasındaki seçmen desteği % 27'den ibarettir ve seçmenlerin % 48'i temsilden yoksundur. AKP'ye ilişkin değerlendirme aynen CHP için de geçerlidir.

Reforme nisbi sistem uygulandığında daha önce de gördüğümüz gibi, CHP-DSP-ANAP ittifakı 261 sandalyede kalarak çoğunluğu sağlayamamaktadır. Oysa, toplam oy oranları % 42 ve karşı bloğun oy oranı % 34'tür. Bu koşullarda yönetim istikrarına öncelik veren bir ülkede seçim sisteminin çoğunluk bloğunu iktidara getirmesi gerekir. Ama görüldüğü gibi reforme nisbi sistemde öncelik temsil adaletinde olduğundan seçimden istikrarlı bir hükümet çıkarmak mümkün olmamaktadır.

Buna karşın aynı oy dağılımı karma sistemde arzulanan sonucu vermektedir. CHP-DSP-ANAP bloğu 296 sandalye ile salt çoğunluğu sağlamaktadır. Bu koalisyonun ilk tur oy oranı % 42, ikinci tur oy oranı ise % 50.4'tür.

Tablo 15 (Devam)

Senaryo 5: CHP birinci parti + üç parti % 10 barajını geçiyor

		AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
	<i>Oy Dağılımı</i>	<i>25</i>	<i>8</i>	<i>27</i>	<i>7</i>	<i>11</i>	<i>6</i>	<i>9</i>
Nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	228	-	233	-	89	-	-
Reforme nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	156	44	180	37	71	32	30
Karma sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	197	16	251	16	45	22	3

Yüzde 10 oy oranının üç partinin geçebildiği bu senaryonun bir öncekinden tek farkı DYP'nin oy oranının % 9'dan % 11'e yükseltilmesidir. Bu ek 2 puan "diğer partiler"den alınmaktadır. Böylece dikkate alınan altı partinin oy oranları değişmemiş olacaktır. CHP-ANAP-DSP bloğunun toplam oy oranı yine % 42'dir. AKP-DYP karşı bloğunun oy oranı ise % 36'ya çıkıyor ama yine de % 42'nin bir hayli altında kalmaktadır.

Mevcut seçim sisteminde CHP-DYP ya da AKP-DYP koalisyonları olanaklıdır (CHP-AKP seçeneğini tartışmıyoruz). Burada kilit parti % 11 oyla DYP olmaktadır. "Hükümeti kurma görevini alan CHP ile anlaşacak mıdır, yoksa daha büyük taviz vermeye hazır AKP'nin sırasını mı bekleyecektir?" Belki de AKP'nin büyük tavizler vermeye hazır olduğunu düşünen CHP, pazarlık masasında DYP'ye daha da büyük

tavizler verecektir. Görüldüğü gibi, hem seçmenin çoğunluğunun hangi koalisyonu tercih ettiği belli değildir hem de küçük ama anahtar duruma gelen parti büyük tavizler kopartabilecek konumdadır.

Reforme nisbi sistem yine beklenen sonucu vermektedir. Hiç bir ittifak bloğu çoğunluğu sağlayamamakta, blokların çözülmesi ile birlikte dört partili koalisyon gündeme gelmektedir. Çeşitli koalisyon alıştırmaları okuyucuya bırakılmaktadır.

Karma sistemin sonucu daha önce de olduğu gibi ilk turda % 40'ın üzerinde oy alan CHP-ANAP-DSP bloğunu iktidara getirmektedir (283 sandalye). Bu kez iktidara gelen ittifak bloğunun ikinci turda oy oranı % 48.4'de kalmaktadır. Oran % 50'yi geçmediği için yeterli olup olmadığı tartışılabilir. Ancak AKP-DYP bloğunun ikinci tur oy oranı % 45'tir ve birinci bloğun yine altındadır. Bu durumda da CHP-ANAP-DSP hükümetinin seçmenden yeterli desteği aldığı ve yönetim istikrarını sağlayabileceğini ileri sürmek yanlış olmaz.

Tablo 15 (Devam)

Senaryo 6: CHP birinci parti + dört parti % 10 barajını geçiyor

		AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
	<i>Oy Dağılımı</i>	25	8	27	7	11	6	10
Nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	207	-	208	-	78	-	57
Reforme nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	155	43	177	37	71	32	35
Karma sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	197	16	251	16	45	22	3

Bu kez MHP'nin de barajı geçtiğini varsayılmaktadır. Böylece mevcut sisteme göre dört parti parlamentoda temsil edilmiş olmaktadır. Sonuç Senaryo 3 ile özünde aynıdır. Sadece bu kez CHP birinci parti olduğu için hükümeti kurmakla görevlendirilecektir, ama DYP'nin desteğini alıp alamayacağı belli değildir. Çünkü parlamento aritmetiği açısından AKP-DYP hükümeti de mümkündür.

Keza reforme nisbi sistem de bilinen sonucu vermektedir: CHP-DSP-ANAP bloğu çoğunluğu sağlayamamakta, bloklar çözülmekte ve hükümetin kurulma süreci pazarlıklara kalmaktadır.

Karma sistem ise Senaryo 5 ile aynı sandalye dağılımını vermektedir (Bunun nedeni oy dağılımında tek farkın MHP'ye sadece 1 puan eklenmiş olmasıdır). Dolayısıyla CHP-DSP-ANAP ittifakı mutlak çoğunluğu sağlıyor ve hükümeti kurabilmektedir.

Birinci turda % 40'ın biraz üzerinde oy alan ittifak bloğunun reforme nisbi sistem'de hiç bir zaman çoğunluğu sağlayamazken, karma sistemde her zaman çoğunluğu sağlıyor olması, okurları kuşkuyla sevk edebilir. Oy dağılımlarının özellikle seçilmediği belirtilmelidir. Ama bu sonuçlara bakarak, karma sistemin her zaman istenilen sonucu vereceği söylenemez. CHP'nin birinci parti olduğu ve barajı dört partinin geçtiği son senaryodaki (Senaryo 6) oy dağılımında marjinal değişiklikler yaparak (Senaryo 7) bunu gösterebiliriz.

CHP-DSP-ANAP bloğunun toplam oy oranını % 42'de bırakalım, buna karşılık DYP'nin oy oranının % 11'den % 13'e çıktığını varsayalım.

Tablo 15 (Devam)

Senaryo 7: CHP birinci parti + dört parti barajı geçiyor

		AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
	<i>Oy Dağılımı</i>	<i>25</i>	<i>8</i>	<i>27</i>	<i>7</i>	<i>13</i>	<i>6</i>	<i>10</i>
Nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	<i>198</i>	<i>-</i>	<i>204</i>	<i>-</i>	<i>95</i>	<i>-</i>	<i>53</i>
Reforme nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	<i>150</i>	<i>40</i>	<i>173</i>	<i>36</i>	<i>84</i>	<i>32</i>	<i>35</i>
Karma sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	<i>192</i>	<i>16</i>	<i>240</i>	<i>15</i>	<i>63</i>	<i>21</i>	<i>3</i>

Mevcut sistemde ve bu sistemin reforme edilmiş versiyonunda niteliksel açıdan değişen bir şey yoktur. Buna karşılık karma sistem de CHP-DSP-ANAP bloğuna çoğunluğu sağlayamamaktadır. Aslında sistem kendi içinde tutarlıdır. Çünkü iki bloğun da ikinci tur oy oranları hemen hemen birbirine eşittir: CHP-DSP-ANAP bloğu için % 45.9, AKP-DYP bloğu için % 46.3. Bu durumda da hükümetin kurulabilmesi kaçınılmaz olarak blokların çözülmesini gerektirmekte ve hükümetin kurulması partiler arası pazarlıklara kalmaktadır.

Görüldüğü gibi karma sistemin yönetim istikrarını garanti etmesini bekleyemeyiz. Ama karma sistemin yönetim istikrarını sağlama ihtimalinin, reforme nisbi sisteme kıyasla çok daha yüksek olduğu kesinlikle söylenebilir.

Nitekim, Senaryo 7’de CHP-DSP-ANAP bloğunun toplam oy oranını 1 puan arttırarak toplamda % 43’e çıkarmak, bu bloğu iktidara getirmek için yeterli olmaktadır. Örneğin, ANAP’ın oy oranı % 9’a çıkması yeterlidir. Aynı sonuç CHP’nin ya da DSP’nin oy oranını 1 puan arttırarak da elde edilmektedir. ANAP’ın oy oranının 1 puan arttığı oy dağılımını simüle ederek bu sonuç gösterilebilir.

Tablo 15 (Devam)

Senaryo 7 bis: CHP-DSP-ANAP oy oranı % 43 (ANAP % 9)

		AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
	<i>Oy Dağılımı</i>	25	9	27	7	13	6	10
Reforme nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	188	23	240	13	62	21	3

Görüldüğü gibi CHP-DSP-ANAP ittifakının sandalye sayısı 276’ya çıkmaktadır. Oysa, reforme nisbi sistemde aynı bloğun çoğunluğu sağlayabilmesi için gereken toplam oy oranını simülasyon modeli % 46 olarak vermektedir. Bu oy dağılımı aşağıdaki tabloda (Senaryo 7 rebis) gösterilmektedir. CHP-DSP-ANAP ittifakının reforme nisbi sistemde çoğunluğu sağladığı eşiği adım adım deneyler yaparak şu şeklide saptanmaktadır: CHP, ANAP ve DSP’ye mutlak çoğunluk sağlanıncaya kadar birer puan eklendi. Doğal olarak, her ek puanı da yine sırasıyla AKP, DYP ve MHP’den düşürüldü. Ancak dördüncü adımda, yani toplamda bir bloğa üç puan ekledikten, diğerinden de üç puan düştükten sonra istenilen sonuç elde edilebilmektedir. Aşağıdaki tabloda (Senaryo 7 rebis) görüldüğü gibi CHP-DSP-ANAP bloğunun oy oranı % 43’ten % 46’ya çıkarken, AKP-DYP bloğunun oy oranı % 38’den % 35’e düşmektedir. Bu arada MHP de bir puan düşürülmüştür.

Tablo 15 (Devam)**Senaryo 7 rebis: CHP-DSP-ANAP oy oranı % 46**

		AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
	Oy Dağılımı	24	10	28	8	11	6	9
Reforme nisbi sistem	Sandalye dağılımı	148	58	180	39	68	29	28

Bu sonuçlar, % 40'ın üzerinde oy alan bir ittifakın iktidara gelmesinin, karma sistemde, reforme nisbi sisteme kıyasla çok daha kolay, dolayısıyla çok daha yüksek bir ihtimal olduğunu açıkça göstermektedir.

Yönetim istikrarına ilişkin bu uzun ama zorunlu çözümlemelerden sonra iki alanda daha üç seçim sistemin karşılaştırılması gerekmektedir: Genel siyasi istikrarsızlık - meşruiyet konuları ile temsil adaleti konusu.

3.2. Tek Parti İktidarları ve Meşruiyet Sorunu

Tartışma konusu, bir partinin meşruiyet sorunu yaratacak ölçüde düşük oy oranı ile iktidara gelmesi halidir. Birinci bölümde (Tablo 2) ve üçüncü bölümde (Tablo 15) mevcut seçim sisteminde çok düşük oy oranlarıyla bir partinin tek başına iktidara gelebildiği gösterilmişti. Bu asgari oran, barajı sadece iki partinin geçebildiği durumlarda % 25'lere kadar düşmektedir. Barajı geçen parti sayısı yükseldikçe söz konusu oran doğal olarak yükselmekte ama yine de % 40 eşiğinin bir hayli altında kalabilmektedir. Bu olguyla eşanlı olarak, barajı geçen parti sayısı ne kadar azalır sa temsil edilmeyen oy miktarının da o kadar arttığı bilinmektedir. Bu oranın kimi uç durumlarda % 50'nin üzerine çıkması dahi mümkündür. Bu olgu da meşruiyet sorununu şiddetlendirecek diğer bir etkidir.

Üç seçim sistemini meşruiyet sorunu açısından karşılaştırırken iki partinin barajı geçtiği, diğer bir ifadeyle sadece iki partinin % 10'un üzerinde destek gördüğü ama aynı zamanda oy oranının % 30'un altında kaldığı oy dağılımları dikkate alınmayacaktır. Bu dağılımlarda karma sistemin tek parti iktidarlarına olanak tanımayaacağı açıktır. Bunun nedeni karma sistemin % 5'in üzerinde oy alan küçük partilerin de parlamentoda temsil edilmesine ve ittifaklara olanak vermesidir. Ayrıca, reforme nisbi sistemin meşruiyet sorunu açısından karşılaştırmalara dahil edilmesine de ihtiyaç yoktur. Çünkü, başlıca özelliği oy oranları ile sandalye oranları arasındaki

farkı azaltmak olan bu sistemin, düşük oy oranları ile tek parti iktidarlarına izin vermesi söz konusu değildir.

Önce üç partinin % 10'un üzerinde oy aldığı durumları inceleyelim. Bu koşullarda mevcut sistemde AKP'nin % 28, CHP'nin % 31 oy ile tek başına iktidara gelebileceğini gösterilmişti (bkz. Tablo 2). Aynı oy dağılımlarının karma sistemde tek parti azınlık iktidarı yaratmayacağını gösterilebilir. Karma sistemde ittifaklar gündemde olacağına göre, tek başına iktidara gelebileceğini düşünen partinin karşısında siyaseten makul ittifakların kurulacağını öngörülmektedir: AKP'nin tek başına iktidarı kovaladığı durumda, CHP-DSP ve ANAP-DYP ittifaklarının, CHP'nin tek başına iktidarı kovaladığı durumda da, AKP-MHP ve ANAP-DYP ittifaklarının kurulduğu varsayılmaktadır.

Tablo 16. Mevcut sistemde tek parti hükümetleri ve karma sistem sonuçları

AKP tek başına iktidar

		AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
	<i>Oy dağılımı</i>	28	6	18	6	11	6	9
Nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	276	-	173	-	101	-	-
Karma sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	248	9	150	15	93	29	6

CHP tek başına iktidar

		AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
	<i>Oy dağılımı</i>	20	6	31	3	11	6	9
Nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	181	-	276	-	93	-	-
Karma sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	165	6	271	-	57	27	24

Görüldüğü gibi AKP'nin ya da CHP'nin mevcut nisbi sistemde çok düşük azınlık oyu ile iktidara gelmeleri mümkünken, aynı oy oranları ile karma sistemde tek başlarına iktidara gelmeleri mümkün değildir. Ancak soru bir kez de tersinden sorulmalıdır: Karma sistem % 40'ın altında bir oy oranı ile bir partinin tek başına ikti-

dara gelmesine izin verir mi? Bu soruya yanıtın "evet" olduğu daha önceki bölümlerden bilinmektedir. Daha önce (Tablo 11) AKP ve CHP için hesaplanan tek başına iktidar için gerekli asgari oy oranları ve sandalye dağılımları tekrar gösterildiğinde ve ittifak varsayımları değiştirilmediğinde sonuç şöyle çıkmaktadır:

Tablo 17. Karma Sistem’de tek parti iktidarı için gereken asgari oy oranları

AKP tek başına iktidar

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
<i>Oy dağılımı</i>	30	6	18	6	11	6	9
<i>Sandalye dağılımı</i>	278	8	134	13	82	29	6

CHP tek başına iktidar

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
<i>Oy dağılımı</i>	19	7	32	2	11	6	9
<i>Sandalye dağılımı</i>	147	12	280	-	60	27	24

Karma sistemde tek başına iktidara gelebilmek için AKP’ye % 30, CHP’ye de % 32 oy yeterli olmaktadır.²³ Bu oranlar mevcut sisteme kıyasla 2 puan daha yüksektir ama yine % 40’ın bir hayli altındadır. Eğer, çözümlemeyi bu aşamayla sınırlarsak karma sistemin de meşruiyet sorunu yaratacağı sonucuna varılır. Ancak böyle bir sonuç yanlış olacaktır. İkinci bölümde karma sistemin amaçlar açısından sınaması-

(23) Okurlar tek başına iktidara gelebilmek için CHP’ye kıyasla AKP’ye neden 2 puan daha az gerektiğini sorabilirler. Bu sonucun başlıca iki nedeni var. Bilindiği gibi karma sistem iki farklı seçim sisteminden oluşuyor. Nisbi bölümde seçim çevrelerine milletvekili dağılımının küçük ve kırsal illeri kayırdığını biliyoruz. 1999 seçimlerindeki oy dağılımından AKP’nin (Fazilet Partisi’ne çok yakın bölgesel oy dağılımına sahip olduğu varsayımı ile) bu tür seçim çevrelerinde CHP’ye kıyasla nisbi olarak az da olsa daha güçlü olduğu anlaşılıyor. Farkın yaklaşık yarısı (1 puan) iki partinin bu oy dağılım yapısındaki farktan kaynaklanıyor. İki turlu dar bölge bölümünde ise başarının özellikle ikinci tercih oy oranlarına bağlı olduğunu daha önceki çalışmamızda göstermiştik (*Siyasal İstikrar ve İki Turlu Dar Bölge Seçim Sistemi Simülasyon Modeli*, TÜSİAD Araştırma Raporu, Aralık 1998, s.39-41). SAM’ın Mayıs 2002’de yaptığı ve simülasyon modelimizin veri tabanını oluşturan araştırmaya göre (Bkz. Ek 2) AKP’nin ikinci tercih oy oranı % 7.6, CHP’nin ise % 5.7’dir. Bu rakamlara bakarak çok kabaca AKP’nin CHP’ye kıyasla ikinci turda % 33 daha fazla destek göreceğini söyleyebiliriz. 2 puanlık farkın diğer yarısı da bu olgudan kaynaklanmaktadır.

Siyasal açıdan SAM’ın araştırmasının bulguları çok önemli bir gelişmeye işaret etmektedir. AKP ikinci tercih oy oranları itibarıyla DYP ve ANAP’dan sonra üçüncü sırayı almaktadır. 1998 yılında yapılan bir araştırmaya göre Fazilet Partisi % 4.8 ile son sırada (HADEP hariç) bulunmaktaydı. Bu gelişme AKP’nin seçmen tarafından merkeze yakın bir parti olarak algılandığını göstermektedir. Bu kanıyı doğrulayan diğer bir bulgu da AKP iktidarının çoğunluk tarafından reddedilmemesidir. SAM’ın Mayıs 2002 anketinde seçmenlere ilk defa hangi partiyi iktidarda kesinlikle görmek istemedikleri sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlarda beklendiği gibi HADEP % 58.8 ile birinci sırayı alırken, AKP % 28.1 ile DYP (% 18.3) ve CHP’den (% 25.4) sonra sondan üçüncü sırayı almıştı.

nı yaparken açıkladığımız gibi, karma seçim sisteminde çok farklı siyasal tercih açıklama süreçleri ile karşılaşmaktadır.

Bu süreçleri yukarıdaki oy dağılım senaryoları bir seçim süreci şeklinde yazarak canlandıracak olursa, ortaya şöyle bir durum çıkmaktadır; Sistemde bir parti (burada AKP ya da CHP, ama bu DYP, MHP ya da ANAP'da olabilirdi) egemen parti olarak temayüz eder ve tek başına iktidara gelebileceğini düşünür. Seçmenlerden de istikrar için kendisine destek vermelerini ister. Buna karşılık diğer partiler de bu gelişmeyi gördüklerinden ve söz konusu partinin iktidara gelmesini doğal olarak engellemek istediklerinden aralarında ittifak oluştururlar. Birinci turun sonucunda beklenen gelişme gerçekleşir. AKP ya da CHP açık ara ile birinci parti çıkar ve nisbi sistemle belirlenen seçim çevrelerindeki 257 sandalyenin büyük bir bölümünü kazanır: Yukarıda dikkate alınan senaryolarda AKP 109, CHP ise 98 sandalye kazanmaktadır. İkinci turda AKP 238 seçim çevresinde, CHP ise 258 seçim çevresinde yarışır. AKP bu sandalyelerin 169'unu, CHP ise 182'sini (Bkz. Tablo 13), yani seçimin ikinci tura kaldığı dar bölgelerin büyük çoğunluğunu egemen parti olarak kazanır. Bu seçim çevrelerinde ilk turda AKP'ye ya da CHP oy vermeyen seçmenlerin bir bölümü de ikinci ya da üçüncü tercihleri olması nedeniyle AKP ya da CHP'ye oy verirler ve seçimler tek parti iktidarı ile sonuçlanır. İkinci turda AKP'nin oy oranı % 50.2, CHP'nin oy oranı ise % 51.9'dur (Tablo 13).

Seçmenlere ikinci, hatta üçüncü tercihlerini açıklama ve bu tercihlerini seçimde kullanma fırsatı verildiğinde, bir parti birinci tercihler itibariyle % 30 civarında oy almasına rağmen tek parti iktidarı kurabilmekte ve en önemlisi bunu yaparken arkasında geniş bir seçmen desteğinin olduğunu seçim sistemi sayesinde gösterme fırsatını bulmaktadır. Eğer salt demokratik rejimin kıstasları esas alınacaksa, bu sonucun meşru olmadığı iddia edilemez.

İki sistemin karşılaştırılması bakımından bu sonuç çok önemlidir. Tek turlu, yüksek barajlı, ittifakları yasaklayan mevcut sistemin muhtemel oy dağılımlarında çok ciddi istikrarsızlıklara neden olması mümkünken, aynı oy dağılımlarına oldukça yakın oy dağılımlarında karma sistemin, seçmenin nezdinde yeterli salt çoğunluğa sahip olduğunu ispatlamış istikrarlı bir tek parti iktidarını gerçekleştirmeye son derece elverişli olduğu görülmektedir.

Reforme nisbi sistemde tek parti iktidarları için asgari oy oranlarının yüzde kaç olduğu ele alınmalıdır. İttifaklar aynı kalmak koşuluyla, bu oran AKP için % 42, CHP için % 45'dir. Bu oranları görülen bir gelecekte herhangi bir partinin yakalamasının olanaksızlığı açıktır. Bu oranlara ulaşmayan bir partinin tek başına iktidar olması temsil adaleti açısından uygun değildir. Bu bir tercihtir ve kimi ülkelerde (bu ülkeler çok az sayıdadır) hükümetlerin arkasında seçmenlerin mutlak çoğunluğunun olması gerektiği düşünülür ve seçim sistemleri ona göre tasarlanmaktadır. Ama pek çok ülkede, özellikle de Türkiye gibi siyasal parçalanmışlığın yüksek olduğu bir ülkede, eğer seçim tek turlu ise % 40'un üzerinde bir destek, seçim iki turlu ise birinci turda % 30'un üzerinde, ikinci turda da % 50 civarında bir destek yönetim istikrarının gereği olarak yeterli görülür.

Bu ilkeler ışığında önerdiğimiz karma seçim sisteminin Türkiye'nin koşullarına çok uygun düştüğü açıktır. Sadece bu bölümde değil, diğer bölümlerde de denenen tüm simülasyonlarda ister bir koalisyon hükümeti, ister tek parti hükümeti şeklinde olsun, parlamentoda mutlak çoğunluğu sağlayan tüm hükümetlerin arkasında ikinci tur itibarıyla % 50 civarında seçmen desteğinin olduğu görülmektedir. Bundan daha az bir destekle iktidar olmaya da sistem zaten izin vermemektedir. Dolayısıyla zorlama bir azınlık iktidarı tehlikesi yoktur.

3.3. Temsil Adaleti

Son olarak her üç sistemi temsil adaleti ya da adaletsizliği açısından karşılaştıralım. Sistemlerin özellikleri dikkate alındığında, mevcut sistemin çok adaletsiz olduğu kolayca görülebilir. Yüzde 5'in üzerinde ama yüzde 10'un, yani barajın altında oy alan, dolayısıyla parlamentoya giremeyen parti sayısı arttıkça sistemin adaletsizliği daha çarpıcı hale gelmektedir. Reforme nisbi sistemin de temsil adaletsizliğini büyük ölçüde düşüreceği çok açıktır; barajın % 5'e indirilmesinin ve ittifaklara izin verilmesinin böyle bir sonuç vermesi doğaldır.

Karma Sistem ise, simülasyon sonuçlarında da görüldüğü gibi, temsil adaletini öncelikle hedeflemediğinden nisbeten adaletsiz bir sistemdir. Bu sistem büyük partilere büyük prim veren özelliklere sahiptir. Düşük oy oranına sahip küçük partiler ise bu oranlarının çok altında parlamentoda temsil edilmekte, helle bir ittifakın içinde yer almazlarsa temsil oranları iyice düşmektedir. Bunun en tipik örneği MHP'dir. Bu partinin herhangi bir ittifak içinde yer almadığını varsaydı-

ğımız senaryolarda çıkardığı milletvekili sayısı olağanüstü düşük kalmaktadır. Buna karşılık aynı durum HADEP için geçerli değildir. Bunun nedeni daha önce de bir kaç kez açıkladığımız gibi, HADEP'in bölgesel oy yoğunlaşmasına sahip bir parti olması ve güçlü olduğu bölgenin, milletvekili dağıtım kuralları nedeniyle hak ettiğinden daha fazla milletvekiline sahip olmasıdır. Bu sorunun karma sistemin bir özelliği olmadığını ve parlamentoda sandalye sayısı artırılarak çözülebileceğini bir kez daha hatırlanmalıdır.

Karma sistem adaletsiz olmakla birlikte mevcut sisteme kıyasla daha adaletsiz değildir. Bir kere aralarında nitelik açısından büyük bir fark söz konusudur. Karma Sistem'de % 5 oranında oy alan her parti belli bir oranda parlamentoda temsil edilebilmektedir. Ayrıca, ülke genelinde oy oranı % 5'in altında kalan ama bazı seçim çevrelerinde güçlü seçmen desteğine sahip bir parti de bu seçim çevrelerinde kazandığı milletvekillikleri sayesinde parlamentoda temsil edilebilecektir.

Bu niteliksel değerlendirmeler aslında karşılaştırdığımız üç seçim sistemini temsil adaleti açısından nicel ölçülerle sıralamak için yeterli değildir. Böyle bir sıralama için seçim sistemleri alanında kullanılan *disproportionality* (orantısızlık) tekniklerine başvurmak zorunludur. Bu nokta, "En Küçük Kareler" endeksi (*least-squares index*)²⁴ adı verilen nicel ölçme tekniğini uygulamakla yetinilecektir.

Üç sistemi temsil adaleti açısından karşılaştırırken çok sayıda oy dağılımı ve parlamento bileşimi/sandalye dağılımı senaryosu ile uygulama yapmaya gerek yoktur. Çünkü tüm uygulamalar nisbi olarak aşağı yukarı aynı ölçüde nicel adaletsizlik düzey farklarına işaret edecektir. İki uç senaryo yeterli olacaktır.

Birinci senaryoda mevcut sistemin en az adaletsiz olduğu bir durum yani daha önceki seçimlerde olduğu gibi beş partinin barajı geçtiği bir oy dağılımı dikkate alınabilir. Eğer daha fazla sayıda parti barajı geçseydi adaletsizlik düzeyi tabii ki daha da düşecekti. Ama bu durum hiç gerçekleşmediği gibi, barajı geçen parti sayısının giderek azalmakta olduğunu da bilinmektedir. Dikkate alacağımız ilk senaryoda

(24) Bu endeksin formülü şöyledir: $Isq = \sqrt{(1/2 \sum (v_i - s_i)^2)}$. v_i , i partisinin oy oranı; s_i , i partisinin parlamentoda sahip olduğu sandalye oranı. Formülün anlamı şöyle özetlenebilir. Seçime katılan partilerin oy oranları ile toplam milletvekillikleri içindeki payları arasındaki farklar toplanır (farklar eksi ya da artı işaretli olduğundan kareleri alınarak toplanır), ikiye bölünür, en sonunda da çıkan sayının kare kökü alınır. Böylece oy oranı ile temsil oranı arasındaki farkların büyüklüğü tek bir rakam ile ifade edilmiş olur.

(Tablo 18) reforme nisbi sistem için AKP-MHP, ANAP-DYP ve CHP-DSP ittifaklarını öngörüyoruz. Böylece, reforme nisbi sistem için sonuçları en düşük adaletsizlik düzeyine indirmiş oluyoruz. Aynı ittifakları karma sistem için de geçerli kabul ediyoruz.

İkinci senaryoda ise Karma Sistem'in en adaletsiz olabileceği bir oy dağılımı, örneğin tek parti iktidarı veren bir dağılım dikkate alınabilir. Bu ikinci senaryoda da AKP'nin iktidar olduğu bir oy dağılımı esas alınacaktır (Tablo 19). CHP'nin tek başına iktidar olduğu dağılım karma sistem'in temsil adaletsizliği endeksini biraz daha düşük gösterecektir. Bu senaryoda CHP-DSP ve ANAP-DYP ittifakları öngörülmektedir. Ölçümlere geçmeden önce temsil adaletsizliğini karma sistem için birinci tur oy oranları itibarıyla ölçtüğümüzü hatırlatalım.²⁵

Tablo 18. Temsil adaletsizliği (Beş parti % 10'un üzerinde oy alıyor)

		AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	Adaletsizlik Endeksi
	<i>Oy dağılımı</i>	24	10	21	8	12	6	11	
Nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	186	62	152	-	84	-	66	10.67
Reforme nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	151	51	129	39	83	33	64	3.46
Karma sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	215	34	148	14	84	24	31	13.24

(25) Seçim sistemlerinin temsil adaletsizliğini ölçerken, % 5 oy oranının altında kalan partiler hesaba katılmamaktadır. Bu eksiklik endeks sayılarını olduğundan daha düşük göstermektedir. Bu durum yabancı ülkelerde uygulanan sistemlerle karşılaştırma yapıldığında bir sakınca teşkil edebilir. Ancak, burada üç sistemi kendi aralarında karşılaştırdığımızdan nisbi düzey farklarını etkilemez.

Tablo 19. Temsil adaletsizliği (AKP tek başına iktidar)

		AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	Adaletsizlik Endeksi
	<i>Oy dağılımı</i>	30	6	18	6	11	6	9	
Nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	289	-	165	-	96	-	-	20.65
Reforme nisbi sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	204	33	121	34	83	35	40	6.51
Karma sistem	<i>Sandalye dağılımı</i>	278	8	134	13	82	29	6	16.59

Beklendiği gibi reforme nisbi sistemin adaletsizlik endeksi oldukça düşüktür (3.46 ve 6.51). Buna karşılık mevcut seçim sistemi (nisbi sistem) ile karma sistemin oldukça yüksektir: Nisbi sistem için 10.67 ve 20.65, karma sistem için 13.24 ve 16.59. Barajı geçen parti sayısı beş olduğunda nisbi sistemin endeksi yüksek (10.67) ama karma sistem'e kıyasla (13.24) daha düşüktür (Tablo 18). Oysa, barajı geçen parti sayısı üçe düştüğünde, nisbi sistemin adaletsizliği olağanüstü boyutlara varmakta (20.65), karma sistemin endeksi ise yükselmekle birlikte (16.59) (Tablo 19) bu kez nisbi sistem'in adaletsizliğine kıyasla düşük kalmaktadır.

Nicel ölçümlerden elde ettiğimiz bulgular ışığında başta söylediklerimizi tekrarlayabiliriz. Mevcut seçim sistemi büyük ölçüde adaletsizdir. Ama aynı zamanda siyasal istikrarı destekleyen bir sistem de değildir. Karma sistem ise yine adaletsiz olmakla birlikte siyasal istikrarı yakalamayı kolaylaştıran özelliklere sahiptir. AKP'nin tek başına iktidar olduğu senaryo (Tablo 19), bu açıdan oldukça öğreticidir. AKP gerek nisbi sistemde gerekse karma sistemde % 30 oy oranı ile iktidara gelmektedir. Ancak, nisbi sistemde % 10 barajını üç parti geçebildiğinden adaletsizlik endeksi 20 puanı aşarak rekor bir düzeye çıkarken, karma sistemde 16.5'de kalmaktadır. Ayrıca yedi parti de, belli oranlarda, parlamento da temsil edilmektedir.

Daha genel bir fikir verebilmek için hesapladığımız endeksleri uluslararası uygulamalarla karşılaştırabiliriz. Lijphart'ın hesaplamalarına göre (Arend Lijphart, *Electoral Systems and Party Systems*, 1994; tablolar 4.1, 4.2, 4.3) ülke genelini tek seçim

evresi olarak alan ve en nisbi seçim formülünü uygulayan İsrail’de endeks 1’in altındadır. Genelde d’Hondt formülünü uygulayan ülkelerde ortalama seçim çevresi büyüklüğüne göre 3 ile 6 arasında değişmektedir. Reforme nisbi sistemin sonuçlarının da bu sınırların içinde kaldığını hatırlatalım. Yunanistan’da endeks 10 civarındadır. Temsil adaletsizliği ile nl İngiltere’de endeks 20’ye yaklaşmaktadır.

Bu rakamların ışığında uluslararası karışlaştırmanın sonucunu şöyle özetleyebiliriz: Seçim sistemi reformu nisbi özelliği daha da arttıracak yönde yapılırsa, Türkiye’nin benzer seçim sistemi uygulayan ülkelerle aynı temsil adaletsizliği düzeyine, yani nisbeten düşük bir dzeyeye geleceğini, buna karşılık reformun burada önerildiği gibi karma sistem şeklinde yapılması durumunda, temsil adaletsizliğinin uluslararası ortalamaya göre nicel olarak yüksek bir düzeyde kalacağını, ama mevcut sistemden nitel olarak daha adil, nicel olarak da, oy dağılımlarına bağlı olarak, daha az adaletsiz bir sonuç elde edileceğini söyleyebiliriz.

SONUÇLAR

SONUÇLAR

Bu araştırmada başlıca dört soruya yanıt aradık:

- 1- Türkiye’de halen uygulanmakta olan seçim sistemi ne gibi sorunlara neden olmaktadır?
- 2- Bu sorunlar sistemin hangi özelliklerinden kaynaklanmaktadır?
- 3- Sistemde değişiklikler yaparak bu sorunlara çözüm bulunabilir mi?
- 4- Yanıt evet ise, nasıl bir seçim sistemi tasarlamalıdır?

Ulaştığımız sonuçlar aşağıda madde madde özetlenmektedir.

1- Türkiye’nin halen geçerli siyasal koşullarında, olağanüstü yüksek barajlı, tek turlu, ittifaklara izin vermeyen, nisbi karakterli d’Hondt seçim sistemi, büyük ölçüde temsil adaletsizliğine neden olmaktadır. Buna karşılık yönetim istikrarını da sağlayamamaktadır. Üstelik, kabul edilemeyecek kadar düşük oy oranları ile tek parti iktidarlarına açık olduğundan, meşruiyet sorunları yaratmaya çok yatkındır.

2- Sistemin tasarımındaki temel yanlışlık çok parçalı bir siyasal partiler rejimine uygun olmamasıdır. Sistemin tasarımcıları yüksek barajı parçalanmayı azaltacak bir araç olarak düşünmüşler ancak bu beklenti gerçekleşmemiştir. Yakın bir gelecekte de gerçekleşmesi beklenmemelidir. Bu durumda yüksek baraj ve ittifak yasakları seçimleri bir çeşit kumar haline getirmiştir. Muhtemel oy dağılımları ciddi istikrarsızlık yaratma potansiyeline sahiptir.

3- Siyasal parçalanmışlık devam ettiği sürece mevcut seçim sisteminin üç temel sorununa birden çözüm bulmak olanak dışıdır. Eğer temsil adaleti daha çok önemseniyorsa mevcut sistemde kısmi bir reform yaparak bu sorunu çözebiliriz. Örneğin, barajın % 5’e indirilmesi ve oy birleştirmesi şeklinde ittifaklara izin verilmesi, temsil adaletini büyük ölçüde sağlayacaktır. Bu kısmi reform aynı zamanda meşruiyet sorununu da çözecektir. Partiler parlamentoda aldıkları oy oranlarına yakın oranlarda temsil edildikleri ölçüde, bir partinin çok düşük bir azınlık oyu ile parlamentoda mutlak çoğunluğu sağlaması da olanaksızlaşacaktır. Ancak, sistemin nisbiliğini arttıran değişiklikler yönetim istikrarı sorununa çözüm getirmediikleri gibi bu sorunu daha da ağırlaştırabilecektir.

4- Eğer, yönetim istikrarı temsil adaletinden daha çok önemseniyorsa, ittifakları teşvik eden, seçmenlerin birinci tercihlerinin yanı sıra ikinci ya da üçüncü tercihlerini de hesaba katan, böylelikle seçmenlerin çoğunluk tercihinin ortaya çıkması-

nı kolaylaştıran bir sistem tercih edilmelidir. Aynı zamanda temsil adaletsizliğinin de çok fazla artmamasını isteniyorsa, sisteme nisbilik dahil edilmelidir. Bu temel ilkelere cevap veren seçim sisteminin karma nitelikli bir sistem olarak tasarlanması gerekmektedir.

5- Önerilen karma seçim sisteminde 257 sandalye, temel karakteri nisbi olan bir sistemle, 293 sandalye ise dar bölgelerde (tek sandalye) iki turlu bir sistemle belirlenmektedir. Nisbi sistemde ortalama seçim çevresi büyüklüğü (sandalye sayısı) yaklaşık 3.5 olmakta, sandalye dağıtım formülü de d'Hondt olarak önerilmektedir. Ayrıca, partiler bu sistemde oy birleştirmesi şeklini alan ittifaklar yapma hakkına sahiptirler. Önde olan partiye ya da partiler bloğuna prim veren bu sistemde (yönetimde istikrar hedefi) barajın % 5'e çekilmesinin olanaklı (seçim çevrelerinin daraltılması sonucunda efektif baraj % 20'ye yaklaşmaktadır) aynı zamanda gerekli olduğu (temsil adaleti) düşünülmektedir. Dar bölgelerde ikinci tura katılabilmek için birinci tur barajı, geçerli oyların % 15'i olarak belirlenmiştir.

6- Önerilen karma seçim sistemi partileri daha ilk turdan itibaren aralarında ittifaklar kurmaya güçlü bir şekilde teşvik eden bir sistemdir. Amaç seçmenin karşısına ortak hükümet seçeneklerinin çıkmasıdır. Bu seçeneklerden birisi seçmenin çoğunluğunun desteğine sahip ise, sistem bu seçeneğin parlamentoda çoğunluğu sağlamasına olanak tanımaktadır. Böylece güçlü ve tutarlı hükümetlerin (bunlar koalisyon hükümetleri olsalar bile) kurulması büyük ölçüde kolaylaşmış olmaktadır.

7- Temel hedefleri gözden kaçırmadan karma seçim sisteminin bazı unsurlarına ince ayarlar yapılabilir. Örneğin, efektif barajı düşürmek için nisbi sistemde ortalama seçim çevresi bir puan kadar (ortalama 4.5 sandalye) artırılabilir. Diğer bir önemli ayarlama da, milletvekili sayısını arttırmaktır. Karma seçim sisteminde mevcut sisteme kıyasla illere milletvekili dağıtım yönteminde yapılan tek değişiklik, mevcut sistemde illere milletvekili dağıtımını nüfusa göre yapılırken, karma sistemde seçmen sayısının esas alınmasıdır. Ancak bu değişiklik, kırsal ve küçük illerin, dolayısıyla bu tür bölgelerde güçlü olan partilerin aşırı temsilini önlemeye yetmemektedir. Bu adaletsizlikte belirleyici olan unsur, en küçük illere bile en az iki milletvekilliği verilmesidir. Bu sorunu aşmak için "her ile en az iki milletvekili" kuralını değiştirmek yerine, milletvekili sayısını arttırmak daha doğru olacaktır. Bu çözümün diğer olumlu bir yanı da, ek sandalyeleri iki turlu kısma tahsis ederek dar bölge sayısını arttırma olanağının doğmasıdır. Dar bölge sayısının artması, bir yandan dar bölgelerin ortalama seçmen sayısını azaltırken, diğer yandan da bu bölgelerde ittifakların teşvik edilmesini güçlendirecektir.

EKLER

EK 1

NİSİBİ SİSTEM SİMÜLASYON MODELİ

Tanım ve İşlev

Simülasyon ya da benzetim modelleri teknik bir araçtır. Bu araç çeşitli değişkenlerin karışıklı etkileşim içinde oluşturduğu herhangi bir süreci yapay olarak gerçekleştirmeye yarar. Amaç ise, gerçek yaşamda söz konusu sürecin arzulanmayan sonuçlar çıkarmaması için, kurallara, ya da teknik deyimle parametrelere, nasıl müdahale edilebileceği hakkında bilgi edinmektir.

Simülasyon tekniği seçim sistemleri için de kullanılabilir. Seçim, seçmenlerin tercihleri sonucunda oluşan bir oy dağılımını, milletvekilliklerinin partiler arasında dağılımına dönüştüren bir süreçtir. Bu süreç seçim sistemi dediğimiz belli kurallara göre gerçekleşir. Simülasyon modeli, bu kuralların bir algoritma şeklinde ifade edilmesi ve bu algoritmanın özgün bir bilgisayar programına aktarılması ile oluşturulur. Model herhangi bir oy dağılımı dışardan verildiğinde, bu bilgiyi ve seçim kurallarını kullanarak parlamentoda milletvekilliklerinin / sandalyelerin partiler arasında nasıl dağılacakını tahmin eder.

Bir seçim sisteminin kendisinden beklenen amaçlara (örneğin, istikrarlı yönetim, temsil adaleti gibi) ne ölçüde hizmet ettiğini değerlendirebilmek için simülasyon modelinin çok kullanışlı bir araç olduğu açıktır. Çünkü model aracılığı ile istenildiği kadar farklı oy dağılımları tasarlanarak, dolayısıyla seçim tasarlanarak, bu dağılımların nasıl bir parlamento bileşimi vereceği hakkında bilgi edinilebilir. Bu bilgi sayesinde sistemin, fiilen yapılan seçimlerde ortaya çıkan ya da henüz çıkmayan ama çıkabilecek aksaklıklarının hangi kurallardan kaynaklandığı anlaşılabilir. Dolayısıyla, kuralları bilinçli olarak değiştirmek ya da diğer bir ifade ile bilinçli bir seçim reformu yapmak kolaylaşır.

Temel varsayım ve işleyiş

Seçim simülasyon modellerinden beklenen faydanın sağlanabilmesi için modellerin tahmin gücünün yüksek olması gerekir. Eğer model sandalye dağılımını kabul edilebilir bir hata payı ile tahmin edebiliyorsa, seçim sistemini değerlendirmek için elimizde güvenilir bir alet var demektir.

Simülasyon modelleri kısmen teknik kısmen de davranışsal varsayımlara dayanırlar. Bu varsayımlar simüle edilmek istenen seçim sisteminin özelliklerine göre değişir. Modelin tahmin gücü de esas olarak bu varsayımların geçerliliğine bağlıdır.

Türkiye’de halen uygulanmakta olan nisbi d’Hondt seçim sisteminin simülasyon modeli için gereken temel varsayım, partilerin seçim çevrelerindeki nisbi oy dağılımlarının bir seçimden diğerine değişmediği şeklindedir. Bu varsayımı bir örnekle somutlaştıralım. A partisinin son seçimde ülke genelinde % 20 oranında oy aldığını kabul edelim. Eğer söz konusu seçimde A partisi x seçim çevresinde % 10 oy almışsa, bu seçim çevresinde nisbi oyu $1/2$ demektir. Bu oran her parti ve her seçim çevresi için hesaplanabilir bir veridir. Simülasyon modelinin temel varsayımı bir sonraki seçimde bu oranların değişmeyeceği şeklindedir. Modele herhangi bir oy dağılımı verildiğinde (bu ülke genelindeki oy dağılımıdır), model her partinin her bir seçim çevresinde alacağı oy yüzdesini, hafızasında bulunan *seçim çevresi nisbi oy dağılımına* göre belirler. Örneğin, yapılan simülasyonda A partisinin oyunun % 50 artarak % 30’a çıktığını kabul ediyorsak, bu partinin x seçim çevresindeki oy oranı da aynı miktarda artışla % 15 olarak belirlenir. Her partinin her seçim çevresindeki oy oranı bu şekilde belirlendikten sonra bilgisayar programı seçim kurallarını uygulayarak her partinin her bir seçim çevresinde ne kadar sandalye kazandığını hesaplar. Her partinin toplam sandalye sayısı ise, her seçim çevresinde kazandığı sandalyelerin toplamından ibarettir.

Bir seçimden diğerine seçim çevreleri nisbi oy dağılımının değişmeyeceği varsayımı elbette tam olarak geçerli değildir. Bununla birlikte, partilerin seçim çevreleri düzeyindeki oy dağılımlarının çok yavaş değiştiği de bir gerçektir. Örneğin DSP Trakya seçim çevrelerinde çok güçlü, buna karşılık Güney Doğu seçim çevrelerinde çok zayıftır. DSP’nin 1999 seçimlerinde ülke genelinde oy oranı çok yüksek gerçekleşmiştir. 1995 seçimlerinde ise ülke geneli oy oranı 1999 oy oranının yarısından biraz fazlaydı. Ama ülke geneli oy oranındaki bu büyük farklılık, DSP’nin 1995 seçimlerinde de en güçlü olduğu seçim çevrelerinin Trakya’da, en zayıf olduğu seçim çevrelerinin de Güney Doğu’da olduğu gerçeğini değiştirmiyordu.

Kuşkusuz her parti için bir seçimden diğerine nisbi oy dağılımında farklar oluşmaktadır. Ancak bu farklar sınırlı kaldığı sürece bir sorun yoktur. Bazı seçim çevrelerinde daha dikkate değer farklar olduğu durumlarda ise modelin bu seçim çevrelerinde hata payı artmaktadır. Ancak, bazı seçim çevrelerinde bir önceki seçime göre nisbi oy oranı düşmüş ise, diğer bazı seçim çevrelerinde de yükselmiş olmaktadır. Dolayısıyla model, nisbi oy oranında düşüş olan seçim çevrelerinde ilgili partiye kazanabileceğinden daha fazla sandalye verirken, nisbi oy oranında artış olan seçim çevrelerinde de kazanabileceğinden daha az sandalye vermiş oluyor. Sonuç olarak artı ve eksi sandalyeler, tam olmasa da, kısmen ülke toplam sandalye düze-

yinde birbirlerini karşılamış oluyorlar. Bu da modelin ülke genelindeki hata payını büyük ölçüde düşürüyor.

Simülasyon modelinin sınanması

Nisbi d'Hondt sisteminin simülasyon modeli Seyfettin Gürsel ve Erhan Bozdağ tarafından 1995 seçimlerinden önce geliştirildi. Dolayısıyla modeli iki kez sınamak mümkün oldu: 1995 ve 1999 seçimlerinde. Modelin kullandığı *seçim çevreleri nisbi oy dağılımları*, 1995 seçimleri için 1994 yerel seçimlerinin İl Genel Meclisleri oy dağılımı, 1999 seçimleri için de 1995 seçimlerinin oy dağılımıdır.

Aşağıda yer alan iki tabloda 1995 ve 1999 seçimlerinde simülasyon modelinin tahmin ettiği sandalye dağılımı ile seçimin sonucunda fiilen gerçekleşen sandalye dağılımı karşılaştırılmaktadır.

1995 Seçimleri

	RP	DYP	ANAP	DSP	CHP	MHP	DİĞER
Oy oranı (%)	21.3	19.2	19,7	14,7	10.7	8.2	6.4
Sandalye sayısı (MODEL)	156	132	134	74	54	-	-
Sandalye sayısı (SEÇİM)	158	135	132	76	49	-	-
Hata (%)	1.3	2.2	1.5	2.6	10.2	-	-

Ortalama hata = % 3.6

1999 Seçimleri

	FP	DYP	ANAP	DSP	CHP	MHP	DİĞER
Oy oranı (%)	15.3	12.0	13.2	22.2	8.8	18.0	10.5
Sandalye sayısı (MODEL)	117	74	84	140	-	135	-
Sandalye sayısı (SEÇİM)	111	85	86	136	-	129	-
Hata (%)	5.4	12.9	2.3	2.9	-	4.5	-

Ortalama hata = % 5.6

Karşılaştırmalar simülasyon modelinin oldukça güvenilir olduğunu gösteriyor. Genelde her partinin seçim sonucunda elde ettiği sandalye sayısı ile modelin aynı ülke geneli oy oranını kullanarak tahmin ettiği sandalye sayısı arasındaki fark % 5'i geçmiyor. Bunun iki istisnası söz konusu. 1995 seçimlerinde CHP için bu fark % 10.2'ye, 1999 seçimlerinde de DYP için % 12.9'a çıkıyor. Gerçi mutlak sandalye sayısı itibariyle hata CHP için artı 5, DYP için de eksi 11 sandalye olup, niteliksel sonuçları değiştirecek düzeyde değildir. Dolayısıyla bu istisnai yüksek hata payları, simülasyon modelini kullanarak seçim sistemini değerlendirmeye engel değildir.

CHP ve DYP'de yüksek hata payı modelin temel varsayımı açısından da oldukça aydınlatıcı niteliktedir. Bu iki partide hata payının yüksekliğinin nedeni, bu partilerin bir önceki seçimde sahip oldukları *seçim çevresi nisbi oy dağılımlarının* (CHP için 1994, DYP için 1999) tek yönlü olarak önemli bir değişim göstermesidir. Bu değişim özellikle DYP için son derece barizdir. Nitekim bu parti 1999 seçimlerinde 1995 seçimlerine kıyasla kentlerde ve Batı'da büyük gerileme gösterirken, kırsal bölgelerde oylarını genellikle korumayı başarmıştır. Seçim çevrelerine sandalye dağıtım kuralının küçük ve kırsal seçim çevrelerini kayırması nedeniyle (seçim sistemleri yazınında *malaportionment*), DYP 1999 seçimlerinde 85 sandalye kazanırken, simülasyon modeli bu partinin 1995 seçimlerindeki seçim çevresi nisbi oy dağılımının değişmediğini varsaydığından, DYP'nin 74 sandalye kazanacağını hesaplamaktadır. Aslında, bu sonuç bir bakıma seçim sistemindeki *malaportionment*'in DYP'ye fazladan 11 sandalye kazandırdığı şeklinde de tefsir edilebilir.

Parti sisteminde değişimler

Türkiye'de bir seçimden diğerine parti sisteminde de değişiklikler olabilmektedir. Bu değişiklikler barajı geçerek parlamentoda temsil edilen partilerle ilgili olduğunda, yeni partilerin simülasyon modeline nasıl dahil edilebileceği düşünülmek zorundadır. Eğer sisteme dahil olan yeni parti bir önceki seçimde mevcut olan bir partinin büyük ölçüde devamı niteliğinde ise, sorun yok demektir. Çünkü yeni partinin *seçim çevresi nisbi oy dağılımının* eski partininki ile aynı olduğunu kabul etmek, modelin tahmin gücünü çok az etkiler. 1999'da RP'nin yerini FP'nin alması modelin hata payını yükseltmemiştir. Çünkü FP nisbi oy dağılımı itibariyle RP ile aynı özelliklere sahipti.

2002 seçimlerinde durum biraz daha karmaşıktır. AKP 1999 seçimlerinde mevcut değildi. Model 2002 seçimleri bağlamında kullanılırken, ister istemez AKP'nin

seçim çevresi nisbi oy dağılımı olarak, FP'nin 1999 seçimlerindeki oy dağılımı alındı. Oysa, çeşitli araştırmalar AKP'nin oy tabanı itibariyle FP'nin büyük ölçüde devamı olmadığını gösteriyor. Bu partinin oylarının yakalaşık üçte birini FP seçmenlerinden aldığı, kalan bölümünü de başta MHP, DSP ve DYP olmak üzere diğer partilerden aldığı tahmin ediliyor. AKP'nin bu özelliği, *seçim çevresi nisbi oy dağılımında* FP'den sistematik olarak farklı bir oy dağılımı ortaya çıkarmış olabilir mi? Bu sorunun yanıtını henüz bilmiyoruz. Bunun için 2002 seçimlerini beklemek gerekiyor. Bununla birlikte, MHP'nin oy tabanının nisbi dağılımının FP'den çok farklı olmadığını biliyoruz. Araştırmalar RP'nin 1999'da MHP'ye kaptırdığı oyların AKP'ye yöneldiğine işaret ediyor. Keza DSP'den AKP'ye geçişin de ağırlıklı olarak geleneksel muhafazakar bölgelerde yoğunlaştığı görülüyor. Bu ek bilgiler ışığında AKP'nin *seçim çevresi nisbi oy dağılımı* açısından FP'nin devamı olarak rahatlıkla kabul edilebileceğini düşünüyoruz.

2002 seçimlerinin barajı geçmesi beklenen diğer yeni partisi Genç Parti'dir. Bu partinin nisbi oy dağılımı itibariyle hangi partiye benzediğini kestirmek zordur. Üstelik GP'nin 1999 seçimlerinde mevcut bir partiye nisbi oy dağılımı açısından yakın olduğu düşünülse de, modelin bu partiye ilişkin tahmin yapabilmesi için, benzer partinin 2002 seçimlerinde barajın altında kalacağını kabul edilmesi gerekir. Burada da modelin imdadına fiili durum yetişiyor. Yine kamuoyu araştırmalarına göre GP'nin oy potansiyelinin önemli bir bölümünün MHP'den geldiği anlaşıyor. GP barajı geçtiği takdirde de MHP'nin barajı geçme şansının çok düşük olduğu aynı araştırmaların ortak bir gözlemi. Bu durumda simülasyonlarda GP'yi, modelde yer alan MHP'nin devamı gibi düşünebiliriz. GP'yi simülasyonlarda kullanmadığımız için bu partiye tablolar da yer vermedik.

3 Kasım seçimleri ve simülasyon modeli

Bu raporun başlangıcında yer alan "3 Kasım ertesinde sonsöz" başlıklı giriş yazısında da belirtildiği gibi seçimlerden önce tamamlanan bu araştırmanın metninde hiç bir değişiklik yapmadan olduğu gibi yayınlamayı tercih ettik. Bu kararımızın tek istisnası bu alt bölümdür. Simülasyon modelini 1995 ve 1999 seçimleri için sınarken 2002 seçimleri için sınınamamak kuşkuyla karşılanabilirdi. Ayrıca okurların modelin 3 Kasım seçimleri için nasıl bir tahminde bulunduğunu merak ettikleri de düşünülebilir.

3 Kasım 2002 seçimlerinin sonucu ile modelin tahmini aşağıdaki tabloda yer alıyor.

2002 Seçimleri

	AKP	DYP	ANAP	DSP	CHP	MHP	DİĞER
Oy oranı (%)	34.3	9.5	5.1	1.2	19.4	8.4	22.1
Sandalye sayısı (MODEL)	352	-	-	-	198	-	-
Sandalye sayısı (SEÇİM)	363	-	-	-	178	-	-
Hata (%)	3.0	-	-	-	10.1	-	-

Ortalama hata = % 6.5

Seçimin sonucunda gerçekleşen sandalye dağılımı ile modelin tahmin ettiği sandalye dağılımı karşılaştırıldığında, modelin AKP'nin sandalye sayısını tahminde oldukça başarılı, CHP'de ise nisbeten başarısız olduğu görülüyor. Gerçi modelin ortaya çıkardığı siyasal sonuç ile seçimin ortaya çıkardığı siyasal sonuç arasında hiç bir fark yoktur. Ayrıca, modelin AKP'nin bu oy oranında kritik eşik olan 367 sandalyeyi, yani anayasal çoğunluğu yakalayamayacağını öngörmesi başarı hanesine kaydedilmesi gereken bir unsurdur. Ama yine de CHP'nin kazandığı sandalye sayısı ile modelin bu partinin kazanacağını tahmin ettiği sandalye sayısı arasındaki farkın üzerinde durulması gerekir.

Modelin 1995 ve 1999 seçimlerini tahmin gücü ile ilgili yaptığımız değerlendirmeler 2002 için de geçerlidir. CHP'nin oy oranlarının coğrafi dağılımına bakmaya gerek olmadan hata payındaki görece yüksekliğin, 1999 seçimleri ile karşılaştırıldığında, CHP'nin bazı bölgelerde oy oranının ülke genelindeki artışa kıyasla daha düşük, buna karşılık diğer bölgelerde daha yüksek gerçekleştiğini kestirebiliriz. 1999'dan 2002'ye CHP oy oranının % 8.8'den % 19.4'e yükselerek 2.2 kat artış gösterdiğini biliyoruz. 3 Kasım 2002 seçimlerinde CHP'nin doğu seçim çevrelerinde oy oranı % 11 civarında kalarak hiç artmazken, batıda kimi seçim çevrelerinde 3 kat artış gösterdi. Bu olguya bir de mevcut seçim sisteminin sistematik olarak çoğunlukla doğuda yer alan küçük illeri kayırması eklenince, modelin hata payı nisbeten yüksek oldu.

Seçim sistemindeki değişikliklerin simülasyon modeline yansıtılması

Mevcut Nisbi d'Hondt sisteminin temel unsurları 1995'den bu yana aynı kalmakla birlikte, özellikle seçim vrelerinin sayısı ve büyüklükleri itibariyle kimi değişiklikler gerçekleşti. Bu değişiklikler her defasında modelin bilgisayar programına yansıtıldı. 3 Kasım 2002 seçimlerinde esas alınan seçim vresi sayısına ve her seçim vresinin ierdeği sandalye sayılarına göre bu araştırmada kullanılan modelde gerekli değişiklikler yapılmıştır.

Başından itibaren ülke barajı modelde parametrik bir değişken olarak tasarlanmıştı. Dolayısıyla model, barajda yapılacak herhangi bir değişikliği de simüle edebilmektedir. Ayrıca model, nisbi seçim sistemlerinde kullanılan ve yazında *oy birleştirmesi (apparentement)* tabir edilen partiler arası ittifak uygulamasını da bir opsiyon olarak içermektedir. Bu sayede simülasyon modeli oy birleştirmesi kuralının ve farklı baraj seçeneklerinin dahil edildiği farklı bir seçim sistemini değerlendirmek için de kullanılabilmektedir. Nitekim, araştırmada, *Reforme Nisbi Sistem* adını verdiğimiz, mevcut sistemde her şey aynı kalmak şartıyla salt barajın % 5'e düşürüldüğü ve oy birleştirmesi şeklindeki ittifakların mümkün kılındığı alternatif bir seçim sistemi de, modelin bu özellikleri sayesinde incelenip değerlendirilebilmiştir.

EK 2

KARMA SİSTEM SİMÜLASYON MODELİ

Bu araştırmada incelenen ve alternatif bir seçim sistemi olarak önerilen Karma Seçim Sistemi bilindiği gibi Nisbi d'Hondt sistemi ile Dar Bölge İki Turlu sisteminin bileşiminden oluşuyor. Toplam 550 sandalyenin 257'si mevcut sistemin farklı bir versiyonu (baraj % 5, oy birleştirmesi şeklindeki ittifaklar mümkün, seçim çevreleri sandalye sayısı 2 ile 7 arasında değişiyor) tarafından belirlenirken, 293 sandalye de tek sandalyeli seçim çevrelerinde iki turlu çoğunluk sistemi ile belirleniyor.

Karma sistemin simülasyon modeli de bu ikili yapıya uygun olarak tasarlanmıştır. Model nisbi seçim ile iki turlu seçimi ayrı ayrı simüle etmektedir. Nihai sonuç iki ayrı simülasyonun birleştirilmesinden ibarettir.

Nisbi sistemin simülasyon modeli halen mevcut sistemi değerlendirmek için kullanılan modelin aynısıdır (Bkz. Ek 1). Sadece seçim çevreleri yeniden tanımlanmış ve partilerin 1999 seçim çevresi nisbi oy dağılımları bu çevrelere yerleştirilmiştir. Bu bakımdan Karma Sistem'in simülasyonlarında sandalyelerin hemen hemen yarısı (% 47'si) güvenilirliği kanıtlanmış bir model aracılığı ile tahmin edilmektedir.

Dar bölge iki turlu sistemin simülasyonu

Dar bölge iki turlu sistemin simülasyonu doğası icabı daha karmaşıktır. Bu sistemin model tasarımını zorlaştıran yönü, seçmenlerin ikinci turdaki davranışlarının kaçınılmaz olarak bazı varsayımları gerektirmesidir.

Bir seçmenin birinci turda oy verdiği parti ikinci turda da yarışıyorsa, söz konusu seçmenin yine bu partiye oy vereceğini kabul ediyoruz. Bu varsayım en az tartışmalı varsayımdır. Birinci turda oy verilen parti ikinci tura kalamamışsa ya da ittifak politikası icabı ikinci turdan çekilmişse ne olacak?

Birinci turda oy verdiği partinin ikinci tura kalamadığı bir seçmenin ikinci turdaki durumunun gündeme getirdiği soruları sıralayalım. Birinci soru, bu seçmen oy kullanacak mıdır? İki turlu sistemin uygulamalarından ve daha aşağıda sözünü edeceğimiz anket bilgilerinden biliyoruz ki, ikinci tercih ettikleri bir parti olmayan bazı seçmenler ikinci turda oy kullanmazlar. İkinci soru, bu seçmen ikinci tercihi yoksa bile, birinci tercih ettiği ve ilk turda oy verdiği parti, kendisinden ikinci tura kalmayı başaran ve ittifak kurduğu bir başka partiyi desteklemesini isterse bu isteğe uyar mı? Diğer bir ifade ile ittifak politikaları seçmen üzerinde ne ölçüde etkili olur? Üçüncü soru, seçmenimizin ikinci tercihi varsa ve bu parti ikinci turda yarışıyorsa

bu partiye mi oy verir yoksa esas partisinin ittifak kurduğu ikinci turun diğer bir partisine mi oy verir? Diğer bir ifade ile esas partisinin ittifak politikasına rağmen ikinci tercihte ısrar eder mi? Dördüncü soru, seçmenimizin ne ikinci tercih ettiği parti ne de esas partisinin ittifak kurduğu parti ikinci turda yer almıyorlarsa, üçüncü tercih ettiği partiye mi oy verir? Üçüncü tercihi yoksa oy kullanır mı? Kullanırsa oy vereceği partiyi hangi saikle tayin eder?

Tüm bu soruları yanıtlayabilmek için hem seçmen davranışları hakkında bilgiler gerekir, hem de bilgilerin yetersiz kaldığı yerlerde mantıklı, sağduyuya uygun varsayımlar yapmak zorunludur.

İki turlu sistemin ilk simülasyon modeli 1998 yılında geliştirildi (Bkz. *Siyasal İstikrar ve İki Turlu Dar Bölge Seçim Sistemi simülasyon Modeli*, TÜSİAD Araştırma Raporu, Aralık 1998). Bu modelde kullanılan ankete dayalı seçmen davranışı bilgisi, VERİ AŞ tarafından TÜSES için yapılan geniş kapsamlı bir ankette yer alan seçmenlerin ikinci tercihleri ile sınırlıydı (a.g.e. TÜSİAD Araştırma Raporu, s.49). Kalan boşluklar ise şu varsayımlarla doldurulmuştu: 1-Birinci turda partisi elenen seçmenlerin ikinci tercihleri varsa bu tercihlerine oy verirler. Diğer bir ifade ile esas partilerinin ittifak politikasından etkilenmezler. Bu gerçekçi olmayan varsayım, ittifakların anahtar rol oynadığı iki turlu sistemin özellikle kayırıldığı eleştirisine karşı bilinçli olarak yapılmıştı. 2-İkinci tercihi olmayan seçmenler ikinci turda, varsa partilerinin ittifak yaptığı partiye oy verirler, yoksa sandığa gitmezler. 3-İkinci tercihlere kararsız olan seçmenler, esas partileri ikinci turda yarışmıyorsa ve hiç bir parti ile ittifak yapmamışsa sandığa gitmezler. 4- Ne birinci ne de ikinci tercih ettikleri partiler ikinci turda yarışmıyor ise, bu seçmenler ikinci turda yarışan partiler arasında tercihlerini, ikinci tercih ettikleri partinin "asli" seçmenlerinin ikinci turda yarışan partiler arasındaki tercihlerine benzer şekilde yaparlar. *Analojik yöntem* adını verdiğimiz bu varsayım somut olarak şu anlama geliyordu: İkinci turda yarışmayan A ve ikinci turda yarışan B partilerinden herhangi biri ile ittifak yapmayan C partisinin seçmenleri içinde örneğin D partisini ikinci tercih olarak benimsemiş olanlar, bu D partisini birinci tercih olarak bildiren seçmenler ikinci tercih olarak A ve B partisini ne oranda benimsemiş ise, C partisinin bu seçmenleri ikinci turda A ve B partis arasında aynı oranda dağılır.

Bu ilk simülasyon modelinin bilgi düzeyi çok sınırlı kaldığından, görüldüğü gibi zorunlu varsayımlar çok geniş tutulmuştur. Bu durum modelin tahmin gücünde bir zaafiyet olarak görüldüğünden, Karma Sistem'in iki turlu bölümünün simülasyon modelinin daha kapsamlı bilgi düzeyine dayandırılarak yeniden tasarlanması kararlaştırıldı.

Mayıs 2002 anketi

Yeniden tasarımda en önemli değişiklik seçmenlerin ikinci turdaki muhtemel davranışları hakkında daha fazla sayıda doğrudan bilgi kullanılması ve bu sayede varsayımların azaltılmasıdır. Bu amaçla Mayıs 2002'de SAM'a özel bir anket yaptırıldı: "İki Turlu Seçim Sistemi ve Oy Verme Davranışları" (bakınız Cilt 2) adını taşıyan bu anket aracılığı ile yukarıda gündeme getirdiğimiz sorulara yanıtlar arandı. Bulgular Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4'de gösteriliyor.

Tablo 1
İkinci tercihler (sayı)

	Birinci Tercih												
İkinci tercih	AKP	DYP	CHP	MHP	ANAP	HADEP	DSP	SP	BBP	ÖDP	Diğer	Toplam	%
AKP	0	30	3	16	13	9	3	16	5	2	1	99	7.6
DYP	63	0	16	23	30	4	6	2	1	0	4	150	11.6
CHP	8	18	0	6	9	5	14	0	1	2	11	74	5.7
MHP	31	22	6	0	11	0	7	1	1	0	1	82	6.3
ANAP	30	40	14	15	0	7	11	0	0	0	1	117	9
HADEP	4	2	3	1	4	0	1	0	0	0	1	16	1.2
DSP	0	6	26	4	16	1	0	0	0	0	1	55	4.2
SP	98	4	2	1	2	1	0	0	1	0	0	108	8.3
BBP	30	0	1	10	0	0	0	3	0	0	1	44	3.3
ÖDP	0	1	10	0	1	5	0	0	0	0	1	18	1.3
Diğer	13	0	10	3	0	4	2	0	2	4	2	41	3.1
Oy kullanmaz	129	51	50	46	37	38	18	11	6	6	10	404	31.1
Kararsız	19	8	22	10	7	9	8	2	1	0	2	89	6.8
Toplam	426	182	164	135	131	84	71	36	19	14	36	1.297	100

Tablo 2
İttifak politikası ile ikinci tercih örtüşmediği durumda
ikinci tur oy davranışı

İkinci tura kalamayan birinci parti başka bir partiyle ittifak yaparsa, seçmen ikinci turda kendi tercih ettiği partiye mi, yoksa partisinin ittifak yaptığı partiye mi oy verir? İkinci tercihi olanlar (yüzde)	Birinci Tercih												
	AKP	DYP	CHP	MHP	ANAP	HADEP	DSP	SP	BBP	ÖDP	Diğer	Toplam	
Kendi tercihine oy verir	33,7	35,4	24,3	31,1	31,1	15,0	24,6	28,2	36,1	19,1	34,0	30,3	
Partisinin ittifak yaptığı partiye oy verir	23,0	23,3	22,8	17,8	24,9	23,5	25,4	24,1	23,1	7,4	22,3	22,7	
Partisinin kiminle ittifak yaptığına bağlı	7,6	8,2	8,7	8,7	10,4	5,1	13,2	9,9	0,0	5,9	11,0	8,4	
Fikri yok	1,0	0,6	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	22,0	0,0	0,7	
Toplam	65,3	67,5	55,9	58,3	66,4	43,6	63,1	62,1	59,3	54,4	67,3	62,0	

Tablo 3
İkinci tercihi olmayan seçmenin ikinci turda oy davranışı

İkinci tercihi olmayanlar partileri ittifak yaparsa ikinci turda nasıl davranır? (yüzde)	Birinci Tercih											
	AKP	DYP	CHP	MHP	ANAP	HADEP	DSP	SP	BBP	ÖDP	Diğer	Toplam
Partisinin ittifak yaptığı partiye oy verir	13,2	10,7	13,6	14,7	13,9	35,8	10,0	20,8	10,9	12,6	11,8	14,6
İkinci turda oy kullanmaz	12,5	12,5	10,5	13,3	10,6	4,6	13,1	7,6	18,2	27,1	5,4	11,6
Partisinin kimle ittifak yaptığına bakarak karar verir	4,6	5,0	6,5	5,9	4,0	5,1	2,7	2,8	4,3	5,9	10,4	5,0
Toplam	30,3	28,2	30,6	34,0	28,5	45,5	25,8	31,2	33,4	45,6	27,6	31,1

Oranlar hesaplanırken kullanılan taban	Birinci Tercih											
	AKP	DYP	CHP	MHP	ANAP	HADEP	DSP	SP	BBP	ÖDP	Diğer	Toplam
	426	182	164	135	131	84	71	36	19	14	36	1297

Tablo 4
Üçüncü tercihler (yüzde)

Üçüncü tercih	Birinci Tercih											
	AKP	DYP	CHP	MHP	ANAP	HADEP	DSP	SP	BBP	ÖDP	Diğer	Toplam
AKP	0,0	4,8	0,6	5,7	4,3	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0	8,0	2,1
DYP	8,0	0,0	5,2	8,9	11,4	5,1	2,6	7,6	0,0	0,0	4,7	6,2
CHP	2,0	5,0	0,0	2,3	4,9	6,7	1,3	0,0	10,9	0,0	2,5	2,8
MHP	3,7	8,9	2,5	0,0	5,2	0,0	10,5	0,0	0,0	0,0	0,0	3,9
ANAP	4,5	8,4	5,8	8,3	0,0	2,9	13,3	6,4	12,8	13,2	0,0	5,7
HADEP	0,2	0,4	1,6	0,0	3,0	0,0	0,0	0,0	5,0	5,9	0,0	0,8
DSP	1,3	2,7	4,6	3,5	5,8	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	10,8	2,7
SP	4,3	2,8	0,0	4,1	0,6	1,7	1,1	0,0	5,5	0,0	3,7	2,6
BBP	6,2	2,6	1,6	5,0	0,7	0,0	0,0	16,5	0,0	0,0	0,0	3,6
ÖDP	0,3	0,0	7,2	0,8	0,0	0,0	1,3	0,0	0,0	0,0	10,8	1,5
Diğer	3,6	1,1	4,2	0,8	3,8	3,6	0,0	0,0	0,0	7,4	2,5	2,7
3. tercihi yok	31,1	30,8	22,6	19,2	26,6	20,4	33,0	31,7	25,1	28,0	24,2	27,4
Toplam	65,3	67,5	55,9	58,3	66,4	43,6	63,1	62,1	59,3	54,4	67,3	62,0

Bu tablolardaki rakamlarla ilgili olarak yapılması gereken ilk gözlem, kimi iddiaların aksine Türkiye’de seçmenlerin iki turlu sistemin mantığına yatkın olduklarıdır. Seçmenlerin iki turlu sistemin kendilerine sunduğu olanakları kullanmaya hazır oldukları açıkça görülüyor.

Tablo 1’e göre kararsızlar dahil seçmenlerin % 68,9’unun ikinci tercihleri vardır. Bu oran 1998 yılında TÜSES tarafından Veri AŞ’ye aynı amaçla yaptırılan ankette % 69,4’dü. İkinci tercihler ile yapılması gereken ikinci gözlem, dikkate aldığımız baş-

lica yedi partinin seçmenleri içinde diğer altı partiyi ikinci dereceden tercih eden bir seçmen kitlesinin olduğudur. Teknik deyimle 7x7 formatındaki matrisin köşegeni hariç, tüm hücreleri iki istisna dışında doludur. Birinci istisna AKP seçmenleri arasında DSP'yi ikinci dereceden tercih eden çıkmamıştır. Ancak bu ankette DSP'nin oyunun çok düşük çıkmasının bir sonucu olabilir. İkinci istisna da HADEP seçmeni içinde hiç MHP'yi ikinci dereceden seçen olmamasıdır. Bunda da şaşılacak bir şey yoktur. Buna karşılık MHP seçmeni içinde çok az sayıda olsa da (binde 7) HADEP'i ikinci dereceden tercih eden seçmenler bulunmaktadır. Bu özellik seçmen nezdinde sol-sağ, laik-İslamcı gibi ideolojik ayrımların kategorik olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Partiler arasında gözlemlenen büyük oy kayışlarının bir nedeni de bu özellik olsa gerekir.

Tablo 1'e göre Mayıs 2002'de en çok ikinci dereceden tercih oyuna sahip parti DYP'dir: % 11.6. İkinci sırada ANAP vardır: % 9. En düşük orana sahip parti ise HADEP'tir: % 1.2. En çok ikinci tercih oyuna sahip parti sıralamasında AKP üçüncüdür: % 7.6. CHP'nin oranı ise % 5.7'dir.

Tablo 2, toplam 100 seçmenin içindeki ikinci tercihi olanların 30.3'ünün ikinci turda esas partisinin ittifak politikasına karşın ikinci tercihinde ısrar edeceğini, buna karşılık 22.7'sinin ikinci tercih ettiği partiye değil, partisinin ittifak yaptığı partiye oy vereceğini gösteriyor. Bu orana "partimin kiminle ittifak yaptığına bağlı" diyenleri de eklersek (8.4) ikinci tercihi olan seçmenlerin esas partilerinin ittifak politikasına yarı yarıya duyarlı oldukları anlaşılıyor.

Tablo 3 ise, toplam 100 seçmenden ikinci tercihi olmayan 31.1'seçmenin içinden 14.6'sının, yani bu kitlenin yarısının, partisinin ittifak yaptığı partiye oy vereceğini gösteriyor.

Tablo 4 ise toplam 100 seçmenden 34.6'sının üçüncü tercih ettiği bir parti olduğu ve birinci ve ikinci tercih ettikleri partiler ikinci turda yarışmıyor ise üçüncü tercih ettikleri partiye (eğer bu parti ikinci tura kalmışsa) oy verecekleri görülüyor. Bu oran oldukça yüksektir ve bir başka açıdan seçmenlerin tercihlerinde çok esnek davrandıklarını kanıtlamaktadır.

Modelin işleyişi

İki turlu sistemin simülasyon modelinin işleyişi aynen nisbi sistemin modelinde olduğu gibi, dışardan verilen ülke genelindeki bir oy dağılımını 293 adet dar bölgeye aktarır. Dolayısıyla önce 293 dar bölge oluşturulmuştur (Bkz. Ek 4). Daha son-

ra her bir dar bölgede dikkate aldığımız yedi partinin 1999 seçimlerinde aldıkları oylar belirlenmiş (Bkz. Ek 7) ve modelin veri tabanına konulmuştur. Ülke genelindeki oy oranlarının her bir dar bölgede oy oranlarına dönüştürülmesi de 1999 seçimlerinin dar bölge nisbi oy dağılımına göre gerçekleştirilir. Aynen Nisbi Sistem'in simülasyon modelinde olduğu gibi. Tekrar hatırlatmak için bir örnek verelim. A Partisi 1999 seçimlerinde ülke genelinde oy oranı % 20 oy, x dar bölgesinde % 16 ise, herhangi bir simülasyonda A partisine ülke genelinde % 15 oy verildiğinde, model bu partinin x dar bölgesindeki oy oranını % 12 olarak belirliyor. Bu işlem dar bölgelerin tümünde ve her parti için yapılıyor.*

Birinci aşamada model her dar bölgede % 50+1 oy oranını geçen parti var mı diye bakıyor. Varsa bu bölgede seçimi sonuçlandırıyor. Yoksa ikinci tura kalan partileri belirliyor. Hatırlanacağı gibi önerilen kural, birinci turda geçerli oyların % 15 ve daha fazlasını alan partilerin ikinci tura kalmaya hak kazandığı şeklindedir. Ancak bu oran modelde parametrik bir değişkendir ve değişik baraj düzeyleri verilerek sonuçların ne ölçüde değiştiği ya da değişmediği araştırılabilir.

İkinci aşamada model partiler arası ittifaklara bakıyor. Yine hatırlanacağı gibi iki turlu dar bölge seçim sisteminde ikinci tura kalmaya hak kazanmak, ikinci turda mutlaka seçime girileceği anlamına gelmiyor. Eğer ittifak yapan A ve B partilerinin adaylarının ikisi de ikinci tura katılmaya hak kazanmışsa ve rakip C partisinin adayı da ikinci tura kalmışsa, ittifak politikasının gereği olarak kim geride ise o adayını ikinci turdan çekiyor ve seçmenlerinden ittfak yapılan partinin adayının desteklenmesini isitiyor. Böyle bir durum x seçim çevresinde A partisinin adayını çekmesini gerektiriyorsa, y seçim çevresinde de B partisinin adayını çekmesini gerektirebilir. Modele dışsal olarak verilen ittfak senaryolarına göre her dar bölgede nihai olarak hangi partilerin yarışacağı ikinci tur barajına ve bu "feragat" (*désistement*) *kuralına göre* belirlenmiş oluyor.

(*) Bir kez daha vurgulayalım: Bir seçimden diğerine geçen dönemde (bu kez 3.5 yıl) seçim çevreleri düzeyindeki nisbi oy dağılımının nispeten istikrarlı olduğu varsayımı oldukça gerçekçi gözükmektedir. Ayrıca seçim çevreleri / dar bölgeler düzeyinde ortaya çıkacak tahmin hatalarını toplamda asgariye indiren mekanizmalar mevcuttur. Nisbi oy dağılımında bir önceki seçime kıyasla meydana gelen değişimler, bazı dar bölgelerde modelin verdiği sonuç ile fiilen seçimin vereceği sonuç arasında bir farklılık yaratabilir. Ancak bu durumlarda farklar genellikle zıt yönlere olduğundan toplamda ortaya çıkacak sandalye farklarının sınırlı kalacağını kuvvetle tahmin edebiliriz. Örneğin, A partisinden nisbi oy oranı kimi dar bölgelerde artmışsa, ülke genelindeki oy oranı tek olduğundan, diğer bazı dar bölgelerde de nisbi oy oranı düşmüş demektir. Dolayısıyla, nisbi oy artışının meydana geldiği dar bölgelerde A partisi kazanabilecek duruma gelmiş olabilir. Buna karşılık, A partisinden nisbi oy oranına göre simülasyonun oy oranını belirlediğinden, A partisini kazandırmayabilir. Buna karşılık, A partisinden nisbi oy oranının düştüğü kimi yerlerde de model bu partiyi kazandırırken, fiili bir seçimde aynı parti kazanacak durumda olmayacaktır. Simülasyon modelinin sonuçlarına göre kazanılan ve kaybedilen sandalyeler birbirine tam eşit olmasa da, toplamdaki farkın düşük çıkması beklenmelidir.

İki turlu dar bölge simülasyon modeli bu aşamadan sonra oyların ikinci turda yarışan partilerin arasında nasıl dağılacakını tahmin etmek durumunda. Bu tahmini, özelliklerini yukarıda açıkladığımız "ikinci tur oy davranış" tablolarındaki bilgileri kullanarak yapıyor. Bu bilgilerin nasıl kullanıldığı simülasyon modelinin bilgisayar programının temelini oluşturan Algoritma Şeması aracılığı ile 128. sayfada gösteriliyor.

Simülasyon örneği

Gerek modelin algoritmasını somutlaştırmak, gerek algoritma tekniğine aşina olmayan okuyuculara modelin işleyişi hakkında bir fikir vermek amacıyla yapay olarak oluşturduğumuz bir dar bölgede seçim simülasyonu gerçekleştirelim:

Hesapları basitleştirmek için seçimde dikkate aldığımız dar bölgede birinci turda 10.000 geçerli oy kullanıldığını kabul edelim. Birinci turda oy dağılımının aşağıdaki gibi olduğunu varsayalım. Bu oy dağılımını, 3 Kasım seçimleri öncesi anketlerin tahmin ettiği oy dağılımlarının özellikle dışında seçiyoruz. Bunu hem farklı bir örnek yapmak için hem de iki turlu dar bölgede kimi seçim çevrelerinde ülke genelindeki birinci tur oy dağılımından çok farklı oy dağılımları olabileceğine dikkat çekmek için yapıyoruz.

	AKP	DYP	ANAP	DSP	CHP	MHP	HADEP	Diğer
Oy dağılımı	2200	1600	1800	900	1400	1200	500	400

Bu seçimde DYP ile ANAP'ın, CHP ile de DSP'nin ittifak yaptıklarını varsayalım.

İkinci tura katılmaya hak kazanan partiler: Yüzde 15 barajını (1500 oy) bu seçim çevresinde üç parti geçiyor: AKP, ANAP ve DYP.

İkinci turda yarışan partiler: ANAP'tan daha az oy alan DYP ittifak politikası gereği bu seçim çevresinde ikinci turdan çekilir; yarış AKP ile ANAP arasında geçer.

A) AKP'nin ikinci tur oyları:

1- Birinci turda AKP'ye oy veren seçmenler oylarını yine bu partiye verirler: **2200**

2- İkinci turda yarışmayan partilerin (DYP, DSP, CHP, MHP, HADEP) seçmenlerinden gelen ikinci tercih oyları şöyle dağılır:

a) DYP'den gelen doğrudan ikinci tercih oyu: DYP seçmeninin % 16.2'sinin ikinci tercihi AKP'dir (Tablo 1). Bu seçmenlerin % 35.4'ü ikinci tercihte ısrarlıdır (Tablo 2): $1600 \times 0.162 \times 0.354 = 92$

b) Diğer partilerden gelen ikinci tercih oyu (Tablo 1):

DSP: AKP'yi ikinci tercih gösteren	% 3.9:	900 x 0.039 =	35
CHP: AKP'yi	"	% 2.1: 1400 x 0.021 =	29
MHP:	"	% 11.8: 1200 x 0.118 =	142
HADEP:	"	% 11.1: 500 x 0.111 =	55

3- İkinci tura katılmayan (DYP, DSP, CHP, MHP, HADEP) partilerin seçmenlerinin içinde AKP ve ANAP'ı ikinci tercih olarak göstermeyen seçmenlerden AKP'yi üçüncü tercih olarak açıklayanlar (Tablo 4):

a) DYP: AKP'yi üçüncü tercih gösteren	% 4.8:	1600 x 0.048 =	77
b) DSP:	"	% 0.0:	0
CHP:	"	% 0.6: 1400 x 0.006 =	8
MHP:	"	% 5.7: 1200 x 0.057 =	68
HADEP:	"	% 2.2: 500 x 0.022 =	11

4- İkinci tercihi olmayan seçmenler:

İkinci tercihi olmayan DYP'li seçmenlerin bir bölümü ANAP'a oy verecek diğer bölümü ise sandığa gitmeyecek.

Diğer partilerin ikinci tercihi olmayan seçmenleri sandığa gitmeyecek.

Bu kategoriye mensup seçmenlerden AKP'ye oy çıkmıyor.

5- İkinci tercihte karasız olan seçmenleri modele dahil etmiyoruz. Bu seçmenlerin zımnen sandığa gitmedikleri varsayılıyor.

AKP'nin ikinci turda toplam oyu: **2717**

B) ANAP'ın ikinci tur oyları

1- Birinci turda ANAP'a oy veren seçmenler oylarını yine bu partiye verirler: **1800**

2- İkinci turda yarışmayan partilerin (DYP, DSP, CHP, MHP, HADEP) seçmenlerinden gelen ikinci tercih oyları şöyle dağılır:

a) – DYP seçmenin % 23.3'ü (Tablo 2) ittifak nedeniyle ANAP'a oy verecektir:
1600 x 0.233 = **368**

- DYP seçmeninin kinci tercihte ısrar eden alt kümesinin içinde (% 35.4; Tablo 2) ikinci tercihi ANAP olanlar % 21.7 (Tablo 1):

1600 x 0.354 x 0.217 = **123**

b)Diğer partilerden gelen ikinci tercih oyu (Tablo 1):

DSP: ANAP'ı ikinci tercih gösteren % 15.8: $900 \times 0.158 = \mathbf{142}$

CHP: ANAP'ı " " % 8.4: $1400 \times 0.084 = \mathbf{118}$

MHP: " " " % 11.1: $1200 \times 0.111 = \mathbf{133}$

HADEP: " " " % 8: $500 \times 0.08 = \mathbf{40}$

3- İkinci tura katılmayan (DYP, DSP, CHP, MHP, HADEP) partilerin seçmenlerinin içinde AKP ve ANAP'ı ikinci tercih olarak göstermeyen seçmenlerden ANAP'ı üçüncü tercih olarak açıklayanlar (Tablo 4):

a) DYP: ANAP'ı üçüncü tercih gösteren % 8.4: $1600 \times 0.084 = \mathbf{134}$

b) DSP: " " % 13.3: $900 \times 0.133 = \mathbf{120}$

CHP: " " % 5.8: $1400 \times 0.058 = \mathbf{81}$

MHP: " " % 8.3: $1200 \times 0.083 = \mathbf{100}$

HADEP:" " % 2.9: $500 \times 0.029 = \mathbf{15}$

4- İkinci tercihi olmayan seçmenler:

İkinci tercihi olmayan DYP'li seçmenlerin (% 28.2) bir bölümü (toplamda % 10.7; Tablo 3) ANAP'a oy verecek diğer bölümü ise sandığa gitmeyecek:

$1600 \times 0.107 = \mathbf{171}$

Diğer partilerin ikinci tercihi olmayan seçmenleri sandığa gitmeyecek.

Bu kategoriye mensup seçmenlerden AKP'ye oy çıkmıyor.

5- İkinci tercihinde karasız olan seçmenleri modele dahil etmiyoruz. Bu seçmenlerin zımnın sandığa gitmedikleri varsayılıyor.

ANAP'ın ikinci turda toplam oyu: **3345**

SONUÇ: Bu seçim çevresinde ikinci tur oylamanın sonunda ANAP 628 oy farkıyla (% 6.28) seçimi kazanır.

Bu örnekten yola çıkarak iki türlü dar bölge seçim sisteminin birkaç özelliğine dikkat çekilebilir:

1- Beklendiği gibi ikinci turda bir kısım seçmen sandığa gitmeyecektir. Örnek simülasyonumuzda sandığa gitmeyen seçmen sayısı: $10.000 - (2.717 + 3.345) = 3.938$

İkinci tura katılım oranı yaklaşık % 61'dir. Bu oran bu sistemi uygulayan ülkelerin deneyimleri ile tamamen uyumludur.

2- İkinci tur seçmen davranışı bakımından en karmaşık unsur bu örnekte DYP'dir. Çünkü ikinci tura katılan ANAP ile ittifak yapmaktadır. DYP seçmen kümesini alt kümelere bölerek oylarını nasıl kullandıklarını göstermek, iki turlu bir sistemin nasıl işlediğine ve bu araştırmada nasıl simüle edildiğine dair ilginç ipuçları verecektir:

1600 DYP seçmeninin 169'u (% 10.5) partilerinin ANAP ile ittifak yapmasına rağmen ikinci turda oylarını AKP'ye vermektedir. Bu seçmenlerin 92'si ikinci tercihlerinde ısrarlı olup, ikinci tercihleri AKP olan DYP seçmenleridir. 77'si ise üçüncü tercihleri AKP olup ittifak politikasından etkilenmedikleri kabul edilen seçmenlerden oluşmaktadır.

Buna karşılık 1600 DYP seçmeninin 796'sı (% 49.5) ikinci turda oylarını ANAP'a vermektedir. Bu seçmenlerin 368'i farklı ikinci tercihleri olmasına karşın partilerinin ittifak politikası icabı oylarını ANAP'a vermektedir; 123'ü ikinci tercihlerinde ısrarlı olup zaten ANAP'ı ikinci dereceden tercih edenlerdir; 134'ünün ANAP üçüncü tercihleridir; 171'i ise ikinci tercihi olmayıp ittifak politikası icabı ANAP'a oy vermektedir.

1600 DYP seçmeninin 635'i ise ikinci turda sandığa gitmemektedir (% 40). Bu seçmenlerin bir bölümü, ikinci tercihleri olduğu halde ikinci tercihleri ikinci turda yarışmadığından ve partilerinin ittifak politikasından etkilenmediklerinden, bir bölümü ikinci tercihleri olmayıp partilerinin ittifak politikasından etkilenmediğinden, bir bölümü de kararsız olup modelin zımni varsayımı nedeniyle sandığa gitmemektedir.

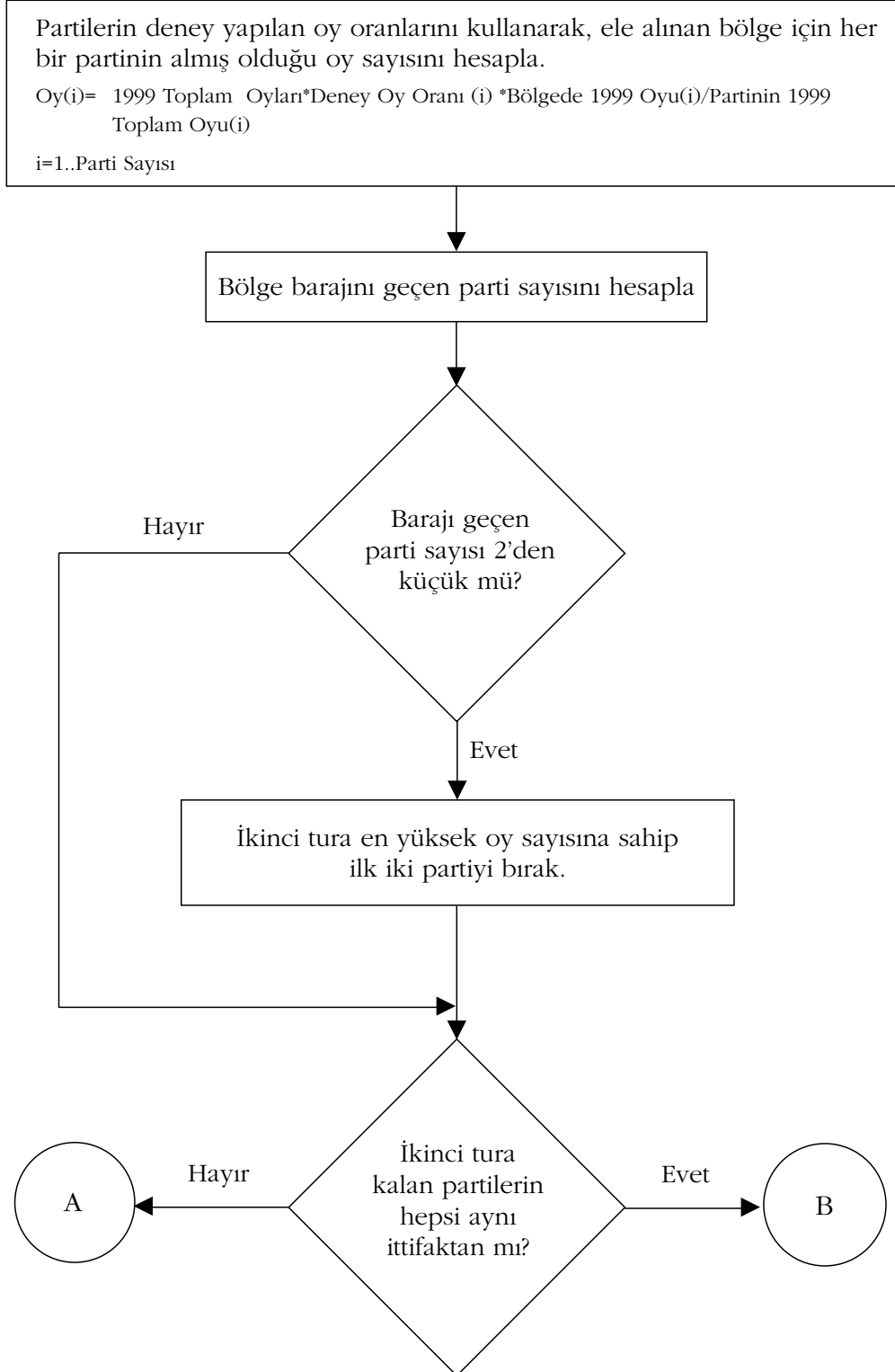
3- İkinci turun sonucu birinci turda alınan oy oranı ile rakip partinin oy oranı arasındaki farka bağlıdır. Bu fark yüksek olduğunda, birinci turda birinci gelen parti Türkiye koşullarında çok yüksek bir ihtimalle ikinci turda da birinci gelecektir. Ancak fark nisbeten düşük olduğunda (bu örnekte % 4), sırasıyla ikinci tercih oyları, ittifaklar ve üçüncü tercih oyları sonucu belirlemektedir. Bu da sistemden beklenen en önemli özelliktir.

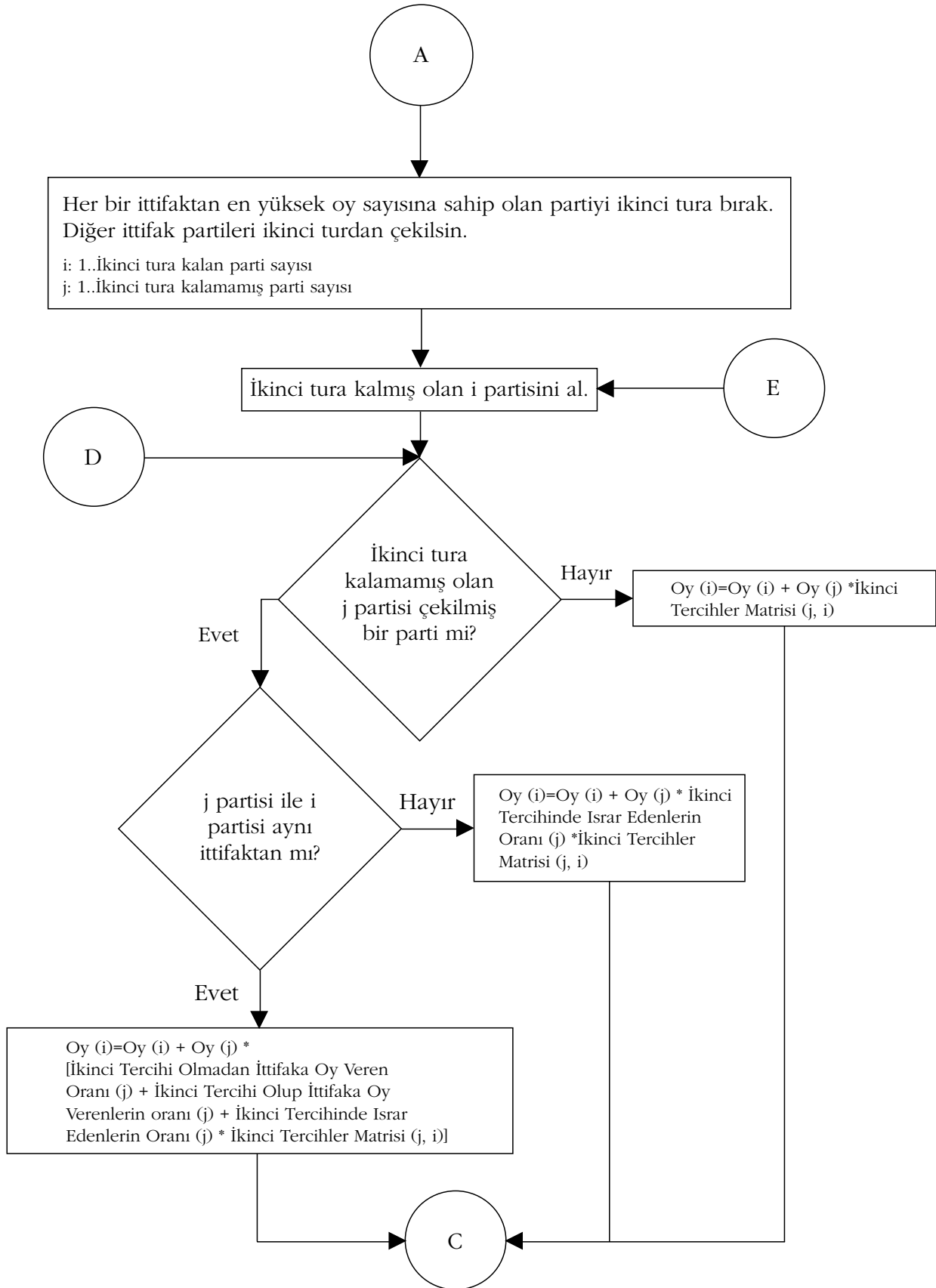
Örnek olarak incelediğimiz seçim çevresinde AKP'nin 400 oy daha fazla alarak oy oranını % 26'ya çıkarması seçimi kazanması için yeterli olacaktı. Ya da 200 oy daha fazla alması (% 24) ve MHP ile ittifak yapması kazanması için yine yeterli olacaktı.

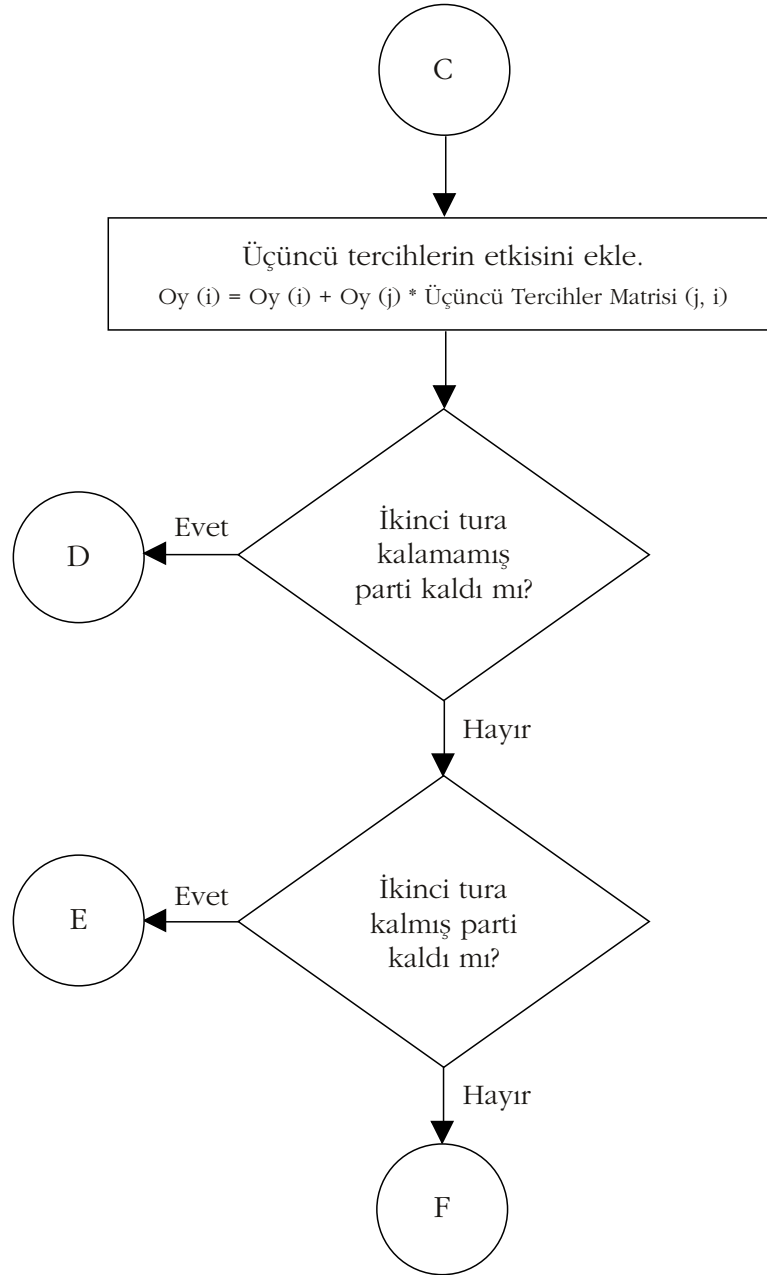
4- Simülasyon modeli bilgi yetersizliğinden dolayı, bir bölümünün ikinci turda oy kullanması çok muhtemel üç değişik seçmen alt kümesini dikkate almamaktadır. Bunlar, ikinci tercihte kararsız olan (% 6.8; Tablo 1), partimin kiminle ittifak yaptığına bağlı diyen (% 8.2; Tablo 2) ve ikinci tercihi olmayıp partimin kiminle ittifak yaptığına bağlı diyen (% 5, Tablo 3) seçmenlerden oluşmaktadır. Bu son iki kategori örneğimizde DYP seçmenini ilgilendirmektedir. Bu seçmenlerin bir bölümü ikinci turda sandığa giderek ANAP'a oy verebilir. Bu seçmenleri hesaba katmamak sonucu değiştirmemektedir. Önemli olan seçimi kimin kazandığını tahmin etmektir, oy farkını değil. İkinci tercihte kararsız olan seçmenlerin bir bölümü ikinci tura katılarak AKP'ye ve ANAP'a oy verebilir. Ancak bu marjinal kitlenin sonucu değiştirmesi için hem büyük ölçüde ikinci turda oy kullanması hem de büyük çoğunlukla modelin kaybedeceğini öngördüğü partiye oy vermeleri gerekir. Bu olasılık çok düşüktür. Örnekte AKP'nin kazanabilmesi için sayıları 840 olan bu seçmenlerden en az 629'unun AKP'ye oy vermesi gerekiyor.

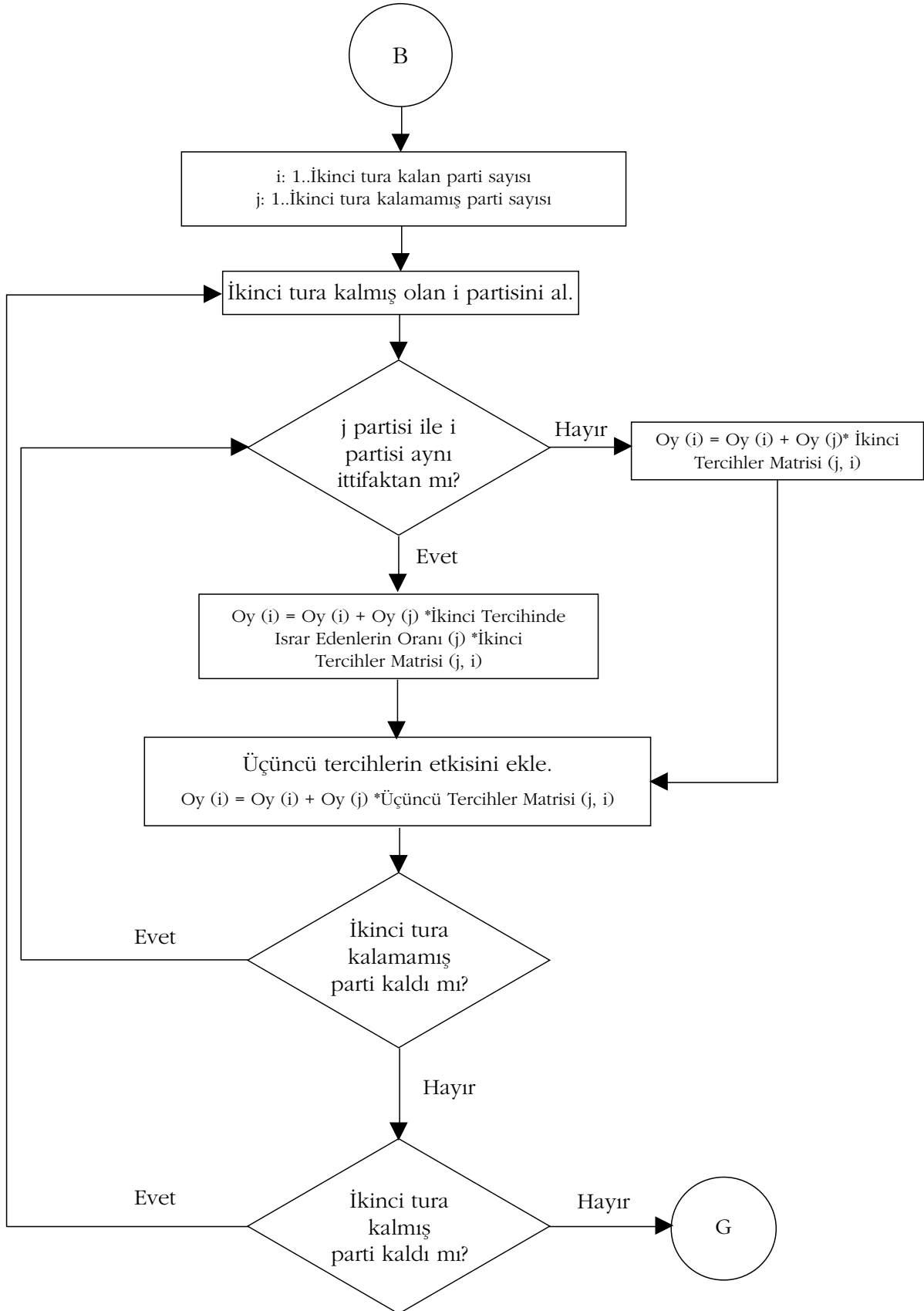
SİMÜLASYON MODELİ BİLGİSAYAR PROGRAMI

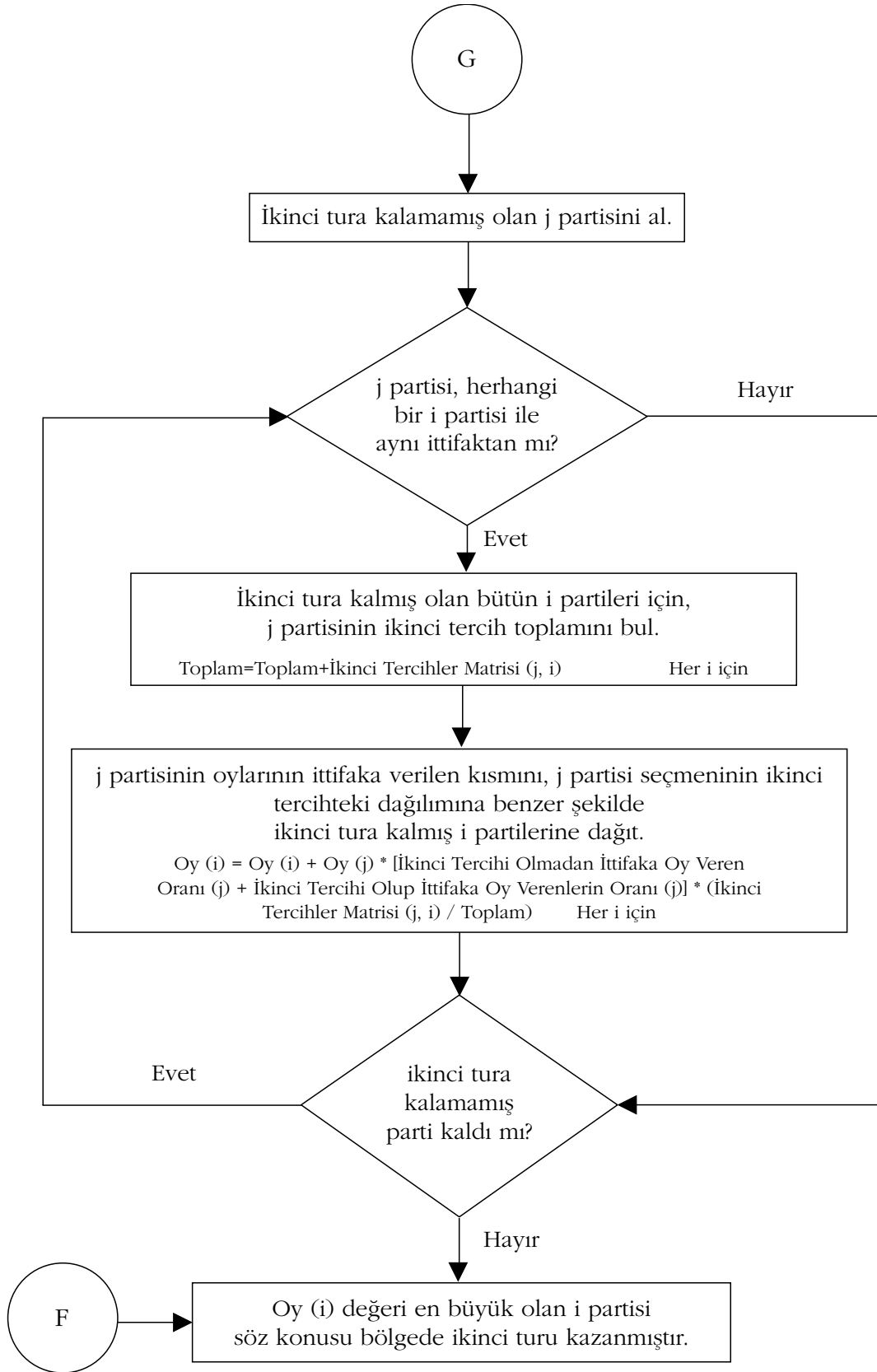
ALGORİTMA SEMASI

EK 3

550 MİLLETVEKİLİNİN SEÇİM ÇEVRELERİNE GÖRE DAĞILIMI

550 Milletvekilinin İllere Dağılımı ve Nisbi Seçim Çevreleri ile Dar Bölge Seçim Çevrelerinin Milletvekili Sayılarının Belirlenmesi

Mevcut seçim yasasında öngörülen illerin çıkaracağı milletvekili sayısını belirleme yöntemi aynen korunmuştur. Bu yönteme göre önce her ile bir milletvekili verilmekte ardından kalan sandalye sayısı nüfusa bölünerek bir kota belirlenmekte ve her ilin nüfusu bu kotaya bölünerek çıkan tam sayılara göre sandalye dağıtımı yapılmaktadır. Bu dağılım sonucu dağıtılamayan sandalyeler, bu dağıtımda kullanılamayan artık nüfus sayılarına göre en büyük artıktan başlayarak tükeninceye kadar sırayla illere verilmektedir. Ancak bu dağılım yönteminde yapılan önemli bir değişikliğin altının çizilmesi gerekir. Karma seçim sisteminde nüfus yerine seçmen sayıları esas alınmıştır. Böylelikle, başta İstanbul olmak üzere büyük illerin haksız bir şekilde düşük temsili kısmen de olsa önlenmiş olmaktadır. Örneğin, İstanbul 2001 seçimlerinde 70 milletvekiline sahip iken aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi 78 milletvekiline sahip hale gelmektedir. Ancak, sonuç olarak, seçmen sayısı itibarıyla büyüklüğü ne olursa olsun, her ilin en az iki milletvekiline sahip olması durumu karma seçim sisteminde de geçerliliğini korumaktadır.

Her ilin çıkartacağı milletvekili sayıları bu şekilde belirlendikten sonra, her ilin milletvekili sayısının nisbi seçim formülünün uygulanacağı geniş seçim çevreleri ile iki turlu seçim formülünün uygulanacağı dar bölge seçim çevreleri arasında dağılımı, belli ilke ve kurallara dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

Birinci ilke tüm seçmenlerin nisbi sistemde oy kullanmasıdır. Bu sistemde seçmen esas olarak parti tercihini ön planda tutarak oyunu kullanmakta ve böylece her seçimde partilerin ülke genelindeki seçmen desteği eksiksiz olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu ilkenin ikinci bir yararı da seçime katılımı teşvik etmesidir. Nitekim, pek çok dar bölgede her zaman hiç kazanma şansının olmadığı düşünülen partiler olacaktır. Eğer bazı iller salt dar bölgelerden oluşursa, diğer bir ifadeyle bu illerde seçmen nisbi sistemde oy kullanamayacaksa, kazanma şansı olmadığı düşünülen partilerin seçmenlerinin bir bölümünün birinci turda dahi sandığa gitmeyecekleri aşikardır.

Tüm seçmenlerin nisbi sistemde oy kullanması ilkesi benimsendiğinde iki sandalyeli illerde iki türlü dar bölge sisteminin uygulanması olanaklı değildir. Dolayısıyla bu illerin (Bilecik, Bingöl, Bitlis, Gümüşhane, Hakkari, Siirt, Tunceli, Bayburt, Şırnak, Ardahan, Iğdır, Yalova, Kilis) milletvekili sayıları doğrudan nisbi sisteme tahsis edilmiştir. Üç sandalyeli illerde nisbi sisteme en az iki sandalye tahsis etmek gerektiğinden iki türlü sisteme sonuç olarak bir sandalye tahsis edilmiş ve her il bir dar bölge olarak kabul edilmiştir (Artvin, Çankırı, Erzincan, Kırşehir, Muş, Sinop, Karaman, Bartın, Karabük).

Bu listenin dışında olup ama yine üç sandalyeye sahip yedi il (Niğde, Kırıkkale, Ağrı, Batman, Nevşehir, Burdur, Kars) vardır. Ancak bu iller iki türlü sistemin kapsamından çıkarılmıştır. Bunun nedeni dar bölgelerin oluşturulmasına ilişkin temel ilkelerden biri olan dar bölgelerin denk büyüklüklere sahip olması ilkesidir.* Oysa bu yedi ilin içinde en küçüğü olan Kars (161.601 seçmen) bile maksimum sapmayı % 35'e çıkarıyordu (ortalama dar bölgenin seçmen sayısı (119.454). Sonuçta söz konusu yedi ilin üçer milletvekilinin de nisbi sistemle belirlenmesi uygun görülmüştür.

Milletvekilleriin iki sistem arasında dağıtılmasında dikkate alınan son iki ilke de dar bölgelere tahsis edilen sandalyelerin çoğunlukta olması ve nisbi sistemin uygulandığı seçim çevrelerinin büyüklüğünün yedi sandalyeyi aşmaması şeklindedir. Bu iki ilke bir arada uygulandığında aşağıdaki tabloda yer alan dağılım ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak Ankara ve İzmir illerinde ikişer nisbi seçim çevresi, İstanbul'da altı nisbi seçim çevresi olmak üzere 550 milletvekili, 293'ü dar bölge iki türlü sistemde, 257'si de nisbi sistemde belirlenecek şekilde dağıtılmıştır.

(*) Raporda dar bölgelerin seçmen sayıları itibariyle ortalama seçmen sayısından en büyük ve en küçük sapmanın % 25 civarında olmasının ilke olarak kabul edildiğini ve bunun nedenlerinin kapsamlı olarak açıklandığını hatırlatalım.

550 Milletvekilinin İllere Dağılımı

		Toplam	Nisbi	Dar
1	ADANA	14	6	8
2	ADİYAMAN	4	2	2
3	AFYON	6	2	4
4	AĞRI	3	3	0
5	AMASYA	4	2	2
6	ANKARA 1	16	6	10
7	ANKARA 2	15	6	9
8	ANTALYA	13	5	8
9	ARTVİN	3	2	1
10	AYDIN	8	3	5
11	BALIKESİR	10	4	6
12	BİLECİK	2	2	0
13	BİNGÖL	2	2	0
14	BİTLİS	2	2	0
15	BOLU	5	2	3
16	BURDUR	3	3	0
17	BURSA	17	7	10
18	ÇANAKKALE	5	2	3
19	ÇANKIRI	3	2	1
20	ÇORUM	6	2	4
21	DENİZLİ	8	3	5
22	DİYARBAKIR	8	3	5
23	EDİRNE	4	2	2
24	ELAZIĞ	5	2	3
25	ERZİNCAN	3	2	1
26	ERZURUM	7	3	4
27	ESKİŞEHİR	7	3	4
28	GAZİANTEP	9	4	5
29	GİRESUN	4	2	2
30	GÜMÜŞHANE	2	2	0

		Toplam	Nisbi	Dar
31	HAKKARİ	2	2	0
32	HATAY	10	4	6
33	ISPARTA	4	2	2
34	İÇEL	12	5	7
35	İSTANBUL 1	13	5	8
36	İSTANBUL 2	15	6	9
37	İSTANBUL 3	13	5	8
38	İSTANBUL 4	13	5	8
39	İSTANBUL 5	12	5	7
40	İSTANBUL 6	12	5	7
41	İZMİR 1	15	6	9
42	İZMİR 2	13	5	8
43	KARS	3	3	0
44	KASTAMONU	4	2	2
45	KAYSERİ	8	3	5
46	KIRKLARELİ	4	2	2
47	KIRŞEHİR	3	2	1
48	KOCAELİ	10	4	6
49	KONYA	14	6	8
50	KÜTAHYA	6	2	4
51	MALATYA	6	2	4
52	MANİSA	11	4	7
53	K.MARAŞ	7	3	4
54	MARDİN	4	2	2
55	MUĞLA	6	2	4
56	MUŞ	3	2	1
57	NEVŞEHİR	3	3	0
58	NİĞDE	3	3	0
59	ORDU	7	3	4
60	RİZE	4	2	2
61	SAKARYA	7	3	4
62	SAMSUN	11	4	7
63	SİİRT	2	2	0

		Toplam	Nisbi	Dar
64	SİNOP	3	2	1
65	SİVAS	6	2	4
66	TEKİRDAĞ	6	2	4
67	TOKAT	6	2	4
68	TRABZON	7	3	4
69	TUNCELİ	2	2	0
70	ŞANLIURFA	7	3	4
71	UŞAK	4	2	2
72	VAN	5	2	3
73	YOZGAT	5	2	3
74	ZONGULDAK	6	2	4
75	AKSARAY	4	2	2
76	BAYBURT	2	2	0
77	KARAMAN	3	2	1
78	KIRIKKALE	3	3	0
79	BATMAN	3	3	0
80	ŞIRNAK	2	2	0
81	BARTIN	3	2	1
82	ARDAHAN	2	2	0
83	İĞDIR	2	2	0
84	YALOVA	2	2	0
85	KARABÜK	3	2	1
86	KİLİS	2	2	0
87	OSMANİYE	4	2	2
	TOPLAM	550	257	293

EK 4

DAR BÖLGELERİN İLÇELERE VE MAHALLELERE GÖRE BİLEŞİMİ

Dar bölgeler oluşturulurken özel olarak belli partilerin lehine bir seçim haritası oluşturmamak amacıyla, nesnel ve genel bir dizi ilke kabul edilmiş ve dar bölgeler bu ilkelere uyularak oluşturulmuştur. Bu ilkeler şöyledir:

- 1- Her dar bölge mutlaka bir ilin idari sınırları içinde kalır.
- 2- Her dar bölgeyi oluşturan ilçelerin ya da mahallelerin coğrafi bütünlük içinde olmaları gözetilir. Bir başka deyişle, bir ilin bir tarafından bir ilçe, bir başka tarafından bu ilçe ile komşu olmayan bir başka ilçe aynı dar bölgede yer almaz. Keza birden fazla seçim çevresine sahip kentlerde aynı özen mahalleler için sözkonusudur.

ADANA 1

CEYHAN İLÇESİ
YUMURTALIK İLÇESİ
İMAMOĞLU İLÇESİ

MEHMETAKİFERSOY
BAŞAK
BAHÇELİEVLER
AKDENİZ
KAZIMKARABEKİR

2000 EVLER
ONUR
YEŞİLOBA
100.YIL
BELEDİYEVLERİ
HUZUREVLERİ
SEYHAN (KÖY)
KARAIŞALI İLÇESİ
POZANTI İLÇESİ

AYDINLAR
BAHÇELİEVLER
BARIŞ
YEŞİLEVLER
NARLICA
CEMALPAŞA
ÇINARLI
DÖŞEME
AHMETREMZİYÜREĞİR

ADANA 2

SAİMBEYLİ İLÇESİ
TUFANBEYLİ İLÇESİ
ALADAĞ İLÇESİ
FEKE İLÇESİ
KOZAN İLÇESİ

KIŞLA
KİREMİTHANE
KÖPRÜLÜ
PTTEVLERİ
SERİNEVLER
TAHSİLLİ

ADANA 6

SEYHAN
YURT
BEYAZEVLER
MAHFESİĞMAZ
TOROS
GÜZELYALI
YENİYURT
YEŞİLYURT
YENİBARAJ
FATİH
İSMETPAŞA

REŞATBEY
SAKARYA
FEVZİPAŞA
KURTULUŞ

ADANA 3

Yüreğir

REMZİOĞUZARIK
YENİDOĞAN
CEZAEVİ
ŞEHİTERKUTAKBAY
LEVENT
ONDOKUZMAYIS
GÜNEŞLİ
HAYDAROĞLU
SEYHAN
YÜREĞİR (KÖY)
KARATAŞ İLÇESİ

YAVUZLAR
AKINCILAR
ANADOLU
CUMHURİYET
DADALOĞLU
DERVİŞLER
KOZA
ÖZGÜR
SARIÇAM
SİNANPAŞA
ULUBATLIHASAN
YAMAÇLI

ADANA 5

SEYHAN
GÜRSELPAŞA
PINAR
OVA
ŞAKİRPAŞA
UÇAK

ADANA 7

Seyhan

DENİZLİ
GAZİPAŞA
MİTHATPAŞA
NAMIKKEMAL
SÜMER
ZİYAPAŞA

ADANA 8

Seyhan

AKKAPI
BARBAROS
BEŞOCAK
BEY
DAĞLIOĞLU
GÜLBAHÇESİ
HAVUZLUBAHÇE
HÜRRİYET
MESTANZADE
MIDIK
SUCUZADE
ŞEHİTDURAN
YENİBEY
DUMLUPINAR
MİRZAÇELEBİ

ADANA 4

Yüreğir

ÇAMLİBEL
GÜZELEVLER
SELAHATTİNEYUBİ

SARIYAKUP
TÜRKOCAĞI
HURMALI
KAYALIBAĞ
KURUKÖPRÜ
TEPEBAĞ
İSTİKLAL
EMEK
MEYDAN
YEŞİLYUVA
KOCAYAZIR
HANEDAN
ULUCAMI
KARASOKU
ALİDEDE
YEŞİLKENT

ADIYAMAN 1
MERKEZ İLÇESİ
SAMSAT İLÇESİ
ÇELİKHAN İLÇESİ
GERGER İLÇESİ

ADIYAMAN 2
BESNİ İLÇESİ
GÖLBAŞI İLÇESİ
TUT İLÇESİ İLÇESİ
SİNÇİK İLÇESİ
KAHTA İLÇESİ

AFYON 1
MERKEZ İLÇESİ

AFYON 2
BAŞMAKÇI İLÇESİ
DAZKIRI İLÇESİ
DİNAR İLÇESİ
EVCİLER İLÇESİ
HOCALAR İLÇESİ
KIZILOREN İLÇESİ
SANDIKLI İLÇESİ

AFYON 3
BOLVADİN İLÇESİ
ÇAY İLÇESİ
ÇOBANLAR İLÇESİ
ŞUHUT İLÇESİ
SULTANDAĞI İLÇESİ

AFYON 4
BAYAT İLÇESİ

İHSANİYE İLÇESİ
İŞCEHİSAR İLÇESİ
SİNCANLI İLÇESİ
EMİRDAĞ İLÇESİ

AMASYA 1
MERKEZ İLÇESİ
SULUOVA İLÇESİ

AMASYA 2
TAŞOVA İLÇESİ
MERZİFON İLÇESİ
HAMAMÖZÜ İLÇESİ
GÜMÜŞHACIKÖY İLÇESİ
GÖYNÜCEK İLÇESİ

ANKARA 1
GÖLBAŞI İLÇESİ
BALA İLÇESİ
HAYMANA İLÇESİ
Ş.KOÇHİSAR İLÇESİ

ANKARA 2
SİNCAN (ŞEHİR)

ANKARA 3
Çankaya
ÇAYYOLU
ÇUKURAMBAR
İŞÇİBLOKLARI
KARAKUSUNLAR
KIZILIRMAK
MUSTAFAKEMAL
ORTADOĞU
SÖĞÜTÖZÜ
POLATLI İLÇESİ

ANKARA 4
Çankaya
CEVİZLİDERE
BALGAT
DEVLET
EHLİBEYT
EMEK
NASUHAĞAR
OĞUZLAR
YUKARIBAHÇELİEVLER
YÜCETEPE
AŞAĞIOVEÇLER
AYRANCI
HARBİYE

İLKADIM
SOKULLUMEHMETPAŞA

ANKARA 5
Çankaya
MEŞRUTİYET
ANITTEPE
BAHÇELİEVLER
CUMHURİYET
ETİ
FİDANLIK
KAVAKLIDERE
KIZILAY
KOCATEPE
KORKUTREİS
KÜLTÜR
MALTEPE
MEBUSEVLERİ
NAMIKKEMAL
REMZİOĞUZARIK
SAĞLIK
ARKATOPRAKLIK
CEBECİ
ÇAMLITEPE
DİLEKLER
ELLİNCİYIL
ERTUĞRUGAZİ
ERZURUM
FAKÜLTELER
İLERİ
İNCESU
ÖNCEBECİ
ÖVEÇLER
SEYRANBAĞLARI
TOPRAKLIK

ANKARA 6
Çankaya
AŞAĞIİBRAHİM
AŞIKPAŞA
BAĞCILAR
BARBAROS
BAYRAKTAR
DOĞUŞ
ESATOĞLU
GÖKTÜRK
KÜÇÜKESAT
METİNOKTAY
MİMARŞİNAN
MUHSİNERTUĞRUL

MURAT
TINAZTEPE
UMUT
YÜZÜNCÜYIL
ZAFERTEPE
ÇUKURCABİRLİK
AZİZİYE
BADEMLİDERE
BOZTEPE
BÜYÜKESAT
ÇANKAYA
GAZİOSMANPAŞA
GÜVENEVLER
KAZIMÖZALP
ORTAİBRAHİM

ANKARA 7
Çankaya
AKPINAR
ATA
AYDINLAR
GÖKKUŞAĞI
HUZUR
İLKER
KARAPINAR
KEKLİKPINARI
MALAZGİRT
MÜRSELULUÇ
OSMANTEMİZ
ŞEHİTCENGİZKARACA
ŞEHİTCEVDETÖZDEMİR
YUKARIÖVEÇLER
AŞAĞIDİKMEN
GÜZELTEPE
HİLAL
KIRKKONAKLAR
METİNAKKUŞ
NACİÇAKIR
ORAN
SANCAK
YEŞİLKENT
YILDIZEVLER
YUKARIDİKMEN
MERKEZ BUCAK TOPLAMI

ANKARA 8
ETİMESGUT İLÇESİ
ELMADAĞ İLÇESİ
EVREN İLÇESİ
SİNCAN (KÖY)

ANKARA 9**Mamak**

ANAYURT
BAHÇELERÜSTÜ
BALKIRAZ
ÇAĞLAYAN
DEMİRLİBAHÇE
GÜLSEREN
GÜLVEREN
HARMAN
HÜREL
KARTALTEPE
MEHTAP
SAİMEKADIN
ŞAFAKTEPE
YATIKMUSLUK
ABİDİNPAŞA
AKDERE
AŞIKVEYSEL
KAZIMORBAY
KUTLU
MUTLU
PEYAMİSEFA
ŞEHİTCENGİZTOPEL
TUZLUÇAYIR
TÜRKÖZÜ
BAHÇELERİÇİ
HÜSEYİNGAZİ

ANKARA 10**Mamak**

AKŞEMSETTİN
BOĞAZİÇİ
CENGİZHAN
DURALIALIÇ
DUTLUK
EGE
FAHRİKORUTÜRK
GENERALZEKİDOĞAN
KÜÇÜKKAYAS
ŞAHAPGÜRLER
ŞAHİNTEPE
ŞİRİNTEPE
ÜREGİL
YENİBAYINDIR
YEŞİLBAYIR
YUKARIİMRAHOR
ALTIAĞAÇ
ARAPLAR
BAŞAK

BOSTANCIK
BÜYÜKKAYAS
ÇİÇİLTEPE
DERBENT
DOSTLAR
EKİN
KARAAĞAÇ
KÖSTENCE
MİSKET
PTT EVLERİ
TEPECİK
CEZAEVİ
MERKEZ BUCAĞI TOPLAMI

ANKARA 11

AYAŞ İLÇESİ
BEYPAZARI İLÇESİ
ÇAMLIDERE İLÇESİ
GÜDÜL İLÇESİ
KAZAN İLÇESİ
KIZILCAHAMAM İLÇESİ
NALLIHAN İLÇESİ

ANKARA 12**Keçiören**

AYVALI
ESERTEPE
ETLİK
SANCAKTEPE
ŞEHİTKUBİLAY
YAYLA
YÜKSELTEPE
AŞAĞIEĞLENCE
EMRAH
BASİNEVLERİ
KARARGAHTAPE
GÜMÜŞDERE

ANKARA 13**Keçiören**

ÇİÇEKLİ
İNCİRLİ
ONDOKUZ MAYIS
ATAPARK
BADEMLİK
KANUNİ
KUŞCAĞIZ
OSMANGAZİ
OVACIK
PINARBAŞI
UFUKTEPE

UYANIŞ
GÜÇLÜKAYA
TEPEBAŞI

ANKARA 14**Keçiören**

KALABA
YAKACIK
KAMİLOCAK
KAVACIK-SUBAYEVLERİ
YİRMİ ÜÇ NİSAN
ADNANMENDERES
AKTEPE
BAĞLARBAŞI
ÇALDIRAN
GÜZELYURT
KÖŞK
ŞENLİK
ŞENYUVA
YEŞİLÖZ
YEŞİLTEPE
HASKÖY
ŞEVKAT
KEÇİÖREN (KÖY)

ANKARA 15**Altındağ**

AKALAR
AKBAŞ
AKKÖPRÜ
AKTAŞ
ALPASLAN
ALTINTAŞ
ANAFARTALAR
ATIFBEY
BAŞKIR
BOZKURT
CEMALBEY
ÇANDARLI
ÇEŞME
ÇİMENTEPE
DEMİRFIRKA
DEMİRTAŞ
DOĞANBEY
DOĞANŞEHİR
ENGÜRÜ
ENVERPAŞA
EVLİYAÇELEBİ
FATİH
FAZILAHMETPAŞA

FAZİLET
FERMANLILAR
FEVZİPAŞA
GÖKÇENEFE
GÜNDOĞDU
HAYRİARTMANLAR
HÜRRİYET
İÇKALE
İNKILAP
İSTİKLAL
İZZETTİN
KARTALLAR
KILIÇASLAN
KIZILELMA
KOYUNPAZARI
KÖPRÜBAŞI
MEYDAN
MİSAK-İMİLLİ
NAZIMBEY
NECATİBEY
OĞUZ
ORHANGAZİ
ÖNCÜLER
ÖZBEKLER
ÖZGEN
ÖZTÜRK
PAZAR
SAKALAR
SAKARYA
SİĞİNAKLAR
SİNANPAŞA
SOKULLU
SUTEPE
SÜMER
ŞENYURT
ŞÜKRİYE
TABAKHANE
TURAN
TURGUTREİS
ULUBATLIHASAN
ÜLKÜ
YALÇINKAYA
YAMAÇ
YAVUZSELİM
YEĞENBEY
YENİCE
YENİHAYAT
YENİTURAN
YILDIRIMBEYAZIT
YILMAZLAR

YİĞİTLER
ZİRAAT
ZÜBEYDEHANIM
CEZAEVİ
AHİLER
ALTINPARK
ATILLA
AYDINLIKEVLER
ÇALIŞKANLAR
GÜLTEPE
KEMALZEYTİNOĞLU
ÖRNEK
ÖZGÜRLÜK
PLEVNE
SERVERSOMUNCUOĞLU
SEYFİDEMİRSOY
SULTANMURAT
ALİERSOY
GÜNEŞEVLER
SİTELER
YUNUSEMRE
ULUBEY

ANKARA 16
Altındağ-Akyurt-Kalecik

BATTALGAZİ
DEREBOYU
DOĞU
GÜLPINAR
HACILAR
KARAKUM
ÖNDER
YILDIZTEPE
ALEMDAĞ
BAĞLARIÇI
BARAJ
BAŞPINAR
BEŞİKKAYA
ÇAMLIK
DOĞANTEPE
FERUDUNÇELİK
KARAPÜRÇEK
SOLFASOL
MERKEZ BUCAĞI TOPLAMI
AKYURT İLÇESİ
KALECİK İLÇESİ

ANKARA 17
Yenimahalle
İLK YERLEŞİM

KARDELEN
BATISİTESİ
ERGAZİ
İNÖNÜ
KENT-KOOP
UĞURMUMCU
YENİBATI
BUKETKENT
KONUTKENT
KORU
YENİKENT
ÜMİT

ANKARA 18
Yenimahalle
AŞAĞIYAHYALAR
AVCILAR
ÇİĞDEMTEPE
İVEDİK
KALETEPE
MACUN
MEHMETAKİFERSOY
OSTİM
ÖZEVLER
YEŞİLEVLER
YUKARIYAHYALAR
YUNUSEMRE
ANADOLU
BARIŞ
BARIŞTEPE
BURÇ
ÇARŞI
ERGENEKON
ESENTEPE
GÜVENTEPE
GÜZELYAKA
KARŞIYAKA
KAYALAR
PAMUKLAR
RAGİPTÜZÜN
TEPEALTI
YİRMİ BEŞ MART
ESENLER
GAYRET
IŞINLAR
VARLIK
YENİÇAĞ

ANKARA 19
Yenimahalle-Çubuk
DEMET

DEMETGÜL
DEMETLALE
BEŞTEPELER
EMNİYET
GAZİ
ÇAMLICA
MERKEZ BUCAĞI TOPLAMI
ÇUBUK İLÇESİ

ANTALYA 1
ALANYA İLÇESİ
GÜNDOĞMUŞ İLÇESİ

ANTALYA 2
AKSEKİ İLÇESİ
SERİK İLÇESİ
İBRADİ İLÇESİ
KORKUTELİ İLÇESİ

ANTALYA 3
ELMALI İLÇESİ
FİNİKE İLÇESİ
KALE İLÇESİ
KAŞ İLÇESİ
KEMER İLÇESİ

ANTALYA 4
MANAVGAT İLÇESİ
GAZİPAŞA İLÇESİ
ANTALYA 5
KUMLUCA İLÇESİ
MERKEZ (KÖY)

ANTALYA 6
Merkez
ALTINKUM
ARAPSUYU
GÜRSU
HURMA
KUŞKAVAĞI
LİMAN
ÖĞRETMENEVLERİ
PINARBAŞI
SİTELER
TOROS
UNCALI
ZÜMRÜT
SANTRAL
AHATLI
AKKUYU

AVNİTOLUNAY
DURALİLER
GÜLVEREN
KEPEZ
KÜLTÜR
MOLLAYUSUF
ŞAFAK
ÜNSAL
YENİDOĞAN
YEŞİLYURT
ALTINDAĞ
BAHÇELİ
BAYINDIR
DENİZ
GÜVENLİK
MELTEM
MEMUREVLERİ
SOĞUKSU
VARLIK
YILDIZ
FABRİKALAR
ÇAKIRLAR
DEMİRCİLİK
SARISU
SUIÇECEĞİ
ÜÇGEN
AYDINLIK
KURUÇAY
TUZCULAR
GÖKDERE
ANTALYA 7
Mekez
YÜKSEKALAN
BALBEY
BARBAROS
ÇAYBAŞI
DEMİRCİKARA
ELMALI
GENÇLİK
HAŞİMİŞCAN
KILIÇARSLAN
KIŞLA
KIZILSARAY
MEYDANKAVAĞI
SELÇUK
SİNAN
TAHILPAZARI
YEŞİLBAHÇE
ZERDALİLİK
ÇAĞLAYAN

ERMENEK
FENER
GÜZELBAĞ
GÜZELOBA
GÜZELOLUK
KIRCAMI
ŞİRİNYALI
TARIM
YENİGÖL
YEŞİLOVA
ZÜMRÜTOVA
KIZILARIK
KIZILTOPRAK
MEHMETÇİK
YENİGÜN
ALTINOVA0DÜDEN
ALTINOVA0ORTA
ALTINOVA0SINAN
BEŞKONAKLILAR
DOĞUYAKA
DÜDENBAŞI
GEBİZLİ
GÖKSU
GÜNEŞ
MENDERES
TEOMANPAŞA
TOPÇULAR
YEŞİLDERE
BARAJ
YEŞİLKÖY
CEZAEVİ

ANTALYA 8

Merkez

BARİŞ
FATİH
GÜNDOĞDU
KUZEYYAKA
KÜTÜKCÜ
YENİ
YENİEMEK
ATATÜRK
ÇAMLİBEL
ÇANKAYA
ERENKÖY
ESENGEPE
FEVZİÇAKMAK
GÖÇERLER
KANAL
KAZIMKARABEKİR

ÖZGÜRLÜK
YAVUZSELİM
YEŞİLTEPE
ZAFER
ULUS
SEDİR
DUTLUBAHÇE
ETİLER
KONUKSEVER
MURATPAŞA
SANAYİ
EMEK
KARŞIYAKA
YÜKSELİŞ
SÜTÇÜLER
GAZİ
HABİBLER
HÜSNÜKARAKAŞ
MEHMETAKİFERSOY

ARTVİN 1

TEK BÖLGE

AYDIN 1

MERKEZ (ŞEHİR)
İNCİRLİOVA İLÇESİ

AYDIN 2

KUYUCAK İLÇESİ
NAZİLLİ İLÇESİ
BUHARKENT İLÇESİ

AYDIN 3

KUŞADASI İLÇESİ
GERMENCİK İLÇESİ
MERKEZ (KÖY)

AYDIN 4

DİDİM İLÇESİ
SÖKE İLÇESİ
KOÇARLI İLÇESİ
KARPUZLU İLÇESİ

AYDIN 5

KÖŞK İLÇESİ
BOZDOĞAN İLÇESİ
ÇİNE İLÇESİ
KARACASU İLÇESİ
SULTANHİSAR İLÇESİ
YENİPAZAR İLÇESİ

BALIKESİR 1

BİĞADİÇ İLÇESİ
DURSUNBEY İLÇESİ
SAVAŞTEPE İLÇESİ
SINDIRGI İLÇESİ

BALIKESİR 2

BANDIRMA İLÇESİ
ERDEK İLÇESİ
MANYAS İLÇESİ
MARMARA İLÇESİ

BALIKESİR 3

AYVALIK İLÇESİ
BURHANIYE İLÇESİ
GÖMEÇ İLÇESİ
HAVRAN İLÇESİ
İVRİNDİ İLÇESİ

BALIKESİR 4

BALYA İLÇESİ
EDREMİT İLÇESİ
GÖNEN İLÇESİ

BALIKESİR 5

Merkez-Kepsut-Susurluk
GAZİOSMANPAŞA
GÜNDOĞAN
MERKEZ KÖY
KEPSUT İLÇESİ
SUSURLUK İLÇESİ

BALIKESİR 6

MERKEZ (Şehir-
Gaziosmanpaşa ve
Gündoğan hariç)

BOLU 1

MERKEZ İLÇESİ
GÖYNÜK İLÇESİ
MUDURNU İLÇESİ
SEBEN İLÇESİ

BOLU 2

DÖRTDİVAN İLÇESİ
GEREDE İLÇESİ
MENGEN İLÇESİ
YENİÇAĞA İLÇESİ
AKÇAKOCA İLÇESİ
GÖLYAKA İLÇESİ

GÜMÜŞOVA İLÇESİ
YIĞILCA İLÇESİ
CUMAYERİ İLÇESİ
KIBRISCIK İLÇESİ

BOLU 3

DÜZCE İLÇESİ
ÇİLİMLİ İLÇESİ
KAYNAŞLI İLÇESİ

BURSA 1

MUDANYA İLÇESİ
NİLÜFER İLÇESİ

BURSA 2

Yıldırım

CUMALIKIZIK
DEĞİRMENÖNÜ
HACIVAT
İSABEY
KARAPINAR
ŞİRİNEVLER
VAKIF
BÜYÜKORHAN İLÇESİ
GÜRSU İLÇESİ
ORHANELİ İLÇESİ
YENİŞEHİR İLÇESİ
KESTEL İLÇESİ
YILDIRIM (Köy)

BURSA 3

Yıldırım

ANADOLU
DEĞİRMENLİKIZIK
ERTUĞRULGAZİ
GÜLLÜK
KAPLIKAYA
KAZIMKARABEKİR
MEVLANA
MİLLET
ORTABAĞLAR
SELÇUKBEY
SİTELER
VATAN
YAVUZSELİM
YUNUSEMRE
ARABAYATAĞI
BAĞLARALTI
ÇINARÖNÜ
ESENEVLER

FİDYEKIZIK
MİMARŞİNAN
SAMANLI
ULUS
YİĞİTLER
OVAÇINAR
MALTEPE
ZÜMRÜTEVLER
152 EVLER
EĞİTİM

BURSA 4

Yıldırım

BARUTHANE
YEŞİLYAYLA
DAVUTDEDE
DAVUTKADI
EMİRSULTAN
HACİSEYFETTİN
HOCATAŞKIN
KARAAĞAÇ
KARAMALAK
KURTOĞLU
MEYDANCIK
MOLLAARAP
MUSABABA
NAMAZGAH
PİREMİR
SELİMZADE
TEFERRÜÇ
UMURBEY
YENİ
YEŞİL
YILDIRIM
MEHMETAKİFERSOY
ERİKLİ
DEMETEVLER
75.YIL
AKÇAĞLAYAN
BEYAZIT
SIRACEVİZLER
SİNANDEDE
ŞÜKRANİYE
YEDİSELVİLER

BURSA 5

Osmangazi

ARMUT
ÇELTİK
ÇUKURCA

YENİCEABAT
ALEMDAR
SIRAMEŞELER
ADALET
AKPINAR
BAĞLARBAŞI
GEÇİT
HAMİTLER
HÜRRİYET
İSTİKLAL
SOĞUKKUYU
YENİKARAMAN
KÖY
YUNUSELİ
SOĞANLI

BURSA 6

Osmangazi

KÜPLÜPINAR
TUNA
FATİH
ALAŞAR
DOĞANEVLER
İSMETİYE
PANAYIR
ATICILAR
GÜLBAHÇE
KOĞUKÇINAR
NAMIKKEMAL
SELAMET
ZAFER
ALTINOVA
BAHAR
BAŞARAN
DEREÇAVUŞ
KEMERÇEŞME
KÜÇÜKBALIKLI
MUTLULAR
VEYSELKARANI
YEŞİLOVA
ÇİFTEHAVUZLAR
ÇİRİŞHANE

BURSA 7

Osmangazi

DOBRUCA
HÜDAVENDİGAR
ALACAMEŞCİT
DEMİRTAŞPAŞA
DOĞANBEY

ELMASBAHÇELER
HACİİLYAS
İBRAHİMPAŞA
KAYHAN
KIRCALI
KIZYAKUP
KİREMİTÇİ
NALBANTOĞLU
ORHANBEY
REYHAN
SAKARYA
SELÇUKHATUN
TAYAKADIN
TUZPAZARI
ULU
İNKAYA
ÇEKİRGE
KÜKÜRTLÜ
MURADİYE
AHMETPAŞA
AKTARHÜSSAM
ALADDİN
ALACAHIRKA
ALİPAŞA
ALTIPARMAK
ÇIRPAN
ESENTEPE
GAZİAKDEMİR
HAMZABEY
HOCAHASAN
İNTİZAM
İVAZPAŞA
KAVAKLI
KOCANAİP
KURUÇEŞME
MAKSEM
MOLLAFENARİ
MOLLAGÜRANİ
OSMANGAZİ
PINARBAŞI
SANTRALGARAJ
SELİMİYE
ŞAHABETTİNPAŞA
ŞEHREKÜSTÜ
TAHTAKALE
YAHŞİBEY

BURSA 8

GEMLİK İLÇESİ
İZNİK İLÇESİ
ORHANGAZİ İLÇESİ

BURSA 9

HARMANCIK İLÇESİ
KELES İLÇESİ
İNEGÖL İLÇESİ

BURSA 10

KARACABEY İLÇESİ
M.KEMALPAŞA İLÇESİ

ÇANAKKALE 1

MERKEZ İLÇESİ
BOZCAADA İLÇESİ
ECAABAT İLÇESİ
GELİBOLU İLÇESİ
GÖKÇEADA İLÇESİ

ÇANAKKALE 2

AYVACIK İLÇESİ
BAYRAMIÇ İLÇESİ
ÇAN İLÇESİ
EZİNE İLÇESİ

ÇANAKKALE 3

BİGA İLÇESİ
LAPSEKİ İLÇESİ
YENİCE İLÇESİ

ÇANKIRI 1

TEK BÖLGE

ÇORUM 1

MERKEZ (ŞEHİR)

ÇORUM 2

DODURGA İLÇESİ
İSKİLİP İLÇESİ
KARGI İLÇESİ
OĞUZLAR İLÇESİ
OSMANCIK İLÇESİ

ÇORUM 3

ALACA İLÇESİ
BOĞAZKALE İLÇESİ
ORTAKÖY İLÇESİ
SUNGURLU İLÇESİ

ÇORUM 4

BAYAT İLÇESİ
MECİTÖZÜ İLÇESİ
UĞURLUDAĞ İLÇESİ
MERKEZ (KÖY)
LAÇİN İLÇESİ

DENİZLİ 1

ACIPAYAM İLÇESİ
ÇAMELİ İLÇESİ
BEYAĞAÇ İLÇESİ
SERİNHİSAR İLÇESİ
HONAZ İLÇESİ
KALE İLÇESİ

DENİZLİ 2

BAKLAN İLÇESİ
BEKİLLİ İLÇESİ
BOZKURT İLÇESİ
ÇAL İLÇESİ
ÇARDAK İLÇESİ
ÇİVRİL İLÇESİ
GÜNEY İLÇESİ
AKKÖY İLÇESİ

DENİZLİ 3**Merkez-Tavas**

ATALAR
CUMHURİYET
ÇAMLIK
DELİKLİÇINAR
UÇANCIBAŞI
DÜKKANÖNÜ
ESKİMÜFTÜ
FATİH
FESLİKAN
GÜNDOĞDU
GÜRCAN
HACIKAPLANLAR
HATİPOĞLU
İSTİKLAL
KAYALIK
KUŞPINAR
KUYUPINAR
MEHMETCİK
PELİTLİBAĞ
TOPRAKLİK
YENİ
TAVAS İLÇESİ

DENİZLİ 4**Merkez-Babadağ**

DELİKTAŞ
ALTINTOP
DEĞİRMENÖNÜ
YÜCEBAĞ
ANAFARTALAR

AKKONAK
ATAKENT
BAHÇELİEVLER
BAKIRLI
BARBAROS
ÇAYBAŞI
ESENTEPE
GÜNBATTI
GÜRPINAR
İLBADI
KARAMAN
KİREMİTÇİ
KİRİŞHANE
MEHMETAKİFERSOY
MERKEZEFENDİ
MURATDEDE
MUSA
SALTAK
SARAYLAR
SEVİNDİK
SIRAKAPILAR
SÜMER
YENİŞEHİR
YEŞİLYURT
AKTEPE
DOKUZKAVAKLAR
KARŞIYAKA
BABADAĞ İLÇESİ

DENİZLİ 5

MERKEZ (KÖY)
BULDAN İLÇESİ
SARAYKÖY İLÇESİ

DİYARBAKIR 1**Merkez**

ŞEYHŞAMİL
MEVLANAHALİT
FATİH
KAYNARTEPE
KITILBİL
MURADIYE
YENİKÖY
AZİZİYE
BAĞCILAR
CUMHURİYET
GÜRDOĞAN
SANAYİ
SELAHADDİNEYİYYÜBİ
YUNUSEMRE

DİYARBAKIR 2**Merkez**

ZİYAGÖKALP
HASIRLI
ABDALDEDE
ALİPAŞA
LALEBEY
NEBİCAMİ
SAVAŞ
SÜLEYMANNAZİF
MELİKAHMET
İSKENDERPAŞA
CAMİİ-KEBİR
DABANOĞLU
CEVATPAŞA
DİCLE
FERİTKÖŞKÜ
YENİŞEHİR
ŞEHİTLİK
KOOPERATİF
FABRİKA
ALİPINAR
KÖRHAT
FATİHPAŞA
CEMALYILMAZ

DİYARBAKIR 3

MERKEZ (KÖY)
BEŞNİSAN MH.
ÇINAR İLÇESİ

DİYARBAKIR 4

ÇERMİK İLÇESİ
ÇÜNGÜŞ İLÇESİ
DİCLE İLÇESİ
EĞİL İLÇESİ
ERGANİ İLÇESİ
HANİ İLÇESİ

DİYARBAKIR 5

HAZRO İLÇESİ
KOCAKÖY İLÇESİ
KULP İLÇESİ
LİCE İLÇESİ
SİLVAN İLÇESİ
BİSMİL İLÇESİ

EDİRNE 1

İPSALA İLÇESİ
KEŞAN İLÇESİ

ENEZ İLÇESİ
UZUNKÖPRÜ İLÇESİ

EDİRNE 2

MERKEZ İLÇE
HAVSA İLÇESİ
LALAPAŞA İLÇESİ
SÜLEOĞLU İLÇESİ
MERİÇ İLÇESİ

ELAZIĞ 1

AĞIN İLÇESİ
ALACAKAYA İLÇESİ
ARICAK İLÇESİ
BASKİL İLÇESİ
KARAKOÇAN İLÇESİ
KEBAN İLÇESİ
KOVANCILAR İLÇESİ
MADEN İLÇESİ
PALU İLÇESİ
SİVRİCE İLÇESİ

ELAZIĞ 2**Merkez**

AKPINAR
AKSARAY
ALAYAPRAK
ÇARŞI
ÇATALÇEŞME
DOĞUKENT
ESENTEPE
GÜLLÜBAĞ
GÜMÜŞKAVAK
HARPUT
HİCRET
İCADİYE
KARŞIYAKA
KIRKLAR
KIZILAY
MUSTAFAPAŞA
NAİLBEY
RÜSTEMPAŞA
SALİBABA
SANAYİ
SARAYATİK
SUGÖLÜ
ULUKENT
YILDIZBAĞLARI
MERKEZ BUCAĞI
HARPUT BUCAĞI

ELAZIĞ 3**Merkez**

ABDULLAHPAŞA
CUMHURİYET
FEVZİÇAKMAK
İZZETPAŞA
KÜLTÜR
OLGUNLAR
RIZAİYE
SAFRAN
SÜRSÜRÜ
ÜNİVERSİTE
YENİ
CEZAEVİ
HANKENDİ BUCAĞI
HIDIRBABA BUCAĞI
İÇME BUCAĞI
MOLLAKENDİ BUCAĞI
POYRAZ BUCAĞI

ERZİNCAN 1

TEK BÖLGE

ERZURUM 1**Merkez**

ABDURRAHMANAĞA
ABDÜLHAMİTHAN
AHMETYESEVİ
ALİPAŞA
ALPASLAN
AŞAĞISANAYI
AŞAĞIYONCALIK
ATATÜRK
AYAZPAŞA
AZİZİYE
BAKIRA
BİLALİHABEŞİ
CAFERİYE
CAMİİ-KEBİR
CEDİT
ÇAĞLAYAN
ÇIRÇIR
DERVİŞAĞA
EDİPSOMUNOĞLU
EMİNKURBU
EMİRŞEYH
GAZİLER
GEZKÖYÜ
HACICUMA
HACISALİHEFENDİ

HARPUT
HAYRETTİNPAŞA
İBRAHİMHAKKI
İBRAHİMPAŞA
İKİYÜZEVLER
İSTASYON
KADANA
KARAKÖSE
KAVAK
KÖSEÖMERAĞA
LALAPAŞA
MAKSUTEFENDİ
MECİDİYE
MEHDİEFENDİ
MIRZAEFENDİ
MIRZAMEHMET
NARMANLI
OSMANBEKTAŞ
SULTANMELİK
ŞEHİTLER
ŞÜKRÜPAŞA
TAŞMESCİT
TERMİNAL
TOPCUOĞLU
ÜÇER
VEYİSEFENDİ
YEĞENAĞA
YUKARISANAYI
YUKARIYONCALIK
MERKEZ (KÖY)

ERZURUM 2**Merkez-Pasinler-İlica**

ABDURRAHMANGAZİ
ADNANMENDERES
AŞAĞIKÖŞK
AŞAĞIMUMCU
ATALAR
GEZ
HABİBEFENDİ
HACIAHMETBABA
HASANİBASRİ
KAZIMKARABEKİR
KAZIMYURDALAN
KIRMACI
KULOĞLU
MEHMETAKİFERSOY
MURATPAŞA
MÜFTÜSOLAKZADE
PALANDÖKEN

RABİAHATUN
ŞEHİTÜSTEĞMENİSMAİLAK
SU
ŞEYHLER
VANİEFENDİ
YUKARIKÖŞK
YUKARIMUMCU
YUNUSEMRE
PASINLER İLÇESİ
İLICA İLÇESİ

ERZURUM 3

İSPİR İLÇESİ
NARMAN İLÇESİ
OLTU İLÇESİ
OLUR İLÇESİ
PAZARYOLU İLÇESİ
ŞENKAYA İLÇESİ
TORTUM İLÇESİ
UZUNDERE İLÇESİ

ERZURUM 4

AŞKALE İLÇESİ
ÇAT İLÇESİ
HINIS İLÇESİ
HORASAN İLÇESİ
KARAÇOBAN İLÇESİ
KARAYAZI İLÇESİ
KÖPRÜKÖY İLÇESİ
TEKMAN İLÇESİ

ESKİŞEHİR 1

ALPU İLÇESİ
BEYLİKOVA İLÇESİ
ÇİFTELER İLÇESİ
GÜNYÜZÜ İLÇESİ
HAN İLÇESİ
İNÖNÜ İLÇESİ
MAHMUDİYE İLÇESİ
MİHALGAZİ İLÇESİ
MİHALIÇÇIK İLÇESİ
SARICAKAYA İLÇESİ
SEYİTGAZİ İLÇESİ
SİVRİHİSAR İLÇESİ

ESKİŞEHİR 2**Merkez**

SÜTLÜCE
ORHANGAZİ
YEŞİLTEPE

ÇAMLICA
ERTUĞRULGAZİ
ESENTEPE
HOŞNUDİYE
OSMANGAZİ
SAZOVA
ŞİRİNTEPE
ULUÖNDER
YENİBAĞLAR
ZİNCİRLİKUYU
CEZAEVİ
MERKEZ (KÖY)

ESKİŞEHİR 3**Merkez**

75.YIL
BAHÇELİEVLER
CUMHURİYET
DELİKLİTAŞ
FATİH
FEVZİÇAKMAK
HACIALİBEY
HACİSEYİT
HAYRİYE
IŞIKLAR
İHSANİYE
KUMLUBEL
MAMURE
MUSTAFAKEMALPAŞA
ÖMERAĞA
ESKİBAĞLAR
GÜLLÜK
ŞARHÖYÜK
ŞEKER
TUNALI
YENİ
ZAFER
71 EVLER
EMEK
ERENKÖY
GÖKMEYDAN
GÜNDOĞDU
HUZUR
YENİDOĞAN

ESKİŞEHİR 4**Merkez**

AKCAMİ
AKÇAĞLAN
ALANÖNÜ

CUNUDİYE
DEDE
KARAPINAR
KURTULUŞ
ORTA
PAŞA
ŞARKİYE
AKARBAŞI
ARİFİYE
BÜYÜKDERE
GÖZTEPE
GÜLTEPE
İSTİKLAL
KIRMIZITOPRAK
SÜMER
VIŞNELİK
YENİKENT
YILDIZTEPE
SEYRANTEPE
ÇANKAYA

G.ANTEP 1

ISLAHİYE İLÇESİ
KARGAMIŞ İLÇESİ
NİZİP İLÇESİ
NURDAĞI İLÇESİ

GAZİANTEP 2

Şehitkamil-Araban- Oğuzeli-Yavuzeli

ŞAHİNBEY (KÖY)
ŞEHİTKAMİL (KÖY)
ARABAN İLÇESİ
OĞUZELİ İLÇESİ
YAVUZELİ İLÇESİ
GÜVENEVLER İLÇESİ
EMEK
GAZİ
PANCARLI
AYDINLAR
GAZİKENT
SANAYİ

GAZİANTEP 3

Şehitkamil

SEKİZŞUBAT
AYDINTEPE
BOYNO
BUDAK
DEĞİRMİÇEM

DÜLÜKBABA
GÖLLÜCE
HÜRRİYET
İNCİLİPINAR
KARAOĞLAN
KAYAÖNÜ
MÜCAHİTLER
MÜNİFPAŞA
NURTEPE
ÖZGÜRLÜK
SARIGÜLLÜK
ULUS
YAPRAK
YEŞİLOVA
ZEYTİNLİ
ETİPİCEZAEVİ
ÖZELTİPCEZAEVİ
ÇAĞLAYAN
EYDİBABA
FEVZİPAŞA
GÖZTEPE
HACIBABA
HASIRCIOĞLU
KARACAOĞLAN
KARŞIYAKA
KOCATEPE
MEVLANA
MİTHATPAŞA
YUNUSEMRE
ÇAKMAK
EYÜPSULTAN
FATİH
MERVE
SELİMİYE
ŞİRİNEVLER
GİRNE
GÜZELYURT
UMUT

GAZİANTEP 4

Şahinbey

YİRMİÜÇNİSAN
60.YIL
ALLEBEN
BAHÇELİEVLER
BEYAZLAR
BİNEVLER
CUMHURİYET
GÜMÜŞTEKİN
İSTİKLAL

KAVAKLIK
KOLEJTEPE
KONAK
ONUR
ÖĞRETMENEVLERİ
YEŞİLEVLER
ULAŞ
TURANEMEKSİZ
YUKARIBAYIR
SÜLEYMANŞAH
GÜLTEPE
ŞAHVELİ
KURBANBABA
TEPEBAŞI
KAHVELİPINAR
KIBRIS
SAKARYA
NURİPAZARBAŞI
ÇAMLICA
SAVCILI
KOZANLI
EYÜPOĞLU
DUMLUPINAR
DÜZTEPE
GÜZELVADİ
BEY

GAZİANTEP 5

Şahinbey-Şehitkamil

ALAYBEY
BEKİRBEY
BOSTANCI
BOYACI
CABİ
ÇUKUR
DÜĞMECİ
ETİLER
HOŞGÖR
İSMETPAŞA
KANALICI
KARAGÖZ
KARATARLA
KEPENEK
KOZLUCA
KURTULUŞ
SAÇAKLI
SEFERPAŞA
SUYABATMAZ
ŞAHİNBEY
ŞEKEROĞLU

TIŞLAKİ
TÜRKTEPE
YAZICIK
ALİBABA
AYDINBABA
BARİŞ
BEYDİLİ
CEMALGÜRSEL
CENGİZTOPEL
DARACIK
DELBES
GÜNDOĞDU
İNÖNÜ
KARAYILAN
KILINÇOĞLU
OCAKLAR
OĞUZLAR
ÖZDEMİRBEY
SULTANSELİM
ŞENYURT
TÜRKMENLER
ULUCANLAR
ÜÇOKLAR
YAVUZLAR
PERİLİKAYA
SERİNEVLER
BARAK
YİRMİDOKUZ EKİM
ÇIKSORUT
YENİ
YİRMİBEŞARALIK
AKYOL
BOZOKLAR
DENİZ
FİDANLIK
GÜNEYKENT
KOCALAN
MİMARŞİNAN
ÜNALDI
VATAN

GİRESUN 1

MERKEZ İLÇE
BULANCAK İLÇESİ
PİRAZİZ İLÇESİ
KEŞAP İLÇESİ
GÜCE İLÇESİ

GİRESUN 2

ALUCRA İLÇESİ
ÇAMOLUK İLÇESİ

ÇANAKÇI İLÇESİ
DOĞANKENT İLÇESİ
ESPIYE İLÇESİ
EYNESİL İLÇESİ
GÖRELE İLÇESİ
YAĞLIDERE İLÇESİ
DERELİ İLÇESİ
ŞEBİNKARAHİSAR İLÇESİ
TİREBOLU İLÇESİ
HATAY 1
DÖRTYOL İLÇESİ
ERZİN İLÇESİ
HASSA İLÇESİ

HATAY 2
ALTINÖZÜ İLÇESİ
SAMANDAĞI İLÇESİ
YAYLADAĞI İLÇESİ
HATAY 3
KUMLU İLÇESİ
ANTAKYA (ŞEHİR)

HATAY 4
ANTAKYA (KÖY)
REYHANLI İLÇESİ

HATAY 5
KIRIKHAN İLÇESİ
İSKENDERUN (KÖY)

HATAY 6
İSKENDERUN (ŞEHİR)
BELEN İLÇESİ

ISPARTA 1
MERKEZ İLÇE
EĞİRDİR İLÇESİ
ATABEY İLÇESİ

ISPARTA 2
AKSU İLÇESİ
GELENDOST İLÇESİ
GÖNEN İLÇESİ
KEÇİBORLU İLÇESİ
SENİRKENT İLÇESİ
SÜTÇÜLER İLÇESİ
ŞARKIKARAAĞAÇ İLÇESİ
ULUBORLU İLÇESİ
YALVAÇ İLÇESİ
YENİŞARBADEMLİ İLÇESİ

İÇEL 1
GÜLNAR İLÇESİ
MUT İLÇESİ
ANAMUR İLÇESİ
AYDINCIK İLÇESİ
BOZYAZI İLÇESİ

İÇEL 2
SİLİFKE İLÇESİ
ERDEMLİ (KÖY)

İÇEL 3
TARSUS (ŞEHİR)
ÇAMLIYAYLA İLÇESİ

İÇEL 4
ERDEMLİ (ŞEHİR)
TARSUS (KÖY)
ARSLANKÖY BUCAĞI
GÖZNE BUCAĞI
KAZANLI BUCAĞI
KUZUCUBELEN BUCAĞI

İÇEL 5
Mersin
50.YIL
AKKENT
ALSANCAK
AYDINLIKEVLER
BAHÇELİEVLER
BARBAROS
BATIKENT
CUMHURİYET
DEMİRTAŞ
DUMLUPINAR

EĞRİÇAM
FUATMOREL
GAZİ
GÜVENEVLER
HÜRRİYET
İNÖNÜ
LİMONLUK
MENTEŞ
PALMIYE
PORTAKAL
AKBELEN
ÇAVUŞLU
ÇUKUROVA
OSMANİYE
TURGUTTÜRKALP
TURUNÇLU

YUSUFKILIÇ
ZEKİAYAN
PİRİREİS

İÇEL 6
Mersin
TOROSLAR
TOZKOPARAN
MİTHATTOROĞLU
SAĞLIK
KORUKENT
HALKKENT
ÇAĞDAŞKENT
EMİŞERİF
HAMİDİYE
TURGUTREİS
MESUDİYE
NUSRATİYE
GÜNEYKENT
SELÇUKLAR
MİTATPAŞA
YENİ
SİTELER
GÜNDOĞDU
ÜÇ OCAK
KURTALİ
İHSANİYE
MAHMUDİYE
BARİŞ
KİREMİTHANE
BAHÇE
KÜLTÜR
ÇANKAYA

İÇEL 7
Mersin
ÇAY
ÇİLEK
KARADUVAR
ÖZGÜRLÜK
CEZAEVİ
ŞEVKETSÜMER
GÜNEŞ
HAL
YENİPAZAR
MERKEZ BUCAĞI

İSTANBUL 1
BEYKOZ İLÇESİ

İSTANBUL 2
Kadıköy-Üsküdar
ACIBADEM
RASİMPAŞA
KOŞUYOLU
ACIBADEM
BARBAROS
ESATPAŞA
FETİH
HACİMEHMET
ÖRNEK
ÜNALAN

İSTANBUL 3
Üsküdar
ALTUNİZADE
VANIKÖY
BULGURLU
EMNİYET
FERAH
GÜZELTEPE
KİRAZLITEPE
YAVUZTÜRK
BURHANİYE
KANDİLLİ
BAHÇELİEVLER
KISIKLI
CUMHURİYET
KÜÇÜKSU
EMEK
KULELİ
HAVUZBAŞI

İSTANBUL 4
Üsküdar
ABDULLAHAĞA
BEYLERBEYİ
İCADİYE
KUZGUNCUK
AHÇIBAŞI
AHMETÇELEBİ
AYAZMA
GÜLFEMHATUN
HACİHESNAHATUN
HAYRETTİNÇAVUŞ
İHSANİYE
İMRAHORSALACAK
KEFÇEDEDE
MERKEZİNKILAP
MURATREİS

RUMİMEHMETPAŞA
SELİMİYE
SELMANAĞA
SOLAKSINAN
TABAKLAR
TAVAŞİHASANAĞA
TEMBELHACİMEHMET
TOYGARHAMZA
VALİDE-İ ATİK
KÜPLÜCE
SELAMİALİ
ARAKİYEHACİCAFER
PAZARBAŞI

İSTANBUL 5

Kadıköy

BOSTANCI
İÇERENKÖY
İNÖNÜ
BARBAROS
KAYIŞDAĞI
KÜÇÜKBAKKALKÖY
YENİSAHRA

İSTANBUL 6

Kadıköy

ATATÜRK
SAHRAICEDİT
ERENKÖY
ONDOKUZ MAYIS
KOZYATAĞI

İSTANBUL 7

Kadıköy-Adalar

GÖZTEPE
SUADİYE
CADDEBOSTAN
FENERBAHÇE
FENERYOLU
ADALAR İLÇESİ

İSTANBUL 8

Kadıköy

EĞİTİM
DUMLUPINAR
FİKİRTEPE
HASANPAŞA
MERDİVENKÖY
ZÜHTÜPAŞA
OSMANAĞA
CAFERAĞA

İSTANBUL 9

Kartal

GÜMÜŞPINAR
SOĞANLIK-YENİ
UĞURMUMCU
YAKACIK-ÇARŞI
CUMHURİYET
HÜRRİYET
SOĞANLIK-ORTA
YAKACIK-YENİ
KARTAL (KÖY)
ŞİLE İLÇESİ

İSTANBUL 10

Kartal

ÇAVUŞOĞLU
KARTAL-YENİ
KORDONBOYU
ORHANTEPE
PETROLİŞ
RAHMANLAR
YUKARI
KARLIKTEPE
SOĞANLIK-CEVİZLİ
SOĞANLIK-ESENTEPE
TOPSELVİ
YAKACIK-YALI

İSTANBUL 11

Pendik-Maltepe

BATI
YENİ
SAPANBAĞLARI
CEVİZLİ
ESENKENT
GÜLSUYU
GÜLENSU
ZÜMRÜTEVLER
AYDINEVLER
BAŞIBÜYÜK
BÜYÜKBAKKALKÖY
FERHATPAŞA
FINDIKLI
GİRNE

İSTANBUL 12

Maltepe

BAĞLARBAŞI
YALI
ALTAY-ÇEŞME

FEYZULLAH
İDEALTEPE
ALTINTEPE
ÇINAR
KÜÇÜKYALI
CEZAEVİ

İSTANBUL 13

Pendik-Tuzla

AHMETYESEVİ
ESENİYALİ
FATİH
GÜZELYALI
HARMANDERE
KURTKÖY
ORHANGAZİ
KAVAKPINAR
ŞEYHLİ
RAMAZANOĞLU
TUZLA İLÇESİ

İSTANBUL 14

Pendik

DOĞU
KAYNARCA
ÇAMÇEŞME
DUMLUPINAR
FEVZİÇAKMAK
ORTA
BAHÇELİEVLER
ÇINARDERE
VELİBABA
YAYALAR
YEŞİLBAĞLAR
ERTUĞRULGAZİ
GÜLLÜBAĞLAR
SANAYİ
SÜLÜNTEPE
YENİŞEHİR

İSTANBUL 15

Ümraniye-Sultanbeyli

ÜMRANİYE KÖY (SARIGAZİ
HARİÇ)
SULTANBEYLİ İLÇESİ

İSTANBUL 16

Ümraniye

SARIGAZİ BELDESİ
AŞAĞIDUDULLU

IHLAMURKUYU
YENİÇAMLICA
YUKARIDUDULLU
ESENŞEHİR
İNKILAP

İSTANBUL 17

Ümraniye

ATATÜRK
HEKİMBAŞI
İSTİKLAL
KAZIMKARABEKİR
ATAKENT
ÇAKMAK
MUSTAFAKEMAL
NAMIKKEMAL

İSTANBUL 18

Şişli-Kağıthane

İZZETPAŞAÇİFTLİĞİ
AYAZAĞA
ESETEPE
GÜLBAHAR
KUŞTEPE
MASLAK
MECİDİYEKÖY
YEŞİLCE
ÇELİKTEPE
EMNİYETEVLERİ
GÜLTEPE
ORTABAYIR
SANAYİ
TELSİZLER

İSTANBUL 19

Kağıthane

HAMİDİYE
ÇAĞLAYAN
GÜRSEL
HÜRRİYET
TALATPAŞA
MEHMETAKİFERSOY
NURTEPE
HARMANTEPE
MERKEZ
SEYRANTEPE
ŞİRİNTEPE
YAHYAKEMAL

İSTANBUL 20

Şişli

CUMHURİYET
HALİDEEDİPADIVAR
HALİL RİFATPAŞA
KAPTANPAŞA
MAHMUTŞEVKETPAŞA
ONDOKUZMAYIS
PAŞA
ŞİŞLİ-MERKEZ
YAYLA
FULYA
HUZUR
BOZKURT
DUATEPE
ERGENEKON
ESKİŞEHİR
FERİKÖY
HALASKARGAZI
HARBİYE
İNÖNÜ
MEŞRUTİYET
TEŞVİKİYE

İSTANBUL 21

Eyüp

ESENTEPE
GÜZELTEPE
KARADOLAP
MİMAR SİNAN
MİTHATPAŞA
YEŞİL PINAR
AKŞEMSETTİN
DEFTERDAR
DÜĞMECİLER
İSLAMBAY
MERKEZ
NİŞANCA
RAMİ-CUMA
RAMİ-YENİ
SAKARYA
TOPÇULAR

İSTANBUL 22

Eyüp-Beyoğlu

EYÜP (KÖY)
ALİBEYKÖY
ÇIRÇIR
EMNİYETTEPE
SİLAHTARAĞA
CAMİİ OKEBİR
FATİHTEPE

HALICIOĞLU
KADİMEHMET
KAPTANPAŞA
KEÇECİPİRİ
KULAKSIZ
ÖRNEKTEPE
PİRİPAŞA
PİYALEPAŞA
SÜTLÜCE

İSTANBUL 23

Beyoğlu-Beşiktaş

ARAPCAMİİ
ASMALIMESCİT
BEDRETTİN
BEREKETZADE
BOSTAN
BÜLBÜL
CİHANGİR
ÇATMALIMESCİT
ÇUKUR
EMEKYEMEZ
EVLİYAÇELEBİ
FIRUZAĞA
GÜMÜŞSUYU
HACİAHMET
HACİMİMİ
HÜSEYİNAĞA
İSTİKLAL
KALYONCUKULLUK
KAMERHATUN
KATIP MUSTAFAÇELEBİ
KEMANKEŞ
KILIÇALİPAŞA
KOCATEPE
KULOĞLU
KÜÇÜKPİYALE
MÜEYYİTZADE
ÖMERAVNİ
PÜRTELAŞ
SURURİ
ŞAHKULU
ŞEHİTMUHTAR
TOMTOM
YAHYAKAHYA
YENİŞEHİR
ABBASAĞA
AMBARLIDERE
CİHAN NUMA
DİKİLİTAŞ

MURADİYE
SİNANPAŞA
TÜRKALİ
VIŞNEZADE
YILDIZ

İSTANBUL 24

Beşiktaş-Sarıyer

AKATLAR
ARNAVUTKÖY
BEBEK
ETİLER
KONAKLAR
KURUÇEŞME
KÜLTÜR
LEVAZIM
LEVENT
NİSPETİYE
ORTAKÖY
BALMUMCU
GAYRETTEPE
MECİDİYE
FATİHSULTANMEHMET
BALTALIMANI
EMİRGAN
RUMELİHİSARI

İSTANBUL 25

Sarıyer

FERAHEVLER
İSTİNYE
PINAR
POLİGON
REŞİTPAŞA
YENİKÖY
DERBENT
BÜYÜKDERE
CUMHURİYET
ÇAYIRBAŞI
KAZIMKARABEKİR
KİREÇBURNU
KOCATAŞ
MADEN
MERKEZ
PTTEVLERİ
RUMELİKAVAĞI
TARABYA
YENİ
SARIYER (KÖY)

İSTANBUL 26

Bayrampaşa

ALTINTEPSİ
İSMETPAŞA
KOCATEPE
YENİDOĞAN
CEZAEVİ
CEVATPAŞA
KARTALTEPE
MURATPAŞA
YILDIRIM

İSTANBUL 27

Zeytinburnu

GÖKALP
KAZLIÇEŞME
NURİPAŞA
SÜMER
VELİEFENDİ
YENİDOĞAN
YEŞİLTEPE
BEŞTELSİZ
ÇIRPICI
TELSİZ

İSTANBUL 28

Bayrampaşa-Zeytinburnu-Fatih

ORTA
TERAZİDERE
VATAN
MALTEPE
MERKEZEFENDİ
SEYİTNİZAM
CAMBAZİYE
ARPAEMİNİ
BEYAZITAĞA
DENİZABDAL
EREĞLİ
İBRAHİMÇAVUŞ
MELEKHATUN
ÖRDEKKASAP
SEYİTÖMER
UZUNYUSUF
VELEDİKARABAŞ
FATMASULTAN
HACİHAMZA

İSTANBUL 29

Fatih-Eminönü

ABDİÇELEBİ

ALİFAKİH
ARABACİBEYAZIT
DAVUTPAŞA
HACİEVHATTİN
HACİHÜSEYİNAGA
İMRAHOR
KASAPİLYAS
SANCAKTARHAYRETTİN
ÇAKIRAĞA
HASANHALİFE
HÜSAMBEY
İNEBEY
KEÇİHATUN
KİRMASTİ
KÜRKÇÜBAŞI
MOLLAŞEREF
MURATPAŞA
NEVBAHAR
SOFULAR
YALI
SİNANAĞA
EMİNÖNÜ İLÇESİ

İSTANBUL 30

Fatih

BABAHASANALEMİ
GURABAHÜSEYİNAGA
HOBYAR
İSKENDERPAŞA
KIRKÇEŞME
ŞEYHRESMİ
KÜÇÜKMUSTAFAPAŞA
ABDİSUBAŞI
BEYCEĞİZ
HARAÇÇIKARAMEHMET
HATİPMUSLAHATTİN
HAYDAR
HIZIRÇAVUŞ
HOCAÜVEYZ
KASAPDEMİRHUN
KATİPMUSLAHATTİN
KOCADEDE
MÜFTÜALİ
TAHTAMİNARE
TEVKİCAFER
ATİKMUSTAFAPAŞA
AVCİBEY
BALATKARABAŞ
DERVİŞALİ
HAMAMIMUHİTTİN

HATİCESULTAN
KARİYE
KASIMGÜNANİ
KEÇECİKARABAŞ
MİMARŞİNAN
MOLLAAŞKI
MUHTEŞİPİSKENDER
NESLİŞAH

İSTANBUL 31

Gaziosmanpaşa

50.YIL
GAZİOSMANPAŞA (KÖY)
CEBECİ
HABİBLER
İSMETPAŞA
MALKOÇOĞLU
SULTANÇİFTLİĞİ
UĞURMUMCU

İSTANBUL 32

Gaziosmanpaşa

BARBAROSHAYRETTİNPAŞA
KARAYOLLARI
ESENTEPE
CUMHURİYET
GAZİ
KARADENİZ
KAZIMKARABEKİR
ZÜBEYDEHANIM

İSTANBUL 33

Gaziosmanpaşa

BAĞLARBAŞI
KARLITEPE
MERKEZ
PAZARİÇİ
SARIGÖL
YENİDOĞAN
YILDIZTABYA
FEVZİÇAKMAK
HÜRRİYET
ŞEMSİPAŞA
YENİ

İSTANBUL 34

Esenler

KAZIMKARABEKİR
KEMER
BİRLİK

FATİH
HABİBLER
HAVAALANI
KARABAYIR
ORUÇREİS
TURGUTREİS
CEZAEVİ

İSTANBUL 35

Güngören

AHMETNAFİZGÜRMAN
GÜVEN
HAZNEDAR
MEHMETNEZİHÖZMEN
SANAYİ
TOZKOPARAN
AKINCILAR
MAREŞALÇAKMAK
MERKEZ

İSTANBUL 36

Bahçelievler

BAHÇELİEVLER
SOĞANLI
KOCASINAN-MERKEZ
SİYAVUŞPAŞA

İSTANBUL 37

Bahçelievler

FEVZİÇAKMAK
YENİBOSNA-HÜRRİYET
ÇOBANÇEŞME
YENİBOSNA-MERKEZ
ZAFER
ŞİRİNEVLER

İSTANBUL 38

Bağcılar

ÇINAR
FEVZİÇAKMAK
İNÖNÜ
MERKEZ
SANCAKTEPE
YAVUZSELİM
YILDIZTEPE
BARBAROS
HÜRRİYET
KAZIMKARABEKİR
KIRAZLI
BAĞLAR

İSTANBUL 39

Bağcılar

DEMİRKAPI
GÜNEŞLİ
YENİ
EVREN
FATİH
GÖZTEPE
KEMALPAŞA
MAHMUTBEY
YÜZYIL

İSTANBUL 40

Esenler-Güngören-

Bahçelievler

ÇİFTEHAVUZLAR
DAVUTPAŞA
FEVZİÇAKMAK
MENDERES
MİMARŞİNAN
NAMİKKEMAL
NENEHATUN
YAVUZSELİM
GENÇOSMAN
GÜNEŞTEPE
YENİGÜN
CUMHURİYET

İSTANBUL 41

Avcılar

AVCILAR İLÇESİ

İSTANBUL 42

Çatalca-Silivri-Bakırköy

ÇATALCA İLÇESİ
SİLİVRİ İLÇESİ
BASINKÖY
YEŞİLKÖY

İSTANBUL 43

Bakırköy

ATAKÖY
ATAKÖY 1.KISIM
ATAKÖY 2.5.6.KISIM
ATAKÖY 3.4.11.KISIM
ATAKÖY 7.8.9.10.KISIM
CEVİZLİK
KARTALTEPE
OSMANİYE
SAKIZAĞACI

ŞENLİKKÖY
YENİ
YEŞİLYURT
ZEYTİNLİK
ZUHURATBABA

İSTANBUL 44

Küçükçekmece
ATATÜRK
FEVZİÇAKMAK
HALKALI-MERKEZ
İNÖNÜ
SÖĞÜTLÜÇEŞME
TEVFİKBEY
İSTASYON
KARTALTEPE

İSTANBUL 45

Küçükçekmece
KEMALPAŞA
FATİH
CENNET
YEŞİLOVA
GÜLTEPE
BEŞYOL
SULTANMURAT
YENİ
CUMHURİYET
KANARYA

İSTANBUL 46

Küçükçekmece
KÜÇÜKÇEKMECE (KÖY)
ALTINŞEHİR
ZİYAGÖKALP
KAYABAŞI
MEHMETAKİF
BAHÇEŞEHİR (B)
ESENİYURT (B)

İSTANBUL 47

Büyükçekmece
BÜYÜKÇEKMECE KENT
AHMEDİYE
ÇAKMAKLI
GÜRPINAR (B)
KARAAĞAÇ
KAVAKLI (B)
KIRAÇ (B)
KUMBURGAZ (B)

MİMARŞINAN (B)
TEPECİK (B)
TÜRKİBA
YAKUPLU (B)

İZMİR 1

ÇEŞME İLÇESİ
KARABURUN İLÇESİ
MENDERES İLÇESİ
SEFERİHİSAR İLÇESİ
SELÇUK İLÇESİ
BAYINDIR İLÇESİ

İZMİR 2

KEMALPAŞA İLÇESİ
TORBALI İLÇESİ
KIRAZ İLÇESİ

İZMİR 3

Buca
ADATEPE
AKINCILAR
ATATÜRK
ÇAMLIKULE
DUMLUPINAR
EFELER
FIRAT
GÖKSU
İNKILAP
İNÖNÜ
KOZAĞAÇ
KURUÇEŞME
MUSTAFAKEMAL
SEYHAN
VALİRAHMİBEY
YENİGÜN
YEŞİLBAĞLAR
YILDIZ
BAHÇEKAPI
BARİŞ
ÇAĞDAŞ
GAZİLER
KARANFİL
MENDERES

İZMİR 4

Konak-Buca
YİRMİALTI AĞUSTOS
ANADOLU
ATAMER

BOĞAZİÇİ
CENGİZTOPEL
ÇINARLI
ÇINARTEPE
EGE
EMİRSULTAN
GÜNEY
HALKAPINAR
HİLAL
HUZUR
LEVENT
MEHMETAKİF
MERSİNLİ
MİLLET
MURAT
SAYGI
TRAKYA
UMURBEY
YAVUZSELİM
YENİDOĞAN
YENİŞEHİR
ZEYBEK
ZEYTİNLİK
İSMETPAŞA
AYDOĞDU
ÇALDIRAN
ÇAMLIK
DİCLE
GÜVEN
HÜRRİYET
LALELİ
MURATHAN
ŞİRİNKAPI
UFUK
YİĞİTLER
CEZAEVİ
CUMHURİYET
İZKENT
POLİSOKULU
BUCA (KÖY)

İZMİR 5

Konak-Balçova
ESENTEPE
FAHRETTİNALTAY
GENERALKAZIMÖZALP
GÜZELYALI
MEHMETALİAKMAN
METİNOKTAY
MUAMMERAKAR

POLİGON
ŞEHİTLER
ÜÇKUYULAR
ADNANSÜVARİ
GÖZTEPE
BALÇOVA İLÇESİ

İZMİR 6

Konak
ARAPHASAN
BASINSİTESİ
ÇANKAYA
MİTHATPAŞA
MURATREİS
LİMONTEPE
MALİYECİLER
SALİHOMURTAK
BAHRİYEÜÇOK
ABDİİPEKÇİ
ALİFUATCEBESÖY
AYDIN
CENNETÇEŞME
DEVİRİM
GAZİ
GÜNALTAY
KİBAR
ÖZGÜR
PEKER
RAFETBELE
TAHSİNYAZICI
UMUT
UZUNDERE
VATAN
YUNUSEMRE
YÜZBAŞIŞERAFETTİN
KONAK (KÖY)

İZMİR 7

Konak
AŞIKVEYSEL
ATILLA
BARİŞ
BOZYAKA
CENNETOĞLU
ÇALIKUŞU
ÇİMENTEPE
GENERALASIMGÜNDÜZ
GÜNEŞLİ
KARABAĞLAR
KOCATEPE

OSMANAKSÜNER
SARIYER
SELVİLİ
SEVGİ
UĞURMUMCU
ZAFERTEPE
AKINSİMAV
BAHAR
BAHÇELİEVLER
DOĞANAY
ESENLIK
GÜLYAKA
KAZIMKARABEKİR
KEMALREİS
KILIÇREİS
PİRİREİS
REİS
TURGUTREİS

İZMİR 8

Konak

ALİFUATERDEM
NURŞİDİYE
AKARCALI
AKDENİZ
AKINCI
ALİREİS
ALSANCAK
ALTINORDU
BALLIKUYU
ETİLER
FAİKPAŞA
FERAHLI
İSMETKAPTAN
KAHRAMANLAR
KOCAKAPI
KOSOVA
KUBİLAY
KURTULUŞ
KÜÇÜKADA
KÜLTÜR
MİMARŞINAN
MİRALİ
OĞUZLAR
PAZARYERİ
ULUBATLI
YENİGÜN
YEŞİLDERE
İHSANALYANAK
YURTOĞLU

ONDOKUZ MAYIS
1.KADRİYE
ALTAY
ALTINTAŞ
AZİZİYE
BARBAROS
BOZKURT
CAHABEY
DAYİEMİR
DOLAPLIKUYU
DUATEPE
FATİH
FEVZİPAŞA
GÜNEŞ
GÜNGÖR
GÜZELYURT
HASANÖZDEMİR
İMARİYE
KADİFEKALE
KAHRAMANMESCİT
KESTELLİ
KONAK
LALE
MECİDİYE
MEHTAP
NAMAZGAH
NAMIKKEMAL
ODUNKAPI
SAKARYA
SELÇUK
SÜMER
SÜVARİ
ŞEHİTNEDİMTOĞALTAY
TAN
TINAZTEPE
TUZCU
TÜRKYILMAZ
UĞUR
ÜLKÜ
VEZİRAĞA
YENİ
YEŞİLTEPE
YILDIZ
İZMİR 9
GAZİEMİR İLÇESİ
GÜZELBAHÇE İLÇESİ
NARLIDERE İLÇESİ
URLA İLÇESİ
İZMİR 10
DİKİLİ İLÇESİ

KINIK İLÇESİ
ÖDEMİŞ İLÇESİ

İZMİR 11

BERGAMA İLÇESİ
TİRE İLÇESİ

İZMİR 12

ALİAĞA İLÇESİ
BEYDAĞ İLÇESİ
FOÇA İLÇESİ
MENEMEN İLÇESİ

İZMİR 13

Çiğli-Karşıyaka

ÇİĞLİ İLÇESİ
CUMHURİYET
ÖRNEKKÖY
ATAKENT
ŞEMİKLER
YALI
YAMAÇ

İZMİR 14

Karşıyaka

BOSTANLI
AKSOY
ALAYBEY
BAHARİYE
DONANMACI
TUNA
DEMİRKÖPRÜ
DEREBAŞI
FİKRİALTAY
GONCALAR
İMBATLI
NERGİZ
SOĞUKKUYU

İZMİR 15

Karşıyaka

ADALET
ALPASLAN
BAYRAKLI
CENGİZHAN
ÇAY
ÇİÇEK
DOĞANÇAY
EMEK
FUATEDİPBAKSI

GÜMÜŞPALA
MUHİTTİNERENER
ONUR
ORGENERALNAFİZGÜRMAN
POSTACILAR
REFİKŞEVKETİNCE
TERSANE
TURAN
YAMANLAR
MERKEZ BUCAĞI

İZMİR 16

Bornova

ATATÜRK
ERGENE
İNÖNÜ
KIZILAY
MANAVKUYU
MANSUROĞLU
OSMANGAZİ
ERZENE
KAZIMDİRİK

İZMİR 17

Bornova

YEŞİLÇAM
BARBAROS
BİRLİK
ÇINAR
GAZİOSMANPAŞA
MERİÇ
MERKEZ
SERİNTEPE
TUNA
YILDIRIMBEYAZIT
ZAFER
KARACAOĞLAN
MEVLANA
RAFETPAŞA
YEŞİLOVA
DOĞANLAR
EVKA 3
IŞIKKENTEGEMENLİK
IŞIKLAR
NALDÖKEN
PINARBAŞI GÜRPINAR
PINARBAŞI KEMALPAŞA
ÜMİT
BORNOVA (KÖY)

KASTAMONU 1

MERKEZ İLÇE
ARAÇ İLÇESİ
DADAY İLÇESİ
İHSANGAZİ İLÇESİ
TOSYA İLÇESİ

KASTAMONU 2

ABANA İLÇESİ
AĞLI İLÇESİ
BOZKURT İLÇESİ
CİDE İLÇESİ
ÇATALZEYİN İLÇESİ
DOĞANYURT İLÇESİ
HANÖNÜ İLÇESİ
İNEBOLU İLÇESİ
KÜRE İLÇESİ
TAŞKÖPRÜ İLÇESİ
AZDAVAY İLÇESİ
PINARBAŞI İLÇESİ
ŞENPAZAR İLÇESİ
SEYDİLER İLÇESİ
DEVREKANİ İLÇESİ

KAYSERİ 1

DEVELİ İLÇESİ
HACILAR İLÇESİ
İNCESU İLÇESİ
TOMARZA İLÇESİ
YAHYALI İLÇESİ
YEŞİLHİSAR İLÇESİ

KAYSERİ 2

AKKIŞLA İLÇESİ
BÜNYAN İLÇESİ
FELAHİYE İLÇESİ
ÖZVATAN İLÇESİ
PINARBAŞI İLÇESİ
SARIOĞLAN İLÇESİ
SARIZ İLÇESİ
TALAS İLÇESİ

KAYSERİ 3**Kocasinan-Melikgazi**

KOCAŞINAN (KÖY)
ALSANCAK
CENGİZTOPEL
CUMHURİYET
ERCİYESEVLER
ESENTEPE

FEVZİOĞLU
MİMARŞINAN
TALATPAŞA
TANPINAR
UĞUREVLER
YENİPERVANE
YILDIZEVLER
ZÜMRÜT
MELİKGAZİ (KÖY)
ALPASLAN
GÜLTEPE
KONAKLAR
MELİKGAZİ
YENİ
YILDIRIMBEYAZIT

KAYSERİ 4**Melikgazi**

ALACAMESCIT
BATTALGAZİ
CAMİİKEBİR
CUMHURİYET
DELİKLİTAŞ
ESEN YURT
GAVREMOĞLU
HACIKASIM
HACİVELET
HASINLI
İSAAĞA
KALPAKLIOĞLU
KILIÇASLAN
KİÇİKAPI
LALAPAŞA
MÜKREMİN
NURİHAS
TACETTİN
TOS
TUTAK
YANIKOĞLU
CEZAEVİ
ONDOKUZMAYIS
OTUZAĞUSTOS
ANAFARTALAR
ANBAR
AYDINLIKEVLER
BOZATLIPASA
CAFERBEY
ÇORAKÇILAR
DANACILAR
DANIŞMENTGAZİ

EĞRİBUCAK
EMİRAĞA
ESENTEPE
ESKİBEDESTEN
GÜLÜK
HACIMANSUR
HÜRRİYET
İSMETPAŞA
KABASAKAL
KARACAOĞLU
KARAIMAN
KARAKÜRKÇÜ
KAYABAĞ
KAZIMKARABEKİR
KEMERALTİ
KEYKUBAT
KOCATEPE
KUBAROĞLU
KÜÇÜKALİ
KÜÇÜKMUSTAFA
MUSTAFANECİP
NAZIMBEY
OSMANKAVUNCU
OSMANLI
SAKARYA
SELÇUKLU
SELİMİYE
SEYİTGAZİ
TAHİRAĞA
TAVUKÇU
TINAZTEPE
YENİKÖY

KAYSERİ 5**Kocasinan**

CAMİİKEBİR
CIRGALAN
FEVZİÇAKMAK
HOCAAHMETYESEVİ
MEHMETAKİFERSOY
SARAYBOSNA
BARBAROS
BAŞPARMAK
BOZTEPE
FATİH
GAZİOSMAN
GEVHERNESİBE
HACİSEKİ
HİLAL

İSTASYON
KOCAŞINAN
MEVLANA
MİTHATPAŞA
ORUÇREİS
ÖRNEKEVLER
PLEVNE
SAHABİYE
SANAYİ
SANCAKTEPE
SERÇEÖNÜ
SEYRANİ
SÜMER
ŞEKER
ŞİRİNEVLER
TURGUTREİS
YAVUZLAR
YAVUZSELİM
YENİ
YENİDOĞAN
YENİŞEHİR
YEŞİL
YUNUSEMRE
ZİYAGÖKALP

KIRKLARELİ 1

BABAESKİ İLÇESİ
LÜLEBURGAZ İLÇESİ

KIRKLARELİ 2

MERKEZ İLÇE
DEMİRKÖY İLÇESİ
KOFÇAZ İLÇESİ
PEHLİVANKÖY İLÇESİ
PINARHİSAR İLÇESİ
VİZE İLÇESİ

KIRŞEHİR 1

TEK BÖLGE

KOCAELİ 1

GEBZE (ŞEHİR)

KOCAELİ 2

GEBZE (KÖY)
DERBENT BUCAĞI
CUMHURİYET
ŞİRİNTEPE
YENİ

KOCAELİ 3
İZMİT (ŞEHİR)
(CUMHURİYET, ŞİRİNTEPE,
YENİ HARIÇ)

KOCAELİ 4
İZMİT MERKEZ BUCAĞI

KOCAELİ 5
BAHÇECİK BUCAĞI (İZMİT
KÖY)
KANDIRA İLÇESİ
KÖRFEZ İLÇESİ

KOCAELİ 6
GÖLCÜK İLÇESİ
KARAMÜRSEL İLÇESİ
AKMEŞE BUCAĞI (İZMİT
KÖY)

KONYA 1
KARATAY İLÇESİ
MERAM (KÖY)

KONYA 2
MERAM (ŞEHİR)

KONYA 3
AKŞEMSETTİN
HOCACİHAN100.YIL
HOCACİHANHACILAR
HOCACİHANHANAYBAŞI
HOCACİHANSARAY
HOCACİHANHANAYBAŞI
ESENLER
MOLLAGÜRANİ
ÖZALAN
ÖZLEM
YENİSELÇUK
ERENKÖY
SELÇUKLU (KÖY)
AKÖREN İLÇESİ
ÇUMRA İLÇESİ
TAŞKENT İLÇESİ
YALIHÜYÜK İLÇESİ
AHIRLI İLÇESİ
BOZKIR İLÇESİ
HADİM İLÇESİ

KONYA 4
Selçuklu

AYDINLIKEVLER
BEDİR
BOSNAHERSEK
BÜYÜKKAYACIK
CUMHURİYET
DUMLUPINAR
FATİH
FERİTPAŞA
GAZALİ
HAMİDİYE
HOROZLUHAN
HÜSAMETTİNÇELEBİ
IŞIKLAR
KAŞGARLİMAHMUT
KOCATEPE
MALAZGİRT
MUSALLABAĞLARI
PEYAMİSAFA
RAUFORBAY
SAKARYA
SÜLEYMANÇELEBİ
ŞEYHŞAMİL
YAZIR

AKINCILAR
BABALIK
BEYAZIT
BEYHEKİM
HACIKAYMAK
MEDRESE
MEHMETAKİF
MİMARŞİNAN
NİŞANTAŞ
SANCAK
SELÇUK
SELEHADDİN-İ EYÜBİ
SİLLEAK
SİLLEPARSANA
SİLLESUBAŞI
ŞEKERMURAT
TARLA
YENİŞEHİR
BUHARA
BÜYÜKİHSANİYE
KILIÇASLAN
KÜÇÜKİHSANİYE
DEVİRİCEDİD
FERHUNİYE

KONYA 5
EMİRGAZİ İLÇESİ
EREĞLİ İLÇESİ

GÜNEYSINIR İLÇESİ
HALKAPINAR İLÇESİ
KARAPINAR İLÇESİ
ALTINEKİN İLÇESİ

KONYA 6
DOĞANHISAR İLÇESİ
HÜYÜK İLÇESİ
BEYŞEHİR İLÇESİ
SEYDİŞEHİR İLÇESİ
DEREBUCAK İLÇESİ

KONYA 7
SARAYÖNÜ İLÇESİ
CİHANBEYLİ İLÇESİ
ÇELTİK İLÇESİ
KULU İLÇESİ
YUNAK İLÇESİ
TUZLUKÇU İLÇESİ

KONYA 8
KADINHANI İLÇESİ
AKŞEHİR İLÇESİ
ILGIN İLÇESİ
DERBENT

KÜTAHYA 1
MERKEZ (ŞEHİR)

KÜTAHYA 2
TAVŞANLI İLÇESİ
MERKEZ (KÖY)

KÜTAHYA 3
DOMANIÇ İLÇESİ
EMET İLÇESİ
PAZARLAR İLÇESİ
SİMAV İLÇESİ

KÜTAHYA 4
ALTINTAŞ İLÇESİ
ASLANAPA İLÇESİ
ÇAVDARHISAR İLÇESİ
DUMLUPINAR İLÇESİ
GEDİZ İLÇESİ
HİSARCIK İLÇESİ
ŞAPHANE İLÇESİ

MALATYA 1
AKÇADAĞ İLÇESİ
ARAPKİR İLÇESİ

ARGUVAN İLÇESİ
DARENDE İLÇESİ
HEKİMHAN İLÇESİ
KULUNCAK İLÇESİ

MALATYA 2
BATTALGAZİ İLÇESİ
DOĞANŞEHİR İLÇESİ
DOĞANYOL İLÇESİ
KALE İLÇESİ
PÖTÜRGE İLÇESİ
YAZIHAN İLÇESİ
YEŞİLYURT İLÇESİ

MALATYA 3
Merkez
ABDULGAFFAR
AŞAĞIBAĞLAR
ATAKÖY
BAŞHARIK
BEYDAĞI
BÜYÜKMUSTAFAPAŞA
CEMALGÜRSEL
ÇİLESİZ
ÇUKURDERE
HACIABDİ
İNÖNÜ
KARAKAVAK
KİLTEPE
KOYUNOĞLU
KÜÇÜKMUSTAFAPAŞA
NURİYE
ÖZALPER
PAŞAKÖŞKÜ
SAMANLI
ŞEYHBAYRAM
ŞİFA
TECDE
TURGUTÖZAL
YAKA
YEŞİLTEPE-ATATÜRK
YEŞİLTEPE-CUMHURİYET
YEŞİLTEPE-FATİH
YEŞİLTEPE-GAZİ
YEŞİLTEPE-HOCAAHME-
TYESEVİ
YEŞİLTEPE-KOŞU
YEŞİLTEPE-SEYRAN
YEŞİLTEPE-YEŞİLKAYA
ZAVİYE

ASLANBEY
ÇAVUŞOĞLU
İSKENDER
İSTİKLAL
SARAY
DERNEK
AKPINAR
ÇARMUZU
MELEKBABA

MALATYA 4

Merkez

TAŞTEPE
BATTALGAZİ
BENTBAŞI
BEYLERBAŞI
BÜYÜKHÜSEYİNBEY
CEVHERİZADE
CİRİKPINAR
ÇÖŞNÜK
DABAKHANE
FERHADİYE
FIRAT
GÖZTEPE
HALFETTİN
HAMİDİYE
HASANVAROL
HİDAYET
İLYAS
İSMETİYE
İZZETİYE
KAVAKLIBAĞ
KAYNARCA
KIRÇUVAL
KÜÇÜKHÜSEYİNBEY
NİYAZİ
SALKÖPRÜ
SANCAKTAR
SARICIOĞLU
SELÇUKLU
ŞEHİTFEVZİ
ŞIKŞIK
TANDOĞAN
ÜÇBAĞLAR
YAMAÇ
YENİHAMAM
ZAFER
MERKEZ (KÖY)

MANİSA 1

ALAŞEHİR İLÇESİ

KULA İLÇESİ
SARIGÖL İLÇESİ

MANİSA 2

SOMA İLÇESİ
KIRKAĞAÇ (KÖY)
SARUHANLI İLÇESİ
MANİSA 3
KIRKAĞAÇ (ŞEHİR)
AKHİSAR İLÇESİ

MANİSA 4

SELENDİ İLÇESİ
GÖLMARMARA İLÇESİ
GÖRDES İLÇESİ
KÖPRÜBAŞI İLÇESİ
DEMİRCİ İLÇESİ
LALELİ
MESİR
CUMHURİYET
ELLİNCİYIL

MANİSA 5

TURGUTLU İLÇESİ
MERKEZ (KÖY)

MANİSA 6

MERKEZ (ŞEHİR)
CUMHURİYET, ELLİNCİYIL,
LALELİ, MESİR HARİÇ)

MANİSA 7

AHMETLİ İLÇESİ
SALİHLİ İLÇESİ

K.MARAŞ 1

MERKEZ (ŞEHİR)

K.MARAŞ 2

MERKEZ (KÖY)
TÜRKOĞLU İLÇESİ

K.MARAŞ 3

ÇAĞLAYANCERİT İLÇESİ
ELBİSTAN İLÇESİ
NURHAK İLÇESİ
PAZARCIK İLÇESİ

K.MARAŞ 4

AFŞİN İLÇESİ

ANDIRIN İLÇESİ
EKİNÖZÜ İLÇESİ
GÖKSUN İLÇESİ

MARDİN 1

MERKEZ İLÇESİ
YEŞİLLİ İLÇESİ
MİDYAT İLÇESİ
NUSAYBİN İLÇESİ

MARDİN 2

DERİK İLÇESİ
KIZILTEPE İLÇESİ
MAZIDAĞI İLÇESİ
ÖMERLİ İLÇESİ
SAVUR İLÇESİ
DARGEÇİT İLÇESİ

MUĞLA 1

DALAMAN İLÇESİ
FETHİYE İLÇESİ

MUĞLA 2

MİLAS İLÇESİ
YATAĞAN İLÇESİ
KAVAKLIDERE İLÇESİ

MUĞLA 3

MUĞLA İLÇESİ
BODRUM İLÇESİ

MUĞLA 4

KÖYCEĞİZ İLÇESİ
ORTACA İLÇESİ
DATÇA İLÇESİ
MARMARİS İLÇESİ
ULA İLÇESİ

MUŞ 1

TEK BÖLGE

ORDU 1

MERKEZ İLÇE
ULUBEY İLÇESİ
GÜLYALI İLÇESİ

ORDU 2

PERŞEMBE İLÇESİ
ÇAMAŞ İLÇESİ
FATSA İLÇESİ
KUMRU İLÇESİ

ORDU 3

AYBASTI İLÇESİ
GÖLKÖY İLÇESİ
KORGAN İLÇESİ
GÜRGENTEPE İLÇESİ
KABADÜZ İLÇESİ
MESUDİYE İLÇESİ
ÇATALPINAR İLÇESİ
KABATAŞ İLÇESİ

ORDU 4

ÇAYBAŞI İLÇESİ
İKİZCE İLÇESİ
ÜNYE İLÇESİ
AKKUŞ İLÇESİ

RİZE 1

MERKEZ İLÇE
ÇAYELİ İLÇESİ

RİZE 2

ARDEŞEN İLÇESİ
ÇAMLIHEMŞİN İLÇESİ
DEREPAZARI İLÇESİ
FINDIKLI İLÇESİ
GÜNEYSU İLÇESİ
HEMŞİN İLÇESİ
İKİZDERE İLÇESİ
İYİDERE İLÇESİ
KALKANDERE İLÇESİ
PAZAR İLÇESİ

SAKARYA 1

MERKEZ (ŞEHİR)

SAKARYA 2

MERKEZ (KÖY)

SAKARYA 3

FERİZLİ İLÇESİ
HENDEK İLÇESİ
KARASU İLÇESİ
KAYNARCA İLÇESİ
SÖĞÜTLÜ İLÇESİ
KOCAALİ İLÇESİ

SAKARYA 4

AKYAZI İLÇESİ
GEYVE İLÇESİ
KARAPÜRÇEK İLÇESİ

PAMUKOVA İLÇESİ
SAPANCA İLÇESİ
TARAKLI İLÇESİ

SAMSUN 1

VEZİRKÖPRÜ İLÇESİ
HAVZA İLÇESİ
LADİK İLÇESİ

SAMSUN 2

YAKAKENT İLÇESİ
BAFRA İLÇESİ

SAMSUN 3

ONDOKUZMAYIS İLÇESİ
ALAÇAM İLÇESİ
ASARCIK İLÇESİ
MERKEZ (KÖY)

SAMSUN 4

KAVAK İLÇESİ
ÇARŞAMBA İLÇESİ

SAMSUN 5

TEKKEKÖY İLÇESİ
AYVACIK İLÇESİ
TERME İLÇESİ
SALIPAZARI İLÇESİ

SAMSUN 6

Merkez

CUMHURİYET
DENİZEVLERİ
MİMARŞİNAN
KÖKÇÜOĞLU
ANADOLU
CEDİT
ÇATALARMUT
ESENEVLER
HANÇERLİ
HASTAHANE
KADİFEKALE
KALE
KALKANCA
LİMAN
PAZAR
SAİTBEY
SELAHİYE
ULUGAZİ

UNKAPANI
YEŞİLDERE
ZEYTİNLİK
REŞADİYE
FATİH
İLYASKÖY
KIŞLA
YAŞARDOĞU

SAMSUN 7

Merkez

ONDOKUZ MAYIS
BAHÇELİEVLER
ÇAY
ÇİFTLİK
HÜRRİYET
İSTASYON
KADIKÖY
KARADENİZ
KILIÇDEDE
RASATHANE
YENİDOĞAN
ZAFER
200 EVLER
ADALET
BARUTHANI
BELEDİYEVLERİ
BÜYÜKKOLPINAR
DEREBAHÇE
FEVZİÇAKMAK
GAZİ
GAZİOSMANPAŞA
HASKÖY
KARASAMSUN
KARŞIYAKA
KAZIMKARABEKİR
SOĞUKSU
TOPTPE
ULUDAĞ
YAVUZSELİM
YENİ
CEZAEVİ

SİNOP 1

TEK BÖLGE

SİVAS 1

GEMEREK İLÇESİ
ŞARKIŞLA İLÇESİ

ALTINYAYLA İLÇESİ
GÜRÜN İLÇESİ
KANGAL İLÇESİ
ULAŞ İLÇESİ

SİVAS 2

AKINCILAR İLÇESİ
DİVRİĞİ İLÇESİ
DOĞANŞAR İLÇESİ
GÖLOVA İLÇESİ
HAFİK İLÇESİ
İMRANLI İLÇESİ
KOYULHISAR İLÇESİ
SUŞEHİRİ İLÇESİ
ZARA İLÇESİ

SİVAS 3

Merkez

ABDULVAHABİGAZİ
AKDEĞİRMEN
ALİBABA
BAHTİYARBOSTAN
ÇARŞIBAŞI
ÇAYBOYU
ÇAYYURT
DEDEBALI
DEMİRCİLERARDI
ESKİKALE
FERHATBOSTAN
GÖKÇEBOSTAN
GÖKMEDRESE
GÜLYURT
HUZUR
İNÖNÜ
KALEARDI
KARDEŞLER
KILAVUZ
KIZILIRMAK
KÜÇÜKMİNARE
MEHMETAKİFERSOY
MEHMETPAŞA
MEVLANA
MİSMİLIRMAK
ORHANGAZİ
ÖRTÜLÜPINAR
PAŞABEY
PULUR
SEYRANTEPE
SULARBAŞI

ŞEYHŞAMİL
ULUANAK
ÜÇLERBEY
YAHYABEY
YENİŞEHİR
YEŞİLYURT
YİĞİTLER
CEZAEVİ
MERKEZ (KÖY)

SİVAS 4

Merkez

ALTUNTABAK
AYDOĞAN
ÇİÇEKLİ
DANIŞMENTGAZİ
DİRİLİŞ
DÖRTEYLÜL
ECE
EMEK
ESENTEPE
ESEN YURT
FATİH
GÜLTEPE
HALİL RİFATPAŞA
İSTİKLAL
KADIBURHANETTİN
KARŞIYAKA
KÜMBET
MİMARŞİNAN
SELÇUKLU
TUZLUGÖL
YENİ
YENİDOĞAN
YUNUSEMRE
YÜCEYURT
YILDIZELİ İLÇESİ

TEKİRDAĞ 1

MERKEZ İLÇE

TEKİRDAĞ 2

ÇORLU İLÇESİ

TEKİRDAĞ 3

SARAY İLÇESİ
MURATLI İLÇESİ
ÇERKEZKÖY İLÇESİ
MERMARA EREĞLİSİ İLÇESİ

TEKİRDAĞ 4

HAYRABOLU İLÇESİ
MALKARA İLÇESİ
ŞARKÖY İLÇESİ

TOKAT 1

MERKEZ İLÇE

TOKAT 2

TURHAL İLÇESİ
ZİLE İLÇESİ

TOKAT 3

ERBAA İLÇESİ
NİKSAR İLÇESİ

TOKAT 4

YEŞİLYURT İLÇESİ
ARTOVA İLÇESİ
PAZAR İLÇESİ
SULUSARAY İLÇESİ
ALMUS İLÇESİ
REŞADİYE İLÇESİ
BAŞÇİFTLİK İLÇESİ

TRABZON 1

MERKEZ (ŞEHİR)

TRABZON 2

OF İLÇESİ
SÜRMENE İLÇESİ
ARAKLI İLÇESİ
ARSİN İLÇESİ
YOMRA İLÇESİ

TRABZON 3

AKÇAABAT İLÇESİ
ÇAYKARA İLÇESİ
DERNEKPAZARI İLÇESİ
HAYRAT İLÇESİ
KÖPRÜBAŞI İLÇESİ
MAÇKA İLÇESİ

TRABZON 4

DÜZKÖY İLÇESİ

ŞALPAZARI İLÇESİ
TONYA İLÇESİ
ÇARŞIBAŞI İLÇESİ
VAKFIKEBİR İLÇESİ
BEŞİKDÜZÜ İLÇESİ
MERKEZ (KÖY)

URFA 1

MERKEZ (ŞEHİR)

URFA 2

SURUÇ İLÇESİ
BİRECİK İLÇESİ
MERKEZ (KÖY)

URFA 3

CEYLANPINAR İLÇESİ
AKÇAKALE İLÇESİ
VİRANŞEHİR İLÇESİ
HARRAN İLÇESİ

URFA 4

HALFETİ İLÇESİ
BOZOVA İLÇESİ
HİLVAN İLÇESİ
SİVEREK İLÇESİ

UŞAK 1

MERKEZ

UŞAK 2

BANAZ İLÇESİ
EŞME İLÇESİ
KARAHALLI İLÇESİ
SİVASLI İLÇESİ
ULUBEY İLÇESİ
GÜRE BUCAĞI

VAN 1

MERKEZ (ŞEHİR)

VAN 2

BAHÇESARAY İLÇESİ

BAŞKALE İLÇESİ
ÇATAK İLÇESİ
EDREMİT İLÇESİ
GEVAŞ İLÇESİ
GÜRPINAR İLÇESİ
SARAY İLÇESİ
MERKEZ (KÖY)

VAN 3

ÇALDIRAN İLÇESİ
ERCİŞ İLÇESİ
MURADİYE İLÇESİ
ÖZALP İLÇESİ

YOZGAT 1

MERKEZ
ŞEFAATLİ İLÇESİ
YERKÖY İLÇESİ

YOZGAT 2

AKDAĞMADENİ İLÇESİ
BOĞAZLIYAN İLÇESİ
ÇANDIR İLÇESİ
ÇAYIRALAN İLÇESİ
SARIKAYA İLÇESİ
YENİFAKILI İLÇESİ

YOZGAT 3

AYDINCIK İLÇESİ
ÇEKEREK İLÇESİ
KADIŞEHİRİ İLÇESİ
SARAYKENT İLÇESİ
SORGUN İLÇESİ

ZONGULDAK 1

MERKEZ (ŞEHİR)
GÖKÇEBEY İLÇESİ

ZONGULDAK 2

EREĞLİ İLÇESİ

ZONGULDAK 3

ÇAYCUMA İLÇESİ

ALAPLI İLÇESİ
BEYCUMA BUCAĞI

ZONGULDAK 4

MERKEZ (KÖY BEYCUMA
HARİÇ)
DEVREK İLÇESİ

AKSARAY 1

MERKEZ (ŞEHİR)
MERKEZ BUCAĞI
ACIPINAR BUCAĞI
YEŞİLOVA BUCAĞI

AKSARAY 2

AKÇAÖREN İLÇESİ
ESKİL İLÇESİ
GÜLAĞAÇ İLÇESİ
GÜZELYURT İLÇESİ
ORTAKÖY İLÇESİ
SARIYAHŞI İLÇESİ
SULTANHANI BUCAĞI
TAŞPINAR BUCAĞI

KARAMAN 1

TEK BÖLGE

BARTIN 1

TEK BÖLGE

KARABÜK 1

TEK BÖLGE

OSMANİYE 1

MERKEZ
BAHÇE İLÇESİ
TOPRAKKALE İLÇESİ

OSMANİYE 2

DÜZİÇİ İLÇESİ
HASANBEYLİ İLÇESİ
KADIRLI İLÇESİ
SUMBAS İLÇESİ

EK 5

DAR BÖLGELERİN KÜÇÜKTEN BÜYÜĞE SEÇİM ÇEVRELERİ

Seçim çevrelerinin başlıca yapısal özellikleri şöyledir:

- Ortalama seçim çevresi büyüklüğü: 119,459
- En küçük seçim çevresi: 88,094
- En büyük seçim çevresi: 153,212
- Ortalamaya göre en küçük seçim çevresinde sapma (0,7374) en büyüğünde (1,2825)'tir.

Bu farklar mevcut seçim sisteminin seçim çevresi yapılanmasından daha düşüktür. Özellikle kimi illerde (seçim çevrelerinde) milletvekili başına düşen kayıtlı seçmen sayısının 25,000 civarında olduğu hatırlanmalıdır.

1	KÜTAHYA 4	88,094	39	SAMSUN 3	102,121	77	TOKAT 2	110,992
2	TEKİRDAĞ 1	89,148	40	TOKAT 3	102,261	78	ANTALYA 6	111,076
3	SİVAS 2	89,286	41	ERZURUM 1	102,271	79	DIYARBAKIR 5	111,371
4	TEKİRDAĞ 4	90,388	42	MUĞLA 4	102,342	80	AMASYA 1	111,732
5	ÇORUM 2	91,606	43	ZONGULDAK 4	103,160	81	SAMSUN 5	112,071
6	ÇORUM 4	92,406	44	AFYON 2	103,413	82	AYDIN 1	112,125
7	ÇORUM 1	92,449	45	AFYON 1	103,459	83	HATAY 6	112,217
8	KÜTAHYA 2	93,074	46	DIYARBAKIR 1	103,702	84	ANTALYA 5	112,285
9	ÇORUM 3	93,320	47	YOZGAT 2	103,918	85	ELAZIĞ 1	112,308
10	KÜTAHYA 3	93,732	48	KIRKLARELİ 2	104,128	86	ANKARA 5	112,433
11	TOKAT 4	94,909	49	ÇANAKKALE 1	104,167	87	MANİSA 4	112,642
12	ZONGULDAK 1	95,942	50	RİZE 1	104,336	88	ANTALYA 8	112,719
13	MALATYA 1	95,952	51	ÇANAKKALE 3	104,394	89	ANTALYA 7	112,777
14	TEKİRDAĞ 2	96,347	52	YOZGAT 1	104,725	90	KAYSERİ 4	113,046
15	TOKAT 1	97,131	53	DIYARBAKIR 2	105,296	91	HATAY 3	113,161
16	UŞAK 2	97,860	54	DENİZLİ 1	105,349	92	MANİSA 5	113,317
17	MALATYA 2	98,121	55	VAN 1	105,764	93	ESKİŞEHİR 2	113,367
18	SİVAS 3	98,151	56	DENİZLİ 2	105,879	94	ESKİŞEHİR 3	113,511
19	TEKİRDAĞ 3	98,294	57	ÇANAKKALE 2	106,070	95	MANİSA 6	113,738
20	AFYON 4	98,375	58	MALATYA 4	106,249	96	MUĞLA 2	113,850
21	ZONGULDAK 3	98,548	59	MALATYA 3	106,285	97	ANKARA 8	114,594
22	AFYON 3	99,377	60	VAN 2	106,758	98	AMASYA 2	114,704
23	SİVAS 1	99,486	61	VAN 3	107,741	99	ANTALYA 4	114,745
24	ELAZIĞ 3	99,563	62	ERZURUM 4	107,806	100	MANİSA 3	114,818
25	ELAZIĞ 2	100,327	63	DENİZLİ 5	107,971	101	ORDU 1	115,323
26	DENİZLİ 3	100,351	64	ERZURUM 2	108,087	102	TRABZON 3	115,853
27	ZONGULDAK 2	100,557	65	SAMSUN 1	108,542	103	DIYARBAKIR 3	116,106
28	AKSARAY 1	100,622	66	MUĞLA 3	108,647	104	SAKARYA 2	116,195
29	SAMSUN 2	100,650	67	MANİSA 7	108,741	105	AYDIN 2	116,464
30	UŞAK 1	100,865	68	HATAY 2	108,962	106	ANTALYA 2	116,466
31	KÜTAHYA 1	101,055	69	AYDIN 3	109,041	107	İZMİR 9	116,636
32	SİVAS 4	101,113	70	SAMSUN 6	109,055	108	MANİSA 2	116,696
33	RİZE 2	101,356	71	ESKİŞEHİR 4	109,154	109	ANKARA 6	116,773
34	ERZURUM 3	101,541	72	ESKİŞEHİR 1	109,312	110	BOLU 3	116,918
35	DENİZLİ 4	101,543	73	SAMSUN 7	110,091	111	MUĞLA 1	116,933
36	AKSARAY 2	101,777	74	ORDU 4	110,146	112	ANTALYA 1	116,940
37	SAMSUN 4	101,815	75	DIYARBAKIR 4	110,412	113	HATAY 4	117,108
38	YOZGAT 3	102,084	76	KIRKLARELİ 1	110,612	114	TRABZON 1	117,329

115	OSMANİYE 2	117,416	176	İSTANBUL 27	123,954	237	ANKARA 13	131,326
116	OSMANİYE 1	117,636	177	İÇEL 1	124,159	238	İZMİR 4	131,367
117	ORDU 3	117,796	178	İSTANBUL 30	124,175	239	İSTANBUL 9	131,494
118	İZMİR 15	118,216	179	BALIKESİR 4	124,218	240	İZMİR 3	131,614
119	BOLU 2	118,225	180	İÇEL 6	124,370	241	KONYA 6	131,874
120	KAYSERİ 1	118,241	181	HATAY 5	124,372	242	İSTANBUL 17	131,918
121	ANKARA 3	118,507	182	ARTVİN 1	124,440	243	İSTANBUL 26	131,961
122	AYDIN 4	118,553	183	BURSA 9	124,581	244	KONYA 3	132,080
123	ANKARA 4	118,859	184	İSTANBUL 21	124,616	245	ADANA 3	132,234
124	MANİSA 1	118,909	185	İZMİR 14	124,654	246	İSTANBUL 31	132,265
125	ORDU 2	118,982	186	K.MARAŞ 4	124,765	247	İSTANBUL 34	132,286
126	BALIKESİR 3	119,192	187	İSTANBUL 23	124,998	248	BURSA 5	132,289
127	K.MARAŞ 2	119,243	188	KOCAELİ 4	125,032	249	ADANA 7	132,387
128	BOLU 1	119,345	189	ADANA 2	125,174	250	ADANA 4	132,425
129	ANKARA 7	119,517	190	KONYA 2	125,348	251	İZMİR 1	132,858
130	HATAY 1	119,528	191	İSTANBUL 1	125,353	252	EDİRNE 1	133,047
131	BALIKESİR 5	119,533	192	İSTANBUL 29	125,422	253	ADANA 5	133,093
132	KAYSERİ 5	119,784	193	ADANA 8	125,513	254	URFA 2	133,369
133	İSTANBUL 5	119,842	194	GAZİANTEP 4	125,552	255	İSTANBUL 45	133,462
134	BALIKESİR 6	119,858	195	ANKARA 10	125,737	256	İSTANBUL 33	133,549
135	SAKARYA 4	119,876	196	ANKARA 9	125,860	257	İSTANBUL 32	133,769
136	KONYA 1	120,187	197	KARAMAN 1	125,865	258	KONYA 4	133,818
137	GAZİANTEP 2	120,415	198	GAZİANTEP 5	126,040	259	BURSA 6	134,138
138	AYDIN 5	120,451	199	KOCAELİ 3	126,061	260	İSTANBUL 10	134,260
139	ISPARTA 2	120,544	200	İÇEL 5	126,135	261	URFA 1	134,262
140	İÇEL 2	120,596	201	ANKARA 16	126,564	262	ANKARA 14	134,422
141	İÇEL 4	120,822	202	BALIKESİR 2	126,923	263	İSTANBUL 46	134,498
142	KOCAELİ 5	120,870	203	İZMİR 10	127,098	264	İSTANBUL 43	134,721
143	İÇEL 3	121,206	204	KASTAMONU 2	127,106	265	KOCAELİ 1	134,889
144	İSTANBUL 3	121,252	205	K.MARAŞ 3	127,196	266	GİRESUN 1	134,894
145	KAYSERİ 3	121,282	206	BURSA 1	127,240	267	ADANA 6	134,984
146	KOCAELİ 6	121,384	207	BURSA 4	127,332	268	MARDİN 1	135,083
147	KOCAELİ 2	121,567	208	İZMİR 13	127,385	269	İSTANBUL 19	135,775
148	İSTANBUL 4	121,600	209	ANKARA 11	127,470	270	EDİRNE 2	135,875
149	İÇEL 7	121,615	210	İZMİR 6	127,487	271	ADİYAMAN 1	135,969
150	BALIKESİR 1	121,791	211	İSTANBUL 12	127,799	272	ADANA 1	136,562
151	TRABZON 4	121,866	212	İZMİR 2	128,035	273	İSTANBUL 15	136,816
152	ANTALYA 3	121,876	213	SAKARYA 3	128,051	274	İSTANBUL 42	137,478
153	BURSA 10	122,042	214	ANKARA 12	128,091	275	GİRESUN 2	137,590
154	İZMİR 12	122,121	215	İSTANBUL 20	128,115	276	ERZİNCAN 1	137,695
155	SAKARYA 1	122,155	216	KONYA 5	128,117	277	İSTANBUL 35	137,738
156	İZMİR 11	122,283	217	İSTANBUL 25	128,171	278	İSTANBUL 16	138,264
157	İSTANBUL 6	122,311	218	ANKARA 17	128,195	279	İSTANBUL 47	138,356
158	URFA 3	122,484	219	BARTIN 1	128,327	280	İSTANBUL 44	138,391
159	İSTANBUL 8	122,539	220	ANKARA 15	128,589	281	MARDİN 2	139,794
160	ANKARA 1	122,603	221	İSTANBUL 11	128,639	282	İSTANBUL 37	140,175
161	GAZİANTEP 3	122,672	222	İSTANBUL 13	128,911	283	İSTANBUL 40	140,219
162	İSTANBUL 22	122,708	223	İSTANBUL 14	128,992	284	ADİYAMAN 2	140,557
163	ANKARA 19	122,885	224	İZMİR 7	129,065	285	İSTANBUL 41	140,745
164	KAYSERİ 2	122,941	225	K.MARAŞ 1	129,085	286	SİNOP 1	141,019
165	İSTANBUL 24	122,942	226	İSTANBUL 28	129,414	287	İSTANBUL 36	143,693
166	İSTANBUL 2	123,094	227	URFA 4	129,531	288	İSTANBUL 38	143,909
167	ISPARTA 1	123,121	228	BURSA 7	129,609	289	İSTANBUL 39	145,716
168	GAZİANTEP 1	123,237	229	BURSA 3	130,090	290	ÇANKIRI 1	146,401
169	İZMİR 17	123,324	230	İSTANBUL 18	130,092	291	KARABÜK 1	147,208
170	TRABZON 2	123,395	231	İSTANBUL 7	130,116	292	KIRŞEHİR 1	152,236
171	ANKARA 2	123,435	232	İZMİR 8	130,255	293	MUŞ 1	153,212
172	KONYA 7	123,700	233	KASTAMONU 1	130,318			
173	İZMİR 16	123,731	234	İZMİR 5	130,407			
174	ANKARA 18	123,752	235	BURSA 2	131,270			
175	KONYA 8	123,775	236	BURSA 8	131,285			
							Toplam	35,001,346
							Ortalama	119,459

EK 6

1999 GENEL SEÇİMLERİNDE 293 DAR SEÇİM BÖLGESİNDE OY DAĞILIMI

Bu listede yer alan 7 partinin 293 adet dar seçim çevresinin her birinde aldıkları oylar, seçim çevrelerini oluşturan ilçe/mahallelerin her birinde aldıkları oylar tek tek toplanarak belirlenmiştir.

SEÇİM ÇEVRESİ	SEÇMEN LİSTESİNDE										
	YAZILI OLAN SEÇMEN SAYISI	OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	OY GEÇERLİ OY SAYISI								
				FP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	DiĞER
1 ADANA 1	136,562	118,631	114,286	7,858	13,231	7,448	24,105	14,489	8,026	34,688	4,441
2 ADANA 2	125,174	112,458	107,881	12,713	11,339	7,009	13,973	18,043	894	39,516	4,394
3 ADANA 3	132,234	113,697	108,640	10,603	12,771	12,181	25,213	13,645	7,835	22,397	3,995
4 ADANA 4	132,425	108,282	102,323	14,091	9,662	9,699	25,796	4,805	9,553	25,062	3,655
5 ADANA 5	133,093	112,693	107,733	12,935	10,995	8,001	26,657	10,599	7,826	26,197	4,523
6 ADANA 6	134,984	108,038	104,500	10,352	15,707	7,550	34,040	6,427	3,225	23,486	3,713
7 ADANA 7	132,387	107,630	103,118	8,586	17,365	5,991	35,773	6,913	5,143	20,074	3,273
8 ADANA 8	125,513	100,419	94,568	9,104	8,702	9,403	32,947	4,225	19,625	6,831	3,731
9 ADIYAMAN 1	135,969	116,030	109,799	29,189	11,960	12,689	7,381	16,217	10,695	11,255	10,413
10 ADIYAMAN 2	140,557	122,723	116,761	33,426	11,703	14,544	6,936	22,234	6,279	12,794	8,845
11 AFYON 1	103,459	95,772	88,316	12,911	8,836	3,809	10,657	8,467	534	26,300	16,802
12 AFYON 2	103,413	96,607	91,344	7,007	14,342	8,688	10,411	18,009	1,313	26,816	4,758
13 AFYON 3	99,377	92,750	86,523	12,068	9,952	7,237	10,776	15,581	956	24,224	5,729
14 AFYON 4	98,375	92,081	84,593	7,920	9,543	6,183	12,328	12,349	1,124	20,849	14,297
15 AMASYA 1	111,732	98,957	94,778	16,744	9,701	11,051	13,953	13,057	838	22,373	7,061
16 AMASYA 2	114,704	103,766	99,254	13,586	10,420	12,433	19,550	11,726	890	24,721	5,928
17 ANKARA 1	122,603	110,008	105,269	16,910	15,958	10,599	14,683	11,536	4,175	25,650	5,758
18 ANKARA 2	123,435	108,704	104,033	25,866	8,003	7,942	18,316	6,538	1,230	31,974	4,157
19 ANKARA 3	118,507	105,388	101,613	10,737	11,694	9,691	31,961	9,039	2,646	18,973	6,872
20 ANKARA 4	118,859	102,588	99,592	8,284	14,132	15,306	36,782	5,575	1,695	12,405	5,413
21 ANKARA 5	112,433	96,499	93,630	6,970	13,585	11,948	36,416	5,868	1,115	12,404	5,324
22 ANKARA 6	116,773	101,492	98,478	6,198	15,511	16,715	37,467	5,169	841	11,272	5,305
23 ANKARA 7	119,517	103,633	99,456	12,592	11,395	19,810	26,802	4,902	1,930	16,674	5,351
24 ANKARA 8	114,594	101,858	97,979	14,310	10,479	9,788	23,445	6,927	1,512	26,155	5,363
25 ANKARA 9	125,860	106,062	100,939	18,010	8,591	18,604	21,350	4,430	1,201	24,119	4,634
26 ANKARA 10	125,737	112,864	107,429	26,188	5,254	26,851	12,273	3,516	1,011	27,990	4,346
27 ANKARA 11	127,470	95,062	91,405	15,054	12,567	3,306	12,167	16,265	783	26,169	5,094
28 ANKARA 12	128,091	113,476	108,567	22,459	10,833	14,235	22,352	7,503	1,079	25,211	4,895
29 ANKARA 13	131,326	115,783	110,751	23,334	9,413	18,868	20,581	6,376	1,970	25,437	4,772
30 ANKARA 14	134,422	119,347	114,199	24,896	12,343	12,540	21,239	8,355	1,335	28,421	5,070
31 ANKARA 15	128,589	111,666	105,423	17,704	10,569	15,095	28,947	6,635	2,653	18,930	4,887
32 ANKARA 16	126,564	114,455	108,267	35,057	6,748	13,079	10,288	7,494	766	30,017	4,821
33 ANKARA 17	128,195	113,725	110,754	9,641	11,954	23,417	36,965	4,614	2,056	15,095	7,010
34 ANKARA 18	123,752	109,318	103,911	22,685	11,067	10,972	23,371	7,189	1,430	22,485	4,743
35 ANKARA 19	122,885	108,954	104,843	20,844	13,025	7,754	20,567	9,938	1,578	24,261	6,913
36 ANTALYA 1	116,940	100,637	95,668	4,228	24,428	6,399	11,863	24,170	1,804	19,278	3,498
37 ANTALYA 2	116,466	103,381	99,260	8,849	7,959	13,219	11,592	25,794	822	27,377	3,648
38 ANTALYA 3	121,876	109,958	104,802	4,881	14,299	14,191	15,654	27,800	1,398	21,669	4,910
39 ANTALYA 4	114,745	98,758	94,657	4,182	11,156	14,310	17,313	19,552	1,143	22,559	4,442
40 ANTALYA 5	112,285	98,522	93,560	6,700	12,714	11,387	12,717	19,729	1,914	23,808	4,591
41 ANTALYA 6	111,076	89,463	86,165	4,860	11,049	11,784	29,481	8,210	2,993	14,405	3,378
42 ANTALYA 7	112,777	90,053	86,045	5,713	9,802	10,497	26,355	9,997	3,882	16,629	3,167
43 ANTALYA 8	112,719	92,748	88,449	7,256	7,093	10,730	25,662	9,203	4,635	20,787	3,081

SEÇMEN LİSTESİNDE												
SEÇİM ÇEVRESİ	YAZILI OLAN SEÇMEN	OY KULLANAN SEÇMEN	GEÇERLİ OY	FP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	DİĞER	
	SAYISI	SAYISI	SAYISI									
44	ARTVİN 1	124,440	107,710	103,722	9,067	17,278	11,466	20,075	20,516	1,333	17,322	6,665
45	AYDIN 1	112,125	100,152	96,290	5,505	15,910	6,555	26,800	11,570	3,993	22,676	3,281
46	AYDIN 2	116,464	107,191	102,227	5,570	18,406	7,230	28,439	14,466	3,122	21,026	3,968
47	AYDIN 3	109,041	98,600	94,578	3,888	15,649	8,220	29,395	12,367	4,660	16,827	3,572
48	AYDIN 4	118,553	106,731	102,393	4,775	16,311	7,824	32,092	12,558	5,102	19,906	3,826
49	AYDIN 5	120,451	114,008	109,246	4,860	16,754	7,596	29,846	23,141	1,908	19,914	5,227
50	BALIKESİR 1	121,791	114,230	110,432	16,072	11,478	6,898	22,682	24,478	822	22,862	5,140
51	BALIKESİR 2	126,923	114,695	110,990	7,292	20,021	6,989	44,733	16,848	1,269	10,556	3,282
52	BALIKESİR 3	119,192	108,403	104,360	7,770	13,905	7,254	33,603	19,698	1,356	15,335	5,439
53	BALIKESİR 4	124,218	111,697	107,875	8,462	15,240	7,980	36,709	17,843	1,614	16,569	3,458
54	BALIKESİR 5	119,533	110,949	107,557	10,878	15,276	5,344	27,446	24,512	1,021	18,034	5,046
55	BALIKESİR 6	119,858	105,600	102,925	12,445	20,801	5,324	27,969	16,943	537	15,712	3,194
56	BOLU 1	119,345	110,419	103,916	12,218	15,597	5,782	26,635	11,493	1,242	22,009	8,940
57	BOLU 2	118,225	109,087	103,670	24,187	14,970	3,778	20,108	13,328	1,223	20,099	5,977
58	BOLU 3	116,918	106,749	101,992	24,042	13,248	2,453	20,801	12,804	1,127	22,907	4,610
59	BURSA 1	127,240	113,966	109,673	10,654	20,527	5,938	41,909	13,281	1,363	12,117	3,884
60	BURSA 2	131,270	120,501	114,972	19,521	18,041	5,024	27,900	17,813	2,936	18,610	5,128
61	BURSA 3	130,090	114,327	109,173	24,217	14,425	4,361	33,821	8,612	3,318	15,915	4,499
62	BURSA 4	127,332	112,283	107,507	18,048	17,507	3,747	37,994	12,382	1,459	12,466	3,905
63	BURSA 5	132,289	105,474	101,404	15,289	17,504	2,550	37,076	10,378	2,708	13,032	2,867
64	BURSA 6	134,138	122,690	117,749	18,578	15,083	2,642	49,665	14,666	1,212	12,169	3,736
65	BURSA 7	129,609	112,929	109,207	13,655	21,806	3,633	40,146	13,016	995	12,081	3,872
66	BURSA 8	131,285	117,815	112,831	16,963	20,086	6,602	31,203	15,252	1,711	17,181	3,833
67	BURSA 9	124,581	113,421	108,443	20,841	15,344	3,943	20,323	13,664	1,802	26,727	5,799
68	BURSA 10	122,042	113,423	109,251	10,775	16,614	3,627	31,394	21,921	1,249	19,571	4,100
69	ÇANAKKALE 1	104,167	93,318	89,927	3,431	19,747	7,539	32,321	10,624	1,241	11,496	3,529
70	ÇANAKKALE 2	106,070	100,318	97,243	4,492	12,336	8,241	28,875	17,987	732	20,419	4,161
71	ÇANAKKALE 3	104,394	96,737	93,449	10,319	13,691	5,922	26,283	17,080	964	15,625	3,565
72	ÇANKIRI 1	146,401	131,786	125,721	24,940	8,568	3,413	10,670	21,424	921	47,825	7,960
73	ÇORUM 1	92,449	83,241	79,698	15,388	4,183	18,875	8,220	5,221	421	22,417	4,973
74	ÇORUM 2	91,606	84,358	80,302	11,403	6,350	6,243	8,484	15,406	903	24,881	6,632
75	ÇORUM 3	93,320	84,833	81,188	15,558	2,996	10,340	6,812	10,039	388	29,886	5,169
76	ÇORUM 4	92,406	86,533	83,581	15,703	5,525	13,920	7,112	14,589	761	19,450	6,525
77	DENİZLİ 1	105,349	98,727	93,384	5,464	14,736	8,742	19,169	21,355	1,489	17,596	4,833
78	DENİZLİ 2	105,879	99,020	93,040	4,145	14,795	13,660	23,155	16,332	1,380	15,191	4,382
79	DENİZLİ 3	100,351	90,914	87,337	4,753	12,301	7,580	24,760	16,858	870	16,727	3,488
80	DENİZLİ 4	101,543	90,977	86,413	7,033	10,959	6,163	28,410	10,662	2,798	17,036	3,351
81	DENİZLİ 5	107,971	100,243	95,375	4,826	15,789	7,912	26,648	16,721	2,243	17,169	4,068
82	DİYARBAKIR 1	103,702	76,651	73,227	8,636	3,841	1,236	2,563	2,698	50,331	1,376	2,547
83	DİYARBAKIR 2	105,296	78,195	74,408	8,364	6,255	2,346	5,194	2,710	44,863	2,052	2,624
84	DİYARBAKIR 3	116,106	94,369	89,428	11,427	13,129	2,712	2,850	15,895	37,852	1,827	3,735
85	DİYARBAKIR 4	110,412	92,384	83,571	16,393	11,546	3,631	6,832	14,359	18,388	2,816	9,606
86	DİYARBAKIR 5	111,371	92,602	85,821	14,301	10,431	2,332	2,770	9,827	35,253	3,122	7,785
87	EDİRNE 1	133,047	122,354	116,706	2,365	16,868	12,435	49,881	15,355	1,315	11,687	6,800
88	EDİRNE 2	135,875	123,188	118,285	5,849	18,114	9,530	57,442	11,059	1,336	10,044	4,911
89	ELAZIĞ 1	112,308	98,003	91,672	26,942	9,383	3,983	2,229	13,348	4,816	9,760	21,211
90	ELAZIĞ 2	100,327	78,637	73,313	20,659	3,197	2,839	3,159	4,693	5,025	9,250	24,484
91	ELAZIĞ 3	99,563	79,960	75,825	11,754	3,213	5,009	3,738	3,822	2,044	13,748	32,501
92	ERZİNCAN 1	137,695	114,516	110,791	20,683	8,287	20,940	8,958	15,191	1,179	27,745	7,808
93	ERZURUM 1	102,271	84,140	80,114	22,451	5,863	1,851	3,605	14,005	2,057	26,303	3,974
94	ERZURUM 2	108,087	88,958	85,050	23,193	7,136	1,876	3,770	14,775	2,210	27,742	4,348
95	ERZURUM 3	101,541	88,907	85,214	25,346	6,190	7,704	5,135	13,440	738	21,147	5,514
96	ERZURUM 4	107,806	92,189	87,128	24,364	6,113	4,523	3,320	13,967	15,880	13,152	5,809
97	ESKİŞEHİR 1	109,312	103,147	98,332	8,665	11,868	7,278	22,136	19,867	965	23,047	4,506

SEÇMEN LİSTESİNDE												
SEÇİM ÇEVRESİ	YAZILI OLAN SEÇMEN	OY KULLANAN SEÇMEN	GEÇERLİ OY	FP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	DİĞER	
	SAYISI	SAYISI	SAYISI									
98	ESKİŞEHİR 2	113,367	105,218	100,387	10,686	12,007	4,903	40,477	12,676	1,053	14,845	3,740
99	ESKİŞEHİR 3	113,511	103,863	98,746	10,483	9,671	5,385	39,224	12,128	566	17,757	3,532
100	ESKİŞEHİR 4	109,154	97,946	94,182	8,240	10,995	9,812	39,975	8,360	765	12,474	3,561
101	GAZİANTEP 1	123,237	107,997	103,775	17,358	13,739	11,497	13,642	18,754	3,771	19,671	5,343
102	GAZİANTEP 2	120,415	107,913	103,964	14,149	11,499	13,503	19,668	12,852	3,502	22,631	6,152
103	GAZİANTEP 3	122,672	102,090	96,043	16,844	8,121	15,032	18,013	7,725	9,417	16,775	4,129
104	GAZİANTEP 4	125,552	101,220	96,090	13,909	8,479	14,931	22,891	6,376	3,967	21,104	4,442
105	GAZİANTEP 5	126,040	102,663	96,241	16,317	7,421	14,511	22,622	5,583	6,576	18,937	4,267
106	GİRESUN 1	134,894	117,394	112,469	16,730	15,647	8,860	28,334	15,387	930	20,693	5,888
107	GİRESUN 2	137,590	117,423	112,729	20,120	17,714	5,966	20,014	14,654	1,520	25,758	6,983
108	HATAY 1	119,528	105,481	100,960	16,078	3,717	10,562	10,045	15,510	5,287	35,745	4,016
109	HATAY 2	108,962	98,361	93,558	8,910	14,988	21,642	12,508	12,046	1,556	12,315	9,593
110	HATAY 3	113,161	102,449	98,947	6,880	12,640	32,595	14,852	12,371	1,445	12,165	6,092
111	HATAY 4	117,108	99,979	95,329	14,777	10,343	16,554	11,187	10,006	1,028	25,426	6,004
112	HATAY 5	124,372	108,141	103,580	15,712	13,914	13,867	17,143	13,188	1,032	23,412	5,311
113	HATAY 6	112,217	91,595	87,527	8,417	15,054	18,058	15,066	3,838	4,773	19,455	2,867
114	ISPARTA 1	123,121	112,811	107,922	12,464	15,084	5,151	10,943	27,332	909	31,609	4,430
115	ISPARTA 2	120,544	113,028	106,836	8,079	21,696	6,618	10,277	22,396	1,431	31,337	5,002
116	İÇEL 1	124,159	113,265	108,891	5,073	12,556	15,979	12,638	19,234	932	38,647	3,832
117	İÇEL 2	120,596	109,294	104,180	4,312	17,585	9,483	14,446	19,660	1,947	32,425	4,259
118	İÇEL 3	121,206	105,213	99,684	3,826	7,449	12,437	21,533	4,459	13,538	33,035	3,407
119	İÇEL 4	120,822	106,498	102,318	5,735	10,617	9,394	19,965	17,529	2,364	33,013	3,690
120	İÇEL 5	126,135	99,820	95,410	5,065	9,395	16,570	24,675	4,212	13,196	17,819	4,479
121	İÇEL 6	124,370	95,980	91,050	6,224	8,788	11,762	24,262	3,832	11,935	20,210	4,040
122	İÇEL 7	121,615	99,681	94,428	5,993	9,327	10,139	17,151	7,492	17,733	22,095	4,494
123	İSTANBUL 1	125,353	107,521	102,922	23,167	20,032	4,989	28,878	6,505	2,476	12,294	4,581
124	İSTANBUL 2	123,094	103,108	100,104	16,230	17,934	8,825	36,409	4,747	2,431	8,895	4,630
125	İSTANBUL 3	121,252	102,448	98,924	29,457	13,848	6,476	23,693	5,979	3,526	11,563	4,382
126	İSTANBUL 4	121,600	102,160	99,019	17,954	21,045	5,191	33,845	6,411	1,686	8,826	4,061
127	İSTANBUL 5	119,842	98,930	95,068	18,856	14,715	11,438	29,254	4,427	2,869	9,454	4,059
128	İSTANBUL 6	122,311	104,133	102,067	9,423	24,209	7,505	44,773	5,209	980	5,870	4,104
129	İSTANBUL 7	130,116	110,206	108,069	4,760	31,400	8,200	49,139	5,710	767	3,924	4,163
130	İSTANBUL 8	122,539	100,670	97,020	14,370	19,274	7,619	36,173	4,730	2,092	8,058	4,694
131	İSTANBUL 9	131,494	110,737	106,024	21,997	14,401	15,051	24,909	5,582	7,123	13,012	3,949
132	İSTANBUL 10	134,260	114,150	110,377	22,561	14,803	20,204	28,794	4,716	2,917	12,690	3,692
133	İSTANBUL 11	128,639	106,799	102,343	20,584	13,129	16,536	28,014	3,895	4,286	11,763	4,136
134	İSTANBUL 12	127,799	105,356	102,496	13,001	21,731	9,732	39,944	4,963	1,243	8,109	3,773
135	İSTANBUL 13	128,911	109,486	104,880	25,440	12,757	15,476	23,150	4,639	5,344	14,734	3,340
136	İSTANBUL 14	128,992	108,707	104,110	27,867	10,763	9,082	27,821	5,574	3,459	16,079	3,465
137	İSTANBUL 15	136,816	113,430	107,658	38,060	10,147	9,365	14,857	3,584	11,822	13,736	6,087
138	İSTANBUL 16	138,264	115,000	110,535	32,815	10,073	17,372	21,403	3,664	7,123	13,101	4,984
139	İSTANBUL 17	131,918	111,645	107,488	26,846	13,410	17,491	20,787	6,319	5,015	13,074	4,479
140	İSTANBUL 18	130,092	108,798	103,544	24,266	15,605	7,513	32,988	4,456	2,601	11,841	4,274
141	İSTANBUL 19	135,775	112,758	107,271	26,380	16,067	12,693	25,457	4,131	3,941	13,459	5,143
142	İSTANBUL 20	128,115	106,378	102,101	10,281	25,943	10,877	36,812	4,365	1,645	6,246	5,932
143	İSTANBUL 21	124,616	108,601	103,127	24,376	14,668	12,577	30,231	4,997	2,633	9,320	4,325
144	İSTANBUL 22	122,708	102,688	97,794	27,076	12,078	13,280	22,215	5,020	3,122	11,003	4,000
145	İSTANBUL 23	124,998	98,715	94,765	13,842	18,656	7,451	34,836	4,721	3,786	6,229	5,262
146	İSTANBUL 24	122,942	101,951	99,302	8,289	25,941	8,895	41,006	4,621	876	4,894	4,777
147	İSTANBUL 25	128,171	108,233	103,790	19,120	21,519	11,812	29,233	4,810	3,243	9,347	4,702
148	İSTANBUL 26	131,961	112,139	107,874	27,089	13,940	4,887	37,558	8,253	2,052	10,872	3,223

		SEÇMEN LİSTESİNDE										
		YAZILI OLAN SEÇMEN	OY KULLANAN SEÇMEN	GEÇERLİ OY								
SEÇİM ÇEVRESİ		SAYISI	SAYISI	SAYISI	FP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	DİĞER
149	İSTANBUL 27	123,954	100,251	95,923	20,822	14,951	6,031	29,329	6,983	3,628	10,714	3,465
150	İSTANBUL 28	129,414	106,195	101,824	20,997	17,158	5,480	34,910	7,716	2,663	9,090	3,810
151	İSTANBUL 29	125,422	99,638	95,240	21,790	16,900	5,944	26,756	6,634	5,212	8,012	3,992
152	İSTANBUL 30	124,175	102,576	98,557	34,626	16,147	3,315	23,574	6,699	3,189	7,720	3,287
153	İSTANBUL 31	132,265	109,855	103,936	34,205	9,558	4,041	23,644	8,342	7,809	12,145	4,192
154	İSTANBUL 32	133,769	112,043	106,946	32,961	7,171	19,174	19,912	4,296	9,490	9,745	4,197
155	İSTANBUL 33	133,549	114,402	109,338	22,799	15,581	4,054	42,772	8,645	2,601	9,461	3,425
156	İSTANBUL 34	132,286	109,306	103,988	35,643	8,390	8,869	24,381	3,982	5,583	13,124	4,016
157	İSTANBUL 35	137,738	114,275	110,028	26,020	19,154	7,740	31,287	5,860	3,591	12,205	4,171
158	İSTANBUL 36	143,693	117,490	113,896	21,026	21,363	14,139	31,629	5,945	4,562	10,811	4,421
159	İSTANBUL 37	140,175	112,732	108,631	29,377	13,258	10,974	24,386	6,467	6,212	13,572	4,385
160	İSTANBUL 38	143,909	116,673	111,054	33,034	8,880	10,690	30,688	4,736	5,599	13,163	4,264
161	İSTANBUL 39	145,716	116,823	110,806	32,702	6,946	11,181	27,788	4,334	9,904	13,743	4,208
162	İSTANBUL 40	140,219	114,925	109,917	32,858	12,801	8,634	26,651	5,967	5,246	13,992	3,768
163	İSTANBUL 41	140,745	110,886	106,543	14,690	18,089	14,790	35,090	4,209	4,224	11,021	4,430
164	İSTANBUL 42	137,478	120,583	113,781	8,748	26,040	8,171	41,372	12,712	2,573	9,628	4,537
165	İSTANBUL 43	134,721	113,708	110,726	8,274	31,497	7,158	44,334	7,198	1,376	6,299	4,590
166	İSTANBUL 44	138,391	113,703	107,969	17,748	13,567	8,609	41,019	5,401	5,691	11,292	4,645
167	İSTANBUL 45	133,462	110,910	106,682	17,302	18,225	5,871	40,100	5,789	4,094	11,687	3,619
168	İSTANBUL 46	134,498	108,446	100,807	19,866	10,069	15,899	24,890	3,276	12,834	8,200	5,765
169	İSTANBUL 47	138,356	97,497	92,301	11,959	20,679	7,937	24,549	8,706	3,469	10,172	4,830
170	İZMİR 1	132,858	120,754	114,439	3,869	21,717	12,094	42,990	12,592	3,374	13,771	4,032
171	İZMİR 2	128,035	117,257	111,186	7,073	12,643	10,488	36,442	17,997	4,551	16,614	5,378
172	İZMİR 3	131,614	111,840	106,315	6,725	18,972	9,599	38,892	6,463	7,368	14,057	4,239
173	İZMİR 4	131,367	113,670	107,882	4,902	16,792	10,868	47,795	8,505	3,572	11,027	4,421
174	İZMİR 5	130,407	111,869	108,340	3,621	21,997	10,444	51,468	6,765	2,102	7,194	4,746
175	İZMİR 6	127,487	108,404	103,638	6,885	16,394	8,690	41,924	6,689	6,277	12,362	4,417
176	İZMİR 7	129,065	109,832	105,413	6,584	18,587	6,341	47,700	8,808	2,334	11,345	3,714
177	İZMİR 8	130,255	109,217	103,305	6,041	17,343	5,569	41,707	6,976	13,489	8,415	3,765
178	İZMİR 9	116,636	100,558	95,704	3,201	18,300	12,831	33,853	10,277	4,678	8,798	3,759
179	İZMİR 10	127,098	117,693	111,964	5,173	13,245	12,726	40,050	18,495	1,406	15,846	5,023
180	İZMİR 11	122,283	112,106	107,014	5,398	13,473	8,810	37,910	20,851	1,741	13,921	4,909
181	İZMİR 12	122,121	109,484	104,394	4,847	13,999	12,306	34,746	12,435	6,887	14,239	4,935
182	İZMİR 13	127,385	111,680	106,899	4,013	15,010	16,989	43,843	6,446	4,201	11,699	4,702
183	İZMİR 14	124,654	109,548	106,684	2,128	22,501	11,080	53,664	6,205	1,342	5,231	4,535
184	İZMİR 15	118,216	102,792	96,958	7,503	10,613	9,904	35,820	6,758	7,539	14,400	4,435
185	İZMİR 16	123,731	106,151	102,716	3,997	16,878	10,946	45,421	7,606	2,882	9,340	5,646
186	İZMİR 17	123,324	110,447	105,408	5,650	16,366	6,463	49,613	8,419	4,634	10,604	3,650
187	KASTAMONU 1	130,318	118,387	113,223	10,377	17,745	4,227	25,234	21,754	1,331	26,929	5,626
188	KASTAMONU 2	127,106	113,115	107,723	6,118	16,069	4,247	26,769	21,264	1,970	23,683	7,603
189	KAYSERİ 1	118,241	106,825	103,005	28,445	5,448	6,317	10,506	11,333	681	35,679	4,596
190	KAYSERİ 2	122,941	110,295	106,604	16,457	10,711	7,679	16,324	13,533	881	36,396	4,623
191	KAYSERİ 3	121,282	107,130	103,384	22,445	8,678	4,047	18,002	9,036	1,174	34,994	5,008
192	KAYSERİ 4	113,046	95,297	91,945	26,829	5,513	3,758	15,782	6,688	1,220	28,370	3,785
193	KAYSERİ 5	119,784	102,732	98,819	22,785	6,765	5,140	20,939	7,544	1,383	29,699	4,564
194	KIRKLARELİ 1	110,612	101,559	97,865	2,903	18,229	13,171	40,675	8,022	1,021	10,416	3,428
195	KIRKLARELİ 2	104,128	96,162	92,400	3,725	15,339	10,292	32,318	11,708	939	13,857	4,222
196	KIRŞEHİR 1	152,236	136,176	130,577	12,434	12,925	17,242	23,949	11,499	3,249	43,359	5,919
197	KOCAELİ 1	134,889	116,543	110,236	26,974	12,936	9,357	29,687	6,081	4,256	16,117	4,827
198	KOCAELİ 2	121,567	107,319	101,620	22,085	12,013	10,795	23,019	6,640	7,135	15,362	4,572
199	KOCAELİ 3	126,061	110,026	104,327	22,845	9,914	13,856	27,150	13,220	1,288	12,102	3,952

SEÇMEN LİSTESİNDE												
SEÇİM ÇEVRESİ	YAZILI OLAN SEÇMEN SAYISI	OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	GEÇERLİ OY SAYISI	FP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	DİĞER	
200	KOCAELİ 4	125,032	109,411	104,494	24,607	9,809	11,042	21,117	13,882	1,905	17,550	4,582
201	KOCAELİ 5	120,870	107,594	102,904	21,545	10,071	9,324	18,283	18,884	3,431	16,946	4,420
202	KOCAELİ 6	121,384	106,005	101,094	23,842	12,646	8,348	23,696	13,776	1,273	14,105	3,404
203	KONYA 1	120,187	109,607	105,227	49,786	5,300	1,512	5,386	11,927	1,809	24,900	4,607
204	KONYA 2	125,348	110,678	106,465	49,458	4,655	2,530	8,336	8,262	915	27,720	4,589
205	KONYA 3	132,080	122,690	117,554	39,306	7,141	3,656	5,495	19,057	943	36,130	5,826
206	KONYA 4	133,818	117,545	113,763	38,562	5,698	3,997	13,045	11,067	3,075	33,111	5,208
207	KONYA 5	128,117	119,105	114,014	19,241	9,585	13,187	24,600	16,454	1,305	25,787	3,855
208	KONYA 6	131,874	122,278	116,711	27,605	12,267	7,426	10,293	20,467	948	33,524	4,181
209	KONYA 7	123,700	113,259	108,525	25,196	10,966	8,083	9,803	19,031	11,966	17,813	5,667
210	KONYA 8	123,775	114,628	110,031	19,988	8,553	6,840	18,091	17,645	770	33,165	4,979
211	KÜTAHYA 1	101,055	91,706	87,945	18,247	8,269	3,370	19,360	14,335	443	19,377	4,545
212	KÜTAHYA 2	93,074	88,271	84,533	18,452	6,969	2,356	12,015	22,433	516	16,193	5,598
213	KÜTAHYA 3	93,732	87,815	83,432	11,547	9,482	2,651	12,003	22,541	864	20,068	4,276
214	KÜTAHYA 4	88,094	82,990	79,165	8,665	9,596	2,666	11,319	21,779	841	20,195	4,104
215	MALATYA 1	95,952	82,741	79,579	13,133	8,210	16,151	4,866	3,883	2,050	17,933	13,353
216	MALATYA 2	98,121	85,669	81,971	20,762	5,989	11,652	5,062	6,612	1,808	13,562	16,524
217	MALATYA 3	106,285	82,546	78,308	18,773	4,402	11,845	5,817	3,516	1,824	17,568	14,556
218	MALATYA 4	106,249	87,156	82,558	28,641	4,489	6,599	3,536	5,113	1,793	14,560	17,835
219	MANİSA 1	118,909	111,961	106,527	5,559	13,392	10,204	24,996	22,151	2,329	22,492	5,404
220	MANİSA 2	116,696	108,440	103,595	11,979	10,036	6,990	25,295	22,915	1,744	19,763	4,873
221	MANİSA 3	114,818	106,530	101,748	8,912	6,914	7,589	31,743	21,918	1,232	17,709	5,731
222	MANİSA 4	112,642	105,221	100,312	9,577	14,538	8,024	17,162	18,360	3,391	23,561	5,699
223	MANİSA 5	113,317	103,552	98,508	10,196	8,802	5,408	22,544	18,797	5,098	23,921	3,742
224	MANİSA 6	113,738	101,078	96,440	8,041	11,739	4,685	26,481	12,747	7,739	21,196	3,812
225	MANİSA 7	108,741	100,120	95,254	4,308	9,258	8,736	29,274	17,213	3,532	18,779	4,154
226	K.MARAŞ 1	129,085	104,167	99,850	33,438	7,615	2,072	3,739	15,609	743	31,176	5,497
227	K.MARAŞ 2	119,243	109,098	104,810	28,159	11,744	5,006	4,966	17,969	1,153	26,782	8,947
228	K.MARAŞ 3	127,196	109,232	104,848	13,666	9,304	17,579	10,467	17,160	4,252	26,489	5,931
229	K.MARAŞ 4	124,765	108,669	104,915	20,418	8,889	8,562	5,495	22,287	1,185	32,441	5,637
230	MARDİN 1	135,083	110,251	103,811	14,423	17,917	2,651	9,743	24,912	20,924	2,267	10,974
231	MARDİN 2	139,794	121,220	115,724	11,462	18,164	3,634	10,048	17,305	34,574	1,971	18,566
232	MUĞLA 1	116,933	106,148	102,097	5,417	15,618	9,145	20,261	23,541	969	23,428	3,718
233	MUĞLA 2	113,850	106,457	101,592	2,577	14,405	11,810	35,543	14,957	1,700	15,401	5,199
234	MUĞLA 3	108,647	94,111	90,027	1,920	18,004	10,850	29,899	12,617	1,993	11,109	3,635
235	MUĞLA 4	102,342	90,514	86,697	2,940	15,166	12,328	27,459	12,602	1,342	11,103	3,757
236	MUŞ 1	153,212	124,863	116,400	12,701	12,922	5,340	10,610	13,618	37,020	5,074	19,115
237	ORDU 1	115,323	98,013	93,738	7,303	21,694	6,946	27,668	7,359	1,150	16,569	5,049
238	ORDU 2	118,982	97,488	93,173	13,295	20,551	6,834	19,454	10,461	1,615	15,949	5,014
239	ORDU 3	117,796	100,688	94,463	11,235	19,748	6,404	15,827	14,414	1,994	18,081	6,761
240	ORDU 4	110,146	95,140	90,176	13,826	17,675	2,719	24,238	12,449	1,795	11,091	6,383
241	RİZE 1	104,336	83,459	80,804	17,737	37,848	1,566	6,381	7,826	693	6,961	1,792
242	RİZE 2	101,356	84,922	81,998	16,037	32,846	3,874	9,622	8,085	1,163	7,720	2,651
243	SAKARYA 1	122,155	106,451	102,261	24,143	13,868	5,926	24,964	12,474	1,189	16,460	3,249
244	SAKARYA 2	116,195	103,289	99,327	25,445	12,181	3,341	18,922	15,659	2,269	17,958	3,540
245	SAKARYA 3	128,051	115,240	110,654	25,767	17,269	3,123	21,104	18,780	1,393	18,845	4,373
246	SAKARYA 4	119,876	110,428	105,715	26,379	14,461	5,655	15,744	17,069	1,314	20,389	4,704
247	SAMSUN 1	108,542	96,231	92,042	13,585	6,743	6,237	14,237	16,208	929	26,992	7,111
248	SAMSUN 2	100,650	88,561	85,133	9,646	11,490	2,677	20,298	12,607	878	22,382	5,155
249	SAMSUN 3	102,121	91,591	87,350	12,373	15,122	4,603	17,545	15,099	1,157	16,208	5,239
250	SAMSUN 4	101,815	89,046	84,986	14,285	8,922	4,095	20,029	15,709	892	16,276	4,778

SEÇMEN LİSTESİNDE												
SEÇİM ÇEVRESİ	YAZILI OLAN SEÇMEN	OY KULLANAN SEÇMEN	GEÇERLİ OY	FP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	DİĞER	
	SAYISI	SAYISI	SAYISI									
251	SAMSUN 5	112,071	99,903	95,493	15,769	16,081	6,671	20,297	15,118	1,177	15,673	4,707
252	SAMSUN 6	109,055	91,903	86,302	13,844	13,925	6,226	18,483	10,348	617	17,840	5,022
253	SAMSUN 7	110,091	91,862	86,571	12,990	15,387	7,307	22,823	9,628	478	13,808	4,151
254	SİNOP 1	141,019	124,292	118,199	14,468	22,074	7,181	30,413	18,003	2,120	14,071	9,869
255	SİVAS 1	99,486	87,001	83,530	16,415	4,578	9,849	9,284	7,569	582	17,386	17,867
256	SİVAS 2	89,286	74,572	71,670	15,592	8,184	13,960	5,858	5,787	899	13,092	8,298
257	SİVAS 3	98,151	83,283	80,575	25,700	2,298	6,304	6,043	7,047	381	15,068	17,734
258	SİVAS 4	101,113	86,292	83,486	30,800	2,429	5,503	4,722	4,973	297	15,084	19,689
259	TEKİRDAĞ 1	89,148	76,573	73,426	5,753	11,622	5,168	27,290	8,437	1,022	11,325	2,809
260	TEKİRDAĞ 2	96,347	84,435	80,972	3,247	14,757	6,447	38,769	7,025	1,447	6,916	2,364
261	TEKİRDAĞ 3	98,294	77,455	74,228	4,894	14,544	5,989	30,506	7,670	1,109	6,831	2,685
262	TEKİRDAĞ 4	90,388	83,207	80,176	3,334	12,916	6,339	31,359	12,812	971	9,033	3,412
263	TOKAT 1	97,131	85,356	82,710	18,914	6,535	9,302	5,303	8,136	426	27,412	6,682
264	TOKAT 2	110,992	97,740	94,276	17,249	6,220	18,476	9,247	9,166	496	26,253	7,169
265	TOKAT 3	102,261	90,305	85,913	14,721	7,705	8,574	11,153	10,412	797	26,810	5,741
266	TOKAT 4	94,909	80,377	77,105	18,265	6,906	8,390	5,957	12,698	689	18,739	5,461
267	TRABZON 1	117,329	90,073	86,910	16,488	15,884	5,526	19,206	7,844	540	18,719	2,709
268	TRABZON 2	123,395	99,070	96,006	27,973	16,747	2,910	13,261	10,515	570	20,688	3,342
269	TRABZON 3	115,853	100,264	96,027	18,690	20,547	4,888	16,514	10,542	903	19,859	4,084
270	TRABZON 4	121,866	107,614	103,534	13,040	23,996	6,063	18,914	12,341	994	24,518	3,670
271	URFA 1	134,262	103,197	95,464	33,020	8,093	3,306	4,885	14,916	16,510	8,407	6,328
272	URFA 2	133,369	118,568	112,940	19,627	21,042	8,628	3,575	25,054	20,571	8,543	5,901
273	URFA 3	122,484	106,886	101,909	18,538	12,074	3,568	6,772	29,437	14,061	13,172	4,287
274	URFA 4	129,531	116,547	111,281	18,921	17,814	9,990	4,106	30,904	18,707	5,664	5,175
275	UŞAK 1	100,865	93,250	88,604	7,409	8,245	7,741	27,833	7,774	1,122	23,404	5,076
276	UŞAK 2	97,860	92,764	87,624	5,393	10,508	11,955	24,366	11,175	1,172	17,755	5,300
277	VAN 1	105,764	78,535	73,180	14,753	2,609	1,389	4,386	4,873	32,828	7,699	4,643
278	VAN 2	106,758	91,888	86,790	18,301	11,596	7,698	3,649	9,498	24,197	3,998	7,853
279	VAN 3	107,741	89,726	84,414	12,941	9,674	3,316	2,045	12,698	30,251	7,919	5,570
280	YOZGAT 1	104,725	93,608	90,457	15,344	8,562	6,932	5,036	7,532	791	40,835	5,425
281	YOZGAT 2	103,918	94,071	90,130	15,512	11,949	11,036	7,931	7,289	1,003	31,905	3,505
282	YOZGAT 3	102,084	91,787	88,631	25,870	8,606	5,897	3,084	7,381	770	32,000	5,023
283	ZONGULDAK 1	95,942	84,252	79,432	7,069	10,557	6,224	31,203	9,293	861	9,889	4,336
284	ZONGULDAK 2	100,557	91,486	86,463	9,617	12,700	7,075	32,180	8,345	1,229	10,171	5,146
285	ZONGULDAK 3	98,548	90,123	84,874	7,777	13,454	4,695	34,843	8,405	1,066	9,840	4,794
286	ZONGULDAK 4	103,160	88,147	82,980	7,854	12,544	7,793	31,753	8,155	796	9,610	4,475
287	AKSARAY 1	100,622	85,969	81,591	14,581	9,051	7,079	8,119	8,043	1,017	28,607	5,094
288	AKSARAY 2	101,777	90,673	86,021	13,599	8,613	6,540	8,472	16,426	789	26,639	4,943
289	KARAMAN 1	125,865	117,031	112,031	22,239	7,165	10,252	18,478	12,239	886	35,372	5,398
290	BARTIN 1	128,327	116,215	110,512	9,037	21,827	4,569	40,346	17,596	1,549	8,154	7,434
291	KARABÜK 1	147,208	134,245	127,238	17,660	18,135	8,212	24,762	21,808	1,505	28,142	7,014
292	OSMANİYE 1	117,636	99,344	95,557	16,130	5,429	7,419	7,282	11,398	2,497	41,099	4,303
293	OSMANİYE 2	117,416	105,053	101,616	10,151	11,790	8,754	12,692	14,345	697	39,463	3,726
TOPLAM		35,001,346	30,403,861	29,060,381	4,497,481	3,843,428	2,574,202	6,644,434	3,428,299	1,216,704	5,253,426	1,602,379

EK 7

1999 GENEL SEÇİMLERİNDE 87 NİSBİ SEÇİM ÇEVRESİNDE OY DAĞILIMI

Bu listede yer alan 7 partinin 87 adet nisbi seçim çevresinin herbirinde aldıkları oylar, seçim çevrelerini oluşturan ilçe/mahallelerin her birinde aldıkları oylar tek tek toplanarak belirlenmiştir.

	SEÇİM ÇEVRESİ	SEÇMEN LİSTESİNDE											NİSBİ SİSTEMLER SEÇİLECEK	
		YAZILI OLAN SEÇMEN SAYISI	OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	GEÇERLİ OY SAYISI									MV SAYISI	
					FP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	DiĞER		
1	ADANA	1,052,372	881,848	843,049	86,242	99,772	67,282	218,504	79,146	62,127	198,251	31,725	6	
2	ADIYAMAN	276,526	238,753	226,560	62,615	23,663	27,233	14,317	38,451	16,974	24,049	19,258	2	
3	AFYON	404,624	377,210	350,776	39,906	42,673	25,917	44,172	54,406	3,927	98,189	41,586	2	
4	AĞRI	187,131	152,876	143,980	18,416	13,265	5,943	3,965	18,244	48,559	11,041	24,545	3	
5	AMASYA	226,436	202,723	194,032	30,330	20,121	23,484	33,503	24,783	1,728	47,094	12,989	2	
6	ANKARA 1	1,198,318	1,049,096	1,008,418	146,065	114,602	147,254	259,495	63,500	17,356	207,616	52,523	6	
7	ANKARA 2	1,151,294	1,001,786	958,120	191,674	98,519	119,266	196,477	74,369	13,650	216,026	48,205	6	
8	ANTALYA	918,884	783,520	748,606	46,669	98,500	92,517	150,637	144,455	18,591	166,512	30,715	5	
9	ARTVİN	124,440	107,710	103,722	9,067	17,278	11,466	20,075	20,516	1,333	17,322	6,665	2	
10	AYDIN	576,634	526,682	504,734	24,598	83,030	37,425	146,572	74,102	18,785	100,349	19,874	3	
11	BALIKESİR	731,515	665,574	644,139	62,919	96,721	39,789	193,142	120,322	6,619	99,068	25,559	4	
12	BİLECİK	117,881	110,529	106,144	11,734	15,249	10,636	25,358	18,935	1,122	19,135	3,976	2	
13	BİNGÖL	107,302	90,367	82,979	20,218	8,051	4,656	1,848	12,052	10,681	9,256	16,216	2	
14	BİTLİS	117,367	101,862	95,682	19,922	19,595	1,933	4,520	13,421	13,107	10,843	12,318	2	
15	BOLU	354,488	326,255	309,578	60,447	43,815	12,013	67,544	37,625	3,592	65,015	19,527	2	
16	BURDUR	167,583	158,296	151,256	15,614	14,522	11,039	35,161	28,491	1,353	36,297	8,779	3	
17	BURSA	1,289,876	1,146,829	1,100,210	168,541	176,937	42,067	351,431	140,985	18,753	159,869	41,623	7	
18	ÇANAKKALE	314,631	290,373	280,619	18,242	45,774	21,702	87,479	45,691	2,937	47,540	11,255	2	
19	ÇANKIRI	146,401	131,786	125,721	24,940	8,568	3,413	10,670	21,424	921	47,825	7,960	2	
20	ÇORUM	369,781	338,965	324,769	58,052	19,054	49,378	30,628	45,255	2,473	96,634	23,299	2	
21	DENİZLİ	521,093	479,881	455,549	26,221	68,580	44,057	122,142	81,928	8,780	83,719	20,122	3	
22	DIYARBAKIR	546,887	434,201	406,455	59,121	45,202	12,257	20,209	45,489	186,687	11,193	26,297	3	
23	EDİRNE	268,922	245,542	234,991	8,214	34,982	21,965	107,323	26,414	2,651	21,731	11,711	2	
24	ELAZIĞ	312,198	256,600	240,810	59,355	15,793	11,831	9,126	21,863	11,885	32,758	78,196	2	
25	ERZİNCAN	137,695	114,516	110,791	20,683	8,287	20,940	8,958	15,191	1,179	27,745	7,808	2	
26	ERZURUM	419,705	354,194	337,506	95,354	25,302	15,954	15,830	56,187	20,885	88,344	19,645	3	
27	ESKİŞEHİR	445,344	410,174	391,647	38,074	44,541	27,378	141,812	53,031	3,349	68,123	15,339	3	
28	GAZİANTEP	617,916	521,883	496,113	78,577	49,259	69,474	96,836	51,290	27,233	99,118	24,333	4	
29	GİRESUN	272,484	234,817	225,198	36,850	33,361	14,826	48,348	30,041	2,450	46,451	12,871	2	
30	GÜMÜŞHANE	86,265	73,040	70,655	16,418	11,572	2,265	4,107	9,789	833	22,979	2,692	2	
31	HAKKARİ	76,524	65,646	60,986	6,049	5,754	3,564	2,923	11,047	28,101	1,245	2,303	2	
32	HATAY	695,348	606,006	579,901	70,774	70,656	113,278	80,801	66,959	15,121	128,518	33,883	4	
33	ISPARTA	243,665	225,839	214,758	20,543	36,780	11,769	21,220	49,728	2,340	62,946	9,432	2	
34	İÇEL	858,903	729,751	695,961	36,228	75,717	85,764	134,670	76,418	61,645	197,244	28,201	5	
35	İSTANBUL 1	986,107	829,176	803,193	134,217	162,457	60,243	282,164	43,718	16,827	68,884	34,674	5	
36	İSTANBUL 2	1,187,093	995,310	955,911	229,171	121,214	130,309	229,679	42,936	48,332	116,298	37,905	6	
37	İSTANBUL 3	1,017,417	848,122	811,694	153,630	150,477	85,098	252,778	37,121	21,847	72,339	38,415	5	
38	İSTANBUL 4	1,034,509	857,099	819,638	215,289	111,406	52,926	238,455	57,568	36,644	77,759	29,591	5	
39	İSTANBUL 5	983,736	802,224	768,320	210,660	90,792	72,227	196,810	37,291	40,697	90,610	29,233	5	

SEÇMEN LİSTESİNDE													NİSİBİ SİSTEMLE SEÇİLECEK
SEÇİM ÇEVRESİ	SEÇMEN OLAN	OY KULLANAN	GEÇERLİ OY	FP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP	DİĞER	MV	
	SEÇMEN SAYISI	SEÇMEN SAYISI	SEÇMEN SAYISI									SAYISI	
40	İSTANBUL 6	957,651	775,733	738,809	98,587	138,166	68,435	251,354	47,291	34,261	68,299	32,416	5
41	İZMİR 1	1,157,724	1,003,401	956,222	48,901	162,745	86,924	382,771	85,072	47,745	103,583	38,471	6
42	İZMİR 2	988,812	879,901	842,037	38,709	122,085	89,224	341,067	87,215	30,632	95,280	37,835	5
43	KARS	161,601	131,845	123,521	12,086	20,184	10,115	20,955	14,595	21,617	15,866	8,102	3
44	KASTAMONU	257,424	231,502	220,946	16,495	33,814	8,474	52,003	43,018	3,301	50,612	13,229	2
45	KAYSERİ	595,294	522,279	503,757	116,961	37,115	26,941	81,553	48,134	5,339	165,138	22,576	3
46	KIRKLARELİ	214,740	197,721	190,265	6,628	33,568	23,463	72,993	19,730	1,960	24,273	7,650	2
47	KIRŞEHİR	152,236	136,176	130,577	12,434	12,925	17,242	23,949	11,499	3,249	43,359	5,919	2
48	KOCAELİ	749,803	656,898	624,675	141,898	67,389	62,722	142,952	72,483	19,288	92,182	25,757	4
49	KONYA	1,018,899	929,790	892,290	269,142	64,165	47,231	95,049	123,910	21,731	232,150	38,912	6
50	KÜTAHYA	375,955	350,782	335,075	56,911	34,316	11,043	54,697	81,088	2,664	75,833	18,523	2
51	MALATYA	406,607	338,112	322,416	81,309	23,090	46,247	19,281	19,124	7,475	63,623	62,268	2
52	MANİSA	798,861	736,902	702,384	58,572	74,679	51,636	177,495	134,101	25,065	147,421	33,415	4
53	K.MARAŞ	500,289	431,166	414,423	95,681	37,552	33,219	24,667	73,025	7,333	116,888	26,012	3
54	MARDİN	274,877	231,471	219,535	25,885	36,081	6,285	19,791	42,217	55,498	4,238	29,540	2
55	MUĞLA	441,772	397,230	380,413	12,854	63,193	44,133	113,162	63,717	6,004	61,041	16,309	2
56	MUŞ	153,212	124,863	116,400	12,701	12,922	5,340	10,610	13,618	37,020	5,074	19,115	2
57	NEVŞEHİR	174,027	159,587	152,490	28,011	20,360	11,711	15,569	18,950	1,417	48,402	8,068	3
58	NİĞDE	199,260	177,827	169,115	23,964	16,005	18,128	24,925	31,103	1,500	45,007	8,482	3
59	ORDU	462,247	391,329	371,550	45,659	79,668	22,903	87,187	44,683	6,554	61,690	23,207	3
60	RİZE	205,692	168,381	162,802	33,774	70,694	5,440	16,003	15,911	1,856	14,681	4,443	2
61	SAKARYA	486,277	435,408	417,957	101,734	57,779	18,045	80,734	63,982	6,165	73,652	15,866	3
62	SAMSUN	744,345	649,097	617,877	92,492	87,670	37,816	133,712	94,717	6,128	129,179	36,163	4
63	SİİRT	106,556	90,051	82,807	11,066	10,405	5,391	4,217	18,291	18,319	4,145	10,973	2
64	SİNOP	141,019	124,292	118,199	14,468	22,074	7,181	30,413	18,003	2,120	14,071	9,869	2
65	SİVAS	388,036	331,148	319,261	88,507	17,489	35,616	25,907	25,376	2,159	60,630	63,588	2
66	TEKİRDAĞ	374,177	321,670	308,802	17,228	53,839	23,943	127,924	35,944	4,549	34,105	11,270	2
67	TOKAT	405,293	353,778	340,004	69,149	27,366	44,742	31,660	40,412	2,408	99,214	25,053	2
68	TRABZON	478,443	397,021	382,477	76,191	77,174	19,387	67,895	41,242	3,007	83,784	13,805	3
69	TUNCELİ	50,120	41,292	39,562	952	3,208	7,250	3,599	6,155	5,290	2,840	10,268	2
70	ŞANLIURFA	519,646	445,198	421,594	90,106	59,023	25,492	19,338	100,311	69,849	35,786	21,691	3
71	UŞAK	198,725	186,014	176,228	12,802	18,753	19,696	52,199	18,949	2,294	41,159	10,376	2
72	VAN	320,263	260,149	244,384	45,995	23,879	12,403	10,080	27,069	87,276	19,616	18,066	2
73	YOZGAT	310,727	279,466	269,218	56,726	29,117	23,865	16,051	22,202	2,564	104,740	13,953	2
74	ZONGULDAK	398,207	354,008	333,749	32,317	49,255	25,787	129,979	34,198	3,952	39,510	18,751	2
75	AKSARAY	202,399	176,642	167,612	28,180	17,664	13,619	16,591	24,469	1,806	55,246	10,037	2
76	BAYBURT	48,815	40,327	38,933	10,344	8,453	501	855	7,181	565	9,712	1,322	2
77	KARAMAN	125,865	117,031	112,031	22,239	7,165	10,252	18,478	12,239	886	35,372	5,398	2
78	KIRIKKALE	188,362	166,699	156,097	23,880	26,516	7,615	17,931	22,039	1,465	43,533	13,117	3
79	BATMAN	174,255	148,356	140,101	19,435	14,729	5,724	3,396	19,769	60,804	2,901	13,343	3
80	ŞIRNAK	113,856	94,496	86,185	9,598	14,595	4,432	3,912	8,818	20,752	4,299	19,779	2
81	BARTIN	128,327	116,215	110,512	9,037	21,827	4,569	40,346	17,596	1,549	8,154	7,434	2
82	ARDAHAN	75,332	63,189	60,007	4,788	9,786	6,408	12,095	12,913	4,706	4,897	4,414	2
83	İĞDIR	78,998	64,666	61,268	7,921	7,382	7,603	2,535	4,884	18,226	10,416	2,302	2
84	YALOVA	113,996	96,817	92,799	13,487	22,025	5,249	22,526	12,611	3,002	10,343	3,556	2
85	KARABÜK	147,208	134,245	127,238	17,660	18,135	8,212	24,762	21,808	1,505	28,142	7,014	2
86	KİLİS	61,359	55,005	52,166	8,055	4,805	3,225	10,620	12,017	441	10,983	2,020	2
87	OSMANİYE	235,052	204,397	197,173	26,281	17,219	16,173	19,974	25,743	3,194	80,562	8,029	2
TOPLAM		37,407,936	32,486,634	31,027,114	4,779,439	4,109,889	2,707,590	6,865,451	3,729,604	1,478,564	5,577,566	1,778,954	257

EK 8

NİSBİ (D'HONT) SEÇİM SİSTEMİ SİMÜLASYON PROGRAMI KULLANIM KILAVUZU

1. NİSBİ SEÇİM PROGRAMI HAKKINDA GENEL BİLGİLER*

1.1. Programın İşleyiş Şekli

Nisbi seçim programı, seçim sistemleri hakkında yapılan çalışmalarda kullanılmak amacıyla hazırlanmıştır. Bir deterministik simülasyon modeli olarak tasarlanmıştır. Bu bağlamda, bir önceki seçim sonuçlarına dayanmaktadır. Yöntem olarak d'Hont sayım usulü kullanılmaktadır.

Program, ittifaklı ve ittifaksız olmak üzere iki alternatifin incelenmesine izin vermektedir.

Partilerin Türkiye genelinde aldıkları oy oranları programa parametre olarak girilir ve yukarıdaki iki alternatiften biri kullanılarak seçim sonucunda her bir partinin elde etmiş olduğu milletvekilliği sayıları bulunur. Program farklı oy oranları için seçim sonuçlarının öngörülmesinde bir deney aracı olarak kullanılabilir.

1.2. Programın Yüklenmesi

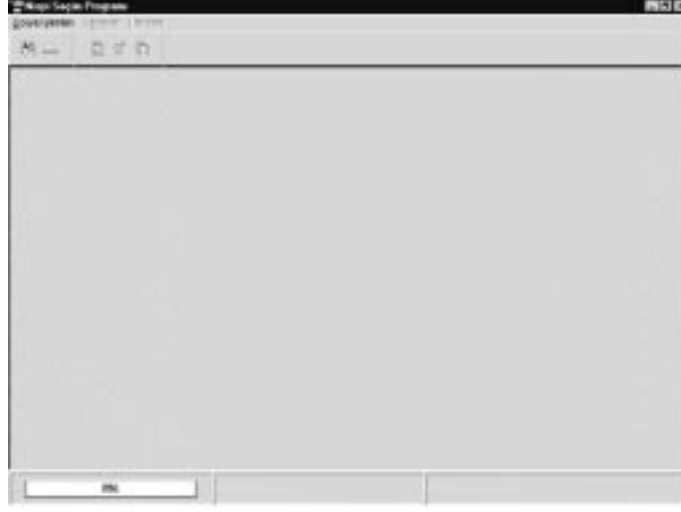
Program aşağıdaki dosyalardan oluşmaktadır:

1. Nisbi.EXE: Seçim programı
2. Secim 1999.TXT: 1999 yılı seçim sonuçlarının bulunduğu dosya

Bu dosyaların harddisk üzerinde açılmış herhangi bir klasör içine yüklenmiş olmaları gerekmektedir. Yükleme işi tamamlandıktan sonra program çalıştırıldığında eğer aynı isimde dosyalar bulunamazsa bir hata mesajı görüntülenecek ve Şekil 1'deki gibi bir ekran görülecektir. Hatanın nedeni programın, dosyaların yüklü olduğu dizini ve dosya isimlerini tanımlayamamasıdır. Bu nedenle programın yüklenmesinin ardından dizin ve dosya isimlerinin programa tanıtılması gerekmektedir.

(*) Bilgisayar programı www.tusiad.org web sitesinden indirilebilir.

Programın yüklenmesi sırasında, programda yer alacak parametrelerde kullanılacak nokta-virgül ayarının yapılması gerekmektedir. Bu ayarlar bilgisayardaki Denetim Masasında, Bölgesel Ayarların altındaki Sayılar kısmında yapılmaktadır.

Şekil 1. Programın İlk Kez Açılış Ekranı

2. DOSYA İŞLEMLERİ MENÜSÜ

Bu menü iki alt menüden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla aşağıda açıklanmıştır.

2.1. Parametre Girişi

Programda kullanılan parametrelerin girişi bu alt menüde yapılmaktadır. Bu alt menünün içinde,

Parametreler

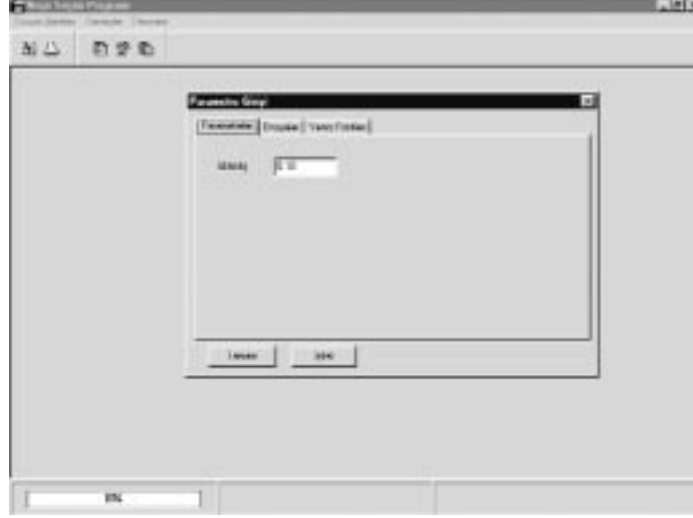
Dosyalar

Yazıcı Fontları

olmak üzere üç sayfa bulunmaktadır.

2.1.1. Parametreler

Bu sayfada programda kullanılan tek parametrenin girişi bulunmaktadır. Bu parametre, Türkiye Geneli Barajıdır.

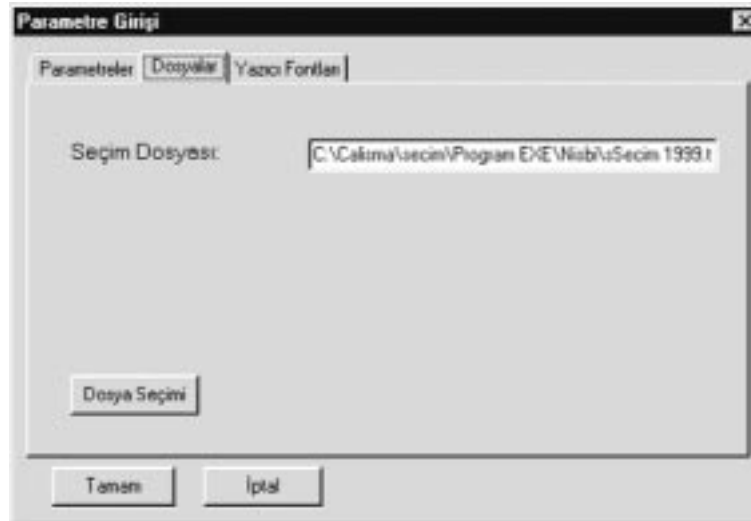

Şekil 2. Parametreler Sayfası

2.1.2. Dosyalar

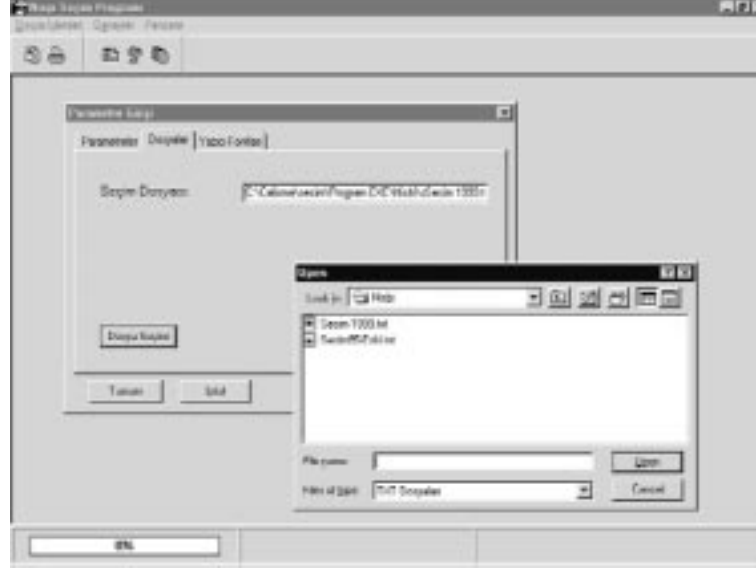
Programda yalnızca bir dosya kullanılmaktadır. Dosya ismi, dizini ile birlikte bu kısma girilmelidir.

Seçim Dosyası: 1999 yılında yapılan seçimlerin sonuçlarının bulunduğu dosyadır. Bu dosyada sütunlar halinde İller, Partilerin Oy Miktarları ve İllerdeki Milletvekili Sayıları bulunmaktadır. Kullanılan dosya ismi *Secim 1999.Txt* dir.

Şekil 3. Dosyalar Sayfası

Dosya farklı klasörlerde farklı isimlerle saklanabilmektedir. Bu nedenle dosyanın seçilebilmesi için **Dosya Seçimi** isimli bir düğme bulunmaktadır. Düğmeye basıldığında Şekil 4'teki gibi bir görüntü elde edilir. Açılan menüden uygun dosya seçilerek **Aç** düğmesine basılır.

Şekil 4. Aç Diyalogu

2.1.3. Yazıcı Fontları

Bu parametre girişinde yazıcıdan alınacak çıktılar için font tanımları yapılmaktadır. Üç tür font tanımı bulunmaktadır:

Başlık: Programın sonucu alındığında sayfanın üst kısmında, alınan çıktı ile ilgili bir başlık ve yapılan deneyle ilgili genel bilgiler yazılmaktadır. Bu bilgilerin fontları burada tanımlanır.

Sütun: Programın bütün çıktıları sütunlar halinde oluşturulmaktadır. Her sütunun bir başlığı vardır. Bu başlıkların fontları bu girişte tanımlanmaktadır.

Yazılar: Sütun başlıklarının altında programın ürettiği sonuçlar yazılmaktadır. Bu sonuçların font tanımı burada yapılmaktadır.

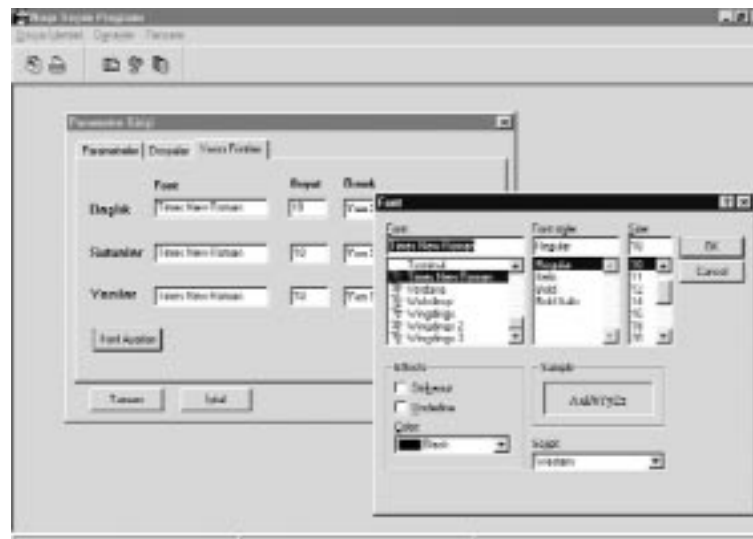

Şekil 5. Yazıcı Fontları Sayfası

Fontlar, program bilgisayara yüklendikten sonra tanımlanmalıdır. Tanımlanmadığı durumda bütün fontlar Times New Roman, büyüklükleri 10 punto ve Normal olarak alınmaktadır.

Dosya seçimi kısmında olduğu gibi yukarıdaki seçeneklerden (Başlık, Sütunlar, Yazılar) hangisi tanımlanacaksa onunla ilgili bilgi girişi kutusu seçilmeli ve imleç oraya konumlanmalıdır. Daha sonra **Font Ayarları** düğmesine basılarak Şekil 6'da görülen görüntü elde edilir.

Font Seçim Diyalogu içinde gerekli bilgiler seçildikten sonra **Tamam** düğmesine basılarak işlem sonuçlandırılır.

Şekil 6. Font Seçim Diyalogu

3. DENEYLER MENÜSÜ

Bu menü üç alt menüden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla aşağıda açıklanmıştır.

3.1. Oy Oranları Girişi

Oy Oranları Girişi Alt Menüsü, partilerin Türkiye genelinde aldıkları oy oranlarının girilmesi için kullanılmaktadır. Formun içinde dosyada bulunan partilerin isimleri ve bunların karşısında giriş kutuları bulunmaktadır. Kutulara giriş yapıldıktan sonra **Tab** tuşuna basarak ya da fare yardımıyla bir sonraki kutuya ilerlenebilir. Bu durumda o anki oy oranları toplamı formun başlık kısmında görüntülenmektedir. Oy oranları toplamı 100'den büyük olamaz. 100'den büyük değerler için hata mesajı verilir. Örnek oy oranları girişi olarak aşağıdaki ekran görüntüsü verilebilir.

Parti	Oran (%)
AKP	16
ANAP	16
CHP	14
DSP	13
DYP	18
HADEP	4
MSP	14
ÖĞRETTİ	4

Şekil 9. Oy Oranları Girişi Formu

Oy oranlarının girilmesinin ardından **Tamam** düğmesine; yapılan değişikliklerden vazgeçilmek isteniyorsa **İptal** düğmesine basılır.

3.2. İttifak Oluşturma

Seçim programının ittifaklı olan kısmı için partilerin oluşturduğu ittifak gruplarının tanımlanması gerekmektedir. İttifak gruplarının tanımlanması için İttifak Oluşturma Alt Menüsünden yararlanılmaktadır.

Şekil 10. İttifak Oluşturma Formu

Menüde yer alan formda, üç kısım bulunmaktadır:

Partiler: Seçime giren bütün partilerin isimleri görülmektedir.

İttifak Partileri: İttifak içinde bulunan partilerin isimleri girilmektedir. Bu işlem için Partiler kısmından yararlanılır.

İttifaklar: Oluşturulan ittifaklar görüntülenecektir.

Formda, seçime giren bütün partiler, Partiler kısmına yazılır. Diğer iki kısım Partiler kısmındaki parti isimlerinden yararlanılarak kullanıcı tarafından şu şekilde oluşturulur: Partiler kısmından ittifakı oluşturan partiler seçilip \geq düğmesine basılarak İttifak Partileri kısmına taşınır. Daha sonra, İttifak Partileri kısmındaki partiler \rightarrow düğmesine basılarak İttifak kısmına taşınır.

Örneğin DYP ve ANAP'ın bir ittifak oluşturacağı düşünülüyorsa ilk önce Partiler kısmında DYP seçilir ve sonra \geq düğmesine basılarak İttifak Partileri kısmına taşınır. Şekil 11'de bu işlemler görülmektedir.

Şekil 11. DYP'nin İttifak Partileri Kısımına Aktarılması

Aynı işlemler ANAP için de yinelenirse İttifak Partileri kısmında DYP ve ANAP isimleri bulunacaktır. \rightarrow düğmesine basılarak bu partiler İttifaklar kısmına taşınır. İttifaklar kısmında, ittifak oluşturan partiler aralarında "-" işareti ile görüntülenecektir.

Şekil 12. DYP ve ANAP'ın İttifaklar Kısımına Aktarılması

Diğer ittifaklar da benzer şekilde oluşturulabilir. DYP ve ANAP'ın yanısıra DSP ve CHP'nin de ittifak oluşturduğu düşünülürse görüntü aşağıdaki gibi olacaktır.

Şekil 13. DYP-ANAP ve CHP-DSP İttifakları

Bu durumda **Tamam** düğmesine basıldığında iki ittifak bulunmaktadır: DYP-ANAP ve DSP-CHP. Diğer partiler ittifak oluşturmadıkları için kendi başlarına seçime gireceklerdir.

Partilerin ittifak oluşturmaları sırasında yapılan hataların düzeltilmesi amacıyla iki düğme tanımlanmıştır. Bunlardan birincisi < düğmesidir. Bu düğme, İttifak Partileri kısmına taşınan bir partinin Partiler kısmına geri aktarılması için kullanılır. Benzer şekilde İttifak kısmında bulunan fakat yanlış kurulmuş ya da vazgeçilen ittifaklar için de <<- düğmesi kullanılmaktadır. Bu düğme İttifaklar kısmındaki ittifakı kaldırarak ittifak içindeki partileri Partiler kısmına taşır.

Bütün ittifaklardan vazgeçilmek ve işlemlere yeniden başlanmak isteniyorsa **İttifak Kaldır** düğmesi kullanılabilir. İşlemden vazgeçilmek isteniyorsa **İptal** düğmesi ile formdan çıkılabilir. İttifakların programa kabul ettirilebilmesi için **Tamam** düğmesine basılmalıdır.

Programla çalışırken önceden tanımlanmış olan ittifaklar, doğrudan İttifaklar kısmına yazılır. Programdan çıkıldığında ittifaklar saklanmadığından programa bir sonraki girişte yeniden tanımlanmaları gereklidir.

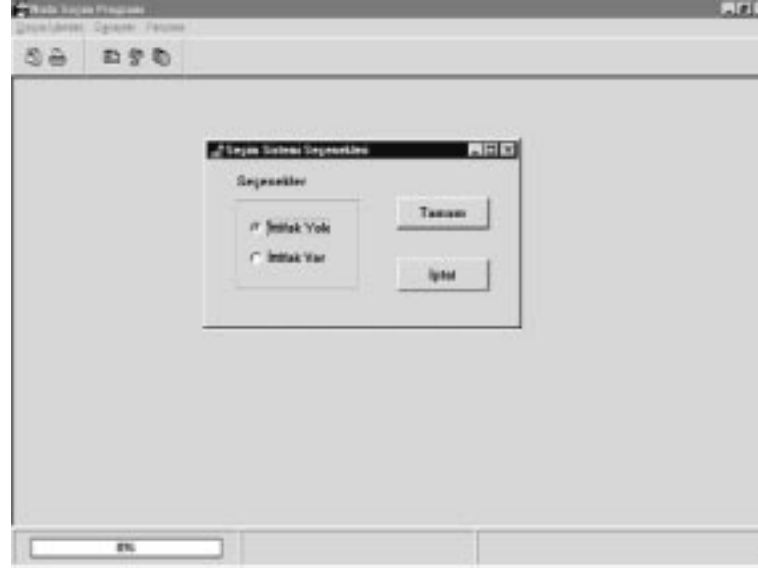
3.3. Deneyler

Deneyler menüsünde programın içinde bulunan iki alternatifin seçilmesi ve çalıştırma işlemleri yapılmaktadır:

İttifak Yok: İttifak yapılmamaktadır, bütün partiler tek başlarına seçime girerler.

İttifak Var: Partiler oy birleştirmesi yapabilmektedir.

İttifaksız olan durumda, kullanıcı tarafından ittifak oluşturulmuş olsa bile bu ittifaklar dikkate alınmamaktadır. Deneyler menüsüne girildiğinde aşağıda görülen ekran görüntüsü elde edilir:

Şekil 14. Deneyler Menüsü

Yapılacak deneye uygun olan kutu işaretlenir ve **Tamam** düğmesine basılarak program çalıştırılır. Herhangi bir deney yapılmadan çıkılmak isteniyorsa **İptal** düğmesine basılır.

Deney çalışmaya başladığında yapılan deneyin ismi üst panele yazılmaktadır. Alt paneldeki gösterge, deneyin ne kadarının yapıldığını yüzde olarak göstermektedir.

4. PENCERE MENÜSÜ

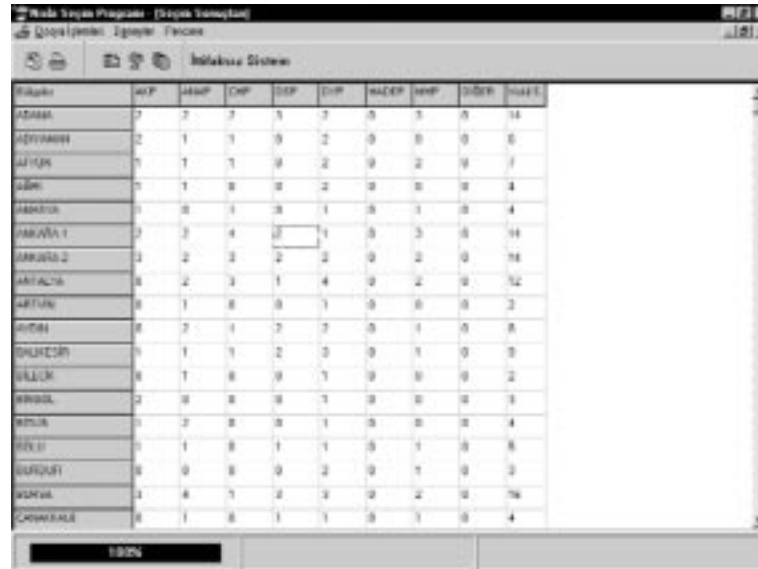
Bu menü iki alt menüden oluşmaktadır. Ayrıca, yapılan deneylerin sonuçları da menüde görüntülenir.

4.1. Basamakla ve Döşe Komutları

Genel olarak Windows programlarında bu iki form düzenleme şekli bulunmaktadır. Nisbi sistem programında yalnızca bir sonuç formu bulunduğu için bu komutların etkisi yoktur.

4.2. Seçim Sonuçları

Şu an programda yalnızca bir sonuç formu bulunmaktadır. Bu form yaratıldığında Pencere Menüsü'ne eklenir. Sonuç tablosunun görüntüsü aşağıdaki gibidir.

The screenshot shows a window titled 'Nisbi Sistem Programı - [Seçim Sonuçları]' with a menu bar containing 'Dosya', 'Pencere', 'İşlevler', and 'Pencere'. Below the menu is a toolbar with icons for file operations and a 'Nisbi Sistem' button. The main area displays a table with 10 columns: 'Durum', 'A/P', 'A/A/P', 'C/P', 'D/P', 'E/P', 'H/A/C/P', 'H/P', 'D/D/P', and 'Nisbi'. The table lists various states and their corresponding values.

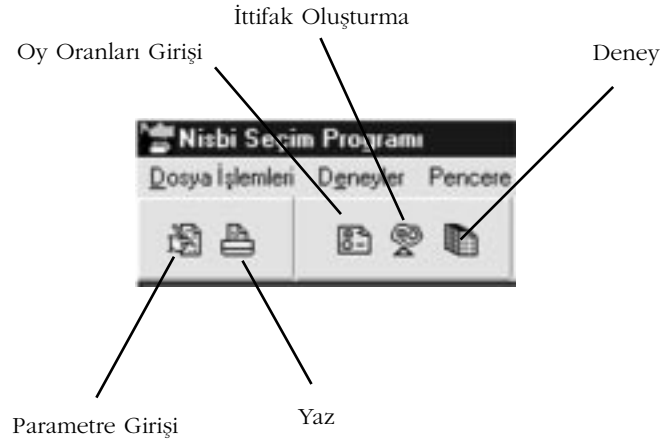
Durum	A/P	A/A/P	C/P	D/P	E/P	H/A/C/P	H/P	D/D/P	Nisbi
AZAM	2	2	2	1	2	3	3	3	14
AZAMIN	2	1	1	3	2	3	3	3	3
AZAM	1	1	1	3	2	3	2	3	7
AZAM	1	1	3	3	2	3	3	3	4
AZAMIN	1	3	1	3	1	3	1	3	4
AZAMIN 1	2	2	4	2	1	3	3	3	14
AZAMIN 2	1	2	2	2	2	3	2	3	18
AZAMIN	3	2	3	1	4	3	2	3	12
AZAMIN	3	1	3	3	1	3	3	3	2
AZAM	3	2	1	2	2	3	1	3	3
AZAMIN	1	1	1	2	3	3	1	3	3
AZAM	3	1	3	3	1	3	3	3	2
AZAMIN	2	3	3	3	1	3	3	3	3
AZAM	1	2	3	3	1	3	3	3	4
AZAM	1	1	3	1	1	3	1	3	3
AZAMIN	3	3	3	3	2	3	1	3	3
AZAM	1	3	1	2	3	3	2	3	18
AZAMIN	3	1	3	1	1	3	1	3	4

Şekil 15. Seçim Sonuçları Tablosu

5. PROGRAMDA KULLANILAN KOLAY ERİŞİM DÜĞMELERİ

Programda komutlara daha çabuk ulaşabilmek amacıyla bazı düğmeler tanımlanmıştır. Bu düğmeler Dosya İşlemleri ve Deneyler menüleri içinde bulunan komutlara bağlıdır. Menüünün içinden alt menülere ulaşmak yerine üst panel üzerindeki kolay erişim düğmelerine basılarak aynı alt menülere ulaşılabilir. Kolay erişim düğmelerinin üzerine fare ile gelindiğinde düğmenin açıklaması ekranda görüntülenir.

Kolay erişim düğmeleri ile açılır menülerdeki komutlar arasındaki bağlantı aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 16. Kolay Erişim Düğmeleri

EK 9

KARMA SEÇİM SİSTEMİ SİMÜLASYON PROGRAMI KULLANMA KILAVUZU

1. KARMA SEÇİM SİSTEMİ PROGRAMI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Programın İşleyiş Şekli

Karma sistem seçim programı, Türkiye seçim sistemi için düşünülen iki türlü seçim sistemi üzerinde tartışmalara yardımcı olmak üzere hazırlanmıştır. Bir deterministik simülasyon modeli olarak tasarlanmıştır. Bu bağlamda, bir önceki seçim sonuçlarına ve partisi ikinci tura kalamamış seçmenlerin tercih davranışlarına dayanmaktadır. Bu sistemde toplam 550 milletvekilinin 257'si, seçim çevrelerinden mevcut d'Hondt sayım yöntemiyle tek turda, kalan 293 milletvekili ise tek sandalyelik dar bölgelerde iki türlü çoğunluk sistemi ile belirlenmektedir.

Bu tip bir seçim sisteminde ittifak yapılması da amaçlandığı için programda ittifak oluşturmak da mümkündür. İttifaklar dikkate alındığında dört tip seçim sistemi incelenebilir:

1. Nispi kısımda ittifak var; dar bölgede ittifak var
2. Nispi kısımda ittifak yok; dar bölgede ittifak yok
3. Nispi kısımda ittifak yok; dar bölgede ittifak var
4. Nispi kısımda ittifak var; dar bölgede ittifak yok

Bu sistemlerden sonuncusu seçim sistemleri açısından anlamlı değildir. Bu nedenle programda nispi sistem ittifaklı ve dar bölge ittifaksız seçeneği kullanılamaz. Böylece program yardımıyla ittifaklı ve ittifaksız üç tip sistem incelenebilir.

Partilerin Türkiye genelinde aldıkları oy oranları programa parametre olarak girilir ve yukarıdaki ilk üç seçim sisteminden biri kullanılarak seçim sonucunda her bir partinin elde etmiş olduğu milletvekilliği sayıları bulunur. Program farklı oy oranları için seçim sonuçlarının kestirilmesinde bir deney aracı olarak kullanılabilir.

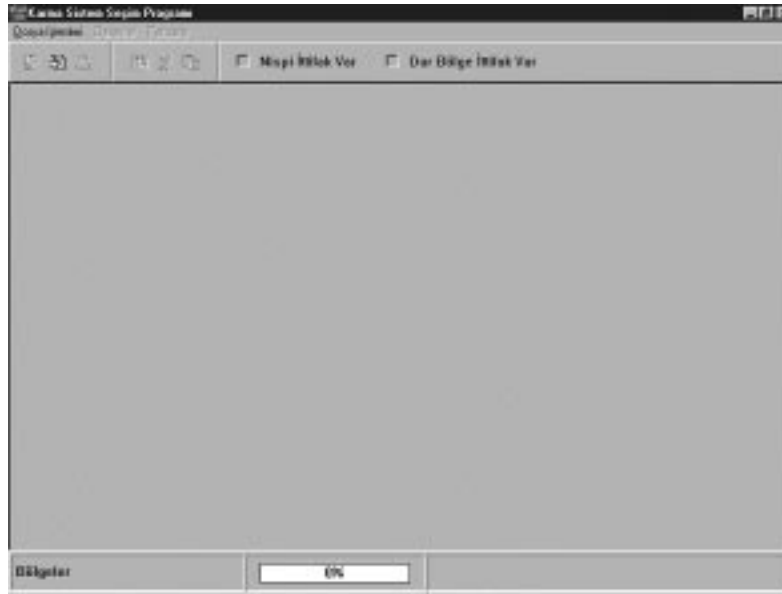
Kitabın bundan sonraki bölümlerinde programın kullanımından söz edilecektir.

1.2. Programın Yüklenmesi

Program aşağıdaki dosyalardan oluşmaktadır:

1. KarmaSeçim.EXE: Karma seçim programı
2. Karma Sistem Nispi (257) 1999.TXT: 1999 yılı seçim sonuçları yardımıyla oluşturulmuş nispi kısım seçim çevrelerinde partilerin oy sayıları.
3. Karma Sistem Dar Bölge (293).TXT: 1999 yılı seçim sonuçları yardımıyla oluşturulmuş 293 dar bölge için partilerin oy sayıları.
4. Tercihler 1999.TXT: Programın iki türlü (dar bölge) kısmı için, ikinci tura kalamayan parti seçmenlerinin oylarının ikinci tura kalan partilere nasıl dağıtılacağını belirleyen dosya (2002 yılı anketinden elde edilmiştir).
5. Gdogu.TXT: Güneydoğu seçim çevrelerinin bulunduğu dosya.

Bu dosyaların hard disk üzerinde açılmış herhangi bir kitaplık içine yüklenmiş olmaları gerekmektedir. Yükleme işi tamamlandıktan sonra program çalıştırıldığında bir hata mesajı görüntülenecek ve aşağıdaki gibi bir ekran görülecektir. Hatanın nedeni programın, dosyaların yüklü olduğu dizini ve dosya isimlerini bilememesidir. Bu nedenle programın yüklenmesinin ardından dizinin programa tanıtılması gerekmektedir.

Şekil 1. Programın İlk Kez Açılış Ekranı

Ekran görüntüsüne dikkat edilirse yalnızca bir düğme ve bir açılır menü çalışır haldedir. Programda izin verilen tek işlem *Parametreler* komutudur. *Parametreler* komutuna girilerek Dosyalar seçeneğinde yukarıda belirtilen 2, 3 ve 4 numaralı dosyaların isimlerinin ve dizinlerinin tanımlanması gerekmektedir. Bu amaçla kitabın 2.2.2 başlığına bakabilirsiniz.

2. DOSYA İŞLEMLERİ AÇILIR MENÜSÜ

Bu menü dört komuttan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla aşağıda açıklanmıştır.

2.1. Tercihler Girişi

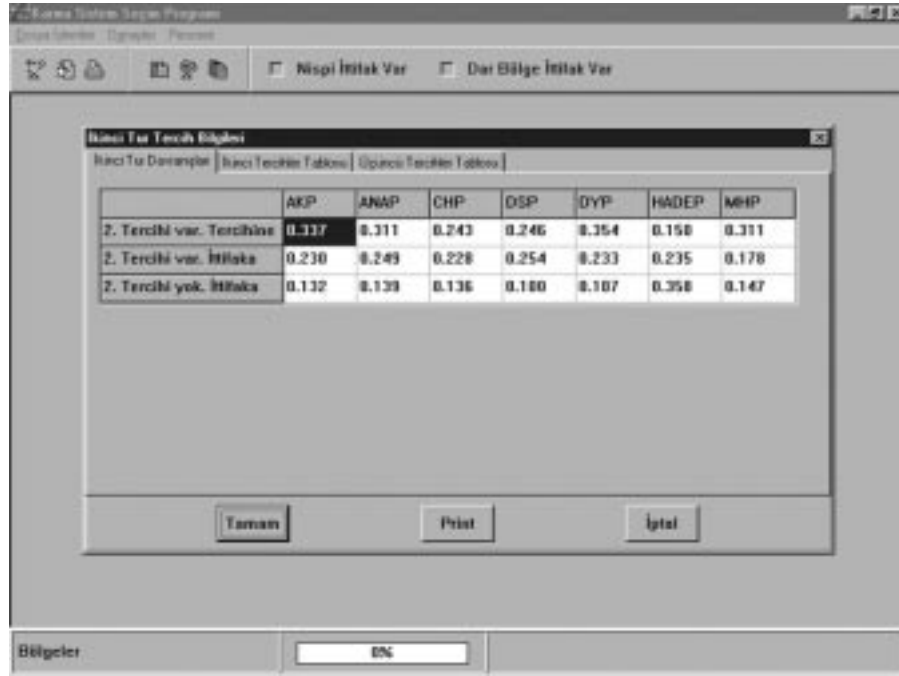
Karma seçim sisteminin dar bölge kısmı iki türlü yapılmaktadır. Bu kısımda birinci turda barajı aşamayan partiler ikinci tura kalamamaktadır. Bu durumda ikinci tura kalamayan partilerin seçmenlerinin hangi partilere oy vereceklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Seçmenlerin oylarının, ikinci tura kalan partilere nasıl dağıldığı konusundaki bilgiler "tercih" dosyasında tutulmaktadır. Program gerekli verileri bu dosyadan alarak kullanmaktadır.¹

Tercihler Girişi komutuna basıldığında aşağıda görülen ekran görüntüsü elde edilecektir. Açılan İkinci Tur Tercih Bilgileri formunda üç sayfa bulunmaktadır:

1. İkinci Tur Davranışları
2. İkinci Tercihler Tablosu
3. Üçüncü Tercihler Tablosu

İkinci Tur Davranışları'nda, anket çalışması sonucunda, ikinci tercih belirtip bu tercihte ısrar edecek olanlar, ikinci tercih belirtip partisi ittifak yaparsa partisinin ittifak yaptığı partiye oyunu verecek olanlar ve ikinci tercihi olmayan ama ilk tercih ettiği partinin ittifak yaptığı partiye oy vereceklerin oranları görülmektedir. Örneğin ANAP seçmenlerinin %31.1 kadarı ikinci turda kendi ikinci tercihlerine oy vereceklerini belirtmişlerdir. Aynı partinin seçmenlerinin %24.9 kadarı eğer partilerinin ittifak yaptığı parti ikinci tura kalırsa oylarını bu partiye vereceklerini belirtmişlerdir. Son olarak ANAP seçmenlerinin %13.9 kadarı da ikinci tercihlerinin olmadığını ama ANAP'ın ittifak yaptığı bir parti ikinci tura kalmışsa o partiye oy vereceklerini belirtmişlerdir.

(1) Bu bilgiler 2002 anket çalışmasından alınmıştır.

Şekil 2. Tercihler Girişi Komutu

Tercihler Girişi komutunda diğer bir sayfa İkinci Tercihler Tablosudur. Bu tabloda satırdaki her bir partinin seçmenlerinin kendi partileri ikinci tura kalmazsa hangi partiye oy verecekleri belirtilmektedir. *Tercihler Girişi* komutundaki son sayfa ise Üçüncü Tercihler Tablosudur. Bu tabloda ise hem ilk hem de ikinci tercihi ikinci tura kalamamış bir seçmenin oyunu hangi partiye vereceği belirtilmektedir. Şekil 3'te İkinci Tercihler Tablosu ve Üçüncü Tercihler Tablosu gösterilmektedir.

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
AKP	0.000	0.019	0.029	0.008	0.148	0.010	0.014
ANAP	0.187	0.000	0.000	0.125	0.231	0.029	0.000
CHP	0.021	0.004	0.000	0.162	0.008	0.020	0.040
DSP	0.039	0.158	0.197	0.000	0.001	0.013	0.186
DYP	0.182	0.217	0.100	0.035	0.000	0.010	0.121
HADEP	0.111	0.000	0.000	0.017	0.001	0.000	0.000
MHP	0.110	0.111	0.043	0.038	0.178	0.007	0.000

	AKP	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	MHP
AKP	0.000	0.045	0.019	0.013	0.000	0.007	0.037
ANAP	0.043	0.000	0.040	0.058	0.114	0.038	0.052
CHP	0.000	0.000	0.000	0.046	0.007	0.016	0.026
DSP	0.000	0.133	0.013	0.000	0.026	0.000	0.185
DYP	0.040	0.004	0.058	0.027	0.000	0.004	0.000
HADEP	0.022	0.019	0.007	0.016	0.001	0.000	0.000
MHP	0.037	0.003	0.023	0.035	0.000	0.000	0.000

Şekil 3. İkinci ve Üçüncü Tercihler Tabloları

İkinci Tur Tercih Bilgileri formunda üç düğme bulunmaktadır. **Tamam**, **Print** ve **İptal**. Form üzerinde yapılan değişikliklerin dosyaya kaydedilmesi isteniyorsa **Tamam** düğmesine basılmalıdır. **İptal** düğmesi değişiklikler kaydedilmeden çıkışı sağlar. Herhangi bir tablonun yazıcıdan çıktısının alınması için **Print** düğmesi kullanılabilir.

2.2. Parametreler

Programda kullanılan parametrelerin girişi *Parametreler* komutunda yapılmaktadır. *Parametreler* komutunun içinde

1. Parametreler
2. Dosyalar
3. Yazıcı Fontları

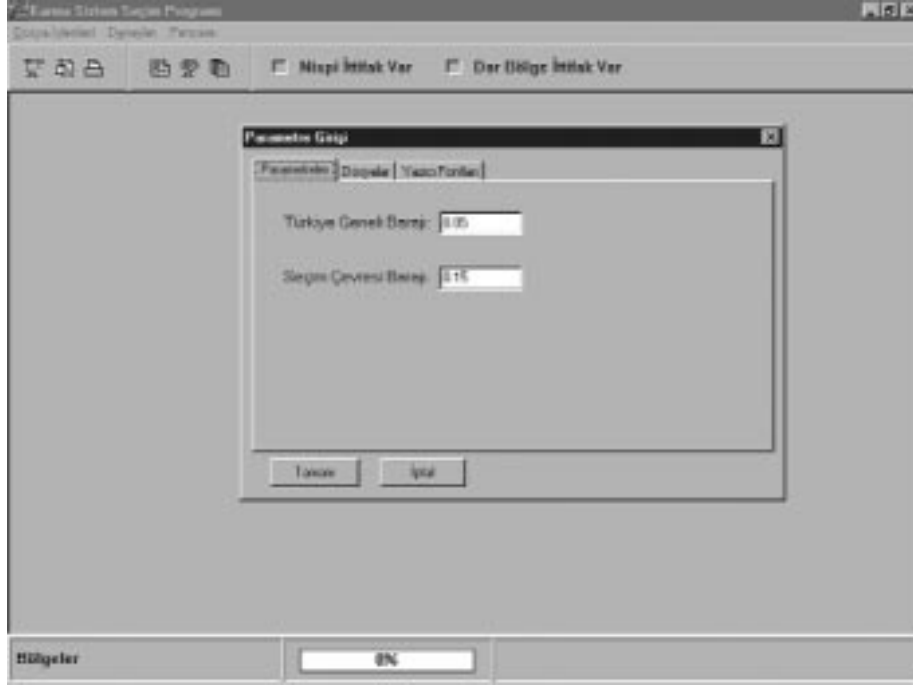
olmak üzere üç sayfa bulunmaktadır. Aşağıda sırasıyla tanımlanacak bu sayfaların girilmesinin ardından altta görülen **Tamam** düğmesine basılarak girilenler programa kabul ettirilir. Eğer hiçbir değişiklik yapılmadan çıkılması isteniyorsa **İptal** düğmesine basılmalıdır.

2.2.1. Parametreler

Bu sayfada programda kullanılan iki parametrenin girişi bulunmaktadır.

Birinci parametre, nispi kısımda partilerin geçmek zorunda oldukları barajdır. Bu baraj Türkiye Geneli Barajı olarak adlandırılmıştır. Barajı aşamayan partiler nispi seçimden milletvekili çıkaramamaktadırlar.

İkinci parametre iki turlu kısım Seçim Çevresi Barajı'dır. Her bir seçim çevresi için bu barajı aşamayan parti ikinci tura kalamamaktadır.

Şekil 4. Parametreler Sayfası

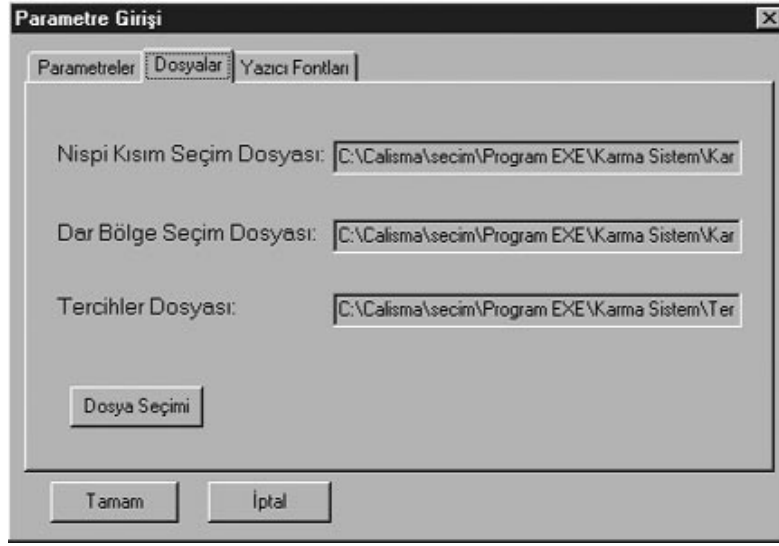
2.2.2. Dosyalar

Programda üç dosya kullanılmaktadır. Dosya isimleri dizinleri ile birlikte bu kısımda girilmelidir. Dosyalar aşağıda belirtilmektedir:

1. *Nispi Kısım Seçim Dosyası*: 1999 yılında yapılan seçim sonuçları yardımıyla 257 seçim çevresi için her bir partinin aldığı oy sayılarının bulunduğu dosyadır. Bu dosyada sütunlar halinde Seçim Bölgeleri, Geçerli Oy Sayıları, Partilerin Oy Miktarları ve ilgili seçim bölgesinden çıkacak Milletvekilliği Sayıları bulunmaktadır. Kullanılan dosya ismi *Karma Sistem Nispi (257) 1999.Txt* dir.

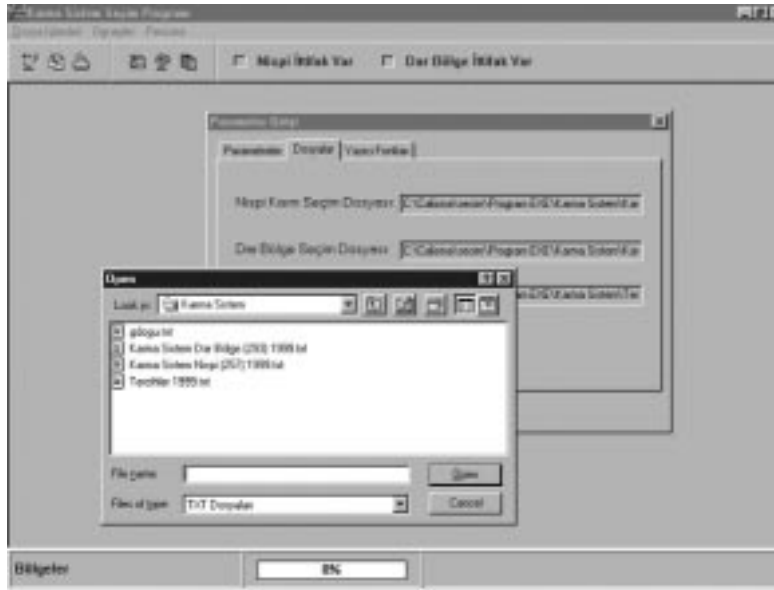
2. *Dar Bölge Seçim Dosyası*: 1999 yılında yapılan seçim sonuçları yardımıyla 293 dar bölge için her bir partinin aldığı oy sayılarının bulunduğu dosyadır. Bu dosyada sütunlar halinde Dar Bölgeler, Geçerli Oy Sayıları, Partilerin Oy Miktarları bulunmaktadır. Kullanılan dosya ismi *Karma Sistem Dar Bölge (293) 1999.Txt* dir.

3. *Tercihler Dosyası*: Bu dosyada 2002 yılında yapılan ve seçmenlerin ikinci turdaki davranışlarını belirleyen bilgiler bulunmaktadır. Yukarıda söz edilmiş olan bu bilgiler, İkinci Tercihler, Üçüncü Tercihler ve İkinci Tur Davranışları'dır. Kullanılan dosya ismi *Tercihler 1999.Txt* dir.

Şekil 5. Dosyalar Sayfası

Dosyalar farklı kitaplıklarda farklı isimlerle saklanabilmektedir. Bu nedenle dosyaların seçilebilmesi için **Dosya Seçimi** isimli bir düğme bulunmaktadır. **Dosya Seçimi** düğmesi bütün dosyalar için aynı şekilde çalışmaktadır. Düğmeye basıldığı anda imlecin bulunduğu (parlak olan) dosya tanımlanıyor olmaktadır. Örneğin 2. Tercihler Dosyası yeniden tanımlanmak istendiğinde, bu bilgiye ilişkin giriş kutusuna geçilir ve o kutu arka plan rengi beyaz olur. Bu durumda **Dosya Seçimi** düğmesine basıldığında aşağıdaki gibi bir görüntü elde edilir.

Şekil 6. Aç Diyalogu

Bu diyalog içinden uygun dosya seçilerek **Aç** düğmesine basıldığında dosya ismi imlecin yandığı giriş kutusuna taşınır.

2.2.3. Yazıcı Fontları

Bu parametre girişinde yazıcıdan alınacak çıktılar için font tanımları yapılmaktadır. Üç tür font tanımı bulunmaktadır:

1. *Başlık Fontu*: Programın sonucu alındığında sayfanın üst kısmına alınan çıktı ile ilgili bir başlık ve yapılan deneyle ilgili genel bilgiler yazılmaktadır. Bu bilgilerin fontları burada tanımlanır.

2. *Sütun Fontu*: Programın bütün çıktıları sütunlar halinde oluşturulmaktadır. Her sütunun bir başlığı vardır. Bu başlıkların fontları bu girişte tanımlanmaktadır.

3. *Yazılar Fontu*: Sütun başlıklarının altında programın ürettiği sonuçlar yazılmaktadır. Bu sonuçların font tanımı burada yapılmaktadır.

	Font	Boyut	Örnek
Başlık	MS Sans Serif	14	Yazı Stili
Sütunlar	MS Sans Serif	10	Yazı Stili
Yazılar	Times New Roman	12	Yazı Stili

Font Ayarları

Tamam İptal

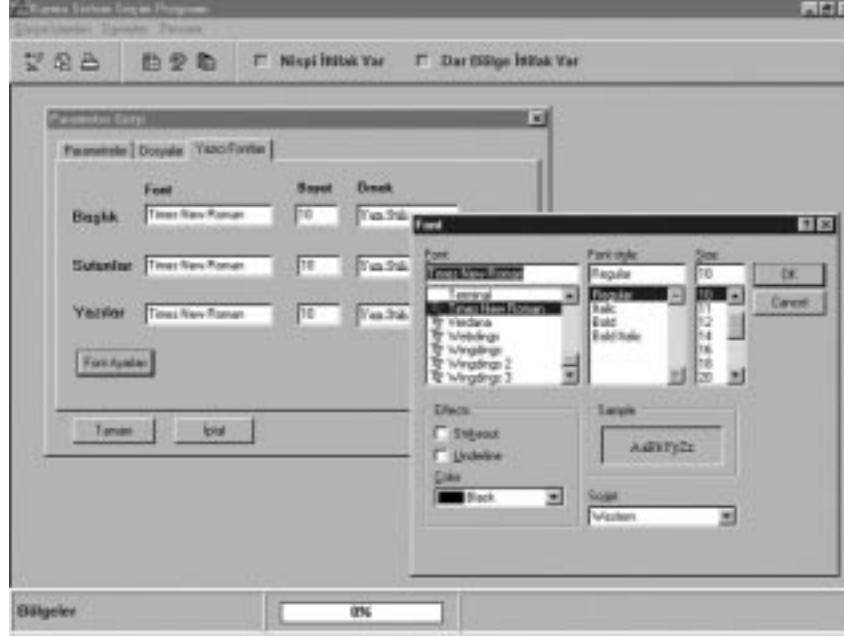
Şekil 7. Yazıcı Fontları Sayfası

Yazıcıdan yazıcıya fontlar değiştiği için program bilgisayara kurulduktan sonra fontlar bir kereliğine tanımlanmalıdır.

Dosya seçimi kısmında olduğu gibi yukarıdaki seçeneklerden (Başlık, Sütunlar, Yazılar) hangisi tanımlanacaksa onunla ilgili bilgi girişi kutusu seçilmeli ve imleç

oraya konumlanmalıdır. Daha sonra **Font Ayarları** düğmesine basılarak aşağıda görülen görüntü elde edilir.

Yazıtipi diyalogu içinde gerekli bilgiler seçildikten sonra **Tamam** düğmesine basılarak işlem sonuçlandırılır. Ekranda ilgili seçeneğin Font kısmında seçilen fontun ismi, Boyut kısmında ise boyutu verilmektedir. Örnek kısmında ‘Yazı Stili’ cümlecği üzerinde yazıcıdan elde edilecek görüntü izlenebilir.

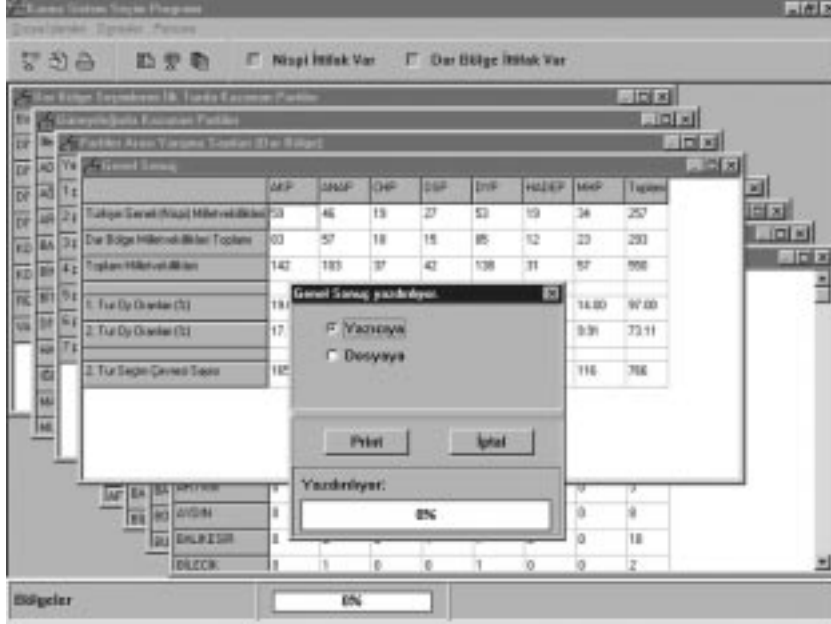
Şekil 8. Yazıtipi Diyalogu

2.3. “Yaz” Komutu

Simülasyon programının çalıştırılması sonucunda elde edilen bilgilerin yazdırılması amacıyla Yaz komutu kullanılır. Program çalışması sonucunda 12 adet sonuç tablosu elde edilmektedir. Bu tablolardan o an hangisi aktifse *Yaz* komutu yazıcıya onu gönderecektir. Örneğin programın çalıştırıldıktan sonra Genel Sonuçlar tablosu aktifken *Yaz* komutuna girilirse aşağıda görülen ekran görüntüsü elde edilecektir.

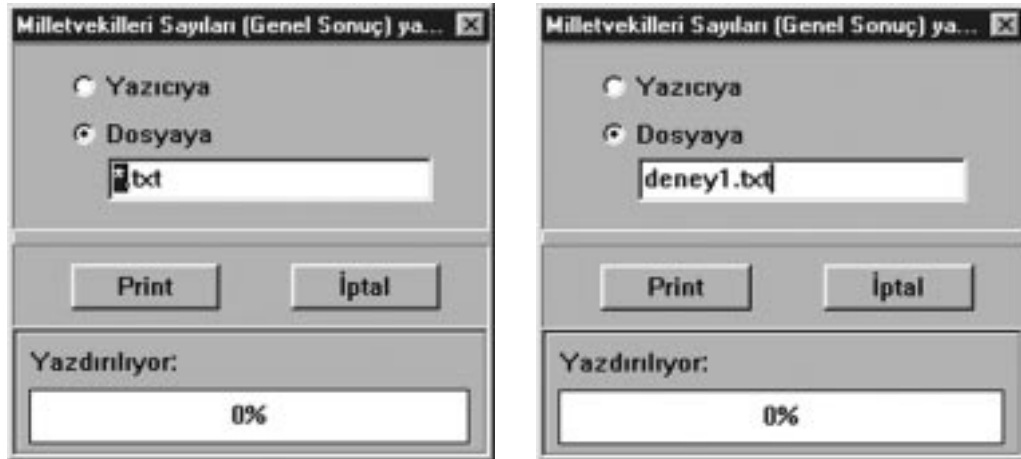
Yazdırma kısmında iki seçenek bulunmaktadır. Aktif halde olan tablo doğrudan yazıcıya yazdırılabileceği gibi bir dosyaya da yazdırılabilir. Yazıcıya seçeneği seçili olarak gelmektedir. Eğer dosyaya yazdırılacaksa Dosyaya seçeneği seçilir bu durumda aşağıdaki gibi bir görüntü elde edilir. Soldaki ekran görüntüsü Dosyaya seçeneği seçildiğinde gelen diyalogu göstermektedir. Bu giriş kutusuna dosyaya ver-

mek istediğiniz ismi girerek **Print** düğmesine bastığınızda aktif olan tablo girilen dosyaya kaydedilecektir (Dosyaya yazılırken sütunların arasına ";" işareti konulmaktadır. Bu dosyanın EXCEL programının içine alınmasını kolaylaştırmaktadır.).

Şekil 9. Yaz Komutu

Yazdırma kısmından çıkabilmek ya da yazdırma işlemini iptal etmek için İptal düğmesi kullanılmalıdır.

Şekil 10. Dosyaya Yazma Komutu

3. DENEYLER MENÜSÜ

Bu açılan menü dört komuttan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla aşağıda açıklanmıştır.

3.1. Oy Oranları Girişi

Oy Oranları Girişi komutu partilerin Türkiye genelinde aldıkları oy oranlarının girilmesi için kullanılmaktadır. Formun içinde dosyada bulunan partilerin isimleri ve bunların karşısında giriş kutuları gelmektedir. Kutulara giriş yapıldıktan sonra Tab tuşuna basarak ya da fare yardımıyla bir sonraki kutuya ilerlenebilir. Bu durumda o anki oy oranları toplamı formun başlık kısmında görüntülenmektedir. Oy oranları toplamı 100'den büyük olamaz. 100'den büyük değerler için hata mesajı verilir. Örnek oy oranları girişi olarak aşağıdaki ekran görüntüsü verilebilir.

Parti	Oran (%)
AKP	13
ANAP	16
CHP	12
DSP	13
DYP	17
HADEP	5
MHP	14

Bilgi: 8%

Şekil 11. Oy Oranları Girişi Komutu

Oy oranlarının girilmesinin ardından **Tamam** düğmesine basılarak bilgiler programa kabul ettirilebilir. Yapılan değişikliklerden vazgeçilmek isteniyorsa bu formdan **İptal** düğmesine basılarak çıkılmalıdır.

3.2. Nispi İttifak Oluşturma

Seçim programının nispi kısmının ittifaklı olması isteniyorsa partilerin oluşturduğu ittifak gruplarının tanımlanması gerekmektedir. İttifak gruplarının tanımlanması için bu komuttan yararlanılmaktadır.

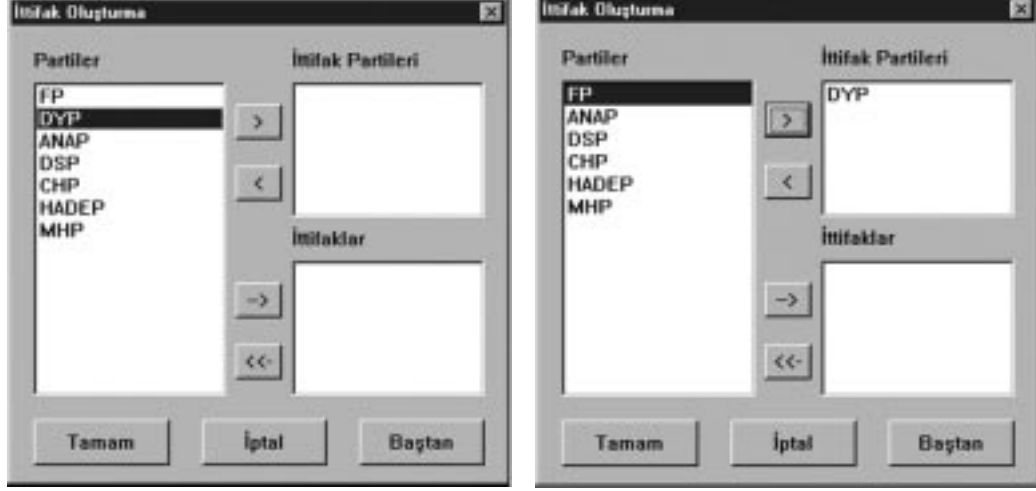
Şekil 12. İttifak Oluşturma Komutu

İttifak Oluşturma diyalogunun ekran görüntüsü yukarıda görüldüğü gibidir. Formda üç kısım bulunmaktadır.

1. Partiler kısmında seçime giren bütün partilerin isimleri görülmektedir.
2. İttifak Partileri kısmına, bir ittifak içinde bulunan partilerin isimleri girilmektedir. Bu amaçla Partiler kısmından yararlanılır.
3. İttifaklar kısmında, oluşturulan ittifaklar görüntülenecektir.

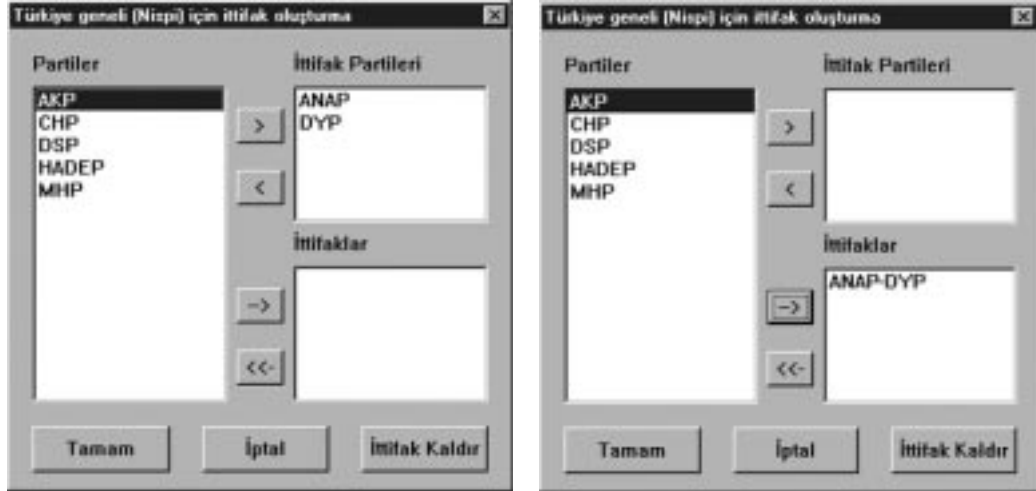
İttifak Oluşturma komutuna girildiğinde seçime giren bütün partiler Partiler kısmına yazılır. Diğer iki kısım Partiler kısmındaki parti isimlerinden yararlanılarak kullanıcı tarafından oluşturulur. Geçiş şu şekildedir: İlk önce Partiler kısmından bir ittifakı oluşturan partiler seçilerek İttifak Partileri kısmına taşınır. İttifakı oluşturan bütün partiler buraya taşındıktan sonra, İttifak Partileri kısmındaki bütün partiler bir sonraki ittifak için İttifak Partileri kısmını boşaltmak amacıyla İttifak kısmına taşınır.

Örneğin DYP ve ANAP'ın bir ittifak oluşturacağı düşünülüyorsa ilk önce Partiler kısmında DYP seçilir ve sonra \geq düğmesine basılarak İttifak Partileri kısmına taşınır. Aşağıda bu işlemler görülmektedir.

Şekil 13. DYP'nin İttifak Partileri Kısımına Aktarılması

Aynı işlemler ANAP içinden yinelenirse İttifak Partileri kısmında DYP ve ANAP isimleri bulunacaktır. \rightarrow düğmesine basılarak bu partiler İttifaklar kısmına taşınır. İttifaklar kısmında, ittifak oluşturan partiler aralarında "-" işareti ile görüntülenecektir.

Şekil 14. DYP ve ANAP'ın İttifaklar Kısımına Aktarılması

Diğer ittifaklar da benzer şekilde oluşturulabilir. DSP ve CHP'nin ittifak oluşturduğu düşünülürse görüntü aşağıdaki gibi olacaktır.

Şekil 15. DYP-ANAP ve CHP-DSP İttifakları

Bu durumda **Tamam** düğmesine basıldığında iki ittifak bulunmaktadır DYP-ANAP ve DSP-CHP. Diğer partiler ittifak oluşturmadıkları için kendi başlarına seçime gireceklerdir.

Nispi kısım için bir ittifak tanımlandığında programın üst panelinde görülen *Nispi İttifak Var* seçeneği işaretlenecektir. Aşağıdaki şekilde panelin yeni hali görülmektedir. Panel yardımıyla nispi kısım ve dar bölge kısmı için ittifakların tanımlanıp tanımlanmadığı anlaşılabilir. Paneldeki bu kutular doğrudan işaretlenemez.

Şekil 16. İttifak Oluşturmanın Seçim Sistemine Etkisi

Partilerin ittifak oluşturmaları sırasında yapılan hataların düzeltilmesi amacıyla iki düğme tanımlanmıştır. Bunlardan birincisi \leq düğmesidir. Bu düğme yanlışlıkla İttifak Partileri kısmına taşınan bir partinin Partiler kısmına geri aktarılması için kullanılır. Benzer şekilde İttifak kısmında bulunan fakat yanlış kurulmuş ya da vazge-

çilen ittifaklar için de <<- düğmesi kullanılmaktadır. Bu düğme İttifaklar kısmındaki ittifakı kaldırarak ittifak içindeki partileri Partiler kısmına taşır.

Bütün ittifaklardan vazgeçilmek ve işlemlere yeniden başlanmak isteniyorsa **İttifak Kaldır** düğmesi kullanılabilir. İttifaklardan vazgeçilmek isteniyorsa **İptal** düğmesi ile formdan çıkılabilir. İttifakların programa kabul ettirilebilmesi için **Tamam** düğmesine basılmalıdır.

Programla çalışırken önceden tanımlanmış olan ittifaklar, *İttifak Oluşturma* diyaloğuna bir sonraki girişte geçerli olur. Bu ittifaklar doğrudan İttifaklar kısmına yazılır. Fakat programdan çıkıldığında ittifaklar saklanmamaktadır. Bu nedenle programa bir sonraki girişte yeniden tanımlanmaları gereklidir.

3.3. Dar Bölge İttifak Oluşturma

Seçim programının iki türlü (dar bölge) kısmının ittifaklı olması isteniyorsa partilerin oluşturduğu ittifak gruplarının tanımlanması gerekmektedir. İttifak oluşturma nispi kısımda ittifak oluşturma ile aynıdır.

3.4. Deneyler

Deneyler komutuna basıldığında program tanımlanmış ittifaklara göre üç ayrı alt programdan birini çalıştırmaktadır. Hangi alt programın çalıştırılacağı üst paneldeki ittifak işaretleri ile anlaşılır. Bu üç alt program şunlardır:

1. Nispi kısımda ittifak var; Dar bölgede ittifak var (ittifaklı sistem)
2. Nispi kısımda ittifak yok; Dar bölgede ittifak yok (ittifaksız sistem)
3. Nispi kısımda ittifak yok; Dar bölgede ittifak var (ittifaklı sistem)

Deney çalışmaya başladığında, alt panelde Bölgeler kısmında seçim çevrelerinin isimleri görüntülenir. Ortadaki gösterge deneyin ne kadarının yapıldığını yüzde olarak göstermektedir. Sağdaki kısma deney sırasında yapılan işlemlerin açıklamaları yazılır.

[illegible]

Şekil 18. Döşe Komutu

Şekil 18’de görüldüğü gibi ana form içindeki bütün sonuç formları benzer şekilde sıralanmışlardır. Genel olarak Windows programlarında bu iki form düzenleme şekli bulunmaktadır.

4.3. Diğer Komutlar

Hiç bir deney yapılmamışsa *Pencere* menüsünde *Basamakla* ve *Döşe* olmak üzere iki komut bulunur. Herhangi bir deneyin yapılmasından sonra aşağıda belirtilen 12 adet sonuç formu *Pencere* açılır menüsüne eklenir:

1. *Türkiye Genel Sonuçları % (Nispi)*: Partilere ve seçim çevrelerine göre Nispi kısım sonuçlarının seçim çevresindeki geçerli oya oranlarının verildiği bir tablodur.

Karma Sistem Seçim Programı - [Türkiye Geneli Sonuçları % (Nispi)]								
Dosya İstatistik Özetle Pencere								
Nispi İhtlak Var Dür İhtlak İhtlak Var								
Bölge	AKP	AKDP	DHP	DSP	DYP	HADCP	İRP	Toplam
ADANA	0.119	0.126	0.103	0.144	0.126	0.087	0.113	0.896
ADYAMANI	0.321	0.118	0.156	0.035	0.336	0.088	0.078	1.028
AFYON	0.132	0.139	0.098	0.070	0.207	0.073	0.206	0.962
AGRI	0.149	0.195	0.054	0.045	0.169	0.408	0.056	0.949
AMASYA	0.182	0.118	0.157	0.096	0.170	0.071	0.178	0.911
ANKARA 1	0.168	0.129	0.198	0.140	0.084	0.028	0.150	0.895
ANKARA 2	0.233	0.117	0.167	0.114	0.103	0.017	0.196	0.911
ANTALYA	0.072	0.198	0.168	0.111	0.287	0.029	0.163	0.944
ARTVIN	0.182	0.190	0.143	0.107	0.264	0.015	0.123	0.943
AYDIN	0.087	0.187	0.098	0.183	0.196	0.044	0.146	0.887
BALIKESIR	0.114	0.171	0.068	0.166	0.249	0.012	0.113	0.905
BILECEK	0.129	0.164	0.138	0.132	0.238	0.073	0.132	0.937
BINGOL	0.283	0.110	0.073	0.012	0.194	0.153	0.090	0.907
BITLIS	0.242	0.233	0.026	0.026	0.187	0.163	0.003	0.903
BOLU	0.237	0.161	0.098	0.121	0.162	0.014	0.154	0.888
BURDUR	0.120	0.189	0.095	0.129	0.251	0.071	0.176	0.891
BURSA	0.178	0.183	0.088	0.177	0.171	0.028	0.107	0.885
ÇANAKKALE	0.376	0.186	0.108	0.173	0.217	0.012	0.124	0.898
Bölge	0%							

Şekil 19. Türkiye Geneli Sonuçları % (Nispi)

2. *Türkiye Geneli Milletvekilliği Sayıları (Nispi)*: Seçim çevrelerinde nispi kısım sonucunda partilerin kazandıkları milletvekillikleri sayılarının yazıldığı formdur.

Karma Sistem Seçim Programı - [Türkiye Geneli Milletvekilliği Sayıları (Nispi)]								
Dosya İstatistik Özetle Pencere								
Nispi İhtlak Var Dür İhtlak İhtlak Var								
Bölge	AKP	AKDP	DHP	DSP	DYP	HADCP	İRP	Toplam
ADANA	1	1	1	1	1	0	1	6
ADYAMANI	1	0	8	8	1	0	0	2
AFYON	0	0	8	8	1	0	1	2
AGRI	0	0	8	8	1	2	0	3
AMASYA	0	0	1	8	1	0	0	2
ANKARA 1	1	1	2	1	0	0	1	6
ANKARA 2	2	1	1	1	0	0	1	6
ANTALYA	0	1	1	1	1	0	1	6
ARTVIN	0	0	1	8	1	0	0	2
AYDIN	0	1	8	1	1	0	0	3
BALIKESIR	0	1	8	1	2	0	0	4
BILECEK	0	0	8	1	1	0	0	2
BINGOL	1	0	8	8	1	0	0	2
BITLIS	1	1	8	8	0	0	0	2
BOLU	1	0	8	8	1	0	0	2
BURDUR	0	1	8	1	1	0	0	3
BURSA	1	2	8	2	1	0	1	7
ÇANAKKALE	0	0	8	1	1	0	0	2
Bölge	8%							

Şekil 20. Türkiye Geneli Milletvekilliği Sayıları (Nispi)

3. *Dar Bölge İlk Tur Sonuçları % (Dar Bölge)*: Partilerin dar bölgelerde ilk tur sonucunda aldıkları oyların geçerli oya oranını veren formdur.

İ.Çevre	AKP	MHP	DHP	DSP	DYP	HADEP	HDP	Toplam
ADANA 1	0.000	0.132	0.003	0.113	0.173	0.095	0.222	0.098
ADANA 2	0.127	0.130	0.083	0.076	0.228	0.011	0.269	0.917
ADANA 3	0.113	0.134	0.144	0.125	0.171	0.096	0.151	0.535
ADANA 4	0.160	0.100	0.121	0.135	0.064	0.126	0.179	0.894
ADANA 5	0.139	0.117	0.095	0.133	0.134	0.096	0.170	0.894
ADANA 6	0.175	0.172	0.093	0.175	0.094	0.042	0.164	0.944
ADANA 7	0.097	0.132	0.074	0.186	0.009	0.060	0.142	0.651
ADANA 8	0.112	0.105	0.123	0.197	0.063	0.281	0.053	0.938
ADYAMAN 1	0.300	0.125	0.140	0.006	0.309	0.122	0.075	1.025
ADYAMAN 2	0.332	0.175	0.159	0.032	0.259	0.073	0.080	1.050
AFYON 1	0.170	0.114	0.095	0.095	0.135	0.089	0.218	0.791
AFYON 2	0.089	0.175	0.122	0.001	0.268	0.013	0.215	0.954
AFYON 3	0.162	0.131	0.107	0.067	0.245	0.015	0.205	0.932
AFYON 4	0.109	0.129	0.094	0.079	0.199	0.019	0.180	0.907
AMASYA 1	0.205	0.117	0.149	0.079	0.198	0.012	0.173	0.923
AMASYA 2	0.109	0.120	0.160	0.196	0.161	0.012	0.160	0.900
ANKARA 1	0.106	0.173	0.129	0.075	0.149	0.054	0.170	0.945
ANKARA 2	0.290	0.080	0.090	0.095	0.096	0.016	0.225	0.996

Şekil 21. Dar Bölge İlk Tur Sonuçları % (Dar Bölge)

4. *Dar Bölge İkinci Tur Sonuçları % (Dar Bölge)*: Dar bölgelerde partilerin ikinci turda aldıkları oyların geçerli oya oranının yazıldığı formdur.

İ.Çevre	AKP	MHP	DHP	DSP	DYP	HADEP	HDP	Toplam
ADANA 1					0.302		0.271	0.573
ADANA 2					0.260		0.213	0.473
ADANA 3					0.339		0.210	0.530
ADANA 4	0.214						0.244	0.458
ADANA 5	0.205						0.256	0.461
ADANA 6		0.239		0.222			0.191	0.652
ADANA 7		0.290		0.225				0.525
ADANA 8				0.272		0.282		0.555
ADYAMAN 1	0.354				0.332			0.686
ADYAMAN 2	0.305		0.195		0.265			0.765
AFYON 1	0.219						0.276	0.495
AFYON 2					0.415		0.280	0.679
AFYON 3	0.179				0.346		0.236	0.761
AFYON 4					0.323		0.225	0.548
AMASYA 1	0.232				0.289		0.289	0.718
AMASYA 2	0.170		0.214		0.236		0.296	0.626
ANKARA 1	0.216	0.294					0.222	0.732
ANKARA 2	0.339						0.281	0.620

Şekil 22. Dar Bölge İkinci Tur Sonuçları % (Dar Bölge)

5. *İkinci Tura Kalan Partiler (Dar Bölge):* Dar bölgelerde ikinci tura kalmış (barajı geçmiş) partileri X ile işaretlendiği ve son sütunda ikinci turu kazanan partinin yazıldığı formdur.

İ. Çıvısı	AKP	CHP	DYP	DP	SP	AKDP	BBP	Yeni
ADANA.1								DYP
ADANA.2								DYP
ADANA.3								DYP
ADANA.4	X							BBP
ADANA.5	X							BBP
ADANA.6		X						AKDP
ADANA.7		X						AKDP
ADANA.8								AKDP
ADYAMAN.1	X							AKP
ADYAMAN.2	X							AKP
AFYON.1	X							BBP
AFYON.2								DYP
AFYON.3	X							DYP
AFYON.4								DYP
AMASYA.1	X							DYP
AMASYA.2	X							DYP
AMASYA.3	X							AKDP
AMASYA.4	X							AKP

Şekil 23. İkinci Tura Kalan Partiler (Dar Bölge)

6. *İllere Göre Türkiye Geneli (Nispi) Milletvekillikleri Dağılımı:* Nispi seçim çevrelerinde elde edilmiş milletvekilliklerinin illere göre toplanmasıyla oluşan ve illerdeki nispi milletvekilliklerinin partilere dağılımını gösteren formdur.

İl	AKP	CHP	DYP	DP	SP	AKDP	BBP	Yeni
ADANA	1	1	1	1	1	1	1	1
ADYAMAN	1	1	1	1	1	1	1	1
AFYON	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.1	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.2	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.3	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.4	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.5	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.6	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.7	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.8	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.9	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.10	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.11	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.12	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.13	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.14	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.15	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.16	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.17	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.18	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.19	1	1	1	1	1	1	1	1
AMASYA.20	1	1	1	1	1	1	1	1

Şekil 24. İllere Göre Türkiye Geneli (Nispi) Milletvekillikleri Dağılımı

7. *İllere Göre Dar Bölge Milletvekillikleri Dağılımı:* Dar bölgelerdeki kazanılmış milletvekilliklerinin illere dağıtılması ile elde edilen bilgilerin yazıldığı formdur.

[illegible]

Şekil 25. İllere Göre Dar Bölge Milletvekillikleri Dağılımı

8. *İllere Göre Toplam (Nispi+Dar Bölge) Milletvekillikleri Dağılımı:* İllerde kazanılan nispi ve dar bölge milletvekilliklerinin toplamının gösterildiği formdur. Her partinin her ilden kaç milletvekili çıkardığını gösterir.

The screenshot shows the SPSS 'Analyze' menu with 'Descriptives' selected. The 'Display' sub-menu is open, showing options for 'Statistics', 'Plots', 'Save', 'Display', and 'Format'. The 'Statistics' sub-menu is also open, showing a list of statistical measures including Mean, Std. Deviation, Variance, etc.

Şekil 26. İllere Göre Toplam (Nispi+Dar Bölge) Milletvekillikleri Dağılımı

9. *Genel Sonuç*: Program sonucunda elde edilen toplam milletvekilliği sayılarını veren formdur. Her bir partinin nispi kısımda kazanmış olduğu milletvekili sayıları, dar bölgede kazanmış olduğu milletvekili sayıları ve bunların toplamaları verilmektedir. Bunun yanında her bir partinin birinci turdaki oy oranları ve ikinci turda bu oy oranlarının nasıl değiştiği gösterilmektedir (ikinci tura kalamayan ya da ikinci turdan çekilen partilerin seçmenlerinden gelen oylarla). Son satırda partilerin dar bölgede ikinci tura kaldığı seçim çevresi sayısı gösterilmektedir.

	AKP	MHP	CHP	DYP	HDP	İYİP	İP	Toplam
Tutulan Genel İlçe Milletvekili Sayısı	20	74	30	26	14	11	23	207
Dar Bölge Milletvekili Sayısı	10	38	22	19	8	11	19	207
Toplam Milletvekili Sayısı	108	111	102	105	118	25	42	509
1. Tur Oy Oranları (%)	11.00	11.00	12.00	13.00	11.00	5.00	14.00	57.00
2. Tur Oy Oranları (%)	15.00	15.00	15.00	15.00	15.00	15.00	15.00	71.36
3. Tur Seçim Çevresi Sayısı	10	38	22	19	8	11	19	147

Şekil 27. Genel Sonuç

10. *Dar Bölge Seçimlerini İlk Turda Kazanan Partiler*: Dar bölgelerde ilk turda %50'nin üstünde oy alarak ilk turda kazanan partilerin ve bölgelerin gösterildiği formdur.

Bölge	Kazanan
DÜZCE İLİ 1	MHP
DÜZCE İLİ 2	MHP
DÜZCE İLİ 3	MHP
DÜZCE İLİ 4	MHP
DÜZCE İLİ 5	MHP
DÜZCE İLİ 6	MHP
DÜZCE İLİ 7	MHP
DÜZCE İLİ 8	MHP
DÜZCE İLİ 9	MHP
DÜZCE İLİ 10	MHP
DÜZCE İLİ 11	MHP
DÜZCE İLİ 12	MHP
DÜZCE İLİ 13	MHP
DÜZCE İLİ 14	MHP
DÜZCE İLİ 15	MHP
DÜZCE İLİ 16	MHP
DÜZCE İLİ 17	MHP
DÜZCE İLİ 18	MHP
DÜZCE İLİ 19	MHP
DÜZCE İLİ 20	MHP

Şekil 28. Dar Bölge Seçimlerini İlk Turda Kazanan Partiler

11. *Güneydoğuda Kazanan Partiler*: Güneydoğu bölgesinin sonuçlarının izlenmesi için kullanılan bir formdur. Güneydoğu illerini kazanan partilerin isimleri verilmektedir.

No	MHP	AKP	DAP	DSP	DYP	HDP	MHP	Tayın
1	0	0	0	0	1	0	0	0
2	0	0	0	0	1	2	0	3
3	0	0	1	0	1	0	0	2
4	0	0	0	0	1	2	0	3
5	1	0	0	0	1	0	0	3
6	1	1	0	0	0	0	0	2
7	0	0	0	0	2	0	0	0
8	0	0	0	0	1	1	0	2
9	0	1	0	0	0	1	0	2
10	0	0	0	0	2	2	0	0
11	0	0	0	0	1	2	0	3
12	0	0	0	0	1	1	0	2
13	0	1	0	0	0	0	0	7
14	0	1	0	0	0	1	0	2
15	0	0	1	0	1	0	0	2
16	0	0	0	0	1	0	0	5

Bölge: EN

Şekil 29. Güneydoğuda Kazanan Partiler

12. *Partiler Arası Yarışma Sayıları (Dar Bölge)*: Dar bölgede ikinci turda birbiri ile karşılaşan parti sayısının gösterildiği formdur.

Yarışma	Yarışma
1	0
2	0
3	0
4	0
5	0
6	0
7	0
8	0

Bölge: EN

Şekil 30. Partiler Arası Yarışma Sayıları (Dar Bölge)

Ekranda aktif olan sonuç formu Pencere açılır menüsünde işaretlidir. Pencere açılır menüsünden herhangi bir sonuç formu işaretlendiğinde, diğer formlar içinde aktif duruma gelir ve öndeki formu oluşturur. Örneğin *Pencere* açılır menüsünden Yarışmalar formu aktifken İkinci Turda Kazananlar'ın aktif hale getirilmesi için aşağıdaki gibi bu formun seçilmesi gerekmektedir.

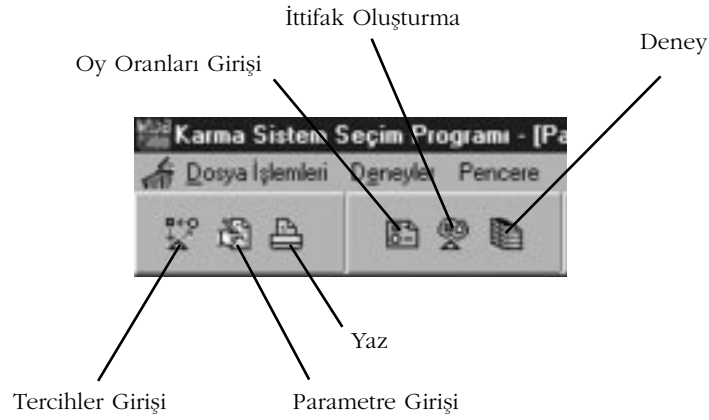

Şekil 31. 'İlk Turda Kazananlar' Sonuç Tablosunun Seçilmesi

5. PROGRAMDA KULLANILAN HIZ DÜĞMELERİ

Programda komutlara daha çabuk ulaşabilmek amacıyla bazı düğmeler tanımlanmıştır. Bu düğmeler *Dosya İşlemleri* ve *Deneyler* açılır menüleri içinde bulunan komutlara bağlıdırlar. Açılır menünün içinden komuta ulaşmak yerine üst panel üzerindeki hız düğmelerine basılarak aynı komutlara ulaşılabilir. Hız düğmelerinin üzerine fare ile gelindiğinde düğmenin açıklaması ekranda görüntülenir.

Hız düğmeleri ile açılır menülerdeki komutlar arasındaki bağlantı aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 32. Hız Düğmeleri

